

Barn på tvang

Nyere styringstrender og konkurrerende diskurser i institusjonsbarnevernet

Monika Alvestad Reime

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
Universitetet i Bergen
2018

UNIVERSITETET I BERGEN

Barn på tvang

Nyere styringstrender og konkurrerende diskurser i
institusjonsbarnevernet

Monika Alvestad Reime

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
ved Universitetet i Bergen

2018

Dato for disputas: 22.06.18

© Copyright Monika Alvestad Reime

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverkslovens bestemmelser.

År: 2018

Tittel: Barn på tvang

Navn: Monika Alvestad Reime

Trykk: Skipnes Kommunikasjon / Universitetet i Bergen

© Copyright Monika Alvestad Reime

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndverkslovens bestemmelser.

År: 2017

Tittel: Barn på tvang

Undertittel: Nyere styringstrender og konkurrerende diskurser i institusjonsbarnevernet

Forfatter: Monika Alvestad Reime

Trykk: Skipnes Kommunikasjon / Universitetet i Bergen

Forord

I denne avhandlingen har jeg møtt ungdommer som har opplevd ett av barnevernets sterkeste virkemiddel, nemlig å bli plassert på tvang i institusjon, og jeg har møtt engasjerte profesjonsutøvere som arbeider med ungdom på tvang. Hverdagen som utspiller seg på institusjonene og erfaringene til de ansatte og til ungdommene selv er mangfoldige og rommer livet på godt og vondt. Jeg vil rette en stor takk til disse informantene som villig har stilt opp til intervju, invitert meg inn i hverdagen på institusjonene, og fortalt om sine erfaringer og tanker om livet og arbeidet i institusjon. Uten disse fortellingene, hadde ikke denne avhandlingen blitt en mulighet.

Arbeidet med avhandlingen har vært en lang prosess, og en bratt læringskurve. Jeg vil takke min hovedveileder, Vibeke Erichsen, ved institutt for administrasjon – og organisasjonsvitenskap ved Universitetet i Bergen, for å ha stått ved min side under hele prosessen. Du har bidratt med konstruktive og kloke råd, og oppmuntringer underveis. Samtidig har du gitt meg frihet til å finne min egen vei, og støttet meg på dette. Jeg vil også takke mine biveiledere underveis i prosjektet. Først en takk til Sølvi Marie Risøy som var biveileder i første del av prosjektet. Ditt engasjement for diskursteori var en viktig inspirasjon for meg i denne fasen. Videre vil jeg takke min biveileder i siste del av prosjektet, Kjersti Halvorsen for ditt engasjement for mitt prosjekt, og ikke minst din optimisme og tro på mine evner. Det har vært viktig for å holde motet oppe. Du har vært en god leser, og jeg setter stor pris på din solide teoretiske kompetanse. Jeg vil også takke Einar Hovlid som kom inn som andre biveileder i siste fase av prosjektet. Jeg har satt stor pris på din evne til å gi konkrete og konstruktive råd, og din erfaring knyttet til vitenskapelig publisering har vært viktig for meg.

Det å ha gode kollegaer og et godt arbeidsmiljø har vært av stor betydning for å gjennomføre et slikt prosjekt. Jeg er stolt over å ha min arbeidsplass ved Høgskulen på Vestlandet (HVL). Jeg opplever et arbeidsmiljø preget av støtte og oppmuntring, heller enn konkurranse og hierarkiske strukturer. Å ha kontor plass i 3. etasje på Fossbygget sammen med andre stipendiater har vært en uvurderlig faktor i avhandlingsarbeidet. De daglige diskusjonene, både av høy faglig kvalitet, men også knyttet til

hverdagslivets små og store utfordringer, har vært til stor nytte og glede. Jeg vil særlig rette en stor takk til Lillian Bruland Selseng. Ditt høye faglige nivå og din innsikt i diskursteori har vært viktig for min faglige utvikling.

Underveis i avhandlingsarbeidet har jeg hatt gleden av å få ta del i flere forskningsgrupper og nettverk. Jeg vil særlig rette en takk til diskursgruppen ved Høgskulen i Sogn og Fjordane/ Høgskulen på Vestlandet, som frem til sommeren 2017 var ledet av nåværende professor ved Universitetet i Oslo, Ulrike Spring. Det å kunne legge frem tekstutkast eller problemstillinger som jeg har jobbet med, og få tilbakemeldinger fra andre diskursteoretikere, har vært en viktig hjelp underveis i prosjektet. Jeg har også vært en del av stipendiatnettverket ved institutt for administrasjon – og organisasjonsvitenskap. Jeg satte stor pris på å delta på disse samlingene to ganger i året, og de var særlig viktige for å skape en tilhørighet til administrasjons- og organisasjonsmiljøet, siden jeg har hatt min arbeidsplass utenfor universitetet. Jeg har også vært en del av forskningsgruppen SISOS (samhandling, styring og innovasjon i offentlig sektor) ved Høgskulen i Sogn og Fjordane under ledelse av professor Oddbjørn Bukve, som nå har endret navn til IKO (Innovasjon og kvalitet i offentlig sektor) ved Høgskulen på Vestlandet, og ledes av Einar Hovlid. Forskningsgruppen har gitt anledning til å legge frem tekst, og mulighet til å delta i interessante faglige diskusjoner.

Det å ha gode arbeidsforhold er en viktig del av en avhandlingsprosess. En viktig faktor for at jeg har klart å komme i mål med dette prosjektet, er at jeg har hatt muligheter til sammenhengende forskningstid, og at jeg hele tiden har hatt en god dialog med ledelsen om hvordan arbeidsoppgaver kan tilrettelegges best mulig. En særlig takk til instituttleder Grete Netteland, for forståelse for min situasjon og mine behov, og for vilje til dialog og tilrettelegging. Jeg vil også takke dekan ved avdeling for samfunnsfag, Anne-Grethe Naustdal, for din interesse, engasjement for arbeidsmiljøet og støtte gjennom prosessen. Jeg vil også takke Olina Kollbotn, nåværende programansvarlig for master i organisasjon – og leiing, for mange gode samtaler, støtte, og ikke minst tilrettelegging av undervisningsoppgaver. Jeg vil også rette en takk til Arthur Grindhaug for hjelp med redigering og ferdigstilling av

avhandlingen, og til mine kollegaer ved HVL: Turid G.Husabø, Gunnar Onarheim og Debbie Marie Eikum for hjelp med engelsk oversettelse.

Til siste vil jeg takke familie og venner for oppmuntring og støtte gjennom hele prosessen. En ubeskrivelig stor takk til min kjære mann, Alf Ove, og våre to jenter, Ane Mathea og Vilja Helen. Det er snart jul, og jeg gleder meg til roligere dager sammen med dere. Alf Ove, du har vært den viktigste støttespilleren gjennom hele prosessen. Du er engasjert og kunnskapsrik og har bidratt med mange nyttige innspill underveis i prosjektet. Men først og fremst har du og barna representert et fristed fra avhandlingen, og en påminnelse om hva som er det viktigste i livet. Tusen takk.

Abstract

Children and Coercion

Recent Trends in Governing and Divergent Discourses in Residential Child Care

How we give meaning to our experiences constructs reality, and thereby our social practices. This dissertation explores how children in coercive residential care give meaning to their experiences and how professionals working within these institutions give meaning to their work. The empirical field is Norwegian institutions approved for children with serious behavior problems where placements are governed by the Child Welfare Act, Paragraph 4-24 (coercion), and the study is based on interviews with children and professionals in these institutions. When a child is placed in coercive residential care, several dilemmas are at stake, both of moral, ethical and professional character. The child is in a situation of tug-of-war between different considerations and perspectives, and the boundaries between care and abuse of power can become blurred. How the professionals make sense of their work will influence both how divergent and conflicting expectations are managed, and how they develop their helping practices. At the same time, the context for residential child care is changing. During recent years, the Norwegian government has launched policy initiatives aiming to increase the regulation of child welfare. This dissertation discusses two trends in the governing of this field: the development and implementation of evidence-based practice, and the enhancement of children's rights.

The aim of this study is to contribute to knowledge of how children and professionals give meaning to everyday life in residential child care within this changing context, in addition to discussing how these processes are related to recent trends in governing. This study applies a discourse theoretical approach, and attention is thus given to the role of language in meaning-making. Through its analysis, this study explores the particular ways of talking about and understanding of the world that are in use (discourses), when professionals and children give meaning to everyday life in residential care. It also examines how these meaning-making processes influences their alternative courses of action. Because several discourses can exist in society at the same time, it also means that there can be different discourses dominating in

different contexts. This variation is an important premise for how the relationship between policy and practice is explored in this study.

The following main research question is explored: *What discourses are in use when professionals and juveniles give meaning to their experiences of everyday life in residential child care, and what are the possibilities for and constraints on governing found within the identified discourses?* The dissertation consists of three articles, which separately contribute to shed light on different aspects related to the two trends in governing that are discussed. Together the three articles contribute to answering the main research question.

Article 1 explores the relationship between political ambitions of implementing evidence-based professional practice, and professionals' understandings of knowledge within residential child care. The article aims to identify discourses in use when professionals give meaning to their practice, and the constraints on and possibilities for evidence-based practice found within the identified discourses when different definitions of evidence-based practice are considered. The results reveal two competing discourses: the discourse of 'techno-science' and the discourse of 'indeterminacy'. In the discourse of techno-science the belief in the potential of developing universal and effective methods for treatment is crucial. This discourse corresponds with the political discourse of evidence-based practice. On the other hand, the discourse of indeterminacy relates to ideas of discretion, methodological pluralism and professional autonomy. The article concludes that possibilities for evidence-based practice are found within both discourses when a wide and inclusive definition of evidence-based practice is applied.

In article 2, the professionals' understandings of the child, its status and needs within residential child care are explored. Through the professionals' descriptions of challenges and experiences in their professional practice, the article explores the relationship between the meanings given to the child and the professionals' practices regarding use of coercion and protection of children's rights during placement. The results reveal two competing discourses of the child: the discourse of the 'irresponsible' child and the discourse of the 'competent' child. The discourse of the irresponsible child is dominating in the study, and emerges as a challenge against the

child's individual rights, and thus undermines the child's right to participate in his/her own treatment. On the other hand, this discourse opens for establishing general routines, control and interventions legitimized by these children's challenges related to drug abuse and being at risk.

Article 3 explores how the juveniles' position themselves when they talk about everyday life in residential child care, and how the identified subject positions are related to divergent discourses of the child's status in society. Two subject positions are identified as the most commonly used positions in juveniles' self-construction: The 'autonomy' position and the 'responsibility' position. Common for these positions are the different ways of articulating 'agency'. The article concludes that juveniles' self-constructions engage primarily with ideas from the dominant political idea of seeing the child as a competent and active citizen. Simultaneously, the results also reveal that the juveniles only to a lesser extent construct themselves as individual rights-claimers. This indicates that the still dominant professional discourse of the vulnerable and irresponsible child in social work practice, also influence the positions available when juveniles' make sense of everyday life in residential child care.

To sum up, the analyses in the different articles provide an insight into some of the discourses available when children and professionals give meaning to everyday life in residential child care, and how these discourses are related to recent trends in the governing of residential child care. The main conclusion in the dissertation shows that the discourses dominating among professionals stand in contrast to both the recent trends in governing and the juveniles' construction of meaning. Conclusively, the main findings are discussed in relation to the context of coercion. Governing and meaning-making among professionals and juveniles evolve between freedom and coercion, where value-laden perspectives and understandings related to autonomy, responsibility, rights, discipline and power are at stake. By highlighting these tensions, this dissertation aims to provide a basis for reflection both on trends in governing and on professional practices within residential child care.

Sammendrag

Hvordan vi gir mening til våre erfaringer, får betydning for hva som oppfattes som realitet, og dermed hvordan vi håndterer de situasjoner vi står i. I denne avhandlingen rettes oppmerksomheten mot hvordan barn gir mening til det å være plassert på tvang i barnevernsinstitusjon og hvordan de ansatte gir mening til det å arbeide med barn på tvang. Det empiriske feltet er barnevernsinstitusjoner godkjent for plasseringer av barn med alvorlige atferdsvansker (Barnevernloven paragraf 4-24), og studien baserer seg på intervjuer av barn og ansatte i et utvalg av disse institusjonene. Når et barn plasseres på tvang, utløses mange dilemmaer både av faglig, etisk og moralsk art. Barnet rives mellom ulike hensyn og perspektiver der grensene mellom hva som er omsorg eller hva som er maktovergrep kan bli diffuse. Hvordan de ansatte gir mening til dette arbeidet får betydning for hvordan kryssende forventninger håndteres og hjelpen til barnet utformes. Samtidig er konteksten for barnevernets arbeid i endring. De senere årene har det vært en politisk ambisjon å øke reguleringen av barnevernsinstitusjonene. I avhandlingen tematiseres to slike styringstrender: innføring av nye kunnskapsbaserte metoder (kunnskapsstyring), og styrking av barnets rettigheter og perspektiver (rettsliggjøring).

Formålet med studien er å bidra med kunnskap om hvordan profesjonsutøverne og barna gir mening til institusjonshverdagen i denne konteksten og diskutere hvordan dette står i forhold til de politiske styringstrendene. Gjennom en diskursteoretisk tilnærming rettes oppmerksomheten mot språket sin rolle for meningsdannelse. Analytisk rettes blikket mot hvordan barna og profesjonsutøverne tar i bruk bestemte snakke – og tenkemåter (diskurser) for å gi mening til sine erfaringer, og hvordan dette får betydning for valg av handlingsalternativer. Fordi det det til enhver tid vil eksistere ulike diskurser i et samfunn, kan det også bety at ulike diskurser vil kunne dominere i ulike kontekster. Dette er et viktig premiss for hvordan forholdet mellom politikk og praksis utforskes i denne studien.

Følgende overordnede problemstilling er belyst: Hvilke diskurser tas i bruk av profesjonsutøvere og ungdommen selv når de gir mening til sine erfaringer fra hverdagen på institusjon, og hvilke muligheter og begrensninger gir de identifiserte diskursene for politisk styring? Avhandlingen består av tre artikler, som hver for seg

bidrar til å belyse ulike aspekter ved de to styringstrendene som tematiseres. Samlet bidrar artiklene til å svare på den overordnede problemstillingen.

I artikkel 1 undersøkes forholdet mellom politiske ambisjoner om økt evidensbasering av praksis, og de profesjonelle sine egne forståelser av kunnskap. Artikkelen formål knytter seg til å identifisere hvilke diskurser som tas i bruk av de profesjonelle i barnevernsinstitusjonene når de snakker om sitt arbeid, og hvordan diskursene gir muligheter og hindringer for iverksetting av evidensbasert praksis når ulike definisjoner av evidensbasert praksis er lagt til grunn. To konkurrerende diskurser ble identifisert: teknologi-diskursen og ubestemthet-diskursen. Innenfor teknologi-diskursen er ideen om at det er mulig å utvikle universelle og effektive metoder for behandling sentral. Diskursen har klare paralleller til den dominerende politiske ideen om evidensbasering av praksis. På den andre siden bærer ubestemthet-diskursen med seg ideer om skjønn, metodologisk mangfold og profesjonell autonomi. Konklusjonen i artikkelen viser muligheter for evidensbasert praksis innenfor begge diskurser, dersom en vid og inkluderende definisjon av evidensbasert praksis anvendes.

I artikkel 2 undersøkes de profesjonelle sine forståelser av barnet, dets behov og status under plassering i barnevernsinstitusjon. Gjennom ansatte sine fortellinger om utfordringer og erfaringer knyttet til håndtering av barnets rettigheter, utforsker artikkelen forholdet mellom den mening ansatte tilskriver til barnet og dets behov, og den betydning dette får for de ansattes rettighetspraksiser. Artikkelen funn viser til konkurrerende diskurser om barnet: Diskursen om det uansvarlige barnet og diskursen om det kompetente barnet. Diskursen om det uansvarlige barnet er fremtredende i materialet, og utfordrer barnets rettigheter blant annet i forhold til medvirkning i egen behandling. Derimot åpnes det for generelle rutiner, kontroll og inngripen som legitimeres i barnas felles utfordringer knyttet til deres rusmisbruk og det å være i risiko.

I artikkel 3 undersøkes det hvordan ungdommer plassert på tvang posisjonerer seg selv når de snakker om sitt hverdagsliv på institusjonen. Videre diskuterer artikkelen hvordan de identifiserte subjektposisjonene kan relateres til ulike diskurser om barnet. To subjektposisjoner var særlig fremtredende i analysen, og ble navngitt som autonomiposisjonen og ansvarsposisjonen. De to subjektposisjonene har til felles at de på ulike måter fremstår som uttrykk for «agency». Artikkelen konkluderer med at

de to subjektposisjonene som er analysert frem, begge har fellestrekk med ideer om barnet som kompetent og aktiv borger. Samtidig viser funn i artikkelen at ungdommene i liten grad konstruerer seg som rettssubjekt. Dette peker mot at den dominerende profesjonelle diskursen om barnet som sårbart og uansvarlig, også har betydning for hvilke muligheter som blir tilgjengelige når ungdommene gir mening til hverdagen i institusjon.

Analysene i artiklene gir samlet innsikt i noen av de diskursene som er tilgjengelige og dominerer for meningsdannelse på praksisnivået, og hvordan disse forholder seg til politiske styringstrender. Avhandlingens hovedfunn viser at det er andre og til dels motstridende diskurser om kunnskap og om barnet som dominerer hos de profesjonelle, enn det som fremkommer i de politiske styringsdokumentene, og de diskurser som ungdommene selv gjør bruk av i sin meningsdannelse. Avslutningsvis diskuteres avhandlingens hovedfunn i relasjon til tvangskonteksten. Politisk styring og meningsdannelse på praksisnivået foregår i spennet mellom tvang og frihet, der verdiladede hensyn og perspektiver blant annet knyttet til autonomi, ansvar, rettigheter, risiko og disiplinering er på spill. Gjennom å løfte frem disse spenningene vil avhandlingen stimulere til refleksjon både rundt innholdet i de politiske styringstrendene og rundt innholdet i profesjonell praksis.

Publikasjonsliste

Reime, M.A. (2016): Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-based Practice. *Professions and Professionalism*, Volum 6, No 1.
<http://dx.doi.org/10.7577/pp.1434>

Reime, M.A. (2017): Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(01), 22-39.
<http://dx.doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-01-03>

Reime, M.A. (2017): Between diverging discourses of the child: Juvenile's self-construction in coercive residential care. *Child Care in Practice*, 1-15
<http://dx.doi.org/10.1080/13575279.2017.1319797>

De publiserte artiklene er gjengitt med tillatelse fra utgiver.

Innhold

Kapittel 1. Barn på tvang	1
1.1 Introduksjon	1
1.1.1 En studie av meningsdannelse og diskurs.....	3
1.1.2 Forholdet mellom politikk og praksis.....	6
1.1.3 Innholdet i avhandlingen	9
1.2 Presisering av det empiriske feltet.....	10
1.2.1 Barn og unge med alvorlige atferdsvansker	10
1.2.2 Institusjoner for barn og unge med alvorlige atferdsvansker.....	11
1.3 Forskningsspørsmål.....	12
1.4 Historisk og politisk kontekst	14
1.4.1 Et historisk blikk på barnet og barnevernets praksis	15
1.4.2 Nyere utviklingstendenser i institusjonsbarnevernet	17
Kapittel 2. Forskningsfeltet	25
2.1 Barnevernsinstitusjoner	25
2.2 Nyere styringstrender, profesjonsutøvere og klienter	28
2.2.1 Rettsliggjøring	32
2.2.2 Kunnskapsstyring.....	38
Kapittel 3. Teoretisk rammeverk	43
3.1 Diskursteori	43
3.2 Laclau og Mouffe sin diskursteori	45
3.2.1 Diskursbegrepet og forståelsen av det politiske.....	46
3.2.2 Forholdet mellom subjekt og struktur.....	47
3.2.3 Valget av Laclau & Mouffe sin diskursteori	49
3.3 Komplementerende teoretiske perspektiver	51
3.3.1 Profesjonsteori	51
3.3.2 Den nye barndomssosiologien	53
3.3.3 Borgerskapsteori.....	55
Kapittel 4. Metodologi	59
4.1 Kunnskapssynet	59
4.1.1 Sosialkonstruktivismen.....	59
4.1.2 Implikasjoner for metodiske valg	60
4.2 Forforståelse og forskerens rolle i forskningsprosessen	65
4.3 Tilgang og rekruttering av informanter	67
4.4 Datagrunnlag	71
4.4.1 Det kvalitative intervjuet	71
4.4.2 Fokusgruppeintervju.....	75
4.4.3 Ethiske overveielser	78

4.5	Analyse og tolkning	80
4.5.1	En empirinær analyse	81
4.5.2	Anvendelse av analytiske verktøy	83
4.6	Kvalitet på data og generaliseringsmuligheter	86
Kapittel 5.	Funn	91
5.1	Artikkel 1.....	91
5.2	Artikkel 2.....	94
5.3	Artikkel 3.....	97
Kapittel 6.	Konklusjoner og oppsummerende diskusjoner	101
6.1	Mellom tvang og frihet.....	103
6.1.1	Tvang i åpne institusjoner. Risiko eller mulighet?	104
6.1.2	Det tvangsplasserte barnet som individuelt rettssubjekt?	106
6.1.3	Tvang og barnets «agency»	109
6.1.4	Implikasjoner og kunnskapsbehov.....	110
6.2	Betydningen av det profesjonelle handlingsrommet	111
6.2.1	Implikasjoner og kunnskapsbehov.....	113
6.3	Teoretisk og metodisk refleksjon	114
Artikler og vedlegg fra side		137

Kapittel 1. Barn på tvang

1.1 Introduksjon

Paul løper langs en skogsvei, bak ham løper to politimenn. De tar ham igjen og legger ham i bakken. De prøver å overtale ham til å bli med frivillig, de vil helst ikke sette på ham håndjern. Paul er på rømmen fra en barnevernsinstitusjon. Han er plassert på tvang, men han vil ikke være der. Han vil hjem. Når han forteller meg historien er han tilbake på institusjonen, men hvor lenge han blir vet han ikke. De ansatte er greie sier han, men han takler ikke å være på tvang. Et annet sted i landet, et annet barn. Det er kveld på institusjonen. Ute sendes det opp fyrverkeri, inne er det kaker, brus og god stemning. Det er bursdagsfeiring, Inga fyller 18 år. En av de ansatte forteller meg at det er første gang noen gjør stas på henne på bursdagen. Disse og mange andre historier har jeg blitt fortalt under datainnsamlingen til denne avhandlingen. Gjennom intervjuer med barn og ansatte i barnevernsinstitusjoner har jeg utforsket barn sine beskrivelser av det å være plassert på tvang, og de ansatte sine forståelser av arbeidet med barn på tvang.

De ulike historiene barna og de ansatte i studien har fortalt bærer preg av barn som rives mellom ulike hensyn og forståelser. De viser hvordan kontrastene mellom maktutøvelse og omsorg spiller seg ut gjennom hendelser som vil kunne komme til å prege disse barna i mange år. For en periode i livet er barnevernsinstitusjonen hjemmet til disse barna, men det er et ufrivillig hjem, et «hjem» der de fleste ikke vil være. Et «hjem» som har myndighet til maktutøvelse, et «hjem» som kan be politiet om bistand, et «hjem» som kan nekte deg kontakt med andre, og et «hjem» som kan tvinge deg til behandling. Men det er også et «hjem» som er fylt med profesjonelle voksne som skal gi deg omsorg, hjelp og beskyttelse.

Å hjelpe barn er en kjerneoppgave i barnevernet, men samtidig en utfordrende oppgave. Profesjonsutøverne i barnevernet befinner seg også i et krysspress mellom ulike hensyn og forståelser, både av normativ, faglig og ideologisk art (Backe-Hansen, 2009; Egelund & Jakobsen, 2011; Storø, Bunkholt & Larsen, 2010). Det er den profesjonelle som skal utøve barnevernets myndighet og makt i barnets «hjem». Det er

profesjonsutøveren som skal oversette politiske styringssignaler og direktiver til praksis i de daglige møtene med barnevernets ufrivillige klienter¹. Det er profesjonsutøverne som skal gi omsorg, som skal hjelpe, som skal oppdra, og som skal kontrollere og beskytte. Prinsippet om barnets beste² skal legges til grunn for arbeidet, men hva er barnets beste i de enkelte sakene? Studier har vist at dette ofte er knyttet til normative vurderinger der grensene mellom fag og moral utfordres. Dette gir barnevernets arbeid et uforutsigbart preg, og det å handle rett slik alle ser det, vil være nærmest en umulig oppgave (Jørgensen, 2016; Solstad, 2014; Vagli, 2009).

Forskning på barnevernsinstitusjoner har dokumentert manglende behandlingsresultater, unødvendig bruk av tvang og store variasjoner i kvalitet (Andreassen, 2003; Jakobsen, 2010; Ulset, 2010, 2011). Fra media hører vi også jevnlig om saker der det blir reist tvil ved barnevernets arbeid. Saken om «Ida» er ett eksempel på en slik sak som også har fått et byråkratisk etterspill. «Ida» eller «Glassjenta» som hun har blitt omtalt, var gjennom mange år plassert på tvang i ulike barnevernsinstitusjoner. To journalister fra Stavanger Aftenblad³ fulgte «Ida» over lengre tid og fremstilte i detalj hvordan hun hadde blitt utsatt for omfattende tvangsbruk, mange flyttinger, ensomhet og smerte. Fra Helsetilsynet blir det pekt på at 104 tvangsrapporter og flere klager hadde blitt utfylt og sendt Fylkesmannen uten at noen reagerte (Helsetilsynet, 2016). Fylkeslege i Hordaland, Helga Arianson, påpeker at selv om tvangsprotokollene gav uttrykk for at tvangsbruken var lovlig, ble det likevel feil for «Ida» (Helsetilsynet, 2016). Arianson skriver i et åpent brev til «Ida» i Helsetilsynets tilsynsmelding at saken har ført til en endring i hvordan tilsynet «forstår barna og tar deres perspektiv, hvordan vi praktiserer medvirkning og ikke minst – hvordan vi følger med på og forstår bruk av tvang i barnevernet» (Helsetilsynet, 2016, s.20). Juridiske og faglige retningslinjer skal hjelpe profesjonsutøverne å manøvrere i

¹ Barna i barnevernet kan omtales på ulike måter, blant annet som klienter eller brukere. I avhandlingen har jeg valgt klient begrepet når jeg ikke omtaler dem som barn eller ungdom. Dette knytter seg til to forhold. For det første til at brukerbegrepet fremstår som vanskelig å forene med det ufrivillige aspektet som ligger implisitt i tvangsplasseringen. For det andre viser forskning til at barna selv ikke «liker» betegnelsen bruker (Seim & Slettebø, 2007).

² Jamfør Barnevernlovens kapittel 4 om særlige tiltak, § 4-1 Hensynet til barnets beste, samt artikkel 3 i FNs barnekonvensjon.

³ Stavanger Aftenblad 30.01.2016. Se også Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms sin tilsynsrapport fra 19.09.2016.

et landskap preget av uklare og delvis motstridende forventninger. Saken om «Ida» viser at dette ikke alltid er tilstrekkelig, særlig når det kommer til barnets perspektiv og rettigheter.

Fra politisk hold har det de siste 10-15 årene vært en ambisjon om å øke reguleringen av profesjonelt arbeid i barnevernet. Nye kunnskapsbaserte metoder skal bidra til bedre kvalitet i barnevernsinstitusjonene, og barnets rettigheter og perspektiver skal styrkes i det barnevernfaglige arbeidet (Gilbert, Parton & Skivenes, 2011; Schjelderup, Omre, Marthinsen, Horverak & Hyrve, 2005; Skivenes, 2011; Thrana, 2008). Forholdet mellom politikk, fag og barnets perspektiver synes å være i endring, men hvilken betydning får det for barn plassert på tvang? Hvordan håndterer profesjonsutøverne og barna disse nye kontekstene for barnevernsinstitusjonene, og hvordan står dette i forhold til de politiske styringsambisjonene?

1.1.1 En studie av meningsdannelse og diskurs

I denne avhandlingen vil jeg se nærmere på hvordan barn⁴ som plasseres på tvang opplever og gir mening til det å være plassert på tvang, og hvordan profesjonsutøverne⁵ forstår det å arbeide med barn på tvang i en kontekst som er i endring. Kunnskap om disse meningsdannelsesprosessene utforskes som grunnlag for å diskutere forholdet mellom politikk og praksis, og for å kunne reflektere over spørsmål knyttet til politisk styring og utvikling av tjenestetilbudet. Avhandlingens empiriske felt er åpne institusjoner for barn som plasseres på tvang på grunn av alvorlige atferdsvansker etter paragraf 4-24 i Barnevernloven (se også kapittel 1.2.1). En åpen barnevernsinstitusjon vil si fravær av fysiske stengsler som hindrer barna i å bevege seg fritt ut fra institusjonens område. Det empiriske blikket rettes mot hverdagen på institusjonen, og jeg intervjuer barn og profesjonsutøvere i ulike institusjoner.

⁴ I avhandlingen brukes også begrepene ungdom eller barn og unge om denne gruppen, da dette er de betegnelsene som er mest benyttet i institusjonene og i policy dokumenter. Analytisk og teoretisk blir ungdom i denne avhandlingen forstått som en kategori av barn. Dette er i tråd med FNs barnekonvensjon som bruker betegnelsen barn på hele aldersspennet fra 0 til 18år (FNs konvensjon om barnets rettigheter, 1989), og Barnevernloven (paragraf 1-3) som bruker betegnelsen barn på alle under 23 år.

⁵ Bruken av begrepet profesjonsutøvere refererer her til et bredere profesjonsbegrep, slik det blant annet benyttes av Järvinen og Mik-Meyer (2012, s. 14). Det vil si at begrepet profesjonelle ikke refererer til en yrkesgruppe med en bestemt teoretisk bakgrunn, men til alle som har erfaring med å jobbe i en barnevernsinstitusjon. Profesjonsutøverne omtales også i avhandlingen som ansatte.

To premisser er grunnleggende for studiens innretning. For det første forstår jeg både barna og profesjonsutøverne som aktører og deltakere i utforming av institusjonshverdagen. Jeg forstår forholdet mellom individ og samfunn som et gjensidig samspill, der både barnet og profesjonsutøveren er viktige aktører i å gi mening til de mange dilemmaer og spenninger som er på spill når barn plasseres på tvang. Dette gjensidige samspillet mellom barn og profesjonsutøvere kaller jeg for praksisnivået.

For det andre forstår jeg både barnet og profesjonsutøverne som historisk og kulturelt situerte aktører (Gergen, 1985). Hvordan barnet og profesjonsutøverne forstår og gir mening til sine erfaringer, vil være avhengig av både historiske, sosiale og kulturelle prosesser, som gjør noen snakke – og tenkemåter tilgjengelige, mens andre blir utilgjengelige. Blant annet har historiske studier av barn og barndom, vist til store variasjoner i hvordan barnet har blitt forstått gjennom tidene. Det å se på barndom som en særegen epoke, er for eksempel en forståelse som tilhører den moderne tid (Aries, 1962). Disse bestemte måtene å snakke om og forstå verden på, betegnes her som diskurser, og retter fokuset mot språket sin rolle for meningsdannelse (Jørgensen & Phillips, 2002, s.1). Gjennom å ta i bruk tilgjengelige diskurser gir barna og profesjonsutøverne mening til sine erfaringer. Hvilke diskurser vil for eksempel Paul ta i bruk når han skal gi mening sine opplevelser fra institusjonshverdagen, eller fra det å være på rømmen? Jeg er ikke på jakt etter Paul sine individuelle erfaringer, men å identifisere hvilke muligheter og posisjoner som er tilgjengelige for Pauls meningsdannelse, og hvilke som ikke er tilgjengelige.

Betydningen av å studere diskurser i bruk på praksisnivået, knytter seg til forholdet mellom språk og handling, som kan defineres på følgende måte: «The language available to people enables and constraints not only their expression of certain ideas but also what they do» (Taylor, 2009, s.9). Å utforske diskurser i bruk ble derfor sett på som viktig fordi våre snakke- og tenkemåter får betydning for hvilke handlingsalternativer vi vurderer som mulige. På den måten vil Pauls meningsdannelse være med å utforme institusjonshverdagen, på samme måte som profesjonsutøverne sin forståelse av Paul og hans situasjon, vil få betydning for hvordan de velger å håndtere det at Paul er på rømmen. Forståelsen av forholdet mellom barn og

profesjonsutøvere, og mellom individ og samfunn som et gjensidig samspill, har vært en viktig begrunnelse for å rette det empiriske fokuset i avhandlingen mot meningsdannelse hos både barn og profesjonsutøvere.

For å utforske aktørenes meningsdannelse, har jeg valgt å anvende post-strukturell diskursteori, primært med inspirasjon fra Ernesto Laclau og Chantal Mouffe (Laclau & Mouffe, 1985). Med utgangspunkt i denne teorien forstår jeg profesjonsutøverne og de tvangsplasserte barna som del av et omskiftelig diskursivt landskap, bestående av ulike og konkurrerende måter å snakke om og forstå verden på. Hva som til enhver tid etableres som «sannhet» eller «sosial realitet», vil være avhengig av hvilke forståelser som inkluderes eller ekskluderes i disse kampene om meningsdannelse. Fordi ulike diskurser vil eksistere til samme tid, vil det til enhver tid være flere slike tilgjengelige muligheter for profesjonsutøverne og barnas meningsdannelse, men noen vil kanskje dominere mer enn andre (Laclau & Mouffe, 1985).

Post-strukturell diskursteori ble sett på som nyttig for å utforske de mangeartede og kryssende forståelser og hensyn som er på spill når barn plasseres på tvang. Teorien bygger på forståelsen av at det til enhver tid vil eksistere ulike diskurser i et samfunn, noe som også kan bety at ulike diskurser vil kunne dominere i ulike kontekster. Dette er et viktig utgangspunkt for hvordan forholdet mellom politikk og praksis utforskes i denne studien. I avhandlingen tematiserer jeg politiske styringstrender, og jeg diskuterer forholdet mellom disse og de diskurser som dominerer på praksisnivået. Med politiske styringstrender forstår jeg diskurser som har fått betydning på det politiske nivået på en slik måte at de har materialisert seg i politiske direktiver og retningslinjer. To styringstrender er identifisert gjennom politiske dokument og gjennom lovgivning: kunnskapsstyring og rettsliggjøring (se kapittel 1.4.2). Fokuset rettes mot praksisnivået fordi profesjonsutøverne og barna forstås som viktige aktører som bidrar til å gi politikken dets endelige utforming. Jeg utforsker hvilke diskurser som dominerer på praksisnivået, og hvordan disse sammenfaller eller står i motstrid til de politiske styringstrendene.

Min analytiske tilnærming for å studere forholdet mellom politikk og praksis, går gjennom begreper eller elementer i arbeidet («floating signifiers») som har et

flytende og åpent meningsinnhold (Laclau & Mouffe, 1985)⁶. Hvordan innholdet i slike åpne og flytende begreper gis mening er et gjennomgående analytisk inntak i avhandlingen. I artikkel 1 tematiseres «kunnskap» og i artikkel 2 og 3 tematiseres «barnet». Begrepene kunnskap og barn fremstod gjennom informantenes snakk som særlig relevante for å utforske forholdet mellom politikk og praksis fordi de nyere styringstrendene rokker ved tidligere sannheter knyttet til hva som er kunnskap, og hvordan barnets status og behov forstås. Å utforske hvordan disse begrepene fylles med innhold, vil gi kunnskap om hvilke handlingsalternativer som er tilgjengelige og hvilke som ekskluderes når dilemma knyttet til barn på tvang skal gis mening og håndteres.

1.1.2 Forholdet mellom politikk og praksis

Den sosialfaglige forskningen på forholdet mellom politikk og praksis tar gjerne form av å være enten individorientert eller samfunnsorientert. Den individorienterte forskningen retter oppmerksomhet mot individuelle faktorer hos aktørene for blant annet å forklare variasjoner i kvalitet. Disse studiene kan typisk ta form av evalueringsstudier eller kunnskapsoppsummeringer, og har gjerne som formål å utvikle metoder, prosedyrer og retningslinjer som skal øke effektiviteten i sosialt arbeid. Den samfunnsorienterte forskningen retter blikket mot de strukturelle forholdene i samfunnet som kan ha betydning både for utvikling av sosiale problem og utøvingen av profesjonelt arbeid. Typisk for disse studiene er fokus på fordeling av ressurser og administrativ organisering av tjenestene, og formålet med studiene er ofte knyttet til reformutvikling. Studiene kommer gjerne med løsninger i form av hva som må til for en mer effektiv iverksetting av offentlig politikk, eller de sammenlikner hvilke behandlingsmodeller som har best effekt, for på den måte å gi retning til politiske beslutninger og forslag til organisering av tjenestene. En annen innfallsvinkel er å studere forholdet mellom politikk og praksis som produkt av en gjensidig interaksjonsprosess mellom individ og samfunn. Denne avhandlingen vil gi et bidrag i en slik tilnærming. Det å studere slike interaksjonsprosesser mellom individ og

⁶ Se kapittel 3.2.3 og 4.5.1

samfunn er et ambisiøst prosjekt for en enkelt studie. Min ambisjon er derfor ikke å gi et uttømmende bilde av dette forholdet, men å bidra med noen veier inn.

Fra administrasjons – og organisasjonsfaget vil jeg trekke frem to klassiske bidrag innenfor denne tilnærmingen som har inspirert meg i denne avhandlingen. Først vil jeg peke på det som ofte blir vist til som Knut Dahl Jacobsen - tradisjonen. Dahl Jacobsen regnes som en pioner innenfor den statsvitenskapelige forvaltningsforskningen, og både hans doktoravhandling (Jacobsen, 1964) og en rekke artikler utgitt på 60-tallet kom til å få stor betydning (Bleiklie, 1985). Et sentralt anliggende hos Dahl Jacobsen er at offentlig forvaltning (den virksomhet som utøves av offentlige myndigheter) ikke kan studeres isolert, men må studeres som en del av et større politisk og sosialt felt. Forvaltningen er ikke et nøytralt redskap for iverksetting av offentlig politikk, men er også politiske aktører, som gjennom sin atferd bidrar til å gi politikken dets endelige utforming (Bleiklie, 1985). Dahl Jacobsen peker på at det alltid vil være en grunnleggende ustabilitet i relasjonen mellom forvaltningen og de politiske myndighetene som vil være avhengig av graden av statlig styring. I perioder med en sterk statlig styring (kontraksjon) vil forventningene til forvaltningen være forskjellig fra perioder med en mer tilbaketrukket stat (detraksjon). Mens kontraksjon forventer tjenestemenn som er avhengig og lojale, gir perioder med detraksjon flere muligheter for faglig uavhengighet og autonomi hos tjenestemennene (Jacobsen, 1964).

Dahl Jacobsen bidrar til å rette oppmerksomheten mot interaksjonen mellom tjenestemannsrollen og politisk styring, og den betydning disse prosessene får for utformingen av offentlige tjenester (Eckhoff & Jacobsen, 1960; Jacobsen, 1960). Denne sammenbindingen som Dahl Jacobsen gjør mellom makro - og mikronivå, har vært en viktig inspirasjon for hvordan forholdet mellom profesjonsutøveren og statlig styring forstås i denne avhandlingen. I følge Dahl Jacobsen vil ulike styringsformer gi ulike muligheter for forvaltningens handlingsrom. Jeg er opptatt av hvordan dagens styringstrender samvirker med de profesjonelle forståelsene og med barnets forståelse. Senere retter Dahl Jacobsen også fokus mot skjevheter i velferdsstaten, og hvordan disse kan forklares og forstås. Han trekker særlig forbindelseslinjer mellom marginaliserte klienter og politisk fattigdom, og viser hvordan trekk ved forvaltningen og ved profesjonene hindrer marginaliserte grupper politisk innflytelse (Bleiklie, 1985;

Christensen, 2015; Jacobsen, 1967). Forståelsen av at fattigdom og skjevheter i velferdsstaten ikke bare kan forklares med egenskaper hos aktørene, men må forstås som et produkt av forholdet mellom politisk styring, tjenestemennene og de marginaliserte klientene, har vært viktig for denne avhandlingen.

Videre vil jeg trekke frem Lipskys teori om bakkebyråkratiet (1980) som en annen sentral kilde som har inspirert denne studien. Lipsky retter fokus mot offentlig ansatte (bakkebyråkrater) som er i daglig kontakt med befolkningen (for eksempel ansatte i barnevernsinstitusjoner), og de strategier de benytter for å tilpasse politiske mål og virkemiddel til komplekse saker og individuelle klienter. Lipsky diskuterer blant annet hvordan organisatoriske betingelser har betydning for bakkebyråkratenes mulighet til å bruke skjønn (Lipsky, 1980). Til tross for en rekke reformer i offentlig sektor de senere årene med ambisjon om å redusere den profesjonelle autonomien, argumenteres det for at det fortsatt er relevant å studere betydningen av skjønnsbruk for utfallet av offentlig politikk (Brodkin, 2011, Evans & Harris, 2004; Evans, 2010a). Det blir også hevdet at nye idealer for velferdsstaten ikke er realisert fullt ut, men at de profesjonelle utfører sitt arbeid i et spenningsfelt mellom nye og gamle ideer, muligheter og begrensninger (Järvinen & Mik-Meyer, 2012).

Det er flere fellestrekk knyttet til forståelsen av forholdet mellom politikk og praksis hos Dahl Jacobsen, Lipsky og de nyere studiene av bakkebyråkratiet, som har informert valg i denne avhandlingen. For det første bidrar de ulike teoritradisjonene til å rette oppmerksomhet mot spenninger i møtet mellom statlig styring, profesjonsutøvere og klienter, som grunnlag for å forstå utfallet av offentlig politikk. I denne studien retter jeg blikket mot motstridende og kryssende forventninger som ligger til det å arbeide med barn på tvang og det å være barn plassert på tvang. Jeg utforsker hvordan ansatte og barn tilskriver mening til denne kompleksiteten som grunnlag for å diskutere betingelser for politisk styring. For det andre bidrar de ulike teoritradisjonene til å fremheve profesjonsutøvernes sentrale rolle både som politiske aktører og i relasjon til marginaliserte klienter. Oppmerksomheten rettes mot hvordan bakkebyråkratene gjennom sin skjønnsutøvelse bidrar til å binde sammen makro- og mikronivået, og gi politikken dets endelige utforming. Dette har vært viktige begrunnelser for å rette oppmerksomheten mot praksisnivået i denne studien.

Det å inkludere barnas perspektiver og forståelser har vært viktig i avhandlingen fordi jeg også forstår barna som aktører som gjennom sin meningsdannelse gir viktige bidrag til hvordan institusjonshverdagen kontinuerlig skapes og reforhandles. Viktigheten av å inkludere barn i forskning påpekes også innenfor det som ofte refereres til som «den nye barndomssosiologien», som vektlegger betydningen av å anerkjenne barnet som subjekt her og nå, og ikke bare som objekt for de voksnes handlinger (se blant annet Emond, 2003 og James & Prout, 2015). Internasjonalt vises det også til manglende forskning som tar utgangspunkt i barnas egne perspektiver (se blant annet Emond, 2003; Hart, La Valle & Holmes, 2015 og Knorth, Harder, Zandberg & Kendrick, 2008).

Gjennom å utforske meningsdannelse som prosess, vil jeg med denne avhandlingen bidra med et supplement til den sosialfaglige forskningen på forholdet mellom politikk og praksis. Jeg er derfor ikke opptatt av å studere institusjonenes effekter og resultater, men å utforske hvilke diskurser som tas i bruk for skape mening til institusjonshverdagen og hvordan disse diskursene forholder seg til politiske styringstrender. Til sist er det i møtene mellom barnet og profesjonsutøveren at institusjonshverdagen får sine endelige utforming, og forholdet mellom politiske direktiver, faglige hensyn og barnets perspektiver gis en mening og håndteres.

1.1.3 Innholdet i avhandlingen

I det følgende presenteres det empiriske feltet, forskningsspørsmålene og den historiske og politiske konteksten for studien. I kapittel 2 gjøres det rede for forskningsfeltet. I kapittel 3 beskrives det teoretiske rammeverket og komplementerende teorier. Deretter følger metodologi kapitlet (kapittel 4) etterfulgt av en kort presentasjon av artiklene (kapittel 5). I kapittel 6 diskuteres sentrale funn, inkludert refleksjon rundt det teoretiske og metodologiske bidraget.

1.2 Presisering av det empiriske feltet

1.2.1 Barn og unge med alvorlige atferdsvansker

Barnevernloven paragraf 4-24 åpner for at barn og unge mellom 12 og 18 år med «alvorlige atferdsvansker» kan plasseres i behandlings- eller opplæringsinstitusjon uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet for opptil 12 måneder. Vedtaket krever behandling i Fylkesnemda for barnevern og sosiale saker. Under særlige omstendigheter kan vedtaket fornyes for inntil 1 år. Dette krever nytt vedtak. Ved utgangen av 2014 var 184 barn fra 12 til 18 år plassert etter paragraf 4-24 i ulike typer institusjoner i Norge (tall mottatt fra Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bufetat). Tvangsplassering av ungdom i institusjon er et særlig inngripende tiltak, og det sterkeste virkemidlet barnevernet rår over (Falck, 2006). Det er derfor et vilkår for tvangsplassering at andre tiltak skal være prøvd først (Kvalø & Köhler-Olsen, 2016).

I lovteksten defineres alvorlige atferdsvansker som: «ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte». Formuleringen «på annen måte» åpner for en diskusjon av hvilke type atferd som kan defineres som alvorlige atferdsvansker. Noen typer av atferd kan de fleste enes om hører inn under begrepet: som vold, tyveri, mord, voldtekt, hærverk, mens det kan finnes en annen type atferd som det råder mer tvil om (Falck, 2006). Ungdom med alvorlige atferdsvansker er ofte i kontakt med flere ulike etater og lovverk, med ulike meninger og forståelser om hvordan atferdsvanskene skal forstås og hvilke tiltak eller reaksjoner som bør benyttes (Falck, 2006). Mange barn og unge har for eksempel behov for tjenester fra psykiatri-sektoren⁷. I følge diagnosesystemet ICD-10 som benyttes i psykiatrien beskrives atferdsforstyrrelse som kjennetegnet av dyssosial, aggressiv eller utfordrende atferd med klare brudd på forventninger og normer i forhold til alderen (Andreassen, 2003). Justissektoren er en annen sektor som mange kommer i kontakt med på grunn av kriminalitet. Her blir atferdsvansker knyttet til handlinger som utgjør brudd på straffeloven (Falck, 2006).

⁷ Forskning har vist at hele 76% av alle barn plassert i institusjon har psykiske problemer (Kayed et.al., 2015).

Den senere tid har flere tatt til orde for at begrepet atferdsvansker må ut av Barnevernloven, blant annet Barnevernsproffene⁸ og Fylkesmannen i Hordaland⁹. Det argumenteres for at begrepet «atferdsvansker» bidrar til å rette oppmerksomheten mot barnas oppførsel, mens andre forhold ved barnet, som hvordan de opplever sin situasjon, forsvinner ut av fokus når dette begrepet benyttes. Videre argumenteres det for at begrepet atferdsvansker henspiller på behovet for oppdragelse og regulering, og ikke på de subjektive erfaringene hos barnet (Barnevernsproffene, 2012). På denne måten blir barnet et objekt for de voksnes vurderinger og handlinger, heller enn et subjekt som møtes med respekt og anerkjennelse. Hvordan årsaker til barnets problemer forstås og de begreper som anvendes for å forklare, bidrar til å fremme bestemte ideer om hva som er barnets behov og hvordan det skal tilrettelegges for hjelp og behandling. I denne avhandlingen tematiseres ikke atferds-begrepet som sådan, men spørsmål om hvordan man forstår barnet, dets behov og rettigheter står sentralt.

1.2.2 Institusjoner for barn og unge med alvorlige atferdsvansker

En barnevernsinstitusjon kan defineres som en 24 timers bo-enhet hvor en gruppe barn som ikke er i slekt med hverandre lever sammen med ubeslektede voksne (Andreassen, 2003; Barne - ungdoms og familiedirektoratet, 2010). En slik generell definisjon kan være hensiktsmessig da den både fungerer utover nasjonale grenser, og den dekker det relativt brede spekteret vi har av ulike institusjonstyper i Norge for målgruppen. Finansiering av institusjonsplasser for ungdom med alvorlige atferdsvansker er et offentlig ansvar, men tilbudet omfattes av både offentlige og privateide institusjoner (Bengtsson & Jakobsen, 2009). De private institusjonene deles gjerne inn i ideelle og kommersielle aktører. Det statlige barnevernet er inndelt i fem regioner, og det er de regionale kontorene (Bufetat) som er ansvarlige for å skaffe institusjonsplasser, og plassere de unge på riktig sted. I motsetning til andre land i Norden som har flere lukkede institusjoner, har Norge kun én lukket institusjon (Bengtsson, 2012), men plasseringer etter paragraf 4-24 kan i noen tilfeller åpne for

⁸ Barnevernsproffene er barn og unge med erfaringer fra ulike deler av hjelpeapparatet. De er organisert under Forandringsfabrikken, og deler erfaringer og gir råd om de tjenestene de får.

⁹ Tilsynsrapport frå Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms (2016).

midlertidig begrensning av bevegelsesfrihet. Dette reguleres av Rettighetsforskriften (2011) paragraf 22, som gir adgang til å begrense beboeres muligheter til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonens område, dersom det er nødvendig av hensyn til plasseringen. Vedtaket kan gjelde for inntil 14 dager.

1.3 Forskningsspørsmål

I avhandlingen studerer jeg hvordan de profesjonelle og barna selv gir mening til institusjonshverdagen, og hvordan dette står i forhold til nyere politiske styringstrender. Med utgangspunkt i de teoretiske premissene om barnet og profesjonsutøveren som historisk og kulturelt situerte aktører, som i et gjensidig samspill med hverandre og omgivelsene deltar aktivt i å produsere institusjonshverdagen, er følgende overordnede problemstilling formulert med tilhørende forskningsspørsmål. I møte med empirien ble forskningsspørsmålene konkretisert i henholdsvis to og ett underspørsmål.

Overordnet problemstilling:

Hvilke diskurser tas i bruk av profesjonsutøvere og ungdommene selv når de gir mening til sine erfaringer fra hverdagen på institusjon, og hvilke muligheter og begrensninger gir de identifiserte diskursene for politisk styring?

Forskningsspørsmål:

- 1) Hvilken mening tilskriver profesjonsutøverne i institusjonsbarnevernet til det å arbeide med barn på tvang?
 - a) Hvilke diskurser om kunnskap tas i bruk i de profesjonelle sine fortellinger om arbeidet med barn som er plassert på tvang?
 - b) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk i de profesjonelle sine fortellinger om arbeidet med barn som er plassert på tvang?
- 2) Hvilken mening tilskriver ungdom plassert på tvang til sine erfaringer og sine muligheter under institusjonsoppholdet?
 - a) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk i ungdommene sine fortellinger om institusjonshverdagen?

Den overordnede problemstillingen besvares og diskuteres gjennom de tre artiklene, samt i kapittel 6 i denne kapp, og viser avhandlingens samlede bidrag. Forsknings-spørsmål 1 besvares hovedsakelig i artikkel 1 og 2, mens forsknings-spørsmål 2 besvares i artikkel 3.

Artikkel 1 «*Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-based Practice*», utforsker profesjonsutøvernes forståelser av kunnskap. Funn i artikkelen benyttes som grunnlag for å diskutere nyere styringstrender knyttet til kunnskapsstyring og evidensbasert praksis. Artikkelen bygger på intervju og fokusgruppeintervjuer av 19 ansatte i fem ulike barnevernsinstitusjoner. Problemstillingen som undersøkes i artikkelen er todelt: 1) Hvilke diskurser tas i bruk når de ansatte gir mening til sin praksis? 2) Hva er utfordringer og muligheter for evidensbasert praksis dersom ulike definisjoner av evidensbasert praksis vurderes? Teoretisk bygger artikkelen på post-strukturell diskursteori i kombinasjon med profesjonsteori. Profesjonsteori anvendes som hjelp til å utforske og utdype de identifiserte profesjonelle diskursene og relasjonen til den politiske og sosiale konteksten. Artikkelen viser at evidensbasert praksis, gitt at det anlegges en vid definisjon av innholdet i begrepet, kan ha sine muligheter som en profesjonaliseringsstrategi for en yrkesgruppe som tradisjonelt har hatt lav profesjonell status. På den annen side viser artikkelen at selv en vid definisjon av evidensbegrepet kan bli vanskelig å integrere hos profesjonelle som vektlegger uavhengighet, skjønn og autonomi som viktig når de gir mening til sin profesjonelle rolle. Artikkelen er publisert i «Professions and Professionalism», Volum 6, No 1 (2016).

Artikkel 2: «*Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner*», utforsker de profesjonelle sine forståelser av barnet gjennom en analyse av det samme empiriske materialet som artikkel 1, men i tillegg er data fra en sjettestatusjon inkludert (se kapittel 4.3). Funn i artikkelen benyttes som grunnlag for å diskutere nyere styringstrender knyttet til rettsliggjøring av barnet. Følgende to problemstillinger besvares i artikkelen: 1) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk når ansatte snakker om sin praksis? 2) Hvilke betingelser gir diskursene for de ansattes forståelser og praksiser knyttet til bruk av tvang og ivaretagelse av barns rettigheter under institusjonsplassering? Teoretisk

bygger artikkelen på post-strukturell diskursteori i kombinasjon med barndoms-sosiologi og borgerskapsteori. Artikkelen diskuterer hvordan variasjon i rettighetspraksiser blant de ansatte kan forstås med utgangspunkt i de ansattes konstruksjon av barnet og dets behov. Diskursen om barnet som uansvarlig blir analysert frem som å dominere i datamaterialet, og dette åpner for en praksis som legitimerer generelle rutiner, kontroll og inngripen i det enkelte barns integritet. Artikkelen er publisert i Tidsskriftet Norges Barnevern nr. 1, 2017.

Artikkel 3: «*Between Diverging Discourses of the Child: Juvenile's Self-construction in Coercive Residential Care*», utforsker ungdommenes egen selvkonstruksjon under opphold i barnevernsinstitusjon, og diskuterer hvordan dette forholder seg rettsliggjøring og nyere forståelser av barnet som borger. Artikkelen bygger på intervju av 17 ungdommer plassert i barnevernsinstitusjon etter paragraf 4-24 i Barnevernloven. Ungdommene i undersøkelsen ble spurt om å fortelle om sitt hverdagsliv på institusjonen. I tillegg ble de blant annet spurt om sine refleksjoner rundt begrepene «brukermedvirkning» og «individuelle rettigheter». Problemstillingen som undersøkes i artikkelen er todelt: 1) Hvordan posisjonerer ungdom som er plassert på tvang i barnevernsinstitusjon seg selv når de snakker om sitt hverdagsliv under institusjonsoppholdet? 2) Hvilke diskurser om barnet blir aktivert gjennom de identifiserte subjektposisjonene? Artikkelen bygger på post-strukturell diskursteori, og subjektposisjonsbegrepet som analytisk tilnærming. Borgerskapsteori anvendes som utgangspunkt for refleksjon rundt forholdet mellom politiske styringstrender, profesjonelle forståelser og muligheter for ungdommenes selvkonstruksjon. Artikkelen er publisert i tidsskriftet *Child Care in Practice* (2017).

1.4 Historisk og politisk kontekst

Hvordan det tenkes om barnet og utfordringer knyttet til barndom, har historisk vært et spenningsfylt felt, der ulike forståelser og tilnærminger har dominert til ulike tider og bidratt til å gi ulike føringer for blant annet staten sin inngripen ovenfor barn som oppfattes å leve et liv som er problematisk for seg selv og andre. Med denne avhandlingen vil jeg bidra til å gi et tidsbilde av hvilken mening de profesjonelle og barna selv gir til sine erfaringer med dagens system, og diskutere dette i forhold til

endringer i den politiske konteksten. Samtidig er det viktig å forstå dette tidsbildet i en historisk kontekst. I det følgende vil jeg først presentere en kort historisk oversikt, før jeg gjør nærmere rede for sentrale trekk ved den politiske konteksten i dag, med særlig fokus på endringer med betydning for institusjonsbarnevernet.

1.4.1 Et historisk blikk på barnet og barnevernets praksis

Hvordan barnet har blitt forstått gjennom historien, og utviklingen av de institusjonelle ordningene, henger tett sammen (Ericsson, 1996; Thuen, 2008). Jeg velger å begynne denne fremstillingen ved inngangen til 1900-tallet, og etableringen av et offentlig barnevern i Norge ved innføringen av Vergerådsloven i år 1900¹⁰. Thuen (2008) beskriver fem ulike epoker (fra middelalderen) knyttet til skiftende forståelser av barnet, og viser samtidig hvordan de ulike forståelsene av barnet også kan knyttes til ulike institusjonelle ordninger. Han kaller fasen fra 1870-tallet og frem til 1940-tallet, for «Det beskyttede barnet» (Thuen, 2008). Barndom ble i denne fasen forstått som adskilt fra de voksnes verden. Barnas liv skulle være forbeholdt utvikling, læring og vekst, og skulle ikke som de voksnes liv tynges av ansvar og arbeid¹¹. Den lykkelige barndom var idealet, og det var viktig å beskytte barnet fra de voksnes verden (Follesø, 2014; Thuen, 2008).

Først halvdel av 1900-tallet kjennetegnes også av sosialstatens fremvekst, og det pekes på to sentrale utviklingstrekk med konsekvenser for forholdet mellom barnet, familien og staten. For det første en politisering av barndom og familie, gjennom at staten ble gitt flere juridiske muligheter til å gripe inn i den private sfære. For det andre pekes det på en vitenskapliggjøring av barndommen, der både temaer knyttet til juridiske, pedagogiske og helsefaglige spørsmål ble gjort til gjenstand for forskning. Særlig ble det lagt vekt på å frembringe kunnskap om hvordan best beskytte barna (Follesø; 2014; Hagen, 2001; Thuen, 2008).

På barnevernsområdet ble innføringen av Vergerådsloven begrunnet med behov for disiplinering og oppdragelse av barn som var kriminelle, eller som ikke passet inn i den nyetablerte allmueskolen. Barna ble segregert fra de andre i anstalter og

¹⁰ Loven om «Forsømte Børns behandling», Vergerådsloven, ble vedtatt i 1896 og innført i 1900 (Thuen, 2008).

¹¹ Barnearbeid var den enkeltsaken på slutten av 1800-tallet som klareste markerte behovet for statens beskyttelse av barna (Thuen, 2008, s. 105).

skolehjem, og de ble gitt en streng pietistisk oppdragelse preget av disiplin. Barnas problemer ble oppfattet som resultat av manglende oppdragelse (Dahl, 1978; Follesø, 2004; Hagen, 2001), og samfunnets inngripen ble legitimert som nødvendig for å verne de individer som ikke var i stand til å verne seg selv (Thuen, 2008). Barnet som rettssubjekt var ikke noe tema i denne perioden, og Vergerådsloven har blitt beskrevet som primært å ivareta et samfunnsvern (Dahl, 1978; Havik, Larsen, Nordstoga & Veland, 2004).

I den nærmeste etterkrigsperioden endrer forståelsen av barnet seg. Thuen (2008) beskriver denne epoken som «Det sårbare barnet», og knytter dette til fremveksten av velferdsstaten og barnepsykologiens gjennomslag. Det ble rettet større oppmerksomhet mot hvordan man kunne legge grunnlag for utvikling av trygghet og selvtillit hos barnet, og nye vitenskapelige perspektiver på oppdragelse, læring og omsorg bidro med nye innsikter. Årsaken til barnas problemer ble nå sett i relasjon til komplekse biologiske og sosiale forhold, og ikke bare til manglende disiplin og oppdragelse (Hagen, 2001; Thuen, 2008). Barnet ble forstått som å være viktig her og nå, heller enn investeringsobjekt for fremtiden (Thuen, 2008).

På barnevernsområdet ble Barnevernloven vedtatt i 1953. Gjennom loven ble begrepet barnevern instituert, og i lovteksten fikk prinsippet om «barnets beste» en sentral rolle. Hensynet til barnet skulle være det avgjørende for alle vedtak (Ericsson, 1996; Follesø, 2004; Hagen, 2001; Thuen, 2008). Et klart ønske med Barnevernloven var å fremheve barnevernets rolle som hjelper og ikke fordømmende instans (Havik et.al., 2004). Nye profesjoner som barnevernspedagoger og sosionomer kom på banen med ny kunnskap og nye forståelser av barnets problem. Begrepet oppdragelse ble erstattet av andre begrep som omsorg, behandling, miljøterapi og atferdsterapi (Hagen, 2001). Forebyggende arbeid ble viktig, og en ble mer skeptisk til bruk av institusjoner og hvilke følelsesmessige påkjenninger det å bli tatt ut av hjemmet kunne føre med seg for barnet. Det var ikke lenger tilstrekkelig at institusjonene var effektive og til nytte for samfunnet, men de måtte også være til «barnets beste» (Thuen, 2008). Samtidig som barnet kommer mer i sentrum for barnevernets arbeid, har det også blitt pekt på at Barnevernloven av 1953 inneholdt lite eller ingenting som gav barnet selvstendige rettigheter (Havik et.al., 2004).

Forståelsen av barnet som individuelt rettssubjekt kommer først til uttrykk i den epoken som Thuen (2008) beskriver som «Det medvirkende barnet». Han tidfester denne epoken til å begynne rundt 1975. Epoken sammenfaller med den perioden som i samfunnsvitenskapene beskrives som postmodernismen, som kjennetegnes av et sterkt fokus på det individuelle fremfor det kollektive. I velferdspolitikken endres fokus fra størst mulig likhet til størst mulig valgfrihet. Dette stiller større krav til enkelt-individets ansvar. Politisk er det fortsatt en målsetning å stimulere til gode og trygge levekår, men samtidig skal barnets muligheter til selvstendighet og egenutvikling vektlegges. Videre skal det tilrettelegges for barnets muligheter til medvirkning og innflytelse over eget liv. Barnet skal i større grad forstås som borger her og nå, og møtes som et fullverdig menneske (Thuen, 2008).

På barnevernsområdet bidrar den nye Barnevernloven av 1992 til å styrke barnets rettsvern og tydeliggjøre barnet som individuelt rettssubjekt (Havik et.al., 2004). Barnets rettigheter til å opptre som part og barnets rettigheter til å uttale seg er for eksempel nedfelt i Barnevernloven paragraf 6-3. De senere årene har mange nye metoder i barnevernets arbeid blitt innført. Disse metodene har blitt satt i sammenheng med flere trender som preger utviklingen av velferdssamfunnet i dag (Schjelderup et.al., 2005). For det første pekes det på en økende oppmerksomhet og en økende uro for barns utvikling generelt, og de risikoer barn kan støte på. For det andre pekes det på en økende vektlegging av verdien av deltakelse og barnets og familiens innflytelse over eget liv. Nye begreper som medborgerskap, brukermedvirkning og myndiggjøring har blitt sentrale for barnevernets arbeid. Tett knyttet til dette pekes det på demokratiseringsprosesser, der makten føres tilbake fra staten til individet. Mange av de nye metodene i barnevernet, for eksempel knyttet til medvirkning, innebærer en maktforskyvning fra myndighetene til den enkelte medborger. Til sammen bidrar disse trendene til å utfordre profesjonsutøvernes tradisjonelle rolle som eksperter og beslutningstakere (Schjelderup et.al., 2005).

1.4.2 Nyere utviklingstendenser i institusjonsbarnevernet

De nyere styringstrendene som identifiseres i barnevernet, kan relateres til en rekke reformer som har kjennetegnet utviklingen av offentlige tjenester de siste 20-30 årene,

både nasjonalt og internasjonalt (se blant annet Hansen & Rieper, 2009 og Ponnert & Svensson, 2016). De ulike reformene blir ofte referert til under samlebetegnelsen New Public Management reformer (Ellis, 2011; Ponnert & Svensson, 2016; Siltala, 2013; Wastell, White, Broadhurst, Peckover & Pithouse, 2010), men andre betegnelser har også blitt brukt på disse reformbevegelsene, som blant annet «new managerialism» (Brodkin, 2011), «managerialism» (Ellis, 2011; Evans, 2010b; Evans & Harris, 2004; Hjørne, Juhila & 2010; Muncie, 2006) og «the neo-bureaucratic state» (Farrell & Morris, 2003).

Felles for de ulike reformbetegnelsene er at de søker å løfte fram målsetninger om effektivisering av offentlig sektor basert på prinsipper fra privat sektor. Målstyring, privatisering, fokus på ledelse, og brukerrettigheter er sentrale stikkord som kan beskrive reformideene (Greve, 2012; Kjær, 2004). For politisk styring er «steering not rowing» beskrevet som idealet (Osborn & Gaebler, 1992), noe som viser til at styring skal skje mer gjennom regulering og kontroll heller enn direkte styring. Sammenliknet med blant annet Storbritannia, har Norge blitt beskrevet som en nølende reformator, men de senere årene har disse ideene også fått stor betydning for utformingen av det offentlige velferdstilbudet i Norge (Christensen, Lie & Læg Reid, 2008). I det følgende vil jeg beskrive nærmere de to styringstrendene som tematiseres i denne avhandlingen: rettsliggjøring og kunnskapsstyring.

Rettsliggjøring

Barnets individualitet er juridisk forankret i Norske lover. I Grunnloven paragraf 104, første ledd heter det at «Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling». Politisk skal det tilrettelegges for barnets muligheter til medvirkning og innflytelse over eget liv. Gjennom ratifisering av FNs konvensjon om barns rettigheter i 1991 (Barnekonvensjonen), bidrog Norge til å gi barn et særskilt menneskerettighetsvern¹².

¹² Barnekonvensjonen ble vedtatt av FN i 1989, og er i dag gjort gjeldende av de fleste medlemsland i FN (Kosher, Ben-Arieh & Hendelsman, 2016). Barnekonvensjonen bygger på fire prinsipper: 1) Retten til liv og helse, 2) Retten til skolegang og utvikling, 3) Retten til deltakelse og innflytelse, 4) Retten til omsorg og beskyttelse (Thuen, 2008, s. 227).

I barnevernet er grunnlaget for barns medvirkning forankret i Grunnloven paragraf 104, i FNs barnekonvensjon artikkel 12¹³, i Barneloven paragraf 31, og i Barnevernloven paragraf 4-1, annet ledd først punkt: «barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet». Innenfor institusjonsbarnevernet nedfelles barnets individuelle rettigheter særlig gjennom Rettighetsforskriften (2011), som er hjemlet i Barnevernloven paragraf 5-9 (Rettigheter under opphold i institusjon). Forskriften ble først vedtatt i 1993, men har blitt revidert i 2002 og 2011. Rettighetsforskriften skal sikre barnets rettssikkerhet og personlige integritet under plassering, og setter rammene for de ansattes adgang til bruk av tvang og makt (herunder fysisk tvang og integritetskrenkende tiltak). Bufetat har de senere årene hatt et særlig fokus på opplæring og informasjon om forskriften til institusjoner og ansatte. Statens Helsetilsyn ved Fylkesmannen har ansvar for tilsyn med barnevernsinstitusjonene, og for å følge opp at bestemmelsene i Rettighetsforskriften overholdes. Fylkesmannen skal føre fire tilsyn i året med barnevernsinstitusjoner godkjent for plasseringer etter paragraf 4-24 og paragraf 4-26¹⁴ i Barnevernloven, to anmeldte og to uanmeldte¹⁵. Alle beboere ved institusjonen skal informeres skriftlig og muntlig om sine rettigheter under opphold i institusjon, og har klageadgang til Fylkesmannen (Stette, 2016).

I Rettighetsforskriften fremheves barnets status som individuell rettighetsinnehaver, samtidig som barnets behov for beskyttelse og vern gjøres betydningsfullt. Blant annet heter det at bruk av tvang og makt må kunne begrunnes ut fra hva som er *nødvendig* i forhold til formålet med plasseringen (paragraf 12). Utgangspunktet er at barnet selv skal bestemme i personlige spørsmål, så langt dette er forenlig med beboers alder og modenhet, og formålet med plasseringen (paragraf 7). Tvang og andre inngrep i den personlige integritet reguleres av kapittel tre, og kapittelet inneholder egne bestemmelser for barn plassert etter Barnevernloven paragraf 4-24 og paragraf 4-26.

¹³ I Barnekonvensjonens artikkel 12, første punkt heter det: «Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet».

¹⁴ Paragraf 4-26 *Tilbakeholdelse i institusjon på grunnlag av samtykke*. Et barn med alvorlige atferdsvansker kan tas inn i en institusjon som omfattes av paragraf 4-24 først og annet ledd, også på grunnlag av samtykke fra barnet og de som har foreldreansvaret for barnet. Har barnet fylt 15 år, er barnets samtykke tilstrekkelig.

¹⁵ Her gjelder særlige regler for institusjoner som tar imot barn plassert etter Barnevernloven paragraf 4-24 og paragraf 4-26. For andre institusjoner er regelen at Fylkesmannen skal føre minst to tilsyn i året (Stette, 2016).

Bestemmelsene gir institusjonen adgang til å gjøre midlertidige begrensingsvedtak for perioder på inntil 14 dager. Dette gjelder blant annet begrensninger i adgangen til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonen (paragraf 22), ha besøk i institusjonen (paragraf 23), bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler (paragraf 24) samt adgang til å kreve rusmiddeltesting av beboere (paragraf 25). Avgjørelser knyttet til tvang og annen inngripen i personlig integritet skal med unntak av paragraf 19: «Rusmiddeltesting» og paragraf 20: «Tilbakeføring ved rømming», føres som enkeltvedtak, og kan påklages til Fylkesmannen av beboer eller foresatte. Av hensyn til den enkeltes rettssikkerhet skal også alle vedtak som ikke er enkeltvedtak protokollføres (paragraf 26). Fylkesmannen gjennomgår protokollene, og vurderer om de er i samsvar med lov og forskrift (Rettighetsforskriften, 2011).

I høringsutkast til ny Barnevernlov kommer rettsliggjøringen særlig tydelig frem og viktigheten av at barnet i større grad blir bevisst seg selv som rettssubjekt påpekes. Utvalget foreslår at en ny og moderne lov bør være rettighetsbasert og barnet må være hovedpersonen i loven (NOU, 2016, s.16). Utvalget foreslår også at de sentrale bestemmelsene om rettigheter og bruk av tvang i institusjoner som nå er nedfelt i Rettighetsforskriften løftes inn i den nye Barnevernloven. Dette gjelder også for reglene for saksbehandling og klage ved bruk av tvang. Utvalget mener at bruk av tvang og integritetskrenkede tiltak er alvorlige inngrep mot svært sårbare individer, og derfor bør være direkte regulert i loven.

Kunnskapstyring

En annen tydelig tendens på det velferdspolitiske området de siste 10-15 årene er sterkere styring av profesjonenes kunnskapsgrunnlag. I de senere årene har begrepene evidensbasert praksis / medisin i stadig økende grad blitt forstått som «beste praksis», først innenfor medisin, men etterhvert også innenfor sosialt arbeid og barnevernfaglig praksis (Andreassen, 2005; Backe-Hansen, Bakketeig, Gautun & Backer Grønningsæter, 2011; Backe-Hansen, 2009; Gotvassli, Augdal, & Rotmo, 2014; Hassel Kristoffersen, Holth, & Ogden, 2011; Myrvold et.al., 2011; Schjelderup et.al., 2005; Storø et.al., 2010). I en komparativ studie av institusjonsplasseringer i Norden hevdes det at ideen om evidensbasert praksis har hatt særlig gjennomslagskraft i Norge og Sverige, og det

pekes blant annet på etableringen av nye institusjonstyper (MultifunC) og utbredelsen av Multisystemisk terapi (MST) som metode i det kommunale barnevernet (Bengtsson & Jakobsen, 2009).

På institusjonsfeltet regnes gjerne «ekspertkonferansen» i 1997¹⁶, som et viktig konsolideringstidspunkt for de «nye» tankene om institusjonsbarnevernet. På konferansen ble det stilt spørsmål ved kvaliteten på institusjonstilbudet, og pekt på manglende dokumentasjon av kunnskap og metoder (Bengtsson & Jakobsen, 2009). Som et resultat av denne konferansen initierte Barne-, ungdoms og familiedirektoretat i samarbeid med Statens Institusjonsstyrelse (SFI) i Sverige, en gjennomgang av tilgjengelig internasjonal forskning. Forskningsgjennomgangen resulterte i en rapport (Andreassen, 2003), som kom til å få betydelig innflytelse på politiske beslutninger på institusjonsfeltet det kommende tiår.

I 2003 åpnet et nytt senter for kunnskapsutvikling, Norsk senter for studier av problematferd og innovativ praksis AS (heretter Atferdssenteret)¹⁷. Atferdssenteret står frem som et viktig uttrykk for politiske ambisjoner om å styrke det evidensbaserte grunnlaget for beslutninger i barnevernet, og har blitt en viktig aktør i å iverksette og evaluere flere ulike evidensbaserte metoder både innenfor lokalt barnevernsarbeid og innenfor institusjonsbarnevernet (Bengtsson & Jakobsen, 2009). Blant metoder initiert av Atferdssenteret er MST (Multisystemisk terapi), PMT (Parent Management Training), og Læringsbasert Rusbehandling (Contingency management, CN) (Bengtsson & Jakobsen, 2009; Hassel Kristoffersen et.al, 2011).

I 2004 ble en større forvaltningsreform iverksatt i det norske barneverns-systemet, der blant annet ansvaret for institusjonsbarnevernet ble overført fra Fylkeskommunen til staten gjennom opprettelse av fem nye barnevernsregioner (Backe-Hansen et.al., 2011; Bengtsson & Jakobsen, 2009; Myrvold et.al., 2011). I den nye organisasjonen ble det satset videre på kunnskapsutvikling, sammen med nye strategier for evaluering og dokumentasjon. Basert på kunnskapsoppsummeringen

¹⁶ I 1997 ble det avholdt en konferanse der internasjonale barnevernsekspertene ble samlet og diskuterte hvordan innsatsen overfor de «atferdsvanskelige» unge kunne forbedres. Det var enighet om at de eksisterende tilbudene ikke førte til at de unge ble mindre «atferdsvanskelige» eller bedre integrert i samfunnet (Bengtsson & Jakobsen, 2009).

¹⁷ Atferdssenteret ledes av Universitetet i Oslo, og finansieres av flere departementer.

gjennomført av Andreassen i 2003, ble det i løpet av 2005 opprettet seks¹⁸ nye barnevernsentre (institusjoner), for å iverksette en ny spesifikk evidensbasert metodikk. Behandlingsprogrammet fikk navnet MultifunC (Andreassen, 2005, 2015). Metoden har fast struktur og inneholder manualer for profesjonelt arbeid og klart formulerte behandlingsmål (Andreassen, 2005, 2015; Bengtsson & Jakobsen, 2009).

I offentlige dokumenter fremkommer det en tydelig ambisjon om økt styring av kunnskapsgrunnlaget i barnevernet, og særlig pekes det på å styrke det evidensbaserte eller vitenskapelige grunnlaget for profesjonell praksis. «Et kunnskapsbasert barnevern» blir for eksempel definert på følgende måte:

Med kunnskapsbasert barnevern mener vi at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøvernes erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn (.). Med forskningsbasert kunnskap mener vi kunnskap som er ervervet med hjelp av forskningsmetode, systematikk og forskningens krav til etterprøvbarhet (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2009, s.4).

I Barne- og Likestillingsdepartementets forskningsstrategi for 2016 til 2020, vil departementet prioritere forskning som kan bidra til å utvikle statistikk og indikatorer som kan gi kunnskap om effekt av ulike virkemiddel og tiltak (s. 14). På barnevernsområdet skal forskningsinnsatsen dreies i retning mot større, langsiktige og kvantitative studier (s. 15). I retningslinjer for ansatte i Bufetat er følgende vurderingskriterier vektlagt i utvelgelse av institusjonstiltak: «Kunnskapsbaserte metoder skal vurderes fremfor andre metoder. Fagteamet skal prioritere kunnskapsbaserte tiltak, og i første rekke evidensbaserte metoder når dette er til det beste for barnet» (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2010b, s. 30). I en rapport fra 2010 om kvalitet i institusjoner pekes det på at kvalitet og tilbud har variert mellom regioner og mellom institusjoner, og man har hatt for lite kunnskap om effektiviteten av de ulike tilbudene (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2010a).

¹⁸ Opprinnelig ble det forsøkt å etablere seks MultifunC institusjoner i Norge, men på grunn av utfordringer i etableringsfasen, ble den ene institusjonen avvirket (Fossum og Holmen, 2011).

I Atferdssenteret sin kunnskapsoversikt fra 2011 blir virksomme institusjoner beskrevet på følgende måte:

Virksomme institusjoner bør benytte strukturerte metoder for forandring av atferd og hvordan ungdommene tenker, og for læring av sosiale ferdigheter og ha et personale som har kunnskap og opplæring i de aktuelle metodene, og som er enige i hvilke metoder som benyttes (Hassel Kristoffersen et.al., 2011, s. 29).

Samme år ble Læringsbasert Rusbehandling introdusert som et pilotprosjekt i to barnevernsinstitusjoner (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2010). Læringsbasert rusbehandling beskrives som en evidensbasert metode som baserer seg på prinsipper fra læringsteori og operant betinging (forsterkning). Metoden beskrives som å ha veldokumentert effekt i behandling av rusavhengige (Holth, 2008).

Bengtsson og Jakobsen (2009) hevder at det er liten tvil om at evidensbaserte metoder i økende grad vinner innpass i det norske barnevernet. Både på institusjonsfeltet og innenfor familiebehandling innføres flere krav til dokumentasjon, effektmålinger og forøk med iverksetting av ulike evidensbaserte metoder (Andreassen, 2003; Backe–Hansen, 2009; Backe-Hansen et.al., 2011; Gotvassli et.al., 2014; Moe & Kvello, 2014; Schjelderup et.al., 2005). Evidensbasert praksis blir beskrevet som det nye paradigmat innenfor barnevernsfeltet i Europa, og særlig i Norden og i Storbritannia der det i størst grad har blitt institusjonalisert (Grietens, 2013). Samtidig påpekes det at ingen av de nordiske landene kan sies å ha et barnevern som i utstrakt grad bygger på evidensbaserte metoder. Inntil videre er det først og fremst snakk om en ide av politisk – ideologisk karakter (Bengtsson og Jakobsen, 2009).

Kapittel 2. Forskningsfeltet

I dette kapittelet vil jeg beskrive de to forskningsfeltene som har vært mest relevante for arbeidet med de ulike temaene i avhandlingen: (1) forskning på barnevernsinstitusjoner, og (2) sosialfaglig forskning på forholdet mellom nyere styringstrender, profesjonsutøvere og klienter. Her retter jeg et særlig blikk på forskning relatert til kunnskapsstyring og rettsliggjøring av barnet. Forskingen som presenteres er fra en vestlig kontekst.

2.1 Barnevernsinstitusjoner

Det har historisk vært utført lite forskning på barnevernsområdet både i Norge og internasjonalt. Forskning på institusjoner for barn og unge har blitt betegnet som en «svart boks» både når det gjelder innholdet i profesjonelt arbeid og hverdagslivet for barn under omsorg (Andreassen, 2003, 2015; Jakobsen, 2010). De senere årene har det imidlertid vært en økning i antall studier, både knyttet til innhold og effekt av institusjonsbehandling. I Norge har det blitt gjennomført noen studier som retter søkelys på tvangsplassering av ungdom. I en doktorgradsavhandling fra 2014 følges 17 ungdommer plassert etter paragraf 4-24 i Barnevernloven før, under og etter institusjonsplasseringen (Tysnes, 2014). Avhandlingens tema er tredelt og knyttes til bakgrunn for plasseringer, opplevelser av selve plasseringen og opplevelser knyttet til flytting og oppfølging. Studien synliggjør blant annet et behov for å se nærmere på innholdet i institusjonsbehandlingen. Falck (2006) undersøker gjennom dokumentstudier og intervju, tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker fra et juridisk perspektiv. Han konkluderer med at tvang ofte virker mot sin hensikt, men at samfunnet likevel opprettholder ordningen i mangel på andre virkemidler. Mens disse studiene først og fremst ser på effekter av tvang, hvordan tvang oppleves og hvordan det går med de tvangsplasserte ungdommene, er bidraget til denne avhandlingen å få frem de spenninger som knytter seg til bruk av tvang, og hvordan disse spenningene utgjør konteksten for møtet mellom politiske styring, profesjonell meningsdannelse og ungdommenes selvkonstruksjon.

To nordiske studier utforsker tvangsplassering av ungdom i lukkede¹⁹ institusjoner. Franzén (2015) undersøker gutters hverdagsliv på en institusjon i Sverige. I studien pekes det på kompleksitet og dilemmaer innebygget i denne typen institusjoner, og det rettes særlig oppmerksomhet mot samhandling mellom beboere og ansatte, og på beboernes muligheter for identitetsutvikling under institusjonsoppholdet. Studien benytter seg blant annet av diskurspsykologi og posisjoneringsteori som del av det analytiske inntaket. Franzén finner at subjektposisjoner ikke bare produseres gjennom diskurser, men også tas i bruk av beboerne som ressurser i den daglige interaksjonen. Franzéns studie ligger tett opp til det teoretiske inntaket i denne avhandlingen, men valget av ulike diskursteoretiske tilnærminger bidrar til å gi det analytiske fokuset i de to studiene et ulike innhold. Mens Franzéns studie først og fremst retter seg mot hvordan diskurser virker og tas i bruk av aktørene på mikronivå, trekker denne avhandlingen inn kontekstuelle forhold gjennom å diskutere relasjonen mellom den meningsdannelsen som skjer på mikronivå og de ideer som dominerer i politisk styring. Bengtsson (2012) undersøker unge lovbrytere (12-18år) plassert i lukket institusjon i Danmark. Også Bengtssons studie retter seg mot mikronivå uten at konteksten tematiseres. I studien benyttes teorier om ungdom og kriminalitet, og det er særlig forhold knyttet til meningskapning i ungdommenes hverdagsliv som er gjenstand for undersøkelse. Mens det empiriske utgangspunktet i Franzen og Bengtsson sine studier er lukkede institusjoner, er det åpne institusjoner som utgjør det empiriske feltet i denne avhandlingen.

Ungdommers identitetskonstruksjon under opphold i barnevernsinstitusjon er tema i Jansen (2011) sin doktorgradsavhandling. Gjennom en narrativ tilnærming utforsker Jansen hvordan ungdommene skaper mening og hvilke utviklingsmuligheter som blir tilgjengelige for ungdommene i et miljø som preges av en generell pessimisme når det gjelder ungdommenes framtidsutsikter. Jansen peker på to dominerende narrativer hos ungdommene: «til tross for alt» og «viss bare», som viser

¹⁹ En lukket institusjon kjennetegnes av fysiske sperrer som skal hindre barn og unge i å rømme fra institusjonen. Hvordan denne fysiske hindringen utformes varierer. I Norge finnes det kun én lukket institusjon. Denne minner mye om et normalt hjem, og kun et tau markerer grensene mellom institusjonen og omverdenen. I Danmark er de fysiske uttrykkene for sikkerhet og overvåking mer tydelige, blant annet med høye gjerder (Bengtsson, 2012). Lukkede institusjoner omtales på svensk som *särskilda ungdomshem* og på dansk som: *sikret institution* (Bengtsson, 2012).

til hvordan ungdommene konstruerer sin forståelse av «agency»²⁰ på ulike måter (Jansen, 2011, s. 38, *min oversettelse*). Mens «til tross for alt» narrativene viser hvordan ungdommene konstruerer seg med «agency» (agentic position), viser «viss bare» narrativene til mindre «agency» og begrensninger i muligheter til å påvirke eget liv. Jansens utvalg består av ungdommer plassert etter omsorgsparagrafene i Barnevernloven (Jansen, 2011). Identitet er også tema hos Fransson (2009), som studerer institusjonsopphold fra et sosiologisk perspektiv. Fransson undersøker ungdommenes identitetsarbeid under og etter institusjonsopphold, og hvordan dette påvirker deres konstruksjon av identitet og mening. Mens de to presenterte studiene diskuterer identitetsarbeid i institusjon generelt og betydningen av dette for livet etter institusjonsoppholdet, vil denne avhandlingen belyse muligheter for identitetskonstruksjon i en tvangskontekst (artikkel 3).

Flere studier har de senere årene på ulike måter rettet søkelys på barns hverdagsliv under plassering i institusjon. Studiene viser blant annet til stor variasjon på institusjonsfeltet (Andersson, 2007; Johansson, 2007), de viser til viktigheten av å studere de profesjonelle sine forståelser som grunnlag for å forstå variasjoner i praksis (Egelund & Jakobsen, 2009; Espersen, 2010; Schwartz, 2007, 2011), og flere studier har pekt på betydningen av en god og trygg relasjon mellom barnet og profesjonsutøveren, også som viktig for å fremme barnets rettigheter (se blant annet Andersson, 2007; Bell, 2002; Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2015; Degner & Henriksen, 2007; Johansson, 2007; McLeod, 2007 og Stokholm, 2009). Emond (2003) undersøker barns erfaringer med å bo i et felleskap med andre barn. Basert på en etnografisk studie av to barnevernsinstitusjoner i Skottland finner Emond at gruppen har mange positive funksjoner for barna, blant annet det å kunne gi og få støtte og råd basert på å en underliggende forståelse av et felles erfaringsgrunnlag. Gjennom å dele alt fra støtte til materielle ting oppnådde barna både å tilhøre en gruppe og å posisjonere seg i denne gruppen. For barna var det viktig å fremstå som flinke til å gi råd og bli oppfattet som tillitsverdige i relasjon til de andre i gruppen (Emond, 2003). Felles for de studiene som her er presenterte, er at de først og fremst har rettet oppmerksomheten

²⁰ I avhandlingen har jeg valgt å ikke oversette “agency” begrepet, da jeg finner det vanskelig å finne en god oversettelse på norsk som er dekkende for begrepets innhold.

mot hverdagslivet og praksis på institusjonene uten å trekke inn kontekstuelle forhold. Andre studier har rettet fokus mot effekt av behandling (resultat) og utvikling av behandlingsmetodikk (se for eksempel De Swart et.al., 2012; Knorth et.al., 2008 og Whittaker et.al., 2016). Forskning som knytter seg til implementering av evidensbasert praksis og effekter av dette omtales særskilt i kapittel 2.2.2. I flere studier og rapporter pekes det på at det mangler forskning som tar utgangspunkt i barnet og de unges egne erfaringer (Emond, 2003; Hart et.al., 2015; Knorth et.al., 2008).

I en rapport initiert av det britiske utdanningsdepartementet (Department of Education), rettes søkelys mot kvalitet i institusjonsbehandling, og hvilke områder som bør prioriteres for fremtidig forskning (Hart et.al., 2015). På samme måte som i Norge, benyttes barnevernsinstitusjoner i Storbritannia først og fremst som «siste utvei» for barn og unge som blir vurdert å ikke kunne bo i en familie, vanligvis på grunn av alvorlige atferdsvansker (se også De Swart m.fl, 2012; Emond, 2003 og Knorth et al., 2008). I rapporten sammenliknes blant annet England med Danmark, og det vises til at ansatte i England får liten grad av teoretisk skolering, og at de derfor også har lavere status og mindre grad av autonomi enn i andre land det er naturlig å sammenlikne seg med (Hart et.al., 2015). I rapporten gjennomgås aktuell internasjonal litteratur i forhold til effekt av institusjonsopphold. Rapporten konkluderer med at det også internasjonalt finnes svært lite forskning som kan gi svar på hva som virker og for hvem (Hart et.al., 2015). Rapporten tar også for seg barnas erfaringer og synspunkter. På mange områder sammenfaller barnas synspunkter i stor grad med både de politiske målsetningene og de ansatte sine forståelser. På noen områder skiller imidlertid barnas erfaringer seg ut. Barna tillegger større vekt til fellesskapet med de andre barna på institusjonen, og de har varierte oppfatninger om de ulike tilnærmingene de har blitt utsatt for under institusjonsoppholdet. Rapporten peker på at dette viser utfordringer med standardisering av praksis (Hart et.al., 2015).

2.2 Nyere styringstrender, profesjonsutøvere og klienter

Internasjonalt har det blitt forsket en del på hvordan nyere styringstrender får betydning for profesjonelt arbeid og hvordan de blir oppfattet og håndtert av profesjonene. Mange av diskusjonene om forholdet mellom nyere styringstrender og

profesjonsutøvelse tar utgangspunkt i Lipskys klassiske arbeider om bakkebyråkratiet (Lipsky, 1980), og studerer hvordan nye styringsformer gir nye betingelser for de som arbeider i velferdsstatens frontlinje. Disse studiene retter seg særlig mot profesjonenes muligheter for å anvende skjønn i organisatoriske kontekster som i større grad preges av standardisering og målstyring (se blant annet Wastell et.al., 2010 og Watson, 2003).

Evans og Harris (2004) og Evans (2010a) viser til en diskusjon innenfor britisk sosialt arbeids litteratur (her viser de blant annet til Howe, 1991), der de er kritiske til relevansen av Lipskys teori for analyse av moderne sosialt arbeid. Kritikken begrunnes med at nyere styringsformer knyttet til regulering og ledelse vil eliminere bruken av skjønn. Evans og Harris (2004) mener at denne polariseringen mellom to posisjoner ikke er fruktbar. De argumenterer for at økende standardisering også kan føre med seg mer bruk av skjønn, fordi regler og standarder kan være utydelige og kreve fortolkning. Videre er Evans og Harris (2004) kritiske til forståelsen av skjønn enten som noe bra eller dårlig. På bakgrunn av dette argumenteres det for at forskningen rettes mer mot gradene av profesjonell frihet i ulike kontekster. I denne sammenhengen mener Evans og Harris at Lipskys vektlegging av de utfordrende omgivelsene som omgir profesjonelt arbeid fortsatt er et relevant og fruktbart perspektiv. Evans (2010a) betoner også relevansen av Lipskys teori. Gjennom to nye analytiske modeller prøver han å romme betydningen av nye styringsformer for sosialt arbeid, med særlig vekt på implikasjoner av det økte fokuset på ledelse (managerialism) som følger av New Public Management tenkningen. Han legger her særlig vekt på den profesjonelle diskursen som en tilleggsressurs for å motsette seg kontroll.

Profesjonens muligheter for å utøve skjønn i arbeidet blir også diskutert i forhold til profesjonalisme og profesjonsteori. Blant annet diskuterer Ponnert og Svensson (2016) evidensbasert praksis som et eksempel på standardisering av profesjonsutøvelse innenfor sosialt arbeid. De hevder at sosialarbeiderne må forholde seg til både en markedslogikk og en profesjonslogikk, og at de må klare å inkludere disse ulike logikkene i sitt arbeid dersom de skal oppnå legitimitet og tillit. Standarder kan bidra til å redusere profesjonell usikkerhet, men kan ikke utradere det profesjonelle skjønnet. Profesjonsutøverne må stadig vurdere tilgangen på informasjon og hvilke alternativer eller manualer de skal velge mellom. Denne balansen mellom

«teknikalitet» og «profesjonalitet» stiller høge krav til profesjonsutøveren hevder Ponnert og Svensson (2016).

Flere internasjonale oversikter og studier har pekt på at barnevernsfeltet de senere årene har vært gjenstand for en byråkratiseringsprosess, med økende fokus på å definere, standardisere, måle og generelt regulere barnevernets praksis (se blant annet Bullock & McSherry, 2009; Gilligan, 2009; Kirton, 2009 og Munro, 2011). Dette har blant annet blitt forklart med barnevernsinstitusjonenes generelle utfordringer knyttet til tillit og legitimitet i samfunnet (Gilligan 2009; Whittaker m.fl., 2016). Det har også blitt pekt på at et tradisjonelt svakt kunnskapsgrunnlag har ført til et større spillerom for politikere og ledere, noe som kan ha bidratt til å gjøre prosedyrer mer viktig enn profesjonell kunnskap (Dustin, 2006). Munro (2004, 2010) er opptatt av det svake kunnskapsgrunnlaget i sosialt arbeid, og standardiseringens konsekvenser for profesjonelt arbeid. I en artikkel fra 2004 tar hun for seg et nøyte utviklet system for inspeksjoner og transparens i Storbritannia, og hevder som Dustin (2006), at disse systemene sammen med innføring av lover og standarder har bidratt til å redusere bruken av skjønn i sosialt arbeid. Hun peker samtidig på at en svakt utviklet teoretisk kunnskapsbase, kan gjøre det vanskelig å operasjonalisere hva som skal måles (input), og hva som er gode indikasjoner på effekt for klientene (output).

Hjørne med flere (2010) diskuterer blant annet med referanse til Lipsky, ulike dilemmaer profesjonsutøverne møter i rollen som forhandlere mellom politikk og velferdsstatens klienter. Dilemmaene blir diskutert i lys av nyere styringsformer. De løfter blant annet frem forholdet mellom autonomi og kontroll, mellom standardisering og responsivitet og mellom tilbud og etterspørsel. De etterlyser mer empirisk forskning knyttet til hvordan bakkebyråkratiet forhandler om politikkenes innhold, og med hvilke konsekvenser for praksis (Hjørne et al., 2010, s. 307).

Flere studier har undersøkt hvordan profesjonsutøvere reagerer på standardisering av sosialt arbeid. Wastell med flere (2010) har diskutert målstyring (performance management) i barnevernet i Storbritannia gjennom en etnografisk studie av fem barnevernskontor (Children Service Directorate) i England og Wales. Studien hadde særlig fokus på implementering av en standardisert metode for å vurdere barnets og familiens hjelpebehov i den innledende fasen av barnevernets

arbeid. Et sentralt funn i studien er at profesjonsarbeiderne utviser høy grad av konformitet, og utfører arbeidet i tråd med metoden. Samtidig viser studien en form for passiv motstand. Profesjonsutøverne gjør som de skal, men med liten grad av engasjement. Wastell med flere hevder at denne typen profesjonsatferd er dys-funksjonell for organisasjonen, da den fører til ansatte som er fremmedgjorte fra organisasjonens mål og den profesjonelle arbeidsoppgaven.

Flere slike standardiserte datasystemer²¹ har blitt nasjonalt implementerte i Storbritannia for å styre barnevernets arbeid med vurdering, planlegging og intervensjon (Kirton, 2009; Rose, Gray & McAuley, 2006). Kirton (2009) peker på at styring av barnevernets arbeid har vært sterkest og mest formalisert i England. Han viser både til utviklingen av informasjonssystem, fokus på ledelse og tverretattlig koordinasjon. Garrett (2005) er kritisk til det han omtaler som den «elektroniske vendingen» i britisk sosialt arbeid, og mener det kan ha ført til mer byråkrati og en uheldig styring av profesjonell praksis.

I en studie av barnevernsinstitusjoner i Sverige, intervjuer Pålsson (2016) ansatte og ledere i 13 barnevernsinstitusjoner. Bakgrunnen for studien er det økende fokuset på inspeksjoner og kontroll. Funn i studien viser at inspeksjoner har betydning for hvilke oppgaver og mål som prioriteres. På samme måte som Wastell med flere (2010), finner Pålsson (2016) at de ansatte og lederne ofte tilpasser seg til de regulerende standardene, men uten at han diskuterer dette som passiv motstand. Snarere vektlegger Pålsson (2016) at denne tilpasningen til standarder kan tilskrives at barnevernsinstitusjonsfeltet er et felt som mangler eksplisitt enighet om hva som er de viktige verdiene for profesjonelt arbeid. Standarder gjør det mulig å si noe om kvalitet i komplekse deler av arbeidet og dette er viktig for barnevernsinstitusjonenes legitimitet.

Forskningsgjennomgangen viser mange spenninger som profesjonsutøverne må forholde seg til, og som aktualiseres av de nye styringstrendene. Blant annet kan det pekes på forholdet mellom skjønn og autonomi, mellom teknikalitet og profesjonalisme, mellom markedslogikk og profesjonslogikk og mellom standardisering og responsivitet.

²¹ Blant annet: The Common Assessment Framework (CAF), Integrated Children's system (ICS) og Contact Point <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100202075032/http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100202075032/http://www.dcsf.gov.uk/everychildmatters/safeguardingandsocialcare/integratedchildrenssystem/abouttheintegratedchildrenssystem/about/>

Profesjonsutøverne forholder seg til disse spenningene på ulike måter langs et spekter som spenner fra aktiv motstand via passiv motstand til konformitet. Hvordan profesjonsutøverne gir mening til sitt arbeid i denne konteksten, og hvilke diskurser som er tilgjengelige for denne meningsdannelsen, er ett av temaene som utforskes og diskuteres i denne avhandlingen.

2.2.1 Rettsliggjøring

Fokuset på barnets rettigheter har blitt en internasjonal trend, og de fleste land har ratifisert FNs barnekonvensjon (Gilligan, 2009; James et al., 1998; Woodhead, 1997). Sentralt i konvensjonen er barnets rett til beskyttelse, omsorg og deltakelse (Lansdown, 1994). Dette har på ulike måter fått betydning for lovgivning og utvikling av standarder i barnevernet. I Irland har for eksempel FNs konvensjon om barns rettigheter fått betydning for utvikling av nasjonale standarder for institusjonsbarnevernet, som følges opp av jevnlig inspeksjoner. Fokuset er særlig rettet mot konsultasjoner, klager og informasjon (Gilligan, 2009). I Storbritannia er barnets rett til deltakelse i å definere behov og behandling nedfelt i «The Children Act» av 1989 (Woodhead, 1999). Nasjonale minimumsstandarder skal sørge for at barnets velferd, sikkerhet og behov ivaretas, herunder poengteres det at barnets egne ønsker og følelser skal tas hensyn til. Minimumsstanderne følges opp av tilsyn (Departementet for Education, 2011). I hvilke grad menneskerettigheter og barnets rettigheter har fått økt innflytelse på britisk barnevernspolitikk og praksis blir tolket ulikt. På den ene siden hevdes det at barnets rettigheter har blitt viktigere, både gjennom lovverk og i politiske debatter. På den annen side hevdes det at barnet fortsatt har begrenset innflytelse. Dette knyttes blant annet til innebygde motsetninger i begreper om barnets rettigheter og krav til beskyttelse (Kirton, 2009).

Flere forskere har pekt på de spenninger som ligger implisitt i målsetninger om barnets rett til deltakelse, beskyttelse og omsorg, og hvordan dette utfordrer forholdet mellom politisk styring og praksis. Særlig pekes det på utfordringer knyttet til barnets rett til autonomi og selvbestemmelse versus barnets rett til beskyttelse (Tisdall & Punch, 2012; Woodhead, 1999). James og James (2004) peker (med referanse til den engelske konteksten) på at til tross for lovverk og myndighetenes initiativ for å styrke

barns borgerskapsutdanning, er barn fortsatt marginaliserte, og de institusjonelle ordningene preget av kontroll og overvåkning med formål om å beskytte «barndommen» som en særegen fase i livsløpet. Endringer i samfunnet som blant annet relateres til et økt fokus på risiko og kontroll, tematiseres også i denne sammenheng (se blant annet Eydal & Sataka, 2006; James et.al.,1998; James & James, 2008 og Moran-Ellis, 2010). James og James (2008) har analysert nyere policy-endringer i England knyttet til et økende fokus på risiko, og diskuterer hvordan disse har bidratt til å legitimere regulering og økt sosial kontroll av barn og unge på bekostning av individualitet og autonomi. Moran-Ellis (2010) hevder at det i Storbritannia de senere årene har vært et skifte i fokus mot det hun betegner som en «demonisering» av ungdommer, og en generell mistenksomhet rettet mot barn. Myndighetene og media har rettet oppmerksomheten mot ungdommer som er «ute av kontroll» eller i risikosonen, noe som blant annet har ført til økende anvendelse av rettssystemet for å kunne kontrollere unge som blir oppfattet som en trussel mot lokalsamfunnet. Barna og ungdommenes «agency» blir i denne konteksten forstått som noe negativt, og bidrar til å utfordre ideer om barnets status som sosial aktør (Moran-Ellis, 2010).

Tett knyttet til diskusjonen av barnets rettigheter, kommer diskusjoner knyttet til barnets status og hvordan synet på barn og barndom får betydning for profesjonsutøvelse og dermed for realiseringen av barnets rettigheter. Hvilke forståelsesmodeller som legges til grunn for profesjonelt arbeid er her sentralt. Utviklingspsykologien som har blitt pekt på som dominerende i sosialt arbeid legger for eksempel til grunn en universell forståelse av barn, der det forutsettes at barnet skal gå igjennom de samme aldersrelaterte utviklingsfasene (Holthe, 2002; Winter 2006). Utviklingspsykologien fremstår som i kontrast til det nye synet på barn og barndom (den nye barndoms-sosiologien) som legger vekt på barndom som en sosial konstruksjon, der barndom sees som mangetydig og lokalt konstruert gjennom interaksjon, og der barna forstås som aktive deltakere i å konstruere sine egne liv (Goodyer, 2013; Prout, 2011).

Flere har pekt på at den dominerende statusen til utviklingspsykologien har bidratt til å vanskeliggjøre realiseringen av barnets rettigheter (se blant annet Graham, 2011 og Taylor, 2004). Winter (2006) diskuterer for eksempel innføringen av en standardisert modell for å effektivisere barnevernet i Storbritannia (The Assessment

and Action framework for looked after children). Hun ser på hvilke forståelser av barndom modellen bygger på, og modellens relasjon til barnets rettigheter slik de er nedfelt i FNs barnekonvensjon. Winter viser til modellens forankring i utviklingspsykologiske forståelser, og hevder dette bidrar til en vektlegging av barnets behov for beskyttelse og omsorg fremfor barnets deltakelsesrettigheter (Winter, 2006).

Flere har diskutert hvordan etablerte dikotomier mellom barn / voksen og mellom profesjonell / klient også påvirker utøvelsen av profesjonelt arbeid. Betydningen av å undersøke både barns egne erfaringer, og hva de profesjonelle tenker om barnet har blitt vektlagt (se blant annet Fern, 2014; Graham, 2011; Shemmings, 2000; Sinclair, 1996; Trinder, 1997; Warming, 2011 og Winter, 2006). Alanen (2007) beskriver en tendens innenfor profesjonell praksis til å posisjonere barna som avhengige variabler, der det er de voksne som skal «ta vare på barna», «ha barn» og «arbeide med barna» (*min oversettelse*). Goodyer (2013) hevder at for å oppnå politiske målsetninger knyttet til ivaretagelsen av barn under offentlige tiltak (særlig barnets deltakerrettigheter), må sosialt arbeid ta innover seg en bredere forståelse av barn og barndom. Nøkkelen til en barnesentrert tilnærming ligger i å arbeide sammen med barna, og ikke for barna, men dette krever at det rettes et kritisk fokus mot den makten som ligger implisitt i relasjonen mellom voksen /barn og profesjonell/klient (Goodyer, 2013).

Det har etterhvert kommet en del studier som undersøker barnas egne erfaringer og syn på rettigheter, deltakelse og egen status (blant annet Aubrey & Dahl, 2005; Dalrympe, 2003; Kjørholt, 2002; McLeod, 2007 og Warming, 2006, 2011). Warming (2011) undersøker barns erfaringer knyttet til diskriminering og mistillit i relasjon til sosialarbeideren, og diskuterer hvordan dette kan ha negative konsekvenser for barns deltakelse, borgerskap og identitetsutvikling. Funn som peker mot manglende erfaringer av deltakelse i beslutninger blir diskutert som å være relatert til et barnesyn hos sosialarbeideren der barnets behov for beskyttelse vektlegges. Dette hevder Warming er en særlig tendens når barna oppfattes som sårbare. Warming diskuterer videre hvordan maktforhold og relasjonelle posisjoner mellom sosialarbeideren og barnet, der barnet både posisjoneres som barn, klient og umodent, kan bidra til å forklare hvorfor sårbare barn oftere opplever liten deltakelse. Dersom barna skal

oppleve deltakelse må de disiplinere seg selv, slik at de tilpasser seg de normativt aksepterte standardene i samfunnet. Deltakelse blir således et spørsmål om kontroll og disiplin. Funn i studien indikerer at noen barn mister tiltroen både til sosialarbeiderne og til samfunnet som følge av opplevelse av diskriminering og manglende deltakelse. Heller enn å utvikle en identitet som borgere med tilhørighet og forpliktelse til samfunnet, risikerer disse barna å utvikle en identitet som «outsidere» (Warming, 2011).

A.James (2011) undersøker barns erfaringer på sykehus i England, og finner at de voksnes ideer om barndom begrenser barnas «agency». Hun diskuterer hvordan dette kan bidra til å ekskludere barna fra en status som borgere. Til tross for at barns rettigheter er nedfelt i FNs barnekonvensjon, viser artikkelen til et behov for å endre de voksnes forståelser av barn, dersom barnets rettigheter som borger skal kunne realiseres fullt ut. Flere studier fra England har pekt på utfordringer knyttet til realisering av barns deltakerrettigheter i barnevernet (se blant annet Bessell & Gal, 2008; Bijleveld et.al., 2015 og Winter, 2006). Andre har pekt på at muligheter for deltakelse blir ytterligere utfordret når grunnlaget for deltakelse baseres på ufrivillighet og valgmulighetene er begrenset (Gallagher et.al., 2011; Smith et.al., 2012; Winter, 2009). Munro (2001) peker på hvordan «managerialism» har utfordret profesjonelt arbeid, og begrenset profesjonsutøvernes muligheter til å respondere på barnas individuelle behov.

A.James (2011) viser til Kjærholt (2002), og mener forhold knyttet til barns deltakelse kan være annerledes i Norge (og i de skandinaviske landene). Hun mener det kan se ut som om Norge har kommet lenger i å anerkjenne barnets status som viktig her og nå («being»), og viser blant annet til vektleggingen av barns deltakelse i lokalsamfunnet, og at barn over syv år har rett til å bli hørt i skilsmisssaker. Forskjeller i kulturell og politisk kontekst mellom Norge og England blir diskutert som å være en forklaring på dette, med særlig vekt på ideologiske forskjeller knyttet til ulike velferdsstatsregimer (A.James, 2011).

I Norge har det de senere årene vært gjennomført en del studier i institusjonsbarnevernet blant annet i forhold til barnets deltakerrettigheter (se blant annet Rambøll Management, 2011; Slettebø, Oterholm, & Stavrum, 2010 og Ulset, 2010, 2011). De ulike studiene viser utfordringer med å sikre reell medvirkning. Det

pekes på at det finnes en rekke motforestillinger til brukermedvirkning i barnevernet, blant annet knyttet til oppfattelsen av brukermedvirkning som en trussel mot det profesjonelle verdigrunnlaget, faglig skjønn og forskningsbasert kunnskap (Slettebø et.al., 2010). Andre forhold som nevnes er rigide regler og rutiner i barnevernsinstitusjoner som kan hindre beboernes muligheter til uformell medvirkning, spontanitet og uorganisert aktivitet i det daglige (Ulset, 2010). Det pekes på at både strukturelle og organisatoriske trekk ved institusjonene i mange tilfeller gjør det vanskelig å følge opp intensjoner i lovverket knyttet til ivaretagelse av barnas rettigheter til lek og fritid (Ulset, 2011).

Mens mye av både den norske og den internasjonale forskningen har fokusert på dilemmaer og utfordringer knyttet til realiseringen av barnets rettigheter, er det også en del forskning den senere tiden som har rettet et mer kritisk eller nyanserende blikk på rettighetstenkingen og ideer om barnets status. Roose & De Bie (2008) diskuterer negative effekter knyttet til fokuset på barns rettigheter i sosialt arbeid. De peker særlig på forholdet mellom rettigheter og dialog, og hevder at rettsliggjøring bidrar til et fokus på individuell autonomi som kan hemme den konstruktive dialogen mellom barn, foreldre og profesjonelle. Dette kan skape vinnere og tapere, heller enn løsninger som er til det felles beste.

Prout (2011) argumenterer for at barndomssosiologien bør gå vekk fra de dikotomier som kjennetegnet teoriens første fase. Han hevder blant annet at ved å utelukkende fokusere på barnet som autonomt og uavhengig («being»), risikerer man å overse betydningen av tilhørighet og relasjoner i menneskenes liv. Prout mener derfor det bør legges større vekt på det interdisiplinære og det hybride i barndommen. Det vil si å i større grad fokusere på det som er det bevegelige mellom dualismene, som relasjoner, forhandlinger, nettverk, og felles konstruksjon av sosiale posisjoner (Prout, 2011). Også Bessell og Gal (2008) argumenterer for at heller enn å se forholdet mellom barns behov og barns rettigheter som en dikotomi, bør det sees på som gjensidig forsterkende, og deltakelse som et grunnleggende behov hos barnet. Tisdall og Punch (2012) er også kritiske til de dikotomier som har preget den nye barndomssosiologien og nyere barndomsforskning. De er spesielt kritiske til hvordan barndomsforskningen, særlig i Storbritannia, har lagt stor vekt på å identifisere

«agency» hos utsatte grupper som barnesoldater og prostituerte for å tilby alternativer til offerrollen. Tisdall og Punch mener en slik tilnærming risikerer å unnlate å kommunisere de begrensninger som disse krevende kontekstene medfører. De mener derfor det er nødvendig med en diskusjon av hvordan selve begrepet «agency» operasjonaliseres, som også fanger opp de negative sidene (Tisdall & Punch, 2012).

Thrana (2008) har undersøkt barn med erfaring fra ulike barnevernstiltak sin opplevelse av medvirkning. Hun utfordrer særlig forståelsen av brukermedvirkning som et politisk honnørord, og peker på motsetningene mellom liberale rettsstatsverdier på den ene siden og velferdsstatlige omsorgsidealer på den andre siden. Funn i studien viser til en ambivalens knyttet til behovet for kontroll og autonomi på den ene siden, og behovet for å bli tatt hånd om og «bestemt over» på den andre siden. Reime & Fjær (2010) stiller spørsmål om den virkelighet tvangsplasserte ungdommer opplever er forenlig med brukermedvirkningsperspektivet sin begrepsmessige forankring i frivillighet.

Tisdall og Punch (2012) mener det kan være fruktbart å rette et større fokus mot de relasjonelle sammenhengene barnet inngår i, og forhold knyttet til gjensidighet og ansvar. Betydningen av relasjoner tematiseres også av Bell (2002). Hun undersøker erfaringer hos 27 barn og unge knyttet til deltakelse i beslutninger i barnevernet, og finner at en nær og tillitsfull relasjon mellom sosialarbeideren og barnet er den mest effektive måten å fremme barnets rettigheter på. Hun er bekymret for at disse verdiene går tapt i de nye markedsorienterte velferdsreformene. Mayall (2000) sin studie av barns erfaringer knyttet til barndom er også relevant i denne sammenheng. Mens vestlig liberale tenkere plasserer den autonome og uavhengige moralske agenten som den høyeste livsform, beskriver barna i Mayalls forskning relasjoner til andre som livets hjørnestein. For barna er det av vesentlig betydning å bry seg om og jobbe med relasjoner til familie og venner.

Denne forskningsgjennomgangen viser at også når det gjelder rettsliggjøring aktualiseres en rekke spenninger i møtet mellom politisk styring og praksis. Implisitt i nye honnørord som autonomi, deltakelse og uavhengighet ligger for eksempel dilemmaer knyttet til beskyttelse, risiko, dialog og relasjon. For barn som er sårbare kan det se ut som om disse spenningene ytterligere aktualiseres. Mange av studiene

som her er presenterte retter seg mot å studere hvorvidt barnets rettigheter, blant annet til deltakelse, er implementert i barnevernet. Samtidig viser denne forskningsgjennomgangen at det også kan identifiseres diskusjoner som har en mer problematiserende og nyanserende tilnærming til det nye barnesynet som ligger til grunn for rettsliggjøringen. Denne avhandlingen tilbyr et bidrag til dette forskningsfeltet gjennom å undersøke hvilke forståelser av barnet som tas i bruk av profesjonelle i barnevernsinstitusjoner i Norge, og diskutere hvordan dette kan få betydning for realiseringen av barnets rettigheter (artikkel 2). Videre vil avhandlingen også bidra med kunnskap fra et barneperspektiv gjennom å undersøke barnas egne konstruksjoner av sitt hverdagsliv på institusjon (artikkel 3). Et vesentlig poeng er avhandlingens fokus på de ufrivillige klientene, som vil være i en særlig spenningsfylt posisjon knyttet til forståelser av barnet.

2.2.2 Kunnskapsstyring

Flere studier har fokusert på implementering av evidensbasert praksis, og utfordringer knyttet til dette, både i sosialt arbeid generelt og i barnevernsinstitusjoner spesielt. Mullen, Shlonsky, Bledsoe og Bellamy (2005) er opptatt av diskusjonene som knytter seg til innholdet i begrepet evidensbasert praksis, og viser til at til evidensbasert praksis fortsatt er lite utbredt i praksis. Dette knyttes blant annet til en motstand mot innføring av evidensbasert praksis fra profesjonsutøverne. I artikkelen diskuteres åtte utfordringer for implementering av evidensbasert praksis i sosialt arbeid. I en senere artikkel hevder Mullen, Bledsoe og Bellamy (2008) at til tross for at det fra politisk hold har vært et sterkt fokus på evidensbasert praksis de senere årene, er utbredelsen fremdeles begrenset.

Innenfor institusjonsbarnevernet blir evidensbasert praksis blant annet pekt på som en nødvendig og viktig respons til debatten om kvalitet i barnevernsinstitusjoner, nedbygging av institusjonstilbudet og redusert tillit til barnevernsinstitusjoner (S.James, 2011; Whittaker et al., 2016). Kvalitetsdebatten har vært særlig tydelig i USA, hvor media også har spilt en viktig rolle i å rette søkelys mot en rekke alvorlige nåtidige og historiske hendelser, men debatten er også aktuell i Storbritannia og i Norden (Hart et.al., 2015; Whittaker et al., 2016).

Selv om det påpekes at utbredelsen av evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet er begrenset, viser studier fra USA en gjennomgående positiv og åpen innstilling hos de ansatte (se blant annet Del Valle & Holmes, 2015; James et al., 2015 og James, Thompson, & Ringle, 2017). I en nasjonal spørreundersøkelse av ansattes holdninger til og anvendelse av evidensbaserte metoder, ble mange ulike former for evidensbasert praksis rapportert innført, og hele 88% rapporterte at de brukte minst en evidensbasert metode (James et al., 2015). James (2017) bygger på en forskningsgjennomgang av tilgjengelig internasjonal litteratur, og finner at innføringen av evidensbasert praksis har kommet langt de siste årene. Hun skriver med utgangspunkt i en amerikansk kontekst, der initiativ for en evidensbasert praksis først og fremst har kommet fra barnevernsinstitusjonenes egen organisasjon (The Association of Children's Residential Centers). Samtidig som forskning, særlig fra USA, viser til en positiv utvikling når det gjelder anvendelse av evidensbaserte metoder, påpekes det også at vi ennå vet for lite om både implementering og effekter av evidensbasert praksis til at det er mulig å gi anbefalinger om spesifikke program (Hart et al., 2015; James, 2017).

I Storbritannia har evidensbasert sosialt arbeid, særlig vært satt i sammenheng med New Labour og moderniseringen av offentlig sektor de siste 20-30årene (Smith, 2004). På barnevernsområdet har myndighetene fokusert på effekt av barnevernets intervensjoner for barnet og familien, og det har blitt tatt en rekke initiativ til ulike forskningsoppsummeringer og effektstudier. Det pekes også på flere utfordringer og svakheter ved studiene, blant annet knyttet til mangel på teoretisk rammeverk som kan guide analysen av data, uklare kvalitetsindikatorer, studier av liten størrelse og utfordringer ved bruk av kontrollgruppe (Rose et.al., 2006). Mens den tidlige fasen av evidensbasert praksis og målstyring i Storbritannia ble kritisert for å primært være myndighetenes redskap for å sikre økonomiske effektivitet, sees utviklingen på 2000-tallet ut til å gå mer i retning av et økende fokus på kvaliteten på tjenestene. Både «The Assessment Framework» og «Integrated Children's System», blir nevnt som eksempler på standardiserte modeller som har til hensikt å forbedre resultatene for alle barn i barnevernet (Rose et.al.,2006).

En del forsøk med implementering av evidensbaserte metoder har også være gjennomført i Norden, blant annet gjennom opprettelsen av MultifunC institusjonene (se kapittel 1.4.2). Det har blitt gjennomført to kontrollgruppestudier (en i Norge og en i Sverige) av effekter av disse institusjonene (James, 2017). Resultatene fra den svenske undersøkelsen er publisert (Socialstyrelsen, 2017), mens resultatene fra den norske undersøkelsen foreløpig ikke er publisert. utfordringer i forhold til iverksetting og etablering av MultifunC institusjonene har også blitt diskutert (Bengtsson & Jakobsen, 2009; Tysnes, 2014). utfordringene har blant annet vært knyttet til at metodikken krever høy programintegritet, det vil si et personale som har god opplæring og er lojale til metoden (Fossum & Holmen, 2011). I Sverige har Barfoed og Jacobsson (2012) studert innføring av et spesifikt evidensbasert instrument for vurderingsintervju i sosial tjenesten (ASI intervjuet). De stiller spørsmål ved hvorvidt instrumentet har blitt fullt ut akseptert og institusjonalisert, og etterlyser mer empirisk forskning på praksis.

Det kan se ut som forskningen både i Storbritannia og i Norden så langt har vært mest opptatt av de konseptuelle diskusjonene av innholdet i evidensbegrepet og dets validitet for innføring i sosialt arbeid og barnevernsinstitusjoner (se blant annet Backe–Hansen, 2009; Bergmark & Lundström, 2006, 2011; Gilgun, 2005; Gotvassli, et.al., 2014; Grimen, 2009; Grimen & Terum, 2009; Smith, 2004 og Webb, 2001). Dette indikerer at både Norden og Storbritannia ligger et godt stykke etter USA når det gjelder implementering av evidensbaserte metoder og holdninger til dette. Macgowan og Vakharia (2016) peker på at det er særlig i USA at evidensbasert praksis har fått en vesentlig status innenfor sosialt arbeid, noe som gjenspeiles både i utdanningens innhold og i sosialarbeidernes kjennskap til bruk av evidensbasert forskning i praksis. Til motsetning fra USA er for eksempel ikke evidensbasert praksis en del av grunnutdanningen i Storbritannia, og sosialarbeiderne beskriver at de er lite kjente med forskningspublikasjoner (Macgowan og Vakharia, 2016).

Til tross for ulik internasjonal utbredelse, blir evidensbasert praksis beskrevet som et nytt paradigme som vil kunne få betydelig innflytelse på profesjonell praksis i fremtiden (Grietens, 2013). De ulike forskningsbidragene som her er presentert, viser uavhengig av nasjonal kontekst et behov for mer forskning på implementering og

effekter av evidensbasert praksis for barnevernsinstitusjonsfeltet. Det blir særlig poengtert at et tett samarbeid mellom forskning og praksis er nødvendig i denne sammenhengen, for å sikre at forskningen ikke fjernes fra den daglige realiteten og kompleksiteten som profesjonsutøverne står ovenfor i sin yrkesutøvelse (se blant annet James, et.al., 2015 og James, 2017).

Mange forhold kan virke inn som hemmende eller fremmende for politisk styring av profesjonenes kunnskapsbase. Denne avhandlingen vil bidra med et alternativ til de tradisjonelle iverksettingsstudiene som her er presentert, gjennom å rette fokuset på profesjonsutøvernes meningsdannelse og relasjonen til den politiske konteksten. I artikkel 1, undersøkes ansattes forståelser av kunnskap som hemmende eller fremmende for politiske initiativ rettet mot innføring av evidensbaserte metoder.

Kapittel 3. Teoretisk rammeverk

Det teoretiske rammeverket som primært anvendes er diskursteori, med utgangspunkt i den post-strukturelle retningen. I diskursanalyse er teori og metode tett sammenvevd, og må forstås som en hel pakke som både inneholder vitenskapsteoretiske premisser, teoretiske modeller, og metodologiske anbefalinger (Jørgensen & Phillips, 2002).

Dette teorikapittelet må derfor sees i sammenheng med kapittel 4: Metodologi. I teorikapittelet vil jeg først gi en generell beskrivelse av diskursteori, og ulike retninger innenfor diskursteori. Jeg vil deretter presentere den post-strukturelle retningen med hovedvekt på Laclau og Mouffe (1985) sin teori og videreutviklinger av denne.

Avslutningsvis i dette kapittelet vil jeg kort beskrive komplementerende teori, herunder profesjonsteori, den nye barndomssosiologien og borgerskapsteori. Vitenskapsteoretisk posisjon og anvendelse av analytiske verktøy blir presentert i metodologikapittelet.

3.1 Diskursteori

Diskursteori dreier seg enkelt sagt om studier av språk i bruk, og diskurs som: «en bestemt måte å snakke om og forstå verden på» (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 1, *min oversettelse*). Innenfor diskursteori finnes det mange ulike retninger, men jeg vil i det følgende trekke frem noen mer eller mindre generelle premisser som er viktige for å forstå hvordan diskursteori har vært anvendt i denne avhandlingen. For det første bygger diskursteori på at vår måte å snakke på ikke reflekterer verden på en objektiv måte, men at språket spiller en aktiv rolle i å skape og endre de sosiale realitetene (Jørgensen & Phillips, 2002). Det er derfor gjennom språket at vi kan få tilgang til realitet, og at fysiske strukturer og objekter får sin mening (Torfing, 2005). Språket er strukturert i et mønster av diskurser, men dette mønsteret vil alltid være åpent for forandringer. Når relasjonen mellom diskursene i mønsteret endres, vil det få betydning for meningsdannelse (Jørgensen & Phillips, 2002). Å studere snakk og begreper som benyttes i snakket er derfor sentralt innenfor ulike diskursteoretiske tilnærminger.

For det andre bygger diskursteori på en bestemt forståelse av mening som noe som utvikles gjennom komplekse og historiske prosesser, og som konstrueres i

relasjonelle sammenhenger (Wetherell, 2001). Meningsdannelse må derfor forstås som en kollektiv prosess og ikke et individuelt fenomen. Hvilken mening som tillegges et bestemt fenomen eller en situasjon vil både være avhengig av den konteksten meningen er produsert i, men også av de deltakerne som er involvert i en bestemt interaksjon (som for eksempel forholdet mellom intervjuer og informant) (Wetherell, 2001).

Diskursteori fremstår som en motsats til positivistiske vitenskapsidealene, og avviser at det finnes vitenskapelige lover for samfunn og politikk, som kan identifiseres gjennom empirisk generalisering (Howarth & Stavrakakis, 2000). Den sosiale verden er foranderlig og betinget av de til enhver tid historiske og kulturelle forholdene. Det vil derfor ikke være mulig å frembringe objektive beskrivelser verken knyttet til de sosiale realitetene eller til menneskenes karakteristika eller meninger. Det vi kan få kunnskap om gjennom å anvende diskursteori, er hvilken mening som tilskrives en situasjon eller et fenomen i en gitt sosial og historisk kontekst og hvordan dette kan få betydning for vår forståelse av sosial realitet og dermed også våre handlinger (Jørgensen & Phillips, 2002).

Michael Foucault (1926-1984), har spilt en sentral rolle i utviklingen av diskursteori, både i forhold til teoriutvikling og praktisk empirisk analyse. Foucaults arbeid blir ofte definert i en tidligere og senere fase (arkeologifasen og genealogifasen). I tidligere fase var Foucault særlig opptatt av å undersøke hvilke regler som til ulike historiske epoker er bestemmende for hvilke utsagn som oppfattes som meningsfulle og «sanne»²². Gjennom å identifisere regler for hva som kan sies/ ikke sies i ulike kunnskapsregimer, kunne Foucault vise at det vi til enhver tid oppfatter som sannhet ikke er en refleksjon av realitet, men avhengig av historiske gitte regler for inklusjon og eksklusjon. De fleste diskursteoretiske retningene deler denne oppfatningen om sannhet som en sosial konstruksjon (Jørgensen & Phillips, 2002). I den senere fasen, utvikler Foucault teorien om makt / kunnskap. Her legger Foucault til grunn en forståelse av makt som en produktiv kraft som virker gjennom ulike sosiale praksiser, og ikke som relatert til aktører. Makt er uløselig knyttet til kunnskap, og er av betydning for både hvordan den sosiale verden skapes og begrenses (Jørgensen &

²² Foucault definerer diskurs som en bestemt gruppering av utsagn: "We shall call discourse a group of statements in so far as they belong to the same discursive formation" (Foucault, 1972, s. 117).

Phillips, 2002). Foucaults forståelse av forholdet mellom diskurs og praksis er sentral. For Foucault er diskurs produksjon av kunnskap gjennom språk. Men fordi all sosial praksis er fylt med mening, og mening produserer og påvirker hva vi gjør, vil alle praksiser ha diskursive aspekt. Diskurs er altså ikke bare språk, men språk og praksis (Hall, 2001, s. 72). Foucault har vært en viktig inspirasjonskilde for utviklingen av de ulike retningene innenfor diskursteorien, blant annet for Laclau og Mouffe sin diskursteori.

Det finnes mange ulike retninger innenfor diskursteori /analyse. Taylor (2001, s.7-9) beskriver for eksempel fire ulike tilnærminger til diskursanalyse, mens Jørgensen & Phillips (2002, s 20) plasserer ulike retninger langs et kontinuum. Det som skiller de ulike perspektivene er blant annet hvordan de forstår diskurs, og hvorvidt det er hverdagsdiskursene eller de abstrakte diskursene som er i sentrum for analysen (Jørgensen & Phillips, 2002). Betegnelsen «hverdagsdiskurser» (*min oversettelse*) refererer her til en forståelse av diskurs som produsert i lokale og sosiale kontekster gjennom språkbruk og interaksjon mellom aktører. Studier av diskurser innenfor disse kontekstene fokuserer gjerne på hvordan diskurser produseres og tas i bruk som ressurser for å skape mening i sosiale samhandlingssituasjoner. Betegnelsen «de abstrakte diskursene» (*min oversettelse*) retter fokus mot de diskurser som sirkulerer i samfunnet på et bestemt tidspunkt. Studier innenfor dette perspektivet vil være opptatt av de historiske aspektene, konkurranse om diskursiv dominans, hva som etableres som sannhet, og hvordan dette får betydning for praksis (Jørgensen & Phillips, 2002). Studier av makt, motstand, strid og konkurranse er her sentralt (Taylor, 2001). Både Foucault²³ og post-strukturell diskursteori kan plasseres i dette perspektivet.

3.2 Laclau og Mouffe sin diskursteori

Med hovedverket «Hegemony and Socialist Strategy» (1985) blir Ernesto Laclau og Chantal Mouffe regnet for å representere den diskursteoretiske retningen med tydeligst forankring innenfor den post-strukturelle retningen (Jørgensen & Phillips, 2002). Post-

²³ Foucault ville ikke selv definere seg innenfor en bestemt retning, men blir ofte regnet for å tilhøre den post-strukturelle retningen (Andersen, 1999).

strukturalismen deler strukturalistene sin oppfatning av at relasjonen mellom tegnene i et språklig system (her brukes gjerne metaforen om «fiskenet») får betydning for meningsdannelse. Samtidig tar post-strukturalistene avstand fra strukturalistenes forståelse av at de språklige systemene representerer totale strukturer som ikke kan endres. Et vesentlig poeng hos post-strukturalistene er den åpne og bevegelige karakteren til alle fenomen og strukturer, og betydningen av den konteksten som omgir et språklig system. De avviser ikke at det finnes strukturer, men legger vekt på at strukturene alltid vil være temporære og åpne for endringer. Hvordan begrepet «arbeid» blir forstått vil for eksempel variere om du plasserer det i relasjon til «fritid», eller om det plasseres i relasjon til «passivitet» (Jørgensen & Phillips, 2002).

3.2.1 Diskursbegrepet og forståelsen av det politiske

Hvordan diskursbegrepet blir forstått, er noe som skiller de ulike retningene innenfor diskursteori fra hverandre. Laclau og Mouffe definerer diskurs gjennom artikulasjonsbegrepet: «We will call articulations any practice establishing a relation among elements such as their identity is modified as a result of the articulatory practice. The structured totality resulting from the articulatory practice, we call *discourse*» (Laclau & Mouffe, 1985, s. 105). Artikulasjon betegner her den praksisen som er rettet inn mot å fikse mening, og beskriver kamper mellom ulike diskurser for å oppnå et diskursivt hegemoni. Et diskursivt hegemoni representerer det vi til enhver tid tar for gitt i våre forståelser, men på grunn av alle fenomenens åpne karakter vil hegemoniet alltid være utsatt for konkurrerende (og destabiliserende) krefter utenfra (Howarth & Stavrakakis, 2000, s. 15).

Laclau og Mouffe deler Foucault sin beskrivelse av forholdet mellom diskurs og praksis, men tilfører et politisk element til diskursforståelsen gjennom å rette fokus mot kamper mellom ulike diskurser og ulike interessegrupper som konkurrerer om innflytelse (Torfing, 2005). Laclau og Mouffe sin diskursforståelse bygger på en dekonstruksjon av noen av de grunnleggende antakelsene i marxistisk teori²⁴ (Laclau

²⁴ Laclau og Mouffe bygger i dette arbeidet videre på ideene til Gramsci som var den som først introduserte hegemonibegrepet for politisk analyse. En sentral forståelse hos Gramsci, er at det ikke bare er økonomiske forhold som har betydning for samfunnsformasjon og endring, men relasjonen mellom sivil samfunn, politisk samfunn og økonomi (Torfing, 2005).

& Mouffe, 1985), og teorien blir også betegnet for «en politisk teori om diskurs» (Howarth, 2000, s. 104, *min oversettelse*). Det *politiske*²⁵ refererer til kontinuerlige kamper om hva som inkluderes eller ekskluderes i vår konstruksjon av det sosiale, og omfatter således hele den prosessen der mening konstrueres og får betydning for vår forståelse av sosial realitet (Howarth & Stavrakakis, 2000; Laclau, 1990). Vektleggingen av det politiske bidrar til å løfte det analytiske fokuset i diskursanalysen fra «hverdags-diskursene» til hvilke diskurser som sirkulerer i samfunnet på et gitt tidspunkt, og betydningen forholdet mellom disse får for konstruksjon av sosial realitet.

Laclau og Mouffe skiller ikke mellom diskursive og ikke-diskursive praksiser i sin forståelse av diskurs. De mener at all kontekst (slik som økonomi, institusjoner og sosiale praksiser) er objekter i en diskurs, og således ikke kan skilles ut som ikke-diskursive praksiser (Laclau & Mouffe, 1985, s. 107). Her er Laclau og Mouffe sin forståelse av diskurs forskjellig fra for eksempel Foucault, som snakker om forholdet mellom diskurs og det som er utenfor diskursen (det diskursive feltet) (Howarth, 2000; Jørgensen & Phillips, 2002). Laclau og Mouffe sin forståelse av at det til enhver tid vil eksistere flere diskurser som konkurrerer om hegemoni, er også forskjellig fra Foucault, som har en monolittisk forståelse av diskurs. Det vil si en oppfattelse at det i enhver historisk periode vil være *en* diskurs som kan identifiseres (Jørgensen & Phillips, 2002). I denne avhandlingen, hvor jeg ønsker å bidra med et tidsbilde og ikke et historisk studie av ulike forståelser på institusjonsfeltet, oppfatter jeg Laclau og Mouffe sin diskursforståelse som å være mer tjenlig enn Foucault sin monolittiske forståelse av diskurs.

3.2.2 Forholdet mellom subjekt og struktur

Forholdet mellom subjekt og struktur, eller subjektene «agency», er et forhold som forstås på ulike måter innenfor de ulike diskursteoretiske retningene, og som dermed krever en avklaring. Hvorvidt individene produseres av diskurs, eller selv deltar i å produsere diskurs er et viktig spørsmål i denne sammenhengen. Mens diskurspsykologien for eksempel tar utgangspunkt i et gjensidig forhold mellom diskurs og

²⁵ Politikk forstås hos Laclau (1990, s. 33-34) som en grunnleggende drivkraft i samfunnet. Dette beskrives som politikkenes overlegenhet i relasjon til det sosiale (the primacy of politics).

struktur, der de forstår individene både som diskursivt konstruerte og som konstituerende for diskurs, har både Foucault²⁶ og post-strukturell diskursteori blitt plassert i den andre enden av kontinuumet på den måten at subjektene primært forstås som posisjoner i en diskurs (Jørgensen & Phillips, 2002; Staunæs, 2004; Wetherell, 1998). Jørgensen & Phillips (2002, s. 20) hevder for eksempel at Laclau og Mouffe er mest interessert i de depersonifiserte og mer abstrakte diskursene. Wetherell (1998, s. 11) viser til at Mouffe beskriver det individuelle subjektet som konstituert innenfor ulike diskursive formasjoner, og ikke som opphav til egen diskursiv aktivitet. Jeg vil i det følgende diskutere disse påstandene nærmere, og avklare hvordan jeg har tolket Laclau og Mouffe sitt subjektbegrep, med hovedvekt på Laclau sin senere subjektforståelse. Forståelsen av forholdet mellom subjekt og struktur er av betydning for de analytiske grepene som er gjort i denne avhandlingen, særlig knyttet til anvendelsen av subjektposisjonsbegrepet som analytisk verktøy (se kapittel 4.5.2).

I den modellen for samfunnsformasjon som presenteres i «Hegemony and Socialist Strategy» blir subjektene først og fremst forstått som posisjoner i en diskurs (subjektposisjoner) (Laclau & Mouffe, 1985, s. 115). Det vil si at subjektene tilskrives den samme åpne karakteren som diskurser og alltid vil være foranderlige og i bevegelse. I senere arbeider bringer Laclau også inn begrepet dislokasjon²⁷ (dislocation) og ideen om den konstituerende utsiden (the constitutive outside) for å forklare samfunnsendring og formasjon (Laclau, 1990). Her legges det større vekt på subjektens rolle i diskursiv formasjon. Når etablerte sannheter rokkes ved, kan det åpnes for nye forståelsesmåter og ideer. Det er i disse situasjonene at Laclau hevder at det åpnes opp muligheter for subjektene til å gå fra å være (passive) posisjoner i en diskurs til å bli aktive politiske subjekter²⁸ (Laclau, 1990). På samme måte som hos Foucault viser dette en endring hos Laclau i løpet av hans arbeider, der han åpner for (i gitte situasjoner) en anerkjennelse av subjektens «agency» over struktur. Denne

²⁶ I Foucault sine tidlige arbeider brukte han ikke betegnelsen subjekt, men subjektene ble beskrevet som posisjoner i en diskurs, eller som medium for kultur og språk (Jørgensen & Phillips, 2002). I de senere arbeidene forandret imidlertid subjektforståelsen seg i retning av en større vektlegging av subjektens «agency», blant annet ble subjektbegrepet tatt i bruk (Hall, 2001).

²⁷ Dislokasjon refererer her til situasjoner der det åpne og bevegelige i diskursene blir synlig og gjør mulig politisk handling (Howarth & Stavrakakis, 2000, s. 13).

²⁸ Her brukes begrepet politisk subjektivitet om subjektens handlinger som går utover de dominerende diskursive strukturene (Howarth & Stavrakakis, 2000).

forståelsen av Laclaus subjektbegrep, støttes også av Howarth (2004), som argumenterer for at Laclau har prøvd å finne en middelvei i forholdet mellom subjekt og struktur.

Et aktuelt spørsmål som kan knyttes til diskursene som tilbydere av ulike identitetsposisjoner, er hvorvidt individene har tilgang til flere diskurser, og dermed flere posisjoner og kan bevege seg eller velge mellom disse. Jeg vil her støtte meg til Howarth (2000, s.102) sin formulering der han skriver følgende om hva diskurser gjør: «providing 'subject positions' with which social agents can identify». Formuleringen «*kan identifisere seg med*» tolker jeg som at diskurser posisjonerer subjektene, men subjektene har også en viss frihet til å velge mellom *ulike* posisjoner som tilbyr ulike ressurser for meningsdannelse og identitet. Når konteksten er i endring og ulike forståelser står på spill, slik som i institusjonsfeltet, vil dette gi tilgang på flere subjektposisjoner, og dermed øke subjektene sin innflytelse på konstruksjon av sosial realitet. Det er denne forståelsen av forholdet mellom subjekt og struktur som ligger til grunn for bruken av subjektposisjonsbegrepet i denne avhandlingen.

3.2.3 Valget av Laclau & Mouffe sin diskursteori

En viktig begrunnelse for valget av Laclau og Mouffe sin diskursteori knytter seg til forståelsen av diskurs som altomfattende og diskursive kamper som konstituerende for hvordan vi forstår sosial realitet. Barnevernsfeltet og tvangskonteksten preges av mange ulike perspektiver og forventninger både til det å være barn og til det å hjelpe barn. Forståelsen av at det eksisterer ulike diskurser som konkurrerer om å oppnå dominans passer godt overens med den tvetydighet og de spenninger som blir fremtredende når barnevernsfeltet beskrives i forskning og i politiske dokumenter. Post-strukturell diskursteori bidrar med noen begreper og forståelser som jeg opplever som egnet til å utforske den kompleksiteten som utgjør konteksten for meningsdannelse på praksisnivået. Videreutviklingen av subjektbegrepet hos Laclau (1990), gjør også teorien egnet til å rette fokus på praksisnivået, og hvordan aktørene tar i bruk tilgjengelige diskurser for å gi mening til det å være plassert på tvang, og til det å arbeide med barn på tvang.

I anvendelsen av Laclau og Mouffe sin diskursteori, har jeg også vært pragmatisk. Jeg har valgt ut de deler av teorien og de analytiske verktøyene som jeg har funnet nyttig for å belyse min empiri. På noen områder har jeg opplevd utfordringer med teorien, og jeg har tilnærmet meg disse utfordringene blant annet gjennom å lese andre empiriske studier i denne tradisjonen. I tillegg har jeg hentet inspirasjon fra andre bidrag som er kompatible med den post-strukturelle retningen. En utfordring har for eksempel vært at Laclau og Mouffe selv har vært lite opptatt av metodologiske diskusjoner (Jørgensen & Phillips, 2002). Jeg har derfor måttet trekke på andre kilder i disse diskusjonene, og har blant annet funnet det interaksjonistiske perspektivet nyttig til dette formålet (se kapittel 4.1.2). En annen utfordring har vært at det finnes få beskrivelser av hvordan teorien kan anvendes i empirisk forskning innenfor samfunnsvitenskapene (Howarth, 2000; Torfing, 2005). Her har jeg hatt nytte av andre empiriske studier som har anvendt post-strukturell diskursteori for å studere forholdet mellom politikk og praksis (se blant annet Griggs & Howarth, 2013; Howarth & Stavrakakis, 2000 og Torfing 2005). Dette er forskning som jeg hovedsakelig har fått kjennskap til gjennom sommerkurs ved universitetet i Essex. Essex-miljøet og programmet «Ideology and discourse analysis», som ble etablert og utviklet av Ernesto Laclau er i dag et aktivt forskningsmiljø der det jobbes med videreutvikling og empiriske anvendelse av de teoretiske bidragene til Laclau og Mouffe. Fra dette miljøet har jeg hatt særlig nytte av David Howarth sin tilnærming til sosial - og politisk analyse. Et fellestrekk i de ulike studiene med utspring i Essex-miljøet, er at de bruker begreper fra Laclau og Mouffe sin diskursteori for empiriske analyser av samfunnsformasjon og endring.

I «Hegemony and Socialist Strategy» (Laclau & Mouffe, 1985), introduseres flere slike begreper som kan anvendes som analytiske verktøy: antagonisme (antagonism), politiske fronter (political frontiers), nodale punkter (nodal points) og flytende betegnere (floating signifiers). Dette er alle begrep som får betydning for å forstå hvordan dominerende forståelser av samfunnet etableres og endres, og for å forstå subjektens rolle i dette. Politiske fronter og motsetninger danner bakteppet for diskursiv stabilitet eller endring. Flytende betegnere er viktige elementer i diskursene som har et uklart meningsinnhold og som ulike koalisjoner vil konkurrere om å

definere innholdet i. Begrepene «barn» og «kunnskap» som tematiseres i denne avhandlingen er eksempel på slike flytende betegnere. Nodale punkter beskriver senter i diskursen, når koalisjoner lykkes i å artikulere sammen ulike elementer i diskursen slik at mening kan midlertidig fikseres. I det analytiske arbeidet med å identifisere tilgjengelige og konkurrerende diskurser har jeg funnet det fruktbart å anvende begrepene flytende betegnere, artikulasjonspraksiser, politiske fronter og subjektposisjoner. I kapittel 4.5.1 og 4.5.2 vil jeg gjøre nærmere rede for hvordan jeg har benyttet disse begrepene som verktøy i det analytiske arbeidet.

3.3 Komplementerende teoretiske perspektiver

I tillegg til diskursteori, har jeg benyttet meg av innsikter fra profesjonsteori, den nye barndomssosiologien og borgerskapsteori. Jeg vil i det følgende beskrive hvorfor jeg har valgt de aktuelle teoriene, hvordan jeg har benyttet de ulike teoriene i arbeidet med de tre artiklene, og hva de har tilført avhandlingens analyser.

3.3.1 Profesjonsteori

Profesjonsteori ble valgt fordi avhandlingen vil bidra inn i en tradisjon knyttet til forvaltningsforskning, der profesjonens atferd er sentral for å forstå utfallet av velferdspolitikken (Bleiklie, 1985; Jacobsen, 1964; Lipsky, 1980). Profesjonsteori er først og fremst benyttet i artikkel 1: *Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-Based Practice*, som utgangspunkt for å diskutere muligheter for evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet. For å utforske de diskurser som analyseres frem i artikkelen, har jeg hatt nytte av å anvende klassisk litteratur innenfor profesjonsstudier, primært Abbott (1988) sitt historisk- sosiologiske perspektiv og Freidson (2001) sin teori om profesjonalisme (professionalism).

Abbott definerer profesjoner på følgende måte: «Professions are exclusive occupational groups applying somewhat abstract knowledge to particular cases» (Abbott, 1988, s. 8). Abbotts særlige bidrag til profesjonsforskningen er at han ser utviklingen av profesjonene i et historisk-sosiologisk perspektiv. Han hevder at det er kampen mellom ulike yrkesgrupper og relasjonen dem imellom som er med på å danne grunnlaget for etableringen av profesjoner innenfor et større system av arbeidsdeling.

I denne kampen spiller kontroll over kunnskap og ferdigheter en viktig rolle. Muligheten til abstraksjon av kunnskap og teoretiske ferdigheter beskrives som de to viktigste måtene å oppnå denne kontrollen på. Abbott er særlig kjent for utvikling av jurisdiksjonsbegrepet, som en beskrivelse av kampen mellom profesjoner for å oppnå kontroll over sitt arbeids- og ansvarsområde. Ved å hevde jurisdiksjon krever profesjonene å få samfunnets anerkjennelse for sin kognitive funksjon gjennom tildeling av eksklusive rettigheter (Abbott, 1988, s. 59). Selv om jeg anvender et bredere profesjonsbegrep enn det Abbott gjør, der jeg også inkluderer ansatte som ikke har en teoretisk bakgrunn, mener jeg at noe av den grunnleggende tenkingen hos Abbott kan være fruktbar for å diskutere funn i denne avhandlingen. Gjennom utøvelsen av et bestemt yrke har mine informanter tilegnet seg en bestemt kunnskap, som også impliserer et abstraksjonsnivå. Denne eksklusive kjennskapen til yrket, kan legitimere krav om selvregulering.

Abbotts teori om jurisdiksjon har flere likhetstrekk med hegemonibegrepet slik det anvendes av Laclau og Mouffe (1985). Jurisdiksjon oppnås gjennom kamper om kunnskap, slik hegemoni oppnås gjennom kamper om å fiksere meningsinnhold. Full jurisdiksjon kan således oppfattes som en form for temporært hegemoni. Verken jurisdiksjon eller hegemoni er gitt en gang for alle, det vil alltid være krefter som utfordrer det etablerte. Abbott beskriver jurisdiksjonskonflikter og hvordan disse kan løses, mens Laclau bruker betegnelsen dislokasjon, om situasjoner preget av ustabilitet og muligheter for endring (Laclau, 1990).

Abbotts forståelse av viktigheten av selvregulering og kontroll, finnes også i Freidsons teori om profesjonalisme (Freidson, 2001), som ligger nærmere profesjonsbegrepet slik det anvendes i denne avhandlingen. Freidson definerer profesjoner på følgende måte: «A set of institutions which permits the members of an occupation to make a living while controlling their own work» (Freidson, 2001, s. 17). Et viktig definatorisk kjennetegn på profesjon er altså at den er selvregulerende. Derfor er den også i stor grad fri fra den typen hierarkisk kontroll som kjennetegner mange andre yrkesgrupper. Denne privilegerte posisjonen kan bare eksistere så lenge det er en dominerende oppfatning at profesjonen utfører oppgaver som er så forskjellige fra andre yrkesutøvere at det er nødvendig med selvregulering. Karakteristika ved

oppgavene eller oppgavenes art er et annet viktig kjennetegn på profesjonalisme. I følge Freidson bygger profesjonalisme på to grunnleggende ideer: ideen om at noe arbeid er så spesialisert at det trengs spesiell trening og erfaring, og ideen om at noen arbeidsoppgaver ikke kan standardiseres eller rasjonaliseres. Et viktig bidrag fra Freidson er at han likestiller formell kunnskap med erfaringsbasert kunnskap, som han omtaler som taus kunnskap (Freidson, 2001). Begrepet taus kunnskap kan beskrives som en kunnskap som verken er formell i karakter eller systematisk artikulert (Polanyi, 1964)²⁹. Den tause og erfaringsbaserte kunnskapen spiller en viktig rolle for profesjonen sin mulighet til å bruke skjønn i arbeidet.

I artikkel 1, tematiseres politisk styring av kunnskapsgrunnet i institusjonsbarnevernet, gjennom utvikling og innføring av evidensbasert metodikk. I artikkelen analyseres de profesjonelle sine forståelser av arbeidet, som grunnlag for å utforske samspillet mellom politisk styring og praksis, og muligheter for evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet diskuteres. Profesjonsteori ble benyttet for å utdype og utforske de identifiserte profesjonelle diskursene. For eksempel ble profesjonsteorien benyttet for å diskutere forhold i konteksten, som profesjonens status og kunnskapsgrunnlag, og hvilke betydning dette kan ha for profesjonelle meningsdannelsesprosesser og muligheter for politisk styring. Videre bidro anvendelsen av profesjonsteori til en diskusjon av hvordan spenningene mellom diskursene som ble identifisert kunne forstås. Her ble fokuset særlig rettet mot spenningene mellom evidensbasert praksis som en profesjonaliseringsstrategi på den ene siden, og utfordringer knyttet til sosialarbeiderprofesjonens autonomi og selvregulering på den andre siden.

3.3.2 Den nye barndomssosiologien

Perspektiver fra den nye barndomssosiologien anvendes særlig i artikkel 2: *Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner*. I arbeidet med analysen av det empiriske materialet til artikkel 2, fant jeg det som interessant at barnet ble tillagt ulike egenskaper når de profesjonelle

²⁹ Polanyi argumenterer for at ferdigheter er en nødvendig del av vitenskapelig utvikling og kunnskap. Ferdigheter bygger på en taus kunnskap, som ikke læres i klasserommet, men som tilegnes gjennom praktisk arbeid. Her viser Polanyi til laboratoriet (Polanyi, 1964).

snakket om sitt arbeid og sin rolle. I materialet fant jeg mange utsagn om for eksempel tvangsbruk som ble artikulert i relasjon til egenskaper hos barna. For å kunne utforske nærmere hvilke diskurser om barnet som var tilgjengelige for de profesjonelle sin meningsdannelse, fant jeg det nyttig å trekke inn teorier om barnesyn. Den økende rettsliggjøringen av barnet som identifiseres i dagens politiske kontekst, bidrog til å aktualisere det som teoretisk har blitt betegnet som den nye barndomssosiologien (se blant annet James, Jenks & Prout, 1998; James & Prout, 2015; og Prout, 2005, 2011).

En viktig inspirasjonskilde til den nye barndomssosiologien kan skrives tilbake til den franske historikeren Ariès og utgivelsen av «Centuries of Childhood» i 1962. Ariès viser her til at i middelalderen fantes det ikke noe begrep om barndom, i stedet ble barn forstått som en miniatyrgutgave av voksen. Ariès beskrivelse av barndom førte til at man begynte å stille spørsmål ved det tatt for gitt ved barndommen som et naturlig gitt fenomen (James & Prout, 2015). Et sentralt premiss som ligger til grunn for den nye barndomssosiologien, er forståelsen av barndommen som sosialt konstruert, og barnet som aktiv medskaper i konstruksjon av sitt eget liv (James et.al.,1998; James & Prout, 2015; Prout, 2005). Den nye barndomssosiologien representerer et brudd med utviklingspsykologiens forståelse av barndommen som har dominert inntil nylig, der barndommen blir forklart med biologiske og universelle utviklingsstadier.

Mens utviklingspsykologien ser biologisk og sosial utvikling i sammenheng, ser den nye barndomssosiologien barndommen som sosialt konstruert gjennom aktive forhandlinger i sosiale relasjoner. Barnet som umodent er et biologisk faktum, men hvordan dette blir forstått og gitt mening er kulturelt betinget. Barndom er derfor ikke et universelt fenomen, men fremtrer som et strukturelt og kulturelt særtrekk ved mange samfunn (James & Prout, 2015). Et vesentlig poeng i den nye barndomssosiologien knyttes til forståelsen av barnet som aktiv deltaker i eget liv:

Children are and must be seen as active in the construction and determination of their own social lives, the lives of those around them and the societies in which they live. Children are not just the passive subjects of social structures and processes (James & Prout, 2015, s. 7).

Det er viktig å anerkjenne barnet som en sosial aktør, men samtidig poengterer James og Prout (2015) at barndommen også må forstås som en sosial institusjon som

eksisterer bakenfor enkeltindividens handlinger. Barndommen som sosial institusjon bidrar således til å legge premisser og gi muligheter for individenes handlingsrom. Både denne forståelsen av det gjensidige forholdet mellom subjekt og struktur, og forståelsen barndommen som et historisk og kulturelt situert fenomen, gjorde at jeg fant den nye barndomssosiologien som kompatibel med post-strukturell diskursteori.

I artikkel 2 analyseres diskursen om det uansvarlige barnet frem som dominerende blant de profesjonelle, og som i konkurranse til diskursen om barnet som kompetent og aktiv borger som i økende grad dominerer i politiske styringsdokumenter. I artikkelen benyttes perspektiver fra den nye barndomssosiologien sammen med teorier om barns borgerskap for å utforske den større samfunnsmessige konteksten for de profesjonelles meningsdannelsesprosesser. De teoretiske perspektivene gjorde mulig en diskusjon av hvordan de diskursene som ble identifisert på mikro-nivå, kan relateres og forstås i lys av generelle teorier om barnets status i samfunnet og aktuelle utviklingstrekk.

3.3.3 Borgerskapsteori

Teorier om barns borgerskap er tett knyttet opp til både barns rettigheter og forståelser av barnet slik det beskrives innenfor den nye barndomssosiologien (James et.al. 1998; James & Prout, 2015). Perspektiver fra borgerskapsteorien anvendes først og fremst i artikkel 3: *Between Diverging Discourses of the Child: Juvenile's Self- construction in Coercive Residential Care*. I analysen av den mening ungdommene tilskrev seg selv og sine muligheter under institusjonsoppholdet, ble jeg særlig oppmerksom på fortellinger om autonomi og om ansvar. For å kunne utforske dette nærmere fant jeg det nyttig å anvende innsikter både fra den nye barndomssosiologien og borgerskapsteori.

Ideen om borgerskap har røtter tilbake til Aristoteles, og hans tanker om hvem som kunne tilskrives politiske rettigheter (Everson, 1996). Aristoteles knyttet borgerskapsbegrepet til politisk borgerskap. Dette ekskluderte både barn, kvinner og slaver fra borgerskapsstatusen, fordi de bli sett på som inkompetente til å delta i politisk aktivitet. Den britiske sosiologen T.H. Marshall gis mye av æren for

borgerskapsbegrepet slik det ble utviklet i etterkrigstiden. Han analyserte borgerskap som å bestå av sivile, politiske og sosiale element, og brukte borgerskapsbegrepet til å adressere klassekonflikter. Samtidig bidrog fokuset på rettigheter som fulgte av borgerskapsstatusen til å ekskludere barn som borgere. Barn kunne riktignok ha noen sosiale rettigheter (som rett til skolegang), men først og fremst forstod Marshall barn som «blivende borgere». Barn ble verken oppfattet som å være rasjonelle nok eller ha den uavhengighet som ble forstått som nødvendig for kunne gis de rettigheter og plikter som følger av borgerskapsstatusen (Cockburn, 1998; Roche, 1999). Dette synet på barn som kommende eller potensielle borgere har vært det dominerende innenfor borgerskapslitteraturen (Warming, 2011).

Nyere tilnærminger til borgerskap har imidlertid begynt å diskutere en videre forståelse av borgerskap som både inkluderer barn og marginaliserte voksne (Lister, 2007a, 2008), og det er først og fremst her denne avhandlingen finner sin inspirasjon. Ideer om barns borgerskap har blitt navngitt på flere måter, som semi-borgerskap (Cohen, 2005), delvis borgerskap (partial citizenship) (Bulmer & Rees, 1996; Roche, 1999) og det som beskrives om «difference centered and interrelated» tilnærminger til borgerskap (Larkins, 2014; Lister, 2007b; Moosa-Mitha, 2005). Sentralt for disse tilnærmingene er at de forstår barns borgerskap som viktig, men samtidig som noe forskjellig fra voksnes borgerskap. Teoriene bidrar til å aktualisere aktivitet og interaksjon som en sentral del av borgerskapsbegrepet. Borgerskap forstås ikke bare som en status, men som en praksis som konstitueres gjennom handling og i relasjon til andre. I dette perspektivet blir forståelser av barns «agency» sentralt, og fokuset rettes særlig mot praksiser og relasjoner i barnas omgivelser. Borgerskap praktiseres og forhandles i grupper og fellesskap der barn og unge oppholder seg, det vil si i ulike offentlige og private sfærer som skoler, nabolag, fritidsaktiviteter og hjemme (Larkins, 2014).

I artikkel 3 valgte jeg å benytte Larkins (2014) sin relasjonelle modell for å analysere barns borgerskap. Den dynamiske forståelsen av borgerskap som relasjonell aktivitet som modellen presenterer, ble oppfattet som mer kompatibel med diskurs-teoriens ontologiske utgangspunkt, sammenliknet med modeller som legger vekt på borgerskap som en status. Larkins deler barns borgerskapsaktiviteter inn i fire ulike kategorier: barnets deltakelse i forhandlinger, ivaretagelse av egne rettigheter,

muligheter for påvirkning (endringer av normer/regler i samfunnet) og bidrag til det felles beste (Larkins, 2014, s.13-16, *min oversettelse*). Jeg fant modellen nyttig for å operasjonalisere borgerskapsbegrepet, og brukte den til å reflektere over forholdet mellom tilgjengelige diskurser og ungdommenes konstruksjon av seg selv.

Felles for de tre artiklene er at anvendelse av ulike teoretiske perspektiver har muliggjort en kobling mellom de diskurser som er identifiserte som betydningsfulle (og konkurrerende) for meningsdannelse på praksisnivået, og den større samfunnsmessige konteksten. På den måten har de ulike teoriene og de anvendte analytiske verktøyene bidratt til å komplementere hverandre og vise frem noe av dynamikken i samspillet mellom mikro – og makronivå. utfordringer og muligheter knyttet til det teoretiske og metodologiske bidraget blir diskutert mer inngående i kapittel 6.3.

Kapittel 4. Metodologi

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for valg av metode og forskningsdesign, og hvordan dette forholder seg til forskningsspørsmål, teori og det sosialkonstruktivistiske kunnskapssynet som har vært retningsgivende for avhandlingen. Det er benyttet en kvalitativ tilnærming med vekt på individuelle intervju og fokusgruppeintervju.

4.1 Kunnskapssynet

Utforming av forskningsspørsmål og valg av teori og metode vil være informert av forskerens vitenskapsteoretiske ståsted (Søndergaard, 1996; Thagaard, 2003). Hvordan jeg forstår samfunnet og kunnskapen om samfunnet, har betydning for hvor jeg leter etter kunnskapshull, hvilken kunnskap jeg søker etter, hvordan jeg søker kunnskap, og hvordan kunnskapen tolkes og gis betydning. På samme måte vil mitt teoretiske ståsted påvirke hva jeg «ser» (Gubrium & Holstein, 1997). Dette understreker betydningen av å være reflektert rundt egen rolle i kunnskapsproduksjon. Å gjøre rede for metodologisk tilnærming kan derfor dreie seg like mye om å beskrive hva man ser etter som valg av teknikker og prosedyrer.

4.1.1 Sosialkonstruktivismen

Sosialkonstruktivismen kan beskrives som en paraply for mange av de nyere teorier om kultur og samfunn. Diskursteori regnes som en av flere teorier som har sitt utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk tenkning (Jørgensen & Phillips, 2002). I det følgende vil jeg gjøre rede for noen av de mest sentrale filosofiske posisjonene innenfor sosialkonstruktivismen. For det første er et viktig premiss innenfor sosialkonstruktivismen å ha en kritisk tilnærming til alt som er tatt for gitt. Våre forståelser av verden kan ikke forstås som objektive sannheter, men blir produkter av våre måter å kategorisere verden på, eller den mening vi tilskriver objekter og fenomen i samfunnet. For det andre må kunnskap forstås som historisk og kulturelt situert. Det vil si at vår forståelse av verden og vår identitet vil være avhengig av den konteksten vi befinner oss i. All kunnskap er foranderlig og bevegelig, derfor vil forskningen bare kunne bidra til å gi et innblikk i et fenomen i en gitt kontekst og på et gitt tidspunkt. En

forståelse av samfunnet som diskursivt og sosialt konstruert, impliserer også at man tar avstand fra at individer har forutgitte og faste egenskaper. For det tredje bygger sosialkonstruktivismen på at det er et gjensidig forhold mellom kunnskap og sosiale prosesser. Kunnskap produseres gjennom interaksjon, der vi konkurrerer om hva som skal gjelde som «sann» kunnskap og konstruerer en felles forståelsesramme. Videre bygger sosialkonstruktivismen på antakelsen om at det er en sammenheng mellom kunnskap og sosial handling. Innenfor en gitt samfunnsordning vil noen handlinger være inkludert, mens andre vil være ekskludert som mulige handlingsalternativer. Hva som inkluderes eller ekskluderes forstås som å være betinget den sosiale konstruksjonen av kunnskap og sannhet (Burr, 1995; Gergen, 1985). Hvorvidt vi for eksempel forstår atferdsproblemer som resultat av manglende disiplin eller som et resultat av komplekse biologiske og sosial forhold, vil få betydning for hvilke sosiale handlinger som fremstår som mest passende.

4.1.2 Implikasjoner for metodiske valg

Avhandlingens forankring innenfor sosialkonstruktivismen, og valget av post-strukturell diskursteori, gir også metodologiske konsekvenser. Jeg vil i det følgende gjøre rede for hvordan denne tradisjonen har informert metodiske valg, og jeg vil diskutere hvorvidt den tilnærmingen som her er valgt, representerer en annen analysetradisjon enn den hermeneutiske og fenomenologiske tradisjonen. For å løfte frem og tydeliggjøre forholdet mellom vitenskapsteoretisk posisjonering og valg av metode vil jeg her trekke veksler på det interaksjonsistiske perspektivet (Mik-Meyer & Järvinen, 2005). Interaksjonisme kan i korthet beskrives som et samlebegrep for ulike forskningstradisjoner (der i blant den post-strukturelle retningen), som legger til grunn at betydningen av en handling eller et fenomen produseres i interaksjonen mellom mennesker eller mellom mennesker og ting (Mik-Meyer & Järvinen, 2005, s. 10, *min oversettelse*).

Jeg vil særlig peke på to spørsmål som er sentrale for å tydeliggjøre de metodiske valgene i avhandlingen. Det ene spørsmålet knytter seg til hvordan analyseobjektet skal forstås, det andre spørsmålet til studiens formål. I avhandlingen forstås analyseobjektet som et flytende og tvetydig fenomen som blir til i møtet med

forskeren, og ikke som en mer eller mindre stabil størrelse. Formålet med studien knytter seg til å utforske den mening som blir produsert gjennom at vi tar i bruk bestemte måter å snakke om verden på (Jørgensen & Phillips, 2002), ikke til å utforske meningskonstruksjon som et individuelt fenomen. Denne forståelsen av analyseobjekt og formål er det som først og fremst taler for å skille de konstruktivistiske metodene fra de fenomenologiske og hermeneutiske metodene (Mik-Meyer & Järvinen, 2005).

Mik-Meyer og Järvinen (2005) påpeker at det er vanskelig å operere med et absolutt skille mellom de ulike metodene. Howarth (2000; 2005) diskuterer flere steder det han betegner som et komplekst forhold mellom post-marxistiske diskursteori³⁰ og den hermeneutiske tradisjonen. I «Discourse: Concepts in the social sciences» (Howarth, 2000) beskriver han at post-marxistisk diskursteori har forsøkt på en syntese mellom den strukturelle, den hermeneutiske og den post-strukturelle vitenskaps-tradisjonen, der det særlig legges vekt på en relasjonell og en anti-essensialistisk tilnærming til diskurs. I «Discourse Theory in European Politics» (Howarth, 2005) påpeker han at post-marxistisk diskursteori lokaliserer seg selv innenfor den hermeneutiske tradisjonen, men han viser samtidig til flere områder der tradisjonelle hermeneutiske metoder kommer til kort. Han viser blant annet til svakheter knyttet til å bare å stole på subjektene egne selvfortolkninger for å kunne si noe om praksis, uten å ta hensyn til den videre historiske og kulturelle konteksten der mening skapes. Videre mener Howarth at man innenfor den hermeneutiske tradisjonen er for positive til mulighetene språket gir for å få tilgang til individenes innerste tanker og erfaringer. Han er også kritisk til at det er mulig å avdekke og beskrive logikkene til underliggende sosiale praksiser, fordi en slik tilnærming vil være vanskelig å forene med forståelsen av alle sosiale fenomen som åpne og bevegelige (Howarth, 2005).

Basert på disse diskusjonene, og med utgangspunkt i denne studiens formål om å utforske meningsdannelse i intersubjektive sammenhenger, finner jeg det som mest fruktbart å plassere studien utenfor den hermeneutiske vitenskapstradisjonen. Samtidig erkjenner jeg at overgangene noen ganger kan være flytende (se kapittel 6.3 for videre diskusjon).

³⁰ Laclau og Mouffe sin post-strukturelle diskursteori er bredt anerkjent for å eksemplifisere den post-marxistiske retningen innenfor diskursteori (Howarth, 2000).

For å utforske diskurser i meningskonstruksjon, ble det individuelle intervjuet valgt som primær datakilde i avhandlingen, sammen med fokusgruppeintervju. Intervjuet gir anledning til å fokusere på hvordan informantene tilskriver mening til sine erfaringer og konstruerer seg selv underveis i intervjuet. Med utgangspunkt i forståelsen av at konkurrerende diskurser vil gi ulike posisjoner som individene kan identifisere seg med og som får betydning for den mening som tilskrives et fenomen, ble intervjuet sett på som en nyttig kilde for å få tilgang til de diskurser som sirkulerer på institusjonsfeltet. Intervjuet beskrives som velegnet til å utforske tvetydige og motsetningsfulle «italesettelser» av erfaringer, opplevelser, orienterings – og fortolkningsrammer (Staunæs & Søndergaard, 2005, s. 54). Intervjuet ble også sett på som en god kilde til å studere hvordan språket ble benyttet i informantenes meningsdannelse. Gjennom å oppfordre til informantenes fortellinger fra hverdagslivet på institusjonen, enten som ansatt eller som klient, ville jeg få tilgang til å utforske artikulasjoner og begrepsbruk i intervjusamtalen for gjennom dette å analysere frem hvilke diskurser informantene drog veksler på i denne meningsdannelsen.

Fokusgruppeintervjuet ble også vurdert som en god kilde til å få frem fyldige fortellinger og beskrivelser av kompleksitet og tvetydigheter i arbeidet. I fokusgruppen ble det lagt til rette for at deltakerne kunne diskutere mest mulig reelle utfordringer i arbeidssituasjonen. Konteksten som skapes i fokusgruppe-rommet, vil ligge tettere opp til den «naturlige oppståtte», hevder Peräkylä & Ruusuvuori (2011, s. 529, *min oversettelse*). Samtidig vil fokusgrupper kunne gi større rom for deltakernes spontane refleksjoner (Puchta & Potter, 1999).

Et premiss som ligger til grunn for de metodiske valgene i avhandlingen, er forståelsen av intervjuet som en aktiv samhandling eller relasjonell praksis, der den mening som produseres er et resultat av en sosial produksjon (se blant annet Baker, 2004; Holstein & Gubrium, 1995; Hydén, 2000, 2014, og Järvinen, 2005). I denne forståelsen av intervjuet er formålet ikke å stille spørsmål og få svar, men å tilrettelegge for ulike måter der intervjudeltakerne kan reflektere over komplekse meningssammenhenger på. Det sentrale spørsmålet blir derfor hvordan de gode fortellingene relatert til forskningens tema kan frembringes, uten å diktere informantene med utgangspunkt i det fortolkende rammeverket som forskeren bringer

med seg inn i intervjusituasjonen (Holstein & Gubrium, 1995). Målet innfor en slik tilnærming til intervjuet er å frembringe kunnskap i samarbeid med forskeren, ikke å frembringe nøytral kunnskap om deltakernes livsverden der mulige forsknings-bias blir forsøkt eliminert (Holstein & Gubrium, 1995).

Interaksjonen mellom forsker og informant begynner i det øyeblikket en møtes, og får betydning for den mening som blir produsert i intervjuet (Holstein & Gubrium, 1995). Hvordan vi posisjonerer oss selv som forsker, og hvilke posisjoner som blir tilgjengelige for informanten, er relevant i denne sammenheng, og vil påvirke både interaksjonen og hvilke fortellinger som produseres (Järvinen, 2005; Staunæs & Søndergaard, 2005). Mange ulike posisjoner kan være av metodologisk interesse, men jeg vil her særlig trekke frem hvilken betydning det kan ha for intervjuene, at jeg var åpen både til ungdommer og ansatte om at jeg hadde lang erfaring fra stilling som miljøterapeut i tilsvarende institusjon. Kan det ha åpnet opp for å muliggjøre posisjoner med mindre grad av asymmetri mellom forsker og ansatt-informant? Eller kan det på den andre siden ha muliggjort posisjoner for ungdommene som fremhevet klient-statusen og ikke informant-statusen?

Hvilken status informanten tilskrives er viktig i denne sammenhengen. Kritikere av intervjuet som metode, har pekt på utfordringer knyttet til at informantene passiviseres og at de bare tar i bruk de kategorier og posisjoner som tilbys av forskeren. Se blant annet Nikander (2012) og Potter & Hepburn (2005) for en diskusjon av dette. I denne avhandlingen forstås informantene som aktive og kompetente deltakere som også bringer inn egne agendaer og perspektiver. Hvordan informantene trer frem som aktive deltakere med sine egne konstruksjoner i intervjusituasjonen, kan illustreres med dette intervjuutdraget, der jeg som forsker stiller spørsmål om fritiden på institusjonen, og ungdomsinformanten benytter muligheten til å bringe inn sine refleksjoner rundt det å være plassert på tvang og behovet for frihet:

F: Hvordan er fritiden din her? Hva driver du med?

I: Det er arbeidslag da. Og etter det er det egentlig bare å gå inn til mat, spille kort, spise mat, ta av kjøkkenet, spille kort, vente på kveldsmat, gå og legge seg. Det er hverdagen, føler jeg.

F: Det er ikke så mye som skjer?

I: Ikke ... altså når du kommer opp i faser så kan du jo begynne med litt andre ting da. Nå er jeg i fase 1 og bor på Xhuset (ikke hovedhuset). Så jeg har fått litt mer frihet da, enn jeg egentlig skal ha. For når jeg kom inn igjen fra rømmen nå sist gang så flyttet jeg rett inn på Xhuset, og jeg skal jo egentlig ikke bo der. Men jeg tror at de kanskje merket at jeg trenger litt mer frihet for å klare å være her. Når jeg hadde oppfølging og slike ting, så dreit jeg totalt i oppfølgingen, og vart maset på hele tiden ... orket liksom ikke ... og tror det var mye av grunnen til at jeg stakk da ... Den der masingen etter oppfølging, og få noen med deg ut da ... Bli forfulgt hele tiden ... det er på en måte en slags fotfølging da ... Så det synes jeg bare var jævlig stress. Så jeg tror det var mye av det som fikk meg til å stikke også.

Intervjuutdraget viser også hvordan snakket om hverdagen på institusjonen gir informanten anledning til å reflektere rundt de forhold som han selv legger vekt på i hverdagen³¹. Dette viser en av styrkene i livsformintervjuet som metode (se kapittel 4.4.1). Samtidig viser utdraget også hvordan den kunnskapen som frembringes er et produkt av interaksjonen mellom meg selv som forsker og informanten. Oppfølgings-spørsmålet «det er ikke så mye som skjer?», kan ha bidratt til å forhindre mer aktivitetorienterte konstruksjoner. Spørsmålsformuleringen viser hvordan jeg som forsker er situert i en diskurs der jeg konstruerer det å spise, spille kort og vente på å legge seg, som lite aktivitet. Min konstruksjon får slik betydning for måten spørsmålet stilles på. Utdraget viser imidlertid hvordan informanten ikke bare passivt går inn i mine konstruksjoner, men benytter muligheten til å posisjonere seg som et individ med autonomi, som har påvirkning og betydning for det som skjer i hverdagen på institusjonen. Intervjuutdraget illustrerer muligheten intervjuet gir for å få tak i informantens refleksjoner om sin situasjon.

En sosialkonstruktivistisk forståelse, og valg av diskursteori har også implikasjoner for hvilke funn som er mulige, og hvordan man skal tolke studiens bidrag. Først og fremst bidrar denne studien til å gi et bilde av et fenomen på et bestemt tidspunkt og i en bestemt kontekst. Studien viser hvordan ulike konkurrerende diskurser er i sirkulasjon og gir ulike muligheter for informantens meningsdannelse, men avgrenset til den konteksten som er studiens objekt. I kapittel 4.6 vil jeg gjøre nærmere rede for studiens generaliseringsmuligheter.

³¹ Når jeg som forsker spør om fritiden i dette utdraget, er det en oppfølging av spørsmålet: «fortell om en dag på kollektivet».

4.2 Forforståelse og forskerens rolle i forskningsprosessen

Som medskaper av intervjudata, er det viktig å reflektere over hvordan min forforståelse har påvirket mine valg i forskningsprosessen. Egen bakgrunn, de diskurser jeg trekker veksler på, min teoretiske forståelse og min kunnskap om temaet som studeres er alle faktorer som vil ha betydning for interaksjonen under intervjuet, hva jeg ser, og hvordan jeg fortolker den mening som produseres (Holstein & Gubrium, 1995).

Den forforståelsen jeg hadde med meg inn i dette studiet, bygger på flere kilder. For det første er jeg utdannet sosionom, noe som har gitt meg relevant teoretisk og faglig kjennskap til feltet. For det andre har jeg 10 års arbeidserfaring fra en institusjon for ungdom plassert etter paragraf 4-24 og paragraf 4-26 i Barnevernloven. Denne praksisen har gitt meg både en interesse for feltet, og kjennskap til den kompleksitet og de dilemma som omgir feltet. Jeg har vært vitne til reformer og endringer både av organisatorisk og faglig art, og jeg har vært både kritisk og nysgjerrige på effektene av disse for det tilbudet ungdommene har fått. Jeg har vært særlig opptatt av hvordan ungdommenes rettigheter har blitt ivaretatt under institusjonsoppholdet, og jeg har opplevd mange diskusjoner og dilemma knyttet til dette. For det tredje fikk jeg som ansatt også anledning til å gjennomføre et forskningsprosjekt der jeg undersøkte ungdommenes erfaringer i overgangen mellom institusjonsopphold og selvstendig liv (Reime & Fjær, 2010). Viktigheten av ungdommenes medvirkning og opplevelser av autonomi ble særlig tydelig i dette prosjektet, og bidrog ytterligere til å øke min interesse for hvordan vi forstår og gir muligheter til ungdommenes identitetsdannelse og selvkonstruksjon under institusjonsoppholdet. Min forståelse knytter seg til at dette vil ha stor betydning for ungdommenes muligheter for å dra nytte av institusjonsoppholdet. Min bakgrunn fra administrasjon – og organisasjonsfaget har bidratt til å gi meg en særlig interesse for forholdet mellom statlig styring, offentlig forvaltning og velferdsstatens klienter. Kjennskap til ulike teoritradisjoner og forståelsesmodeller innenfor forskjellige fagområder, har bidratt til å stimulere min nysgjerrighet på det vi tar for gitt i våre forståelser av verden. Dette har vært et viktig motiv bak valg i forskningsprosessen.

De diskurser jeg selv trekker veksler på, vil også ha betydning for forskningsprosessen. Gjennom å trekke på bestemte diskurser blir jeg selv en aktiv medprodusent av hvilke data studiet vil kunne produsere. Et eksempel på dette er at jeg finner det interessant å studere forholdet mellom politikk og praksis gjennom å intervju de profesjonelle. Det vil si at jeg tillegger de profesjonelle å ha en viktig rolle i gjennomføringen av offentlig politikk. Dette begrunner jeg også teoretisk, gjennom å vise til for eksempel til Jacobsen (1964), Lipsky (1980) og Evans (2010a), men innretningen av studiet er like fullt avhengig av en bestemt orientering hos meg som forsker, der jeg velger ut akkurat dette som et viktig tema. Jeg kunne ha valgt å rette fokus mot institusjonene eller mot ledelsen. Et annet eksempel er valget av de to styringstrendene. Valget av disse to trendene blant annet gjennom studiet av politiske dokumenter, der jeg viser at disse to trendene har en dominerende status. Men jeg kunne like gjerne valgt noen andre kategorier, for eksempel privatisering eller krav til dokumentasjon. Videre velger jeg å inkludere barneperspektivet i studien gjennom å intervju barna selv. Dette ser jeg i sammenheng med min egen forståelse knyttet til viktigheten av å ta barnas perspektiver på alvor, og gi de reelle muligheter for deltakelse. I tillegg kommer forståelsen av barna som aktive deltakere i utformingen av sin egen hverdag, som er et av de grunnleggende premissene som jeg bygger avhandlingen på.

I utvelgelsen av institusjoner til datainnsamlingen, hadde jeg på forhånd definert noen kriterier som jeg mente ville kunne bidra til å gi et godt bilde av variasjonen på feltet (se kapittel 4.3). Men dette var like fullt mine konstruksjoner, eller uttrykk for hva jeg forstår er faktorer som har betydning for variasjon. For eksempel valgte jeg ulik beliggenhet som ett kriterium, mens jeg valgte å ikke gjøre størrelsen på institusjonen til et relevant kriterium. Disse valgene knytter jeg særlig til mine tidligere erfaringer fra feltet. Måten jeg utformer intervjuguiden på, vil også være påvirket av min egen forforståelse og diskursive orientering. Jeg valgte en åpen tilnærming til intervjuet gjennom livsformintervjuet (se kapittel 4.4.1), men supplerte med temaer. Hvilke tema jeg valgte å spørre om, eller valgte å utelate, vil også ha betydning for den mening som produseres i forskningsintervjuet. Gjennom å legge ved intervjuguiden, kan leseren selv reflektere over disse forholdene.

Ideen om intervjuet som relasjonell praksis, og forskeren sin medskapende rolle, slutter ikke med selve intervjusituasjonen, men fortsetter å ha sin relevans også i tolkning og formidling av studiens funn. Selve analyseprosessen kan forstås som en interaksjon mellom meg som forsker og datamaterialet, der jeg blir en del av det materialet som produseres (Haavind, 2000; Holstein og Gubrium, 1995). De diskurser jeg selv tar i bruk og min forforståelse, vil ha betydning for hvilke analytiske verktøy jeg velger å anvende, hva jeg finner det relevant å rette det analytiske blikket på, og hva jeg velger å trekke ut og gjøre til gjenstand for en mer inngående analyse. For eksempel fant jeg i ungdomsintervjuene flere subjektposisjoner, men valgte å trekke ut autonomi-posisjonen og ansvars-posisjonen for videre analyse og fremstilling. Dette gjør jeg nærmere rede for i kapittel 4.5.1. Hvilken tradisjon forskeren er innenfor vil også være av betydning for hva man ser etter i en analyse (Gubrium & Holstein, 1997). En forsker inspirert av diskursteori vil for eksempel lete etter andre funn enn en forsker inspirert av en annen tradisjon. Dette vil igjen være knyttet til problemstilling og formål med studien.

Jeg har her pekt på en del forhold knyttet til min egen forforståelse som har hatt betydning gjennom forskningsprosessen. Videre i dette kapittelet vil jeg brette ut de ulike valgene underveis i forskningsprosessen slik at leseren få en større forståelse for hvordan datamaterialet er produsert.

4.3 Tilgang og rekruttering av informanter

Arbeidet med å få tilgang til feltet begynte vinteren 2012, gjennom at jeg tok initiativ til et møtet med Bufetat i en av de aktuelle regionene for datainnsamling. Jeg presenterte prosjektet skriftlig og muntlig, og vi diskuterte prosjektet og de aktuelle problemstillingene. Bufetat var positiv til prosjektet. I utgangspunktet var det for meg viktig med bred variasjon i datamaterialet, og jeg hadde på forhånd definert ulike institusjoner som jeg mente skulle dekke noe av den variasjonen som finnes på feltet. Variasjon ble her definert som ulike behandlingstilnærminger, korttids-/langtids-

institusjoner³², ulike turnusordninger (medlever³³ eller ordinær døgnturnus) og ulike beliggenheter (sentralt versus ruralt). Institusjonene ble valgt ut på bakgrunn av eget kjennskap til feltet, samt studier av offentlige dokument og informasjon som ligger tilgjengelig på Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet sine hjemmesider. Jeg ønsket at statlige institusjoner som bygger på nyere kunnskap om behandlingsmetodikk skulle være en del av utvalget. En liste med de ønskede institusjonene ble sendt til Bufetat med forespørsel om tilgang til å intervju et utvalg av ansatte og ungdom ved hver av de utvalgte institusjonene. Jeg fikk til svar at jeg kunne få intervju ansatte, men ikke ungdommer. Begrunnelsen for dette var at ungdommene var i en sårbar situasjon, og i tillegg var det en del omstillinger på feltet på det aktuelle tidspunktet, som de mente var en ytterligere belastning for ungdommene. Bufetat mente derfor at ungdommene ikke burde utsettes for forskning.

Bufetat plukket ut seks ansatte (en meldte frafall underveis) fra to av de tre institusjonene jeg hadde forespurt, samt fra en tredje institusjon som de selv foreslo. Denne tredje institusjonen var litt utenfor målgruppen fordi den primært var innrettet mot akutt plasseringer (før et eventuelt paragraf 4-24 vedtak). Jeg valgte likevel å intervju disse to informantene, og har brukt data fra disse informantene i artikkel 2 der jeg diskuterer forståelser av barnet. Barna som var plassert i denne institusjonen hadde samme problematikk og var i samme målgruppe som barna som var plassert i de andre institusjonene i studien. I artikkel 1 om evidensbasert praksis, har jeg ikke benyttet meg av data fra denne institusjonen fordi det her ikke ble arbeidet med behandling. Av de fem informantene som utgjorde datamaterialet fra Bufetat var det fire ansatte og en leder³⁴. Prosessen fra første kontakt med Bufetat til intervjuavtalene var på plass tok lang tid, og intervjuene ble først gjennomført sommeren 2013. I mellomtiden arbeidet jeg med å finne en alternativ inngang til å rekruttere flere informanter.

Jeg ville ikke fravike målsetningen om å ha ungdommenes perspektiver med i prosjektet, og i tillegg trengte jeg flere informanter blant de ansatte. Jeg har selv jobbet

³² Med korttidsinstitusjoner defineres her MultifunC institusjoner som har en behandlingsslengde på seks måneders opphold i institusjon, etterfulgt av 6 måneders oppfølging i barnets hjem (Andreassen, 2005). Med langtidsinstitusjoner regnes institusjoner med behandlingsslengde på ett til to år.

³³ De ansatte bor og lever sammen med ungdommene over en viss tidsperiode (fra to døgn og opptil seks uker).

³⁴ I fremstillingen av funn ble alle informanter gitt fiktive navn, men det presiseres i teksten når det er lederen som siteres (artikkel 1).

på en type institusjon som går under betegnelsen kollektiv. Kollektiver har en lang tradisjon for behandling av både unge og voksne med rus - og atferdsvansker, og utgjør en viktig del av institusjonstilbudet for ungdom som plasseres etter paragraf 4-24 i Barnevernloven. Kollektivene bygger på en egen ideologi, og kjennetegnes først og fremst av at de utgjør større levefellesskap der voksne og ungdommer bor, arbeider og lever sammen over lengre tid (Koltveit, 2013). Fordi jeg tidligere hadde vært medlem i Samarbeidsforum for Norske kollektiver, hadde jeg god kjennskap til dette feltet og et nettverk som jeg kunne bruke til rekruttering av informanter. Jeg kontaktet fire kollektiver og informerte om prosjektet både skriftlig og muntlig. Tre av kollektivene var villige til å delta i undersøkelsen, og ville stille opp med ansatte til intervju og fokusgruppeintervju. De ville også legge til rette for at jeg kunne spørre aktuelle ungdommer om deltakelse i intervju. Alle la til rette for at jeg kunne bo og delta i ordinære aktiviteter på kollektivet så mye som ønskelig under gjennomføringen av intervjuene.

Jeg brukte god tid på datainnsamlingsprosessen (fra tre dager til fem dager) fordi dette gav meg en mulighet til å bli litt kjent med ungdommene før intervjuet, bli kjent med de formelle strukturene (innhold og organisering av institusjonen) og hverdagslivet på institusjonen. Dette gav meg viktig bakgrunnsinformasjon i forhold til gjennomføringen av intervjuene og fokusgruppeintervjuene, og det gav meg mulighet til å opparbeide en trygg og god kontekst for gjennomføring av intervjuene. I den aktive intervjuformen vil det være en fordel å ha noe bakgrunnskunnskap om det fenomenet som studeres. Bakgrunnskunnskap kan være en viktig ressurs i å hjelpe intervjudeltakerne til å gi mening til sine erfaringer, handlinger og følelser. På samme måte kan det å ha egne erfaringer fra det som studeres være en fordel, da det kan gi en felles referanseramme som grunnlag for intervjusamtalen (Holstein & Gubrium, 1995). Jeg valgte derfor under oppholdet ved institusjonene, og i dialogen med informantene i forkant av selve intervjuet, å være åpen om mine tidligere erfaringer fra arbeid i institusjon.

Rekruttering av de ansatte på kollektivene til individuelle intervju og fokusgruppeintervju ble gjort i dialog med ledelsen på kollektivet. De plukket ut ansatte som hadde tid og lyst til å delta i prosjektet. Det var ikke på forhånd definert

noen kriterier for utvelgelse av informanter. Jeg ønsket å ha variasjon i både utdanning og erfaring. I det endelige utvalget varierte utdanningsnivå fra ingen formell utdanning til mastergrad (men de fleste informantene hadde en sosial - eller barnevernfaglig bachelorgrad). Informantenes erfaringer fra institusjonsarbeid varierte fra tre måneder til 16 år. Dette mener jeg reflekterer den variasjonen som er på feltet³⁵. På grunn av en hektisk hverdag var det noen utfordringer knyttet til å få organisert fokusgruppeintervju da det ville legge beslag på mange ansatte samtidig. På det ene kollektivet var det på det aktuelle tidspunktet flere ansatte som var ute av kollektivet på grunn av rømninger og liknende, noe som gjorde at det ble vanskelig å samle nok ansatte til et fokusgruppeintervju. Det ble derfor kun gjennomført to institusjonsvise fokusgruppeintervju. Fordi jeg mente det var viktig for bredden i data å både ha individuelle intervju og fokusgruppeintervju, er det av praktiske årsaker tre informanter som både er intervjuet individuelt og deltar i fokusgruppeintervju. Totalt ble det ved de tre kollektivene gjennomført ni individuelle intervju og to fokusgruppeintervju av tilsammen 10 ansatte (henholdsvis fire og seks deltakere i hver gruppe).

Rekruttering av ungdommene ble gjennomført i en fellessamling som inngikk som en del av strukturen i alle de tre kollektivene. På samlingen presenterte jeg meg selv, min bakgrunn som sosialarbeider og forsker, og min tidligere erfaring som miljøterapeut fra et liknende sted. Mange var nysgjerrige på hvor jeg hadde jobbet før, og mange kjente til dette stedet, og noen hadde hatt venner som hadde vært plassert der. Jeg presenterte prosjektet, og hvilke spørsmål jeg var nysgjerrig på. Jeg informerte om at deltakelse i prosjektet var frivillig, og forhold knyttet til anonymisering og konfidensialitet. Jeg la særlig vekt på å understreke betydningen av taushetsplikt som flere av ungdommene var opptatt av. Alle ungdommene som var tilstede på møtet og som oppfylte kriterier i forhold til plasseringsgrunnlag, samtykket til å delta i studien, totalt 17 ungdommer fra 16 år til og med 18 år (7 gutter og 10 jenter).

³⁵ I følge en oversikt fra Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (2010a), er det et krav til at 50% av de ansatte i barnevernsinstitusjonene skal ha relevant sosial – og barnevernfaglig utdanning (barnevernspedagog eller sosionom). Mange barnevernsinstitusjoner har derfor også flere ansatte uten sosialfaglig bakgrunn. Dette kan være både personer med annen teoretisk bakgrunn (for eksempel sykepleiere) eller personer uten teoretisk bakgrunn.

Tid og sted for ungdomsintervjuene ble avtalt i samråd med ungdommene og de ansatte. Fra noen av ungdommene som hadde sin arbeidsdag på kollektivet, ble det uttrykt ønske om å gjennomføre intervjuet i arbeidstiden, for andre passet det best å gjøre intervjuene på kvelden. Det at jeg bodde på kollektivet eller i tilknytning til kollektivet³⁶ gjorde også til at jeg kunne være fleksibel og tilpasse intervjutidspunktene til ungdommenes hverdag ved institusjonen. Datainnsamlingen på kollektivene foregikk i tidsrommet oktober 2012 – februar 2013.

4.4 Datagrunnlag

I det følgende vil jeg gjøre rede for de datakildene som er benyttet i studien.

Det individuelle intervjuet har vært den primære datakilden, og det er gjennomført totalt 31 intervju av ansatte og ungdommer. I artikkel 1 og 2 brukes data fra intervju med ansatte, mens i artikkel 3 brukes data fra intervju med ungdommene. Data fra fokusgruppeintervju av de ansatte benyttes i artikkel 1 og 2.

I tillegg har jeg studert politiske styringsdokumenter og lovtekster på området. Jeg har sett på hvordan det skrives om kunnskapsstyring og rettsliggjøring i de politiske dokumentene og i lovtekstene, fordi dette utgjør en viktig del av konteksten for barna og de ansatte sin meningsdannelse. Dokumenter som har vært sentrale i arbeidet har blant annet vært Barnevernloven (1992), Forslag til ny barnevernlov (NOU 2016: 16), Rettighetsforskriften og rundskriv til denne (2011), Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementets strategi for FOU arbeidet (2009), Barne- og likestillingsdepartementets forskningsstrategi (2016), Barneombudets rapport, Grenseløs Omsorg (2015), Barne,- ungdoms- og familiedirektoratets rapport om kvalitet i barnevernsinstitusjoner (2010a), og Barne,- ungdoms- og familiedirektoratets retningslinjer for fagteamenes arbeid (2010b).

4.4.1 Det kvalitative intervjuet

Studiens formål knytter seg til å utforske informantenes meningsdannelse. Det ble derfor viktig å ha en mest mulig åpen tilnærming til intervjuene. Jeg ville først og fremst ha de ansattes fortellinger om egen arbeidshverdag og rolle, og ungdommene

³⁶ På det ene kollektivet bodde jeg utenfor selve kollektivet, men var tilstede i kollektivet fra morgen til kveld.

sine fortellinger om sin hverdag. Jeg hadde på forhånd bestemt meg for at jeg ville studere meningsdannelse på praksisnivået i relasjon til politisk styring med særlig fokus på de to styringstrendene, kunnskapsstyring og rettsliggjøring. Jeg hadde ikke bestemt meg for hvilke forhold knyttet til de to nyere styringstrendene jeg ville legge vekt på i avhandlingen. Jeg ønsket at dette skulle bli styrt av det som informantene var mest opptatt av i intervjusituasjonen. Måten å få tak i dette på, var gjennom livsformintervjuet (Haavind, 1987), supplert med tema som skulle gi informantene anledning til å velge ut og legge vekt på de forholdene i arbeidet eller i egen hverdag som de var mest opptatt av på intervjutidspunktet.

I livsformintervjuet tas det utgangspunkt i fortellinger om hverdagen (Haavind, 1987). Ungdommene og de ansatte ble bedt om å fortelle om dagen fra de står opp til de legger seg, hva som skjer i løpet av dagen, hvilke aktiviteter de deltar i og så videre. Denne formen for intervju kan være like godt egnet for små barn helt ned i 4-5 års alderen som for voksne (Haavind, 1987; Kjørholt, 2004; Ulvik, 2007). Forskerens oppgave i denne intervjuformen er å stoppe opp og sammen med informantene utforske tema som naturlig dukker opp i fortellingene, og som har relevans for prosjektets problemstillinger. Livsformintervjuet er særlig godt egnet innenfor en sosialkonstruktivistisk tradisjon, fordi det gir gode muligheter til innsikt i den meningen informantene tilskriver til egne opplevelser, hva informantene vektlegger som viktig og hvordan de konstruerer seg selv gjennom beskrivelser av hverdagen. Livsformintervjuet fremstod derfor som en nyttig kilde til å få frem sammenhengen mellom meningsdannelse og praksis.

Selve gjennomføringen av intervjuene ble delt i to. Den ene delen var rettet inn mot livsformintervjuet som styrende prinsipp, mens den andre delen av intervjuene var tematisk strukturert. De temaene som ikke naturlig oppstod som del av hverdagsfortellingen, ble i denne delen tatt opp spesielt som grunnlag for refleksjon hos informantene. Det ble utarbeidet en intervjuguide for intervju av de ansatte, en intervjuguide for intervju av lederen, og en intervjuguide for intervju av ungdommene, men mange av temaene var sammenfallende³⁷. Å ha en intervjuguide hjelper til å rette oppmerksomheten til tema for intervjuet, samtidig som en tematisk organisert intervjuguide

³⁷ Intervjuguidene er vedlagt.

også vil være åpen for å følge opp interessante temaer som dukker opp underveis. En slik intervjuform følger ikke nødvendigvis en strukturert form, men forskeren vil sammen med informantene bevege seg frem og tilbake mellom temaene, ettersom det blir en naturlig del av informantens fortelling (Kvale, 1996). Sentrale temaer i intervjuene av både ansatte (inkludert leder) og ungdommer dreide seg om forståelser og erfaringer knyttet til tvang og ivaretagelse av ungdommenes rettigheter under plassering, forståelser og erfaringer knyttet til ungdommenes muligheter til medvirkning under plassering, og forståelser knyttet til ungdommenes behov under plassering. Ungdommene ble i tillegg spurt om hvordan de vurderer sine muligheter for fremtiden. I intervjuene med de ansatte ble det også lagt vekt på hvordan de forstår og praktiserer kunnskapsgrunnlaget i faget og hvordan de forstår sin egen rolle i arbeidet.

Under intervjuene la jeg vekt på å innta en aktivt lyttende rolle. Ved hjelp av kroppsspråk, som smil og nikk, forsøkte jeg å støtte og oppmuntre informantene underveis i intervjuet. I noen tilfeller gav jeg informantene en «hjelpestemme» (Hydén, 2000, s.135), der jeg for eksempel kom med støttende kommentarer som «det må være utfordrende..», «ja, det kan jeg tro..», eller tentative tolkninger som «det er ikke så mye som skjer?», «du kunne ha tenkt deg at det var mer muligheter for å regulere?», «kunne du tenke deg at dere kunne nekte ungdommene det?», eller utforskende spørsmål som «hvorfor tror du det har blitt vanskeligere da?», «hvorfor tenker du det?». På denne måten kunne jeg både støtte informantenes fortellinger om tidvis sensitive temaer, samtidig som jeg oppfordret til videre refleksjon og utforsking av mening. Behovet for bruk av oppfølgingsspørsmål og utdypingsspørsmål varierte i de ulike intervjuene, men ble mest aktualisert i ungdomsintervjuene.

Intervjuene av de ansatte ble utført på institusjonene (med ett unntak der intervjuet ble gjennomført i et kontorbygg som tilhørte institusjonen). Det ble lagt til rette slik at intervjuene kunne foregå uten avbrytelser i egnet lokale (stort sett på et kontor). Intervjuene hadde en varighet på cirka en time, og ble tatt opp på bånd. Intervjuene av ungdommene ble alle gjennomført på kollektivet, i et egnet rom som var skjermet fra de andre. Intervjuene varte fra en halv time til en time, og ble tatt opp på bånd.

Som takk for deltakelse i prosjektet og av respekt til de ungdommene som delte av sin tid og sine erfaringer ønsket jeg å gi noe tilbake. En slik kompensasjon kan

bidra til opplevelse av å bli verdsatt (Jansen, 2011). Det ble diskutert med ledelsen av kollektivene hva kompensasjonen kunne være, og jeg lot deres synspunkt bli det avgjørende. Resultatet ble derfor noe ulikt. Med utgangspunkt i en sum på 250kr per ungdom som deltok i intervju, ble det på det ene kollektivet gitt et gavekort til hele kollektivet som de kunne nytte til et restaurantbesøk, kino eller liknende. På det andre kollektivet ble det gitt gavekort til hver av de deltakende ungdommene, og på det tredje kollektivet ble pengene satt inn på de deltakende ungdommenes bankkontoer. I ettertid har jeg reflektert over at det nok var mest riktig å gi et gavekort til hele kollektivet, og at jeg burde ha vært mer tydelig på dette overfor ledelsen. Det var viktig for meg å vise takknemlighet overfor kollektivene som hadde tatt imot meg og latt meg få være en del av fellesskapet i flere dager.

I ungdomsintervjuene opplevde jeg at det var nokså stor variasjon i kvaliteten på datamaterialet. På den ene siden ble jeg overrasket over at alle de aktuelle ungdommene ønsket å delta. På den andre siden fornemmet jeg også i noen av intervjuene at deltakelsen først og fremst ble sett på som en mulighet for å få et avbrekk fra arbeidsdagen ved kollektivet. Jeg opplevde det som utfordrende å få den gode interaksjonen i intervjuet som kunne bringe frem de rike fortellingene. Noen intervju ble mye preget av spørsmål og korte svar, og jeg kunne se på holdningen til ungdommen at engasjementet for intervjuet var lite. Følgende intervjuutdrag illustrerer utfordringen med å få frem de gode fortellingene i ungdomsintervjuet:

F: Tenkte vi kunne begynne litt med å fortelle meg litt hvordan er en vanlig dag for deg her?

I: Som regel bare sover jeg. Gidder ikke alt det stresset ...

F: Så du pleier ikke å stå opp om morgenen egentlig du da?

Utdraget viser hvordan jeg som forsker forsøker å legge til rette for en fortelling, men informanten svarer svært kort. Jeg blir overrasket over svaret, og følger opp med et spørsmål som ikke er godt egnet til å åpne opp for en videre refleksjon. Mine utfordringer som forsker knyttet seg særlig til det spontane i å formulere gode spørsmål for å få informantene til å få lyst til å fortelle, når de ikke fulgte opp intervjusamtalen slik jeg hadde forventninger om. Det manglende initiativet til å fortelle som sitatet viser, kan gi grunnlag for flere refleksjoner. Kan det være slik at

ungdommen her ser på meg som en representant for miljøterapeutene, slik at han trer inn i den klientposisjonen som han er vant med å ha, og ikke ser muligheten til å tre inn i en informantposisjon? Videre kan det stilles spørsmål om sitatet rett og slett viser et manglende engasjement for selve intervjuet. I denne sammenheng er det relevant å spørre om noen av ungdommene kanskje valgte å delta i intervjuet først og fremst for å få kompensasjonen eller for å få «fri» fra arbeidsoppgavene, og ikke fordi de hadde et oppriktig ønske om å fortelle om sine erfaringer. Dette viser også noen av de etiske dilemmaene knyttet til det å benytte kompensasjon i forskning. Likevel finnes det også i disse intervjuene beskrivelser og fortellinger som har vært viktige inn i det analytiske arbeidet.

Jeg møtte også mange ungdommer som jeg opplevde som engasjerte i intervjuet og dets temaer, og som virket til å sette pris på å fortelle om sine erfaringer og tanker om institusjonsoppholdet og tvangsplasseringen til en utenforstående. I intervjuet snakket vi blant annet om barnets rettigheter under institusjonsplasseringen, noe som flere av ungdommene gav uttrykk for å vite lite om. På den måten bidrog kanskje intervjuet også til at ungdommene fikk ny kunnskap og gjorde seg noen nye refleksjoner som kunne få betydning for deres videre opphold på institusjonen. Det å involvere barn og sårbare grupper i forskning handler ikke nødvendigvis bare om hva de kan bidra med inn i forskningen, men også om hva forskningsdeltakelsen kan bidra med for dem (Ward, Skuse, & Munro, 2005).

4.4.2 Fokusgruppeintervju

Et av de sentrale kjennetegnene på et fokusgruppeintervju er at data blir generert gjennom interaksjon mellom deltakerne (Bloor, 2001; Finch & Lewis, 2003). Dette bidrar til å gi en ekstra fylde i materialet, og fokusgruppeintervju vil derfor være en god kilde til kunnskap innenfor et diskursteoretisk perspektiv. Gjennom at diskusjonen beveger seg rundt bordet, stimuleres deltakerne til refleksjoner rundt egne meninger og det temaet som diskuteres. Mening produseres, forhandles og reforhandles gjennom interaksjonen i gruppen. Til forskjell fra det aktive intervjuet er det her interaksjonen mellom intervjudeltakerne som vektlegges, mens forskeren skal innta en mer distansert rolle, der hun først og fremst legger til rette for diskusjonene i

gruppen (Finch & Lewis, 2003). Et annet viktig kjennetegn ved fokusgruppen er spontaniteten som kan oppstå som følge av den sterke sosiale konteksten. Både språket som brukes og meningene som produseres vil gjerne være mer spontane enn i et individuelt intervju. Diskusjonene i fokusgruppen vil reflektere de sosiale konstruksjonene, normative påvirkningene, og de kollektive og individuelle identitetene som har betydning for de måtene vi forstår, tolker og erfarer verden rundt oss på (Finch & Lewis, 2003; Kitzinger, 1995; Puchta & Potter, 1999). Fokusgrupper er godt egnet til å utforske ikke bare hva intervjudeltakerne mener, men også hvordan de tenker og hvorfor de tenker som de gjør (Kitzinger, 1995). Således er fokusgrupper en egnet metode til å utforske meningskonstruksjon.

Fokusgrupper blir beskrevet som mer «naturlige» i formen enn det individuelle intervjuet, fordi de typisk inkluderer flere ulike former for samhandling, som spøk, erting, fortellinger, krancling, overtalelser og så videre (Kitzinger, 1995; Wilkinson, 2004). Dersom dynamikken og samhandlingen i fokusgruppen fungerer bra, kan gruppen bidra til en mer avslappet stemning, og deltakerene kan føle seg friere til å dele sine synspunkter og erfaringer. Mulighetene til å aktivt respondere og inngå i diskusjoner med de andre medlemmene i gruppen, leder gjerne til mer utdyping av de legitimerende forklaringene³⁸ (Wilkinson, 2004, s. 180, *min oversettelse*). Fokusgruppeintervju ble derfor vurdert som en god strategi for å frembringe kunnskap om intersubjektiv meningskonstruksjon.

Fokusgruppeintervju av de ansatte ved de to kollektivene ble gjennomført med utgangspunkt i de sentrale temaene i avhandlingen, og i tillegg ble fokusgruppeintervjuene sett på som en mulighet til å videre utforske dilemma og temaer som ble synliggjort under de individuelle intervjuene med ansatte og ungdommer. Fokusgruppeintervjuene hadde en varighet på cirka to timer, med en liten pause underveis, og ble tatt opp på bånd. Den første delen av fokusgruppeintervjuet ble strukturert tematisk med noen færre tema enn i de individuelle intervjuene. Det ble særlig lagt vekt på å diskutere forståelser av barnets rettigheter og utfordringer knyttet til dette, samt forståelser av kunnskap og behandlingsmetodikk.

³⁸ Det er vanskelig å finne en direkte norsk oversettelse av det engelske begrepet «accounts». Jeg benytter i avhandlingen Staunæs og Sjøndergaard (2005, s. 31) sin oversettelse: «legitimerende forklaringer».

Del to av fokusgruppeintervjuet ble rettet inn mot diskusjon av et bestemt case. Jeg hadde med utgangspunkt i bakgrunnskunnskap om de aktuelle institusjonene, og etter innspill fra andre ansatte³⁹ ved institusjonene, utformet et case⁴⁰ som inneholdt flere dilemmaer som deltakerne fikk diskutere fritt. Det å knytte diskusjoner til eksempel kan bidra til å tilføre dybde og fylldighet til datamaterialet. Det kan hjelpe til å komme bakenfor generelle vendinger, slik at informantene blir mer konkrete i beskrivelsene. Når en studerer profesjonelt arbeid kan det å bruke case bidra til at det som fremkommer i diskusjonene er beskrivelser av faktisk handling, og ikke idealiserte forestillinger (Arthur & Nazroo, 2003). I diskusjonen av caset ble informantene bedt om å komme med egne eksempler fra praksis. Dette bidrog til å gi rike og detaljerte fortellinger om komplekse fenomen i feltet, knyttet til for eksempel forståelser av barnet, dets problematikk og hva som er nødvendig inngripen i ulike situasjoner. Jeg observerte også at i samtalen mellom intervjudeltakerne stilte de spørsmål til hverandre og utfordret hverandre til å klargjøre og utdype sine forståelser. Disse forholdene ved fokusgruppeintervjuet gjorde at jeg opplevde det som å gi god tilgang til å utforske meningskonstruksjon.

Når data fra fokusgruppeintervju skal analyseres kan man primært velge mellom to ulike fremgangsmåter: å analysere data fra gruppen som en enhet, eller analysere de enkelte medlemmenes bidrag i gruppediskusjonen (Ritchie, Spencer & O'Connor, 2003, s. 258). Fokusgruppeintervjuet ble i denne studien valgt fordi jeg mente det ville være en god kilde til å stimulere til deltakernes meningsdannelse, og dermed gi et rikere datagrunnlag. Jeg var ikke interessert i gruppens mening som så dann, men de ideer og det språk som kom til uttrykk og ble produsert som følge av samhandlingen i gruppen. Derfor valgte jeg i analysen å ta utgangspunkt i de enkelte medlemmenes bidrag. Fordi meningsdannelse i en gruppekontekst er noe annet enn den meningsdannelsen som skjer i et individuelt intervju, har jeg i de ulike artiklene markert når jeg bruker sitat fra fokusgruppeintervju, slik at leseren kan forstå disse sitatene i sin rette kontekst.

³⁹ Ansatte som ikke selv skulle delta som informanter.

⁴⁰ Casene er vedlagt. Ett case ble utformet til hver av de to institusjonene som deltok i fokusgruppeintervju.

4.4.3 Ethiske overveielser

De etiske overveielserne som først og fremst er aktuelle å trekke frem i denne avhandlingen knytter seg til det å involvere sårbare barn og unge i intervju og forskning. De 17 ungdommene som ble intervjuet var fra 16 år til og med 18 år. Altså er de ifølge Barnevernloven fortsatt barn. Samtidig ble intervjuene gjennomført på et tidspunkt der ungdommene var plassert på tvang i barnevernsinstitusjon, noe som i utgangspunktet gjør at de allerede har en begrenset samtykkekompetanse. Backe-Hansen (2001) peker på at barn som er i kontakt med barnevernet er potensielt sårbare på grunn av sine livserfaringer. Med dette som bakgrunn er det grunn til å forstå hvorfor Bufetat i den aktuelle regionen ikke ville gi meg tillatelse til å intervju ungdommer som var plassert i deres institusjoner. Det at barnevernet ønsker å beskytte barna fra forskning, er ikke et nytt fenomen (Heptinstall, 2000), men kan samtidig være en forklaring på hvorfor det finnes relativt lite forskning om barns erfaringer knyttet til institusjonsplasseringer (Degner & Henriksen, 2007; Knorth et al., 2008; Tysnes, 2014).

Når jeg valgte å beholde valget om å inkludere barneperspektivet i dette prosjektet, er det fordi jeg mener det ikke nødvendigvis er riktig å ekskludere eller beskytte sårbare mennesker fra forskning. Så lenge de blir stilt ovenfor et reelt frivillig valg om å delta eller ikke, og så lenge det tas tilstrekkelig med omsyn før, under og etter intervjuet, så finnes det også mange gode argumenter for at det er viktig å nettopp inkludere barn og mennesker i sårbare livssituasjoner i forskning. Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt et valg gjort av et barn plassert på tvang kan forstås som «reelt fritt». Jeg vil argumentere for at svaret på dette spørsmålet også er betinget av hvordan spørsmålet om deltakelse stilles, og i hvilke kontekst. Jeg la vekt på å spørre om deltakelse i et møte der alle på kollektivet var til stede. Jeg spurte om noen var interessert i ta del i undersøkelsen, og bad ungdommene i så fall om å komme til meg etter møtet for å avtale tid. Det var viktig for meg at spørsmålet om deltakelse ble stilt av forskeren og ikke av de ansatte, for å unngå at ungdommene skulle føle press til å delta, eller at dette på noen måte kunne knyttes opp mot behandlingen. På denne måten mener jeg at jeg stilte ungdommene ovenfor et reelt fritt valg. Ingen av ungdommene var ruset på tidspunktet, og jeg vurderte derfor at de hadde nødvendig samtykkekompetanse.

Gjennom å inkludere barn i forskning får vi en mulighet til å ta del i deres erfaringer og opplevelser. Dette kan gi verdifull kunnskap om velferdstjenestene både til politikere og til profesjonelle. De senere årene har forståelsen av barn som individ med egne rettigheter blitt mer fremtredende, og man har sett en økende vektlegging av barnets rett til deltakelse og medvirkning (Bartley, 1998; Kjørholt & Lindén, 2004; Picot, 2014). Dette gjelder også innenfor forskning, og det har blitt mer aktuelt og legitimt å forske på barnas egne refleksjoner og erfaringer (Backe-Hansen & Frønes, 2012; Ulvik, 2007). Gjennom deltakelse i forskning og utviklingsarbeid, får barna oppleve at egne erfaringer har en betydning for andre, noe som kan bidra til myndiggjøring og økt selvfølelse (Lightfoot & Sloper, 2003; Ward et al., 2005). Det å inkludere denne gruppen barn i forskning, kan også bidra til å tilby de andre og mer positive subjektposisjoner enn det som vanligvis er tilfelle for barn i kontakt med barnevernstjenesten (Jansen, 2011).

Når man intervjuer informanter om sensitive tema, er det særlig viktig med en trygg relasjonell kontekst (Hydén, 2014). Jeg la gjennom mitt opphold ved kollektivene vekt på å opparbeide en relasjon til ungdommene. Det å være plassert på tvang er en krevende situasjon, som må tas hensyn til både i forkant og ved gjennomføring av selve intervjuet. Backe-Hansen (2009b) peker på at det kan være en psykisk belastning å fortelle om handlinger som innebærer bruk av illegale rusmidler, kriminalitet eller liknende. Hun sier at dette likevel er tema som sjelden berøres innenfor barneforskningen. I denne studien kunne disse temaene blitt aktualisert fordi jeg intervjuer ungdom plassert på tvang på grunn av alvorlige atferdsvansker. Det var derfor viktig for meg å understreke for ungdommene at vi ikke skulle snakke om årsaker til tvangsplasseringen, eller ungdommenes problematikk som sådan. Jeg var utelukkende interessert i deres erfaringer og tanker rundt hverdagen på institusjonen. Noen ungdommer kom likevel innom tema knyttet til egen problematikk som en del av fortellingen, men dette er ikke gjengitt i det presenterte datamaterialet.

Tilslutt vil jeg si noe om hvordan personvern er ivaretatt for informantene i studien. I forkant av intervjuene fikk alle informantene skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet, og deres rettigheter som deltakere. De ble informert om muligheten til å trekke seg underveis i prosjektet og forhold knyttet til anonymitet og

konfidensialitet. Alle informantene ble bedt om å signere på informert samtykke. Ingen av ungdommene var under 15 år slik at det krevde informasjon om deltakelse og samtykke til deltakelse fra foresatte. På grunn av omstendighetene knyttet til tvangsplasseringen inneholdt samtykkeskjemaet likevel en egen mulighet for å krysse av dersom ungdommene ønsket at informasjon om prosjektet og deres deltakelse skulle formidles til foresatte. Ingen av ungdommene ønsket dette.

I avhandlingen er alle informantene gitt fiktive navn. Da det er relativt mange ungdommer plassert i barnevernsinstitusjoner, har jeg vurdert det slik at det fiktive navnet reflekterer ungdommens kjønn. Dette ble viktig fordi det i analysen ble klart at kjønn utgjorde en forskjell i ungdommens selvkonstruksjon. For de ansatte har jeg imidlertid valgt å bruke fiktive navn som ikke reflekterer kjønn for å ytterligere anonymisere informantene. Dette begrunnes ut i fra at det har vært et analytisk poeng å vise frem hvorvidt informantene kjenner til og bruker evidensbaserte metoder. Da det er nokså stor variasjon i hvilke institusjoner som har implementert disse metodene og ikke, ville jeg gjøre denne ytterligere anonymiseringen for å sikre at informantene ikke skulle kunne gjenkjennes gjennom å koble institusjoner til kjennetegn ved informantene. Videre har jeg valgt å ha institusjoner og informanter fra flere ulike regioner med i undersøkelsen, og det har ikke vært noe poeng å knytte undersøkelsens funn til bestemte geografiske områder. Dette bidrar til å ytterligere å sikre anonymitet for alle deltakere. Studien er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), og all data er behandlet og oppbevart i samsvar med gjeldende retningslinjer.

4.5 Analyse og tolkning

Alle intervju og fokusgruppeintervju ble transkribert i sin helhet, og gav utgangspunkt for en analyse der jeg har benyttet meg av flere verktøy. Forståelsen av at analyse av kvalitativt materiale skjer gjennom ulike stadier, har informert avhandlingen (Haavind, 2000). Videre har jeg valgt ut og benyttet en del analytiske verktøy fra diskursteorien. I det følgende vil jeg beskrive hvordan jeg har arbeidet med analyse og tolkning, og kommentere de analytiske verktøyene som har vært mest viktige for meg i analyseprosessen.

4.5.1 En empirinær analyse

Formålet med denne studien har for det første vært å gjøre en analyse av de diskursene som tas i bruk når ansatte og ungdommer gir mening til det å arbeide med barn på tvang, og det å være plassert på tvang i barnevernsinstitusjon. Videre har formålet vært å anvende de identifiserte diskursene som grunnlag for å diskutere forholdet mellom politisk styring og praksis. I det analytiske arbeidet har jeg latt meg inspirere av andre forskere som har gjennomført empiriske studier av intersubjektiv meningsdannelse, og som har gjort detaljert rede for metodiske fremgangsmåter blant annet innenfor post-strukturell forskning (Haavind, 2000; Järvinen, 2005; Staunæs, 2004). Haavind (2000) beskriver hele den metodologiske prosessen som en dynamisk prosess i seks trinn, der forskeren sin jobb er å transformere meningsinnhold fra en fremstilling til en annen ved hjelp av språklige virkemiddel. Haavind vektlegger det dynamiske og sirkulære i analyseprosessen. Det vil si at det jobbes med materialet i flere runder, ulike tolkninger blir gjort, og en kan prøve ut ulike analytiske spørsmål og ulike verktøy. Det kan være hensiktsmessig å beskrive analysen som to faser, der den første fasen handler om å identifisere mønster og kategorier, mens den andre fasen dreier seg om anvendelsen av analytiske verktøy (Haavind, 2000). Selv om det i prinsippet dreier seg om mange runder, vil jeg følge denne inndelingen i beskrivelsen av analyseprosessen.

I den første fasen av analysen, var jeg særlig opptatt av å danne meg et overblikk over materialet, og være åpen for ulike ideer, begreper og beskrivelser som det var aktuelt å stoppe opp ved (Haavind, 2000). Hva som velges ut som relevant å stoppe opp ved, kan begrunnes på flere måter, for eksempel at det teoretisk er interessant å studere en bestemt kategori, bestemte kontekster eller et bestemt tema, eller at det på forskningsfeltet er spesielle kunnskapshull eller diskusjoner som det er særlig relevant å bidra med kunnskap i. Et tredje alternativ, som jeg har tillagt vekt i denne avhandlingen, er å la empirien styre de analytiske valgene. Samtidig har ikke de analytiske valgene gjennom forskningsprosessen vært upåvirket av min forforståelse, status på kunnskapfeltet og teoretiske inspirasjonskilder (se også kapittel 4.2). Det er derfor mest riktig å beskrive mine analytiske valg som en kombinasjon av ulike påvirkningskilder, men der jeg har ønsket å gi empirien prioritet. Et empirisk materiale

gir muligheter for mange ulike analyser, men jeg må velge mitt analytiske blikk eller min optikk inn i materialet (se for eksempel Staunæs, 2004).

I arbeidet med empirien lette jeg etter begreper og utsagn som merket seg ut, enten fordi de utgjorde et mønster i datamaterialet eller fordi de viste brudd, særtrekk eller ambivalens (Staunæs, 2004; Søndergaard, 2005). Det ble søkt både på langs (den enkelte informant) og på tvers av informantene sine fortellinger. Jeg søkte særlig etter begreper som merket seg ut som sentrale bærere av variasjoner og polariseringer knyttet til informantenes meningsdannelse når de snakket om sin praksis og sin hverdag. Innfor post-strukturell diskursteori brukes begrepet «flytende betegnere» om slike åpne og bevegelige begreper eller elementer i en diskurs (Laclau & Mouffe, 1985, s. 113, *min oversettelse*). Diskursive kamper dreier seg om på ulike måter å forsøke å definere innholdet i slike flytende betegnere. Å identifisere flytende betegnere på institusjonsfeltet ble derfor ansett som et viktig utgangspunkt for den videre analysen av hvilke diskurser som er tilgjengelige for meningsdannelse på praksisnivået og forholdet mellom disse diskursene. Det vil kunne være flere slike flytende betegnere på et område til enhver tid.

Etter flere gjennomlesninger av materialet identifiserte jeg begrepene «barnet» og «kunnskap» som slike flytende betegnere. Dette var begreper eller elementer i arbeidet som informantenes fortellinger stadig kretset rundt, og som jeg merket meg at ble tillagt ulik mening. De flytende begrepene «barnet» og «kunnskap» gav grunnlag for formulering av underspørsmål til de to forskningsspørsmålene (se kapittel 1.3), og fikk derigjennom betydning for utviklingen av de tre artiklene. Valget av en slik empirinær tilnærming får også betydning for hvordan kontekstuelle faktorer behandles i analysen. Mange forhold i konteksten kunne ha vært interessante utgangspunkt for en empirisk analyse, for eksempel hvilke rolle profesjon har for variasjon i meningsytringer, eller hva det betyr for profesjonsutøvernes meningsdannelse at de arbeider innenfor ulike institusjonstyper. Når jeg ikke stoppet opp ved dette, var det først og fremst fordi at jeg i analysen av materialet ikke fant at dette ble gjort relevant gjennom informantenes snakk.

Samtidig er det viktig å påpeke at selv om det empirinære har vært viktig i studien, må identifiseringen av «barnet» og «kunnskap» som flytende begreper, også

forstås som informert av både kunnskapsfelt og teori. I arbeidet med denne første fasen av analysen var for eksempel mitt analytiske blikk særlig rettet mot å lete etter meningsytringer som kunne relateres til de nyere politiske styringstrendene som jeg hadde bestemt meg for å rette fokus mot (rettsliggjøring og kunnskapsstyring). Dette gjorde til at det ble analytisk relevant å stoppe opp akkurat ved «barnet» og «kunnskap». En annen forforståelse og teoretisk forankring ville kanskje gjort det naturlig å stoppe opp ved andre sider av informantenes utsagn.

4.5.2 Anvendelse av analytiske verktøy

Fase to i analysen bestod av en mer systematisk analyse av de mønster og særtrekk som kom frem i de første rundene, med særlig fokus på hvordan informantenes erfaringer ble språkliggjort gjennom snakket om «barnet» og «kunnskap». Hvordan ble erfaringer og forståelser knyttet til det å arbeide med barn på tvang, og være plassert på tvang gjort rede for, og hvilke språklige virkemiddel ble brukt i disse redegjørelsene? Materialet ble systematisert i forhold til de to forskningsspørsmålene presentert i kapittel 1.3. Ved hjelp av teoretiske begreper fra post-strukturell diskursteori stilte jeg ulike analytiske spørsmål til materialet. Jeg skrev ulike analyseutdrag og oversikter for å se hva de ulike teoretiske begrepene kunne tilføre materialet. Under arbeidet med de to forskningsspørsmålene, vendte jeg stadig tilbake til analyseutdragene og oversiktene i kombinasjon med flere gjennomlesninger av det empiriske materialet. Etter en del analyserunder besluttet jeg at artikulasjon, politiske fronter (antagonismer), og subjektposisjon var de teoretiske begrepene som var best egnet til å identifisere tilgjengelige diskurser for informantenes meningsdannelse. Jeg vil i det følgende beskrive hvordan jeg har brukt de konkrete teoretiske begrepene som analytiske verktøy under arbeidet med de to forskningsspørsmålene.

Artikulasjonspraksis og politiske fronter

Studiet av artikulasjon eller det som i teorien beskrives som «articulatory practice» har vært et gjennomgående tema i avhandlingen, men som analytisk begrep er det først og fremst anvendt i analysen av det empiriske materialet til artikkel 1, om kunnskap i profesjonell praksis. Innenfor post-strukturell diskursteori forstås ikke artikulasjon bare som snakk, men som en bestemt måte snakket forener ulike elementer i en diskurs

på. Laclau og Mouffe definerer artikulasjon på følgende måte: «Any practice establishing a relation among elements such that their identity is modified as a result from the articulatory practice» (Laclau & Mouffe, 1985, s. 105). Artikulasjon av mening og identitet gjøres gjennom prosesser av inklusjon og eksklusjon, der målet er å forsterke grensen til det som er på utsiden («the constitutive outside»). I denne prosessen er etablering av fiendebilder en viktig ressurs. Dette kaller Laclau og Mouffe (1985) for etablering av antagonistiske relasjoner⁴¹. På samme tid som konstruksjon av slike antagonistiske relasjoner kan ha en stabiliserende effekt på det diskursive systemet, bidrar også introduksjonen av denne «radikale andre» til en stadig trussel mot det diskursive systemet som vil hindre at det etableres et fullt ut hegemoni (Torfing, 2005). I konkret diskursanalyse viser antagonismer seg gjerne gjennom etableringen av politiske fronter, der det produseres stereotype bilder av fienden. De ulike frontene må imidlertid ikke forstås som helt lukket, da det alltid vil være politiske kamper knyttet til hva som skal inkluderes eller ekskluderes som del av et gitt diskursivt system (Torfing, 2005). Denne forståelsen av at meningskonstruksjon kan studeres gjennom etablering av opposisjoner og motsetninger var med på å styre det analytiske blikket når jeg jobbet med datamaterialet.

I analysen av artikulasjonsprosesser la jeg særlig vekt på å trekke ut sekvenser i materialet der informantene koblet sammen ulike begreper eller konstruerte sin mening gjennom å vise til motsetninger eller «til de andre» (det som i teorien kalles for etablering av politiske fronter). Et eksempel på dette er når Knut i følgende utsagn forteller om den nye evidensbaserte metoden han har erfaring med, gjennom å konstruere en motsetning til andre behandlingsmetoder som ikke virker: «teorier som viser seg om hvilke metoder som virker, hvilke metoder som ikke virker». Et annet eksempel er når Therese konstruerer et skille til «utenom verden», når hun beskriver utfordringer knyttet til dokumentasjon av resultat. De ulike utsagnene som viste konstruksjon av mening gjennom ulike språklige sammenkoblinger (inkludering eller eksklusjon) ble samlet i analyseutdrag, og det ble søkt etter analytiske kategorier som kunne romme innholdet i de ulike meningskonstruksjonene. Disse gav grunnlag for å

⁴¹ Laclau & Mouffe (1985, s. 125) definerer sosiale antagonismer på følgende måte: «the presence of the 'other' prevents me from being totally myself».

identifisere to konkurrerende diskurser om kunnskap som sentrale for informantenes meningsdannelse.

Subjektposisjoner

I analysen av det empiriske materialet til artikkel 2 og 3 benyttet jeg først og fremst subjektposisjonsbegrepet som analytisk verktøy. Subjektposisjoner kan beskrives som posisjoner som er muliggjorte innenfor en diskurs. Laclau og Mouffe viser til at enhver subjektposisjon er en diskursiv posisjon (Laclau & Mouffe, 1985, s. 115, *min oversettelse*). Her bygger Laclau og Mouffe på Foucault sin forståelse av subjektet, og påpeker at ethvert subjekt kan inneha multiple subjektposisjoner gitt innenfor en diskurs, for eksempel «svart», «middelklasse», «kristen» og så videre. Av dette følger også at identiteten til et subjekt alltid vil være bevegelig og temporær, avhengig av ulike diskursive formasjoner (Howarth & Stavrakakis, 2000; Laclau, 1990). Gjennom å identifisere subjektposisjoner i informantenes snakk, kunne jeg få tilgang til å identifisere hvilke diskurser som var tilgjengelige og ble tatt i bruk i informantenes meningsdannelse.

I analysen av datamaterialet til artikkel 2 lette jeg systematisk etter hvordan profesjonsutøverne posisjonerte barnet når de snakket om sine rettighetspraksiser. For å finne disse posisjonene søkte jeg for eksempel etter hvilke begreper som ble brukt om barna, og hvordan snakket om barnet ble koblet sammen med andre utsagn om arbeidet eller om barnets forhistorie. Ett eksempel fra dette er når Eva kobler barnet sammen med «omsorgssvikt» og «brutal virkelighet» når hun forteller om sin forståelse av Rettighetsforskriften. Flere subjektposisjoner ble identifisert gjennom å gruppere de ulike utsagnene inn i analytiske kategorier. Subjektposisjonene ble i neste analyserunde tolket som å henseile på to konkurrerende diskurser om barnet som informantene beveget seg mellom når de snakket om barnet og sine rettighetspraksiser.

I analysen av datamaterialet til artikkel 3 ble det analytiske blikket rettet mot hvordan ungdommene snakket om seg selv, og de posisjoner de tilskrev til seg selv i relasjon til andre. Posisjonene ble identifisert gjennom å lete etter begreper og utsagn som kunne fortelle noe om den meningen ungdommene tilskrev hverdagslivet på institusjonen. Ett eksempel på et slikt utsagn er når Paul reflekterer over tvangs-

plasseringen og sier følgende: «Altså for min del så er jeg her på tvang, men jeg føler ikke at det er noen tvang, for jeg kan stikke når jeg vil». Utsagnet viser hvordan Paul gir mening til institusjonsoppholdet gjennom å konstruere seg selv med autonomi og frihet til selv å bestemme. De ulike utsagnene ble samlet i nye analytiske kategorier, og gav grunnlag for å identifisere flere subjektposisjoner som var tilgjengelige for ungdommenes selvkonstruksjon. Etter flere gjennomlesninger valgte jeg ut to av subjektposisjonene for videre drøfting (autonomiposisjonen og ansvarsposisjonen). Dette var subjektposisjoner som jeg fant at ble tatt i bruk av flere ungdommer. I tillegg fremstod ansvarsposisjonen som analytisk interessant, fordi jeg ikke kunne finne tidligere forskning som hadde tematisert akkurat dette aspektet ved institusjonsplassering. De to subjektposisjonene gav utgangspunkt for å identifisere diskurser som var tilgjengelige for ungdommenes meningskonstruksjon under tvangsplasseringen.

4.6 Kvalitet på data og generaliseringsmuligheter

Kvaliteten på et forskningsprosjekt og muligheten for generalisering blir gjerne vurdert ut fra hvor valide og reliable data er. En vanlig definisjon av validitet er knyttet til hvor gyldige og presise data er til å beskrive et gitt fenomen. Validitet snakkes gjerne om som intern og ekstern validitet, der intern validitet refererer til vurderinger av selve datagrunnlaget, og hvorvidt dette er gyldig for å beskrive det fenomenet som er undersøkt. For å tilfredsstillere krav til intern validitet må både selve datagrunnlaget, forskningsprosessen og resultatene vurderes. Ytre validitet refererer til hvorvidt resultatene er overførbare til andre situasjoner, altså det som også omtales som generaliserbarhet. Reliabilitet handler i sin mest generelle forstand om hvorvidt vi kan stole på studiens resultater, men knyttes gjerne til muligheter for andre forskere for å gjenta studien og komme til det samme resultatet. Dette krever at fremgangsmåten er transparent og gjengitt presist (Andenæs, 2000).

Jeg vil i det videre argumentere for at idealene bak begrepene validitet og reliabilitet er viktige og nødvendige, men at beskrivelsene av fremgangsmåter særlig knyttet til vurdering av reliabilitet og ytre validitet treffer dårlig for kvalitative forskningsprosjekt som dette, der formålet er å studere meningsdannelse og forståelser. Hvordan kvaliteten på data vurderes og mulighetene for generalisering forstås, vil

henge sammen med kunnskapssyn, altså hva en forstår som kunnskap og sannhet, og hvordan kunnskap kan utvikles. Reliabilitet knyttes for eksempel til muligheter for replikasjon, noe som vil kreve at det som skal studeres holdes stabilt og uavhengig av sin kontekst som i et eksperimentelt design. Dette er kriterier som vil være lite egnet til å belyse kvaliteten på data i dette studiet, som bygger på premissene om et gjensidig samspill mellom individ og samfunn, og aktørene som historisk og kulturelt situerte. Med utgangspunkt i denne studiens formål og teoretiske forankring mener jeg derfor det kan være mer anvendelig å nytte andre begreper for å vurdere kvalitet på data, men som samtidig tilfredsstillende idealer som ligger til grunn for begrepene validitet og reliabilitet. Inspirert av Andenæs (2000) vil jeg diskutere datas kvalitet i forhold til spørsmål om relevans og nøyaktighet, analysens etterrettelighet og kunnskapens rekkevidde.

Spørsmål om relevans og nøyaktighet knytter seg til om den fremgangsmåten som er benyttet i studien er tilpasset undersøkelsens formål og teoretiske forankring, og hvorvidt dette er presist gjort rede for slik at andre har mulighet for å vurdere studiens kvalitet. For å imøtekomme dette kravet har jeg i de foregående kapitlene gjort grundig rede for de ulike valgene som er gjort gjennom forskningsprosessen, og forsøkt å vise sammenhengen mellom de metodiske valgene, problemstillingen og den diskursteoretiske orienteringen. For eksempel ble utvalget rekruttert strategisk for å få en størst mulig bredde i datagrunnlaget som kunne gi grunnlag for å identifisere ulike og eventuelt konkurrerende forståelser på institusjonsfeltet. Videre ble det aktive intervjuet og fokusgruppeintervju sett på som nyttige kilder til å studere meningsdannelsesprosesser. Spørsmålene i de individuelle intervjuene ble utformet inspirert av livsformintervjuet, noe som gav et godt utgangspunkt for rike beskrivelser av forståelser og erfaring. Dette gav et viktig grunnlag for å analysere frem artikulasjonsprosesser, opposisjoner og subjektposisjoner i informantenes snakk, som i neste runde kunne brukes til å identifisere diskurser. I forkant av ungdomsintervjuene gjennomførte jeg et pilotintervju med en ungdom jeg kjente fra tidligere praksis, og som hadde erfaring fra plassering på tvang. Dette intervjuet var nyttig for å utvikle intervjuguiden og de ulike temaene jeg ville ta opp utover selve livsformintervjuet.

Bruk av intervju som forskningsmetode i diskursive studier er omdiskutert, og er gjenstand for debatt i ulike diskursteoretisk miljø (se blant annet Griffin, 2007; Nikander, 2012, Potter, 1997; Potter & Hepburn, 2005 og Speer, 2002). Spørsmål knytter seg først og fremst til forholdet mellom intervjudata eller «produserte data» («contrived data») og «naturlige oppståtte data» («natural occurring data»), og til den epistemologiske statusen til intervjudata. Blant kritikerne pekes det på flere forhold som gjør intervju mindre egnet for diskursive studier. Det vises blant annet til utfordringer med å overføre det som sies i intervjuet til å skulle gjelde for andre settinger. Intervju er en retrospektiv konstruksjon av den situerte opplevelsen som finner sted i en annen kontekst enn den opprinnelige handlingen, og som derfor ikke kan sammenfalle med den situerte opplevelsen. Videre hevdes det at fordi det talte språkets måte å formidle orienteringer på utspiller seg som intensjoner med et bevisst motiv og formål, vil det være vanskelig å få tak i den orienteringen som var tilstede i selve handlingsøyeblikket (Potter, 1997; Potter & Hepburn, 2005; Warming, 2005). Et annet forhold som diskuteres er forskeren sin rolle i forskningsintervjuet som mer aktiv i å tilrettelegge for samtalen, og i hvilke grad dette påvirker gyldighet og muligheten for autentiske data (Potter, 1997; Potter & Hepburn, 2005; Warming, 2005).

På den andre siden finnes det mange som er kritiske til dette sterke skillet mellom «naturlig oppståtte data» og «produserte data» (se blant annet Griffin, 2007; Nikander, 2012 og Speer, 2002). Det argumenteres for eksempel for at heller enn å diskutere hvorvidt data har status som naturlig eller ikke, er det viktigere å spørre hvilken kunnskap dataene skal bidra til (Speer, 2002). Det pekes også på at bruk av intervjumateriale som diskursive data har klare fordeler og bidrar til å gi innsikt i en rekke forhold knyttet til spesifikke sosiale og kulturelle kontekster (Nikander, 2012, s. 411). Snakket skjer i interaksjon med forskeren, noe som også bidrar til å understreke intervjuet som felles meningsproduksjon mellom forsker og informant (Holstein & Gubrium, 1995). Det hevdes også at det å dele private erfaringer har blitt mer vanlig i det postmoderne samfunnet, noe som gjør intervjuet til en mer naturlig mulighet for å fremstille sine personlige erfaringer og refleksjoner. Dette som kontrast til en forståelse av intervjuet som en kunstig fremstilling av seg selv som genererer kategorier og generelle formuleringer (Holstein & Gubrium, 1997, s.126).

Et viktig kriterium i vurdering av datas kvalitet knyttes til hvordan de empiriske analysene er gjennomført og gjort rede for. Det teoretiske og metodologiske utgangspunktet som ligger til grunn for denne avhandlingen forutsetter analyser av meningsinnhold og forståelser, og anerkjenner forskeren som medskaper av data. Dette legger også føringer for de betingelser som legges til grunn når analysens etterrettelighet skal vurderes. Det vil innenfor en slik tradisjon ikke være et mål at en annen forsker gjennom å lese det empiriske materialet skal komme frem til nøyaktig samme resultat, men analysene må gjøres mest mulig transparente slik at leseren får innsyn i arbeidsprosessen, og på et selvstendig grunnlag kan vurdere analysenes kvalitet. Det vesentlige poeng her er at det gjøres grundig rede for alle trinnene i analyseprosessen, og de verktøyene som er benyttet (Andenæs, 2000). I kapittel 4.5 har jeg gjort rede for trinnene i analyseprosessen, og jeg har gitt eksempler på hvordan de analytiske verktøyene har blitt benyttet konkret i arbeidet med de ulike forskningsspørsmålene. I artiklene har jeg bevisst valgt å benytte mange direkte sitat i presentasjonen av empirien. Jeg har forsøkt i minst mulig grad å forkorte sitatene slik at leseren selv skal få anledning til å vurdere sitatene i forhold til den analysen som er gjort. Noen ganger har det imidlertid vært nødvendig å forkorte sitatene av hensyn til begrensninger knyttet til artikkelformatet. I artiklene er slike utelatelser markert med (...).

Vurderinger av datas relevans og nøyaktighet, og analysens etterrettelighet er nært knyttet til spørsmål om generaliseringsmuligheter, eller det som kan beskrives som studiens ytre validitet. I hvilke grad kan funn i denne studien overføres til andre situasjoner enn de som ble utforsket i denne studien? Utvalget i studien er bredt og har som formål å dekke en del av den variasjonen som finnes på institusjonsfeltet. Dette taler for at funnene kan ha en viss overføringsverdi til liknende kontekster. En mulig tilnærming til generalisering, går gjennom begrepet analytisk generalisering. Det vil si at det gjøres en vurdering av hvorvidt funn i en undersøkelse kan brukes som en pekepinn på hva som vil kunne finnes i andre tilsvarende studier (Kvale, 1996, s. 233). Det at funn i denne studien samsvarer med funn i andre studier, for eksempel innenfor sosialt arbeid, bidrar også til å underbygge at funn i denne studien har gyldighet ut over den aktuelle konteksten som er studert. Paralleller mellom denne og andre studier er påpekt og diskutert i alle de tre artiklene i avhandlingen.

Mulighetene for generalisering må også sees i sammenheng med studiens formål og de grunnleggende premissene som er lagt til grunn. Formålet med studien har vært å utforske meningsdannelse på praksisnivået, og diskutere dette i forhold til politisk styring. Meningsdannelse forstås som produkt av et gjensidig samspill mellom barna og profesjonsutøverne, der de tar i bruk historisk og kulturelt bestemte måter å snakke om og forstå verden på. Analysene er derfor verken ment å være uttømmende eller «sanne» beskrivelser av virkeligheten, men *ett* analytisk blikk på forholdet mellom politikk og praksis, og *en* måte å tolke og forstå funnene i undersøkelsen på.

For at leserne skal ha muligheter for å vurdere kunnskapens rekkevidde er det viktig at funnene i undersøkelsen er gjort grundig rede for med tykke og rike beskrivelser. På denne måten har jeg gjennom min undersøkelse gitt det som kan beskrives som et tilstandsbilde av et fenomen på et gitt tidspunkt. Jeg har også presentert noen funn og noen ideer som ser ut til å ha gyldighet utover denne gitte konteksten fordi de også understøttes av funn i andre studier. En viktig ambisjon med dette metodologikapitlet har vært å gi leseren en mulighet for å vurdere datas kvalitet, og samtidig gi et potensiale for at leseren på et selvstendig grunnlag kan vurdere studiens bidrag og dets overføringsverdi. Dersom lesere med erfaring fra tilsvarende situasjoner og kontekster vurderer studiens bidrag som nyttig og relevant, er en viktig ambisjon med studiet oppnådd.

Kapittel 5. Funn

I dette kapittelet presenteres de tre artiklene i avhandlingen. Artiklene er selvstendige empiriske og teoretiske bidrag, som hver for seg bidrar til å svare på de to forsknings-spørsmålene med tilhørende underspørsmål som er beskrevet i kapittel 1. Samlet bidrar artiklene til kunnskap om den overordnede problemstillingen knyttet til forholdet mellom meningsdannelse på praksisnivået og muligheter og utfordringer for politisk styring. Gjennom å rette fokus på barnevernsinstitusjoner, bidrar artiklene både til kunnskap med relevans for administrasjons – og organisasjonsfaget og sosialfaglig forskning.

5.1 Artikkel 1

Artikkel 1, «*Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-Based Practice*», relateres til forskningsspørsmål 1) slik det ble formulert i kapittel 1.3: Hvilken mening tilskriver profesjonsutøverne i institusjonsbarnevernet til det å arbeide med barn på tvang? Og underspørsmål a) Hvilke diskurser om kunnskap tas i bruk i de profesjonelle sine fortellinger om arbeidet med barn som er plassert på tvang? Empirisk bygger artikkelen på intervju og fokusgruppeintervju av totalt 19 ansatte i fem forskjellige barnevernsinstitusjoner. En gjennomgang av offentlige dokumenter utgjør et viktig bakteppe for artikkelen, hvorigjennom økt evidensbasering av praksis fremstår som en dominerende politiske styringstrend. Artikkelen skiller mellom det som kan beskrives som en snever og en vid og inkluderende definisjon av evidensbasert praksis. En snever definisjon bygger på en hierarkisk forståelse av kunnskap, med randomiserte kontrollerte forsøk (RCT studier) som gullstandarden, mens en vid definisjon typisk integrerer beste tilgjengelige kunnskap med profesjonell ekspertise og brukerens preferanser (Backe–Hansen, 2009a; Gilgun, 2005). Artikkelen utforsker profesjonelle diskurser i det norske institusjonsbarnevernet og diskuterer disse diskursenes muligheter for å ta opp i seg de ulike definisjonene av evidensbasert praksis.

Metodisk har et sentralt anliggende i artikkelen vært å undersøke de ansattes egne forståelser av praksis, arbeidets art og kunnskapsgrunnlag. Hvordan ansatte selv forstår sitt arbeid antas å være av betydning når muligheter for evidensbasert praksis

skal diskuteres. Metodologisk er artikkelen inspirert av diskursteori og særlig det politiske i Laclau og Mouffe (1985) sin post-strukturelle diskursteori, og det anvendes analytiske verktøy fra denne tradisjonen i den empiriske analysen. Sentralt innenfor denne diskursteoretiske retningen er forståelsen av at det på et gitt tidspunkt vil eksistere flere konkurrerende diskurser (som konkurrerer om hegemoni). De profesjonelles meningsdannelse ble sett på som en viktig kilde til å utforske hvilke diskurser som sirkulerer på institusjonsfeltets praksisnivå i dagens kontekst, og hvordan disse forholder seg til hverandre, og til dominerende politiske trender. I artikkelen ble følgende todelte problemstilling undersøkt: 1) Hvilke diskurser tas i bruk når ansatte tilskriver mening til sin praksis? 2) Hvilke muligheter og utfordringer for evidensbasert praksis finnes innenfor de identifiserte diskursene, når ulike definisjoner av evidensbasert praksis er tatt i betraktning?

Artikkelens analytiske tilnærming bygger i hovedsak på å undersøke informantenes meningsdannelse gjennom det som Laclau og Mouffe (1985) kaller for artikulasjonspraksis. I analysen ble det lagt særlig vekt på å analysere frem de motsetninger og konflikter som kommer frem gjennom informantenes snakk om arbeidet. Flere opposisjoner ble identifisert (for eksempel skjønn versus formell kompetanse og målbare mål versus subjektive vurderinger). Systematiske søk etter mønster på tvers av opposisjonene, gav grunnlag for å identifisere diskurser.

Analysen avdekket klare spenninger mellom informanter som gav uttrykk for en entusiasme for nye metoder og manualer (beskrevet i policy dokumenter som evidensbasert) og informanter som la vekt på andre elementer og forståelser av praksis, som kan relateres til en mer tradisjonell forståelse av profesjonelt arbeid. To konkurrerende diskurser ble identifisert: teknologi-diskursen og ubestemthet-diskursen (i artikkelen benevnt som henholdsvis «the discourse of technoscience» og «the discourse of indeterminacy»). Teknologi-diskursen forener snakk om konkrete mål, målbarhet, effektive metoder, standardisering og konformitet. Troen på at det er mulig å utvikle effektive og universelle metoder for behandling stod frem som samlende for innholdet i diskursen. Denne diskursen har klare paralleller til den dominerende politiske ideen om økt evidensbasering av praksis. På den andre siden forener ubestemthet-diskursen snakk om kompleksitet, metodologisk mangfold, behandling

som prosess og viktigheten av profesjonell autonomi. Dette er den diskursen som viste seg som mest fremtredende i materialet. Diskursene ble oppfattet som å ha mange fellestrekk med de klassiske diskusjonene knyttet til forståelser av profesjonelt arbeid og profesjonenes rolle i dette. Ulike bidrag innenfor profesjonsteorien (blant annet Abbott, 1988; Freidson, 2001; Jamous & Peloille, 1970 og Robinson, 2003) ble benyttet både for å navngi diskursene, men også for å utforske nærmere de ansatte sine forståelser av praksis, og hvordan dette kan forstås i relasjon til politisk styring av kunnskapsgrunnlaget i profesjonelt arbeid.

Et funn i artikkelen knytter seg til at muligheter og betingelser for evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet kan relateres til hvordan innholdet i evidensbegrepet defineres. Når ansatte tar i bruk ubestemthet-diskursen, vektlegges autonomi og bruken av skjønn. Dette kan både forstås som nødvendig ut fra den kompleksiteten som kjennetegner arbeid i institusjonsbarnevernet, samtidig som skjønn og profesjonell autonomi også tolkes som å være viktig for å styrke den profesjonelle statusen. Dersom en snever definisjon av evidensbasert praksis tas i bruk, som impliserer standardisering av metoder og bruk av manualer utledet fra RCT studier, vil ubestemthet-diskursen utfordre iverksetting av evidensbasert praksis. Imidlertid argumenteres det i artikkelen for at ubestemthet-diskursen kan gjøre mulig evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet dersom en vid definisjon av evidensbasert praksis tas i bruk, som også rommer profesjonell ekspertise.

Når ansatte tar i bruk teknologi-diskursen legges det vekt på vitenskapelig kunnskap og standardisering av praksis. I artikkelen diskuteres det hvordan dette kan forstås med henblikk til et tradisjonelt syn på sosialt arbeid, der sosialarbeideren har vært oppfattet som å ha lav status i det profesjonelle hierarkiet, og der dette særlig knyttes til inkonsistens i praksis og et vagt teoretisk rammeverk (McDonald, 2003; Molander & Terum, 2008). Det diskuteres også hvordan evidensbasert praksis på samme tid kan oppfattes både som en trussel mot profesjonell autonomi, og som en profesjonaliseringsstrategi med formål om å øke sosialt arbeids status.

Videre viser artikkelen at også når teknologi-diskursen tas i bruk, gis profesjonell ekspertise en betydning. Det er ikke nok å ukritisk iverksette nye metoder, de må også tilpasses til profesjonsutøvernes hverdag. Standardisering behøver derfor

ikke føre til redusert autonomi og bruk av skjønn, det motsatte kan også være mulig ettersom standardiserte metoder vil tvinge profesjonsutøverne til stadig å ta beslutninger om når metodene skal anvendes, og hvordan de skal tilpasses. Funn i artikkelen viser således at også teknologi-diskursen peker i retning av en vid definisjon av evidensbasert praksis. Artikkelen konkluderer med at muligheter for evidensbasert praksis finnes innenfor begge de konkurrerende diskursene dersom en vid og inkluderende definisjon av evidensbasert praksis tas i bruk.

5.2 Artikkel 2

Artikkel 2, «*Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner*», relateres også til forskningsspørsmål 1) Hvilken mening tilskriver profesjonsutøverne i institusjonsbarnevernet til det å arbeide med barn på tvang? Og underspørsmål b) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk i de profesjonelle sine fortellinger om arbeidet med barn som er plassert på tvang? Artikkelen bygger på en analyse av samme empiriske materiale som artikkel 1, i tillegg er data fra institusjonen innrettet for akutt-plasseringer inkludert. Hvilken mening ansatte tilskriver barnet fremstod som relevant å undersøke fordi den empiriske analysen bidrog til å vise frem sammenhenger mellom ulike måter å snakke om barnet på, og den mening informantene gav til spenninger i arbeidet når de fortalte om bruk av tvang og håndtering av barnets rettigheter.

Artikkelen peker på en generell endring i forståelsen av barnet i samfunnet, der barnet i økende grad forstås som individuelt rettssubjekt og aktiv borger. Dette kontrasteres med det som har blitt beskrevet som den dominerende diskursen innenfor profesjonelt sosialt arbeid, der barnet særlig vektlegges som sårbart og blivende borger. Samtidig refererer artikkelen til studier som har dokumentert store variasjoner i bruk av tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter under institusjonsplassering. Disse variasjonene har blant annet blitt relatert til ulike forståelser og kulturer blant de ansatte (Barneombudet, 2015; Ulset & Tjelflaat, 2013). Gjennom ansatte sine fortellinger om utfordringer og erfaringer knyttet til håndtering av barnets rettigheter, utforsker artikkelen forholdet mellom den mening ansatte tilskriver til barnet og dets behov, og den betydning dette får for de ansattes rettighetspraksiser. Følgende to

problemstillinger undersøkes i artikkelen: 1) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk når ansatte snakker om sin praksis? 2) Hvilke betingelser gir diskursene for de ansattes forståelser og praksiser knyttet til bruk av tvang og ivaretagelse av barns rettigheter under institusjonsplassering?

Metodologisk bygger artikkelen på forståelsen av barnet som et begrep med uklart meningsinnhold. Det vil si at ulike diskurser vil konkurrere om å definere begrepet og dets meningsinnhold (Howarth & Stavrakakis, 2000; Laclau & Mouffe, 1985). For å undersøke hvilke diskurser om barnet de ansatte drar veksler på når de forteller om sin praksis generelt, og om bruk av tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter spesielt, var det selve språket som ble gjort til gjenstand for analysen. Hvilke begreper ble brukt, og hvilke forståelser og praksiser ble muliggjort gjennom informantenes fortellinger? Subjektposisjonsbegrepet ble benyttet som analytisk verktøy for å analysere frem hvilke diskurser som ble tatt i bruk i informantenes fortellinger. Diskurser gjør noen subjektposisjoner tilgjengelige, mens de ekskluderer andre. Hvilke subjektposisjoner individene tilskrives eller opptar, vil derfor være avhengig av de diskurser som på et gitt tidspunkt er tilgjengelige (Laclau & Mouffe, 1985). Gjennom å analysere frem hvilke subjektposisjoner barna ble tilskrevet av informantene ville jeg kunne få kunnskap om de mest sentrale diskursene. Flere subjektposisjoner ble identifisert: umoden, inkompetent, grenseløs, i risiko, forhandlingspartner og ansvarlig. Basert på mønster og fellestrekk mellom de ulike subjektposisjonene ble to konkurrerende diskurser om barnet identifisert: diskursen om barnet som uansvarlig og diskursen om barnet som kompetent.

Diskursen om barnet som uansvarlig fremstod som den mest dominerende diskursen i materialet. Diskursen ble tolket som å ha likhetstrekk med det som i litteraturen blir beskrevet som sårbarhetsdiskursen, og som av flere blir hevdet som å være den dominerende diskursen innenfor sosialt arbeid med barn og unge (Amundsen, 2002; Goodyer, 2013; Hennem, 2010). I diskursen om det sårbare barnet forstås barnet som i risiko, umodent og inkompetent. Dette nødvendiggjør en praksis der omsorg, beskyttelse og autoritetsutøvelse er sentrale elementer. Diskursen om det sårbare barnet finnes også i dette materialet, men til tross for flere likhetstrekk fremstår diskursen om det uansvarlige barnet som en selvstendig diskurs i denne studien. Dette

er særlig knyttet til posisjonering av barnet der barnets rusmisbruk gjøres betydningsfullt og blir snakket frem som å gi en høy risiko. De ansatte posisjonerer seg selv som å være ansvarlige for barnets liv og helse, noe som nødvendiggjør en større grad av tvang og inngripen. Diskursen om det uansvarlige barnet fremstår som å utfordre barnets rettigheter blant annet knyttet til medvirkning i egen behandling. Derimot åpnes det for generelle rutiner, kontroll og inngripen som legitimeres i barnas felles utfordringer knyttet til deres rusmisbruk og det å være i risiko.

Diskursen om det kompetente barnet ble analysert frem som en konkurrerende diskurs i studien. I artikkelen pekes det på at det er denne diskursen som har flest fellestrekk med det som gjerne omtales som rettighetsdiskursen, og som av flere beskrives som den dominerende diskursen innenfor lovgivning og politisk styring av barneomsorgen (Goodyer, 2013; Hennum, 2015; Holthe, 2002; Kjørholt, 2007; Roose & De Bie, 2008; Wells, 2011). Diskursen om det kompetente barnet åpner for ansvarliggjøring og tillit til barnets kompetanse og rasjonalitet, og barnet forstås som i større grad i stand til å forvalte sine egne interesser. Artikkelen viser at når denne diskursen om barnet tas i bruk kan den legge føringer for ulike rettighetspraksiser. På den ene siden peker funn i artikkelen på at diskursen om det kompetente barnet åpner for forhandlinger og kompromiss, noe som også forutsetter en gjensidig relasjon mellom den ansatte og ungdommen. På den andre siden peker også funn i artikkelen på at gjennom å posisjonere ungdommene som i stand til å forvalte egne rettigheter, fraskriver ansatte seg ansvar for å informere og hjelpe ungdommene til å ivareta sine rettigheter under institusjonsoppholdet.

Artikkelen konkluderer med at ansatte sine forståelser av barnet og dets behov er en viktig kilde til å forstå variasjon i rettighetspraksiser. Barn og unge har rett til beskyttelse under opphold i institusjon, men de har samtidig rett til medvirkning og informasjon. Artikkelen peker på at dette er hensyn som er vanskelig å forene. Når diskursen om barnet som uansvarlig tas i bruk, blir hensynet til beskyttelse og kontroll gitt forrang. Den dominerende forståelsen av barnet som rettssubjekt og aktiv borger innenfor lovgivning og politisk styring, synes å få liten betydning for praksis så lenge det er barnets rusproblematikk som gjøres til den dominerende meningskategorien.

5.3 Artikkel 3

Artikkel 3, «*Between diverging discourses of the child: Juvenile's self-construction in coercive residential care*», tar utgangspunkt i ungdommenes eget perspektiv, og relateres til forskningsspørsmål 2) Hvilken mening tilskriver ungdom plassert på tvang til sine erfaringer og sine muligheter under institusjonsoppholdet? Og underspørsmål a) Hvilke diskurser om barnet tas i bruk i ungdommene sine fortellinger om institusjonshverdagen? Empirisk bygger artikkelen på intervju av 17 ungdommer fra tre forskjellige barnevernsinstitusjoner (kollektiver) som på intervjudtidspunktet var plassert på tvang på grunn av alvorlige atferdsvansker. Artikkelen bygger videre på tematikken fra artikkel 2 som viser hvordan ulike og konkurrerende diskurser om barnet sirkulerer i institusjonsfeltet. Hvordan ungdommene selv manøvrerer og skaper mening i denne spenningsfylte konteksten er tema for artikkel 3. I artikkelen utforskes følgende todelte problemstilling: 1) Hvordan posisjonerer ungdom som er plassert på tvang i barnevernsinstitusjon seg selv når de snakker om sitt hverdagsliv under institusjonsoppholdet? 2) Hvilke diskurser om barnet blir aktivert gjennom de identifiserte subjektposisjonene?

Metodologisk er artikkelen inspirert av post-strukturell diskursteori, med et særlig fokus på hvordan eksistensen av flere konkurrerende diskurser på et gitt tidspunkt muliggjør ulike og motstridende forståelser. Under intervjuene ble informantene bedt om å fortelle om sitt hverdagsliv på institusjonen, samt erfaringer knyttet til deltagelse, medbestemmelse og egne rettigheter. Subjektposisjonsbegrepet ble benyttet som analytisk verktøy for å analysere frem hvilke diskurser om barnet som ble aktivert i ungdommenes fortellinger om sine erfaringer. Subjektposisjonsbegrepet ble her definert som posisjoner eller roller som subjektene kan identifisere seg med, og som er gjort mulige av de tilgjengelige diskursene (Griggs & Howart, 2013, s.20, *min oversettelse*). Denne tilnærmingen åpnet for en analyse både av hvordan individene blir posisjonerte av diskursene, men også av hvordan individene selv posisjonerer seg og beveger seg mellom de tilgjengelige posisjonene. I artikkelen presenteres og diskuteres de to posisjonene som ble analysert frem som å være mest avgjørende for ungdommenes selvkonstruksjon: autonomiposisjonen og ansvarsposisjonen (i artikkelen betegnet som henholdsvis «the autonomy position» og «the responsibility position»).

Autonomiposisjonen rommer ulike beskrivelser av hvordan ungdommene la vekt på å fortelle om seg selv som selvkontrollerende og handlende individ, til tross for tvangsplasseringen og institusjonelle strukturer. Disse historiene ble analysert frem som i hovedsak å tilhøre to kategorier. I den ene typen historier fortelles det om ulike kalkulerte og rasjonelle valg for eksempel for å unngå obligatorisk aktivitet som en ikke har lyst til å delta i. Begrepet «trasse» ble av flere ungdommer benyttet for å beskrive slike situasjoner i hverdagen. I den andre typen historier fortelles det om muligheter for å unnslipe tvang. Gjennom disse fortellingene skaper ungdommene bilder av frihet og «agency». De forteller om rømminger og muligheter for dette, og de forteller om muligheter for å oppløse tvangsvedtaket dersom de ønsker det sterkt nok.

Ansvarsposisjonen viser til en identifiseringsposisjon som først og fremst ble analysert frem i jentenes historier. Jentene posisjonerer seg selv som ansvarlige og betydningsfulle for de andre på kollektivet sin utvikling og trivsel. De beskriver viktigheten av å være gode rollemodeller og bry seg om andre. Ansvarsposisjonen ble tolket som en frivillig og positiv mulighet for selvkonstruksjon under institusjonsoppholdet, og viser til det å ta på seg et ansvar for andre. I artikkelen diskuteres dette som noe annet enn ansvarliggjøring, der ulike terapeutiske virkemiddel for å gjøre beboerne ansvarlige for egen utvikling blir forstått som en form for sosial kontroll med formål om å gjøre beboerne til ansvarlige borgere (Franzén, 2015).

Felles for de to identifiserte posisjonene er at de på ulike måter fremstår som en mulighet for ungdommene til å konstruere seg selv med «agency». Fokuset på uavhengighet, rasjonalitet og autonomi i ungdommenes selvkonstruksjon fremstår i kontrast til tvangsplasseringen og reflekterer samtidig spenningene knyttet til den dominerende diskursen om barnet i sosialt arbeid, der barnet beskrives som sårbart, uansvarlig og «kommende borger».

Artikkelen diskuterer videre hvordan funnet av disse to posisjonene i ungdommenes selvkonstruksjon kan relateres til den større samfunnskonteksten. I denne diskusjonen refererer artikkelen til borgerskapsteori, og særlig til en nyere modell for barns borgerskap (Larkins, 2014). Larkins retter fokuset mot ulike borgerskapsaktiviteter heller enn borgerskap som status. Den borgerskapsaktiviteten som særlig gis oppmerksomhet i denne artikkelen er knyttet til borgerskap som sosiale

handlinger, for eksempel gjennom arbeid eller gjennom omsorgshandlinger. I Larkins sin modell blir omsorgsaktiviteter relatert til feministiske bidrag innenfor borgerskaps-litteraturen. Modellen ble både brukt for å operasjonalisere borgerskapsbegrepet, og for å reflektere over forholdet mellom tilgjengelige diskurser og ungdommenes konstruksjon av seg. Til tross for et stort fokus på «agency» og egenkontroll, forteller ungdommene for eksempel lite om aktiviteter som vanligvis assosieres med borgerskap, som ivaretagelse av egne rettigheter, og muligheter for deltakelse og forhandlinger. Dette tolkes som et uttrykk for at disse posisjonene er mindre tilgjengelige for ungdommenes identifisering, noe som kan knyttes både til formelle strukturer i barnevernsinstitusjonene, og til dominansen av diskursen om det sårbare og uansvarlige barnet innenfor sosialt arbeid.

Artikkelen konkluderer med at de to subjektposisjonene som er analysert frem som de mest betydningsfulle for ungdommene sin selvkonstruksjon i denne studien, er posisjoner som er gjort tilgjengelige av diskursen om barnet som aktiv og kompetent borger, som også er den diskursen som ser ut til å dominere innenfor lovgivning og politisk styring. Samtidig viser funn i artikkelen at muligheter for selvkonstruksjon må forstås i et relasjonelt perspektiv, der den dominerende profesjonelle diskursen om barnet som sårbart, også spiller inn og får betydning for ungdommenes selvkonstruksjon under institusjonsoppholdet.

Kapittel 6. Konklusjoner og oppsummerende diskusjoner

I denne avhandlingen har jeg studert hvilke diskurser som tas i bruk når profesjonelle gir mening til det å arbeide med barn på tvang, og hvilken mening barna selv tilskriver sine erfaringer med å være plassert på tvang. Dette diskuteres i forhold til to utviklingstrender i den politiske konteksten, kunnskapsstyring og rettsliggjøring. Fokuset i de tre artiklene er rettet mot to åpne og flytende begreper i institusjonsbarnevernet: «barnet» og «kunnskap», som i empirien fremstod som sentrale innganger til å utforske forholdet mellom meningsdannelse på praksisnivået og de politiske styringstrendene.

Avhandlingens hovedfunn er at det er andre og til dels motstridende diskurser om kunnskap og om barnet som dominerer hos de profesjonelle, enn det som fremkommer i de politiske styringsdokumentene, og de diskurser som ungdommene selv gjør bruk av i sin meningsdannelse. I artikkel 1 vises det til dominansen av ubestemthet-diskursen som rommer ideer om skjønn og profesjonell autonomi og som utfordrer politiske målsetninger om evidensbasert praksis. I artikkel 2 vises det til dominansen av diskursen om barnet som uansvarlig. Diskursen utfordrer de politiske styringstrendene som fremhever barnets status som rettssubjekt og aktiv borger. I artikkel 3 vises det til hvordan ungdommene først og fremst gjør bruk av diskursen om barnet som aktiv og kompetent borger når de konstruerer seg selv under institusjonsoppholdet. Denne diskursen står i kontrast til diskursen om det uansvarlige barnet som dominerer blant de profesjonelle forståelsene, men har fellestrekk med de ideer om barnet som dominerer innenfor lovgivning og politisk styring av barneomsorgen.

Inspirert av Polkinghorne (1999) vil jeg i det følgende dele avhandlingens bidrag inn i tre kategorier. For det første bidrar avhandlingen til å gi et *tilstandsbilde*. Gjennom identifiseringen av dominerende og konkurrerende diskurser bidrar avhandlingen til kunnskap om hva som vektlegges som betydningsfullt når profesjonsutøverne gir mening til eget arbeid, og hvordan dette står i forhold til dominerende politiske styringstrender. Videre bidrar avhandlingen med kunnskap om hva som vektlegges som betydningsfullt når ungdommene gir mening til egne

erfaringer med tvangsplasseringen. Dette tilstandsbildet er avgrenset til et gitt tidspunkt, en gitt kontekst og et gitt empiriske utvalg, og kan i så måte ikke generaliseres, men gi muligheter for det som betegnes som analytisk generalisering (se kapittel 4.6). Tilstandsbildet gir kunnskap som er relevant for å diskutere de ideer som legges til grunn for politisk styring, og hvordan disse harmoniserer eller konkurrerer med profesjonenes og ungdommenes egne forståelser.

For det andre bidrar avhandlingen med *forståelsesmodeller*. Gjennom post-strukturell diskursteori utforskes forholdet mellom politikk og praksis på en måte som er forskjellig fra mye av den sosialfaglige forskningen som retter oppmerksomheten enten mot individuelle eller samfunnsmessige forhold. I denne studien rettes fokus mot meningsdannelse og diskurs på praksisnivået, som grunnlag for å diskutere muligheter og utfordringer for politisk styring. På den måten bidrar avhandlingen til kunnskap om interaksjonen mellom mikro -og makronivå, eller mellom politikk og praksis. Konteksten for profesjonelt arbeid i institusjonsbarnevernet er i endring, og bidrar til å destabilisere forholdet mellom politikk, fag og barnets rettigheter og perspektiver. I tillegg kjennetegnes den konteksten som her studeres av særlige spenninger knyttet til forvaltning av tvang og makt. For å kunne utforme et godt hjelpetilbud er profesjonsutøverne avhengig av å kontinuerlig gi mening til disse utfordringene i sin daglige praksis. Hvilke diskurser som er tilgjengelige og tas i bruk av profesjonsutøverne i denne meningsdannelsen vil få betydning for hvordan det manøvreres i dette landskapet, og slik få betydning for hvordan politiske styringsambisjoner omsettes til praksis. De tre artiklene bygger på analyser av hvilken mening som tilskrives sentrale begreper som inngår i de nyere styringstrendene på feltet, gjennom profesjonsutøvernes og ungdommenes fortellinger fra institusjonshverdagen. En ambisjon med avhandlingen er at de forståelsene som har blitt utviklet i avhandlingen også vil kunne ha relevans for mer generelle diskusjoner av forholdet mellom politisk styring, forvaltning og klienter.

For det tredje vil avhandlingen bidra inn i en *metodologisk diskusjon*. Jeg har for eksempel valgt å benytte post-strukturell diskursteori på et empirisk felt der det har blitt lite benyttet, og jeg har valgt å benytte intervjudata som empirisk grunnlag i et diskursteoretisk studie. I kapittel 6.3 vil jeg diskutere disse og andre metodologiske

valg gjennom avhandlingen. Jeg vil løfte frem mine erfaringer, og peke på styrker og svakheter ved de metodologiske valgene i avhandlingen.

I det følgende oppsummeres avhandlingens hovedfunn gjennom en diskusjon av selve tvangskonteksten, med spesielt fokus på spenningene mellom tvang og frihet som kontekst for meningsdannelse på praksisnivået og politisk styring. Videre vil jeg trekke frem noen gjennomgående funn i avhandlingen knyttet til forholdet mellom politisk styring og profesjonelt handlingsrom. Tilslutt vil jeg diskutere avhandlingens bidrag til det metodologiske kunnskapsfeltet, samt reflektere over utfordringer knyttet til de teoretiske og metodiske valgene.

6.1 Mellom tvang og frihet

Tvang representerer det sterkeste virkemiddelet staten har ovenfor barn, og brukes som siste utvei når andre tiltak ikke har lyktes (Falck, 2006; Kvalø & Köhler-Olsen, 2016). Dette stiller profesjonsutøverne ovenfor utfordringer også av moralsk og etisk karakter. I artikkel 1 identifiseres ubestemthet-diskursen som dominerende for den profesjonelle meningsdannelsen. Denne diskursen rommer blant annet betydningen av relasjon og personlig ansvar for den andre. «Du må bruke din personlighet og vise omsorg», sier Jon om det viktigste i sin rolle i arbeidet. I artikkel 2 dominerer forståelsen av barnet som uansvarlig, og barnets rusproblem blir snakket frem som å gi særlig risiko og behov for kontroll og beskyttelse. «De kan jo dø», sier Eva, når hun forteller om nødvendigheten av kontroll og reguleringer. I denne påstanden blir opplevelsen av det personlige ansvaret for den andre særlig fremtredende. Betydningen av sosialt arbeids etiske og moralsk ansvar har vært grunnleggende for utviklingen av faget (Addams, 1902; Bisman, 2004; Reamer, 2013; Solstad, 2014), og ser i tvangskonteksten ut til å komme inn som en viktig faktor i de diskursene profesjonsutøverne drar vekslers på i sin meningsdannelse. Snakket om det personlige ansvaret, fremstår som å være tett koblet til vurderinger av risiko, slik som sitatet fra Eva viser. Jo høyere risikoen vurderes, jo viktigere blir den enkeltes personlige ansvar.

6.1.1 Tvang i åpne institusjoner. Risiko eller mulighet?

Vurderinger av risiko er også en sentral kilde til beslutninger om tvangsbruk og institusjonsplasseringer, og legges blant annet til grunn for differensiering av institusjonstilbudet og plassering i barnevernsinstitusjon (Hassel, Holth & Ogden, 2011). For ungdom med alvorlige atferdsvansker, skiller det mellom høy versus lav risiko for videre negativ utvikling⁴². Hva som blir vurdert som risiko er også tett koblet til maktbegrepet, og makt som en produktiv kraft. Når noe konstrueres som risiko, forutsetter det også produksjon av et sett løsninger (Foucault, 1980; Torfing, 2005).

Diskursen om barnet som uansvarlig som dominerer i de profesjonelle sine praksisfortellinger i artikkel 2, viser hvordan konstruksjon av risiko i profesjonell praksis, også får betydning for hvordan profesjonsutøverne gir mening til innholdet i Rettighetsforskriften. Internasjonalt har det blitt pekt på en tendens til et økende fokus på risiko både som begrunnelse for standardisering, og som bidrag til å legitimere regulering og økt sosial kontroll av barn og unge på bekostning av individualitet og autonomi (James et.al.,1998; James & James, 2008; Järvinen & Mik-Meyer, 2012; Moran-Ellis, 2010). Fokuset på risiko har også vært en viktig begrunnelse for den økte ambisjonen om politisk styring og standardisering av institusjonsbarnevernet i Norge de senere årene (se blant annet Andreassen, 2003). Denne avhandlingens funn peker først og fremst mot den konstruksjon av risiko som foregår hos profesjonsutøverne når de skal gi mening til sitt arbeid, og bidrar til å vise hvordan forhandlinger om risiko også er en viktig kilde til å forstå hvordan det profesjonelle handlingsrommet skapes.

Informantene i avhandlingen har alle erfaringer med tvang i åpne institusjoner. Dette utgjør en viktig betingelse for forståelser av funn i avhandlingen. I artikkel 2 diskuteres utfordringer i profesjonelt arbeid i spenningsfeltet mellom tvang og frihet. Risikoen for uønskede hendelser (som rusing og rømming) påpekes av flere informanter som utfordrende for profesjonelt arbeid. Dette problematiseres i forhold til at barnet samtidig skal gis rettigheter og ansvar. De profesjonelle forteller om detaljerte systemer for kontroll og overvåkning som de beskriver som nødvendige for å

⁴² Se også kartleggingsskjema brukt av Bufetat (nasjonalt inntaksteam) for innhenting av informasjon for vurdering av institusjonsplass for ungdom med alvorlige rus- eller atferdsvansker (<https://www.bufdir.no/PageFiles/20602/NIT%20Rutine%2001%20Skjema%20for%20innhenting%20av%20informasjon.pdf>)

oppfylle sitt ansvar knyttet til å forebygge risiko og forhindre at ungdommene skader seg selv eller andre. Det er ingen fysiske stengsler som hindrer ungdommenes muligheter til å bevege seg ut fra institusjonen, men for å kunne benytte denne friheten må ungdommene først opparbeide seg tillit gjennom ulike systemer for regulering, opplæring og kontroll (i intervjuene betegnes disse systemene som fasesystem⁴³). Når systemet forklares av profesjonsutøverne, er det diskursen om det «uansvarlige» barnet som tas bruk, og ungdommene posisjoneres gjennom universelle kjennetegn knyttet til deres rusmisbruk og forhistorie, som gir ekstra risiko. Barnekonstruksjonen som muliggjøres i denne konteksten kommer i strid med den politiske konstruksjonen av barnet som individuelt rettssubjekt, men viser heller den fortsatte dominansen av utviklingspsykologiske modeller i forståelser av barnet. Her sammenfaller studiens funn med andre studier av barnesyn i sosialt arbeid (se blant annet Alanen, 2007; Graham, 2011; James & James, 2004; Taylor, 2004 og Winter, 2006).

Avhandlingens funn bidrar også til å reise spørsmål av mer prinsipiell art knyttet til forholdet mellom tvang og frihet. Før institusjonsplasseringen blir barna plassert inn i ulike kategorier av risiko, noe som gir lav tillit til barna, og et stort ansvar til de profesjonelle. Plasseringen forankres juridisk i en tvangsparagraf, men gjennomføres i en åpen institusjon. Paul, en av ungdommene som er sitert i artikkel 3, beskriver sin erfaring på følgende måte: «Altså for min del så er jeg her på tvang, men jeg føler ikke at det er noen tvang, for jeg kan stikke når jeg vil. Jeg kan reise ut fra her når jeg vil liksom». På den ene siden synes ansvaret for å gjennomføre tvangen på mange måter å bli overlatt til ungdommene selv, som må ta ansvar for å holde seg i institusjonen og delta i behandlingen. På den annen side forteller både de profesjonelle og ungdommene i studien om ulike praksiser og strukturer som skal sikre kontroll og bidra til å sosialisere ungdommene.

Informantene forteller blant annet om hvordan fasesystemet fungerer slik at ungdommene gis stadig mer frihet og ansvar etter hvert som de tilpasser seg systemet og viser progresjon i behandlingen. Praksisene de forteller om minner om Foucaults begrep selvteknologier (Foucault, 1988). Den grunnleggende ideen i begrepet om selvteknologier knyttes til at individene regulerer sin atferd og disiplineres til å bli

⁴³ For en nærmere beskrivelse av fasesystem se Koltveit (2013).

velfungerende borgere gjennom systemer der de opplever deltakelse og frihet, men der mulighetene for egen selvkonstruksjon er begrenset og reguleres gjennom detaljerte systemer for overvåkning. På den måten formes de individene som samfunnet vil ha. Forskning fra et dansk ungdomshjem har vist hvordan ungdommene disiplineres inn i de normativt aksepterte standardene i samfunnet, gjennom en bestemt form for retorikk, der det gis inntrykk av at barnet har en stemme, men i realiteten har liten eller ingen påvirkning (Warming, 2011). Funn i denne avhandlingen kan gi grunnlag for å støtte en slik beskrivelse.

Den sammenkopleingen av frihet og tvang som konstruksjonen «tvang i åpne institusjoner» gir, fremstår på mange måter som et umulig kompromiss. På den ene siden minner en åpen institusjon om et hjem. Ingen fysiske stengsler hindrer barna i å forlate området, det er få låste dører, og de ansatte legger vekt på å skape en hjemmekoselig atmosfære (Højlund, 2006). Men det er et samtidig et ufrivillig hjem, der tvangen og friheten kobles sammen gjennom usynlige regler og detaljerte systemer for overvåkning. I denne konteksten fremstår det som utfordrende å identifisere grensene mellom omsorg og maktovergrep eller mellom deltakelse og disiplinering.

6.1.2 Det tvangsplasserte barnet som individuelt rettssubjekt?

Funn i artikkel 2 og 3 peker på utfordringer knyttet til den politiske konstruksjonen av barnet som individuelt rettssubjekt. Rettighetsbegrepet fremstår som et honnørord, men inneholder samtidig innebygde motsetninger og spenninger, blant annet relatert til forholdet mellom barnets rett til autonomi og selvbestemmelse, og barnets rett til beskyttelse (Tisdall and Punch, 2012; Woodhead, 1999). Identifiseringen av diskursen om det uansvarlige barnet i artikkel 2 bekrefter funn i andre studier som peker på at barnets rett til beskyttelse ofte gis prioritet fremfor barnets rett til deltakelse. Dette begrunnes blant annet med den sterke posisjonen utviklingspsykologien har hatt innenfor sosialt arbeid (Alanen, 2007; Graham, 2011; James & James, 2004; Taylor, 2004; Winter, 2006). Historisk må barnets rettigheter forstås som et relativt nytt perspektiv, som først fikk betydning med den nye Barnevernloven av 1992 (Havik et.al., 2004; Thuen, 2008). Funn i denne studien peker mot at det fremdeles er de mer tradisjonelle forståelsene av barnet som sårbart og som objekt for de voksnes omsorg

og behandling som dominerer når profesjonelle skal gi mening til barn på tvang. Rettsliggjøring med sin forankring i individuelle rettsstatlige prinsipper blir kanskje også særlig problematisk i institusjoner for barn plassert på tvang, fordi det både kan utfordre barnets rett til beskyttelse, og komme i strid med profesjonsutøvernes etiske og moralske ansvar ovenfor barnet.

I artikkel 2 rettes fokuset mot ansattes rettighetspraksiser, og forholdet mellom barnesyn og realiseringen av barnets rettigheter løftes frem. Funn i artikkelen bidrar til å bekrefte funn i andre studier, både nordiske og internasjonale, som peker på utfordringer knyttet til å realisere sårbare barn sine rettigheter (se blant annet A.James, 2011; Rambøll Management, 2011; Slettebø et.al., 2010; Ulset, 2010, 2011; Warming, 2011 og Winter, 2006). Når barn blir oppfattet som sårbare og i risiko, blir de også ofte marginaliserte og gjort til objekter for de voksnes handlinger (Alanen, 2007; Graham, 2011; Taylor, 2004 og Warming, 2011). Diskusjonen av Rettighetsforskriften og profesjonelle praksiser knyttet til denne bidrar også til å reise spørsmål om hvorvidt sammenkoblingen av tvang og individuelle rettigheter faktisk er en mulig konstruksjon, eller om det er en politisk retorikk som tar opp i seg den dominerende samfunnsdiskursen om barnet, men som får lite reelt innhold som betingelse for profesjonell praksis. Kan det være slik at den politiske ideen om barnet som rettssubjekt overskygger andre og alternative posisjoner for barnets selvkonstruksjon?

Selve rettighetsbegrepet slik det ble formulert i den klassiske borgerskaps-litteraturen er nært knyttet til plikter og ansvar (Marshall, 1950). Dette gjensidige forholdet mellom rettigheter og plikter blir også satt fokus på av Eva (artikkel 2) når hun beskriver hvordan det river og sliter i henne fordi hun ikke klarer å se rettigheter isolert, uten plikter. Er ungdom som blir kategorisert i høy risiko for negativ utvikling, og som vurderes å ha behov for statens sterkeste virkemiddel, i stand til å påta seg det ansvaret som rettighetene medfører? Er dette ansvaret noe ungdommene selv ønsker, eller er det andre posisjoner som er mer aktuelle for ungdommer i denne konteksten? Gjennom identifiseringen av ansvarsposisjonen og autonomiposisjonen bidrar artikkel 3 til å vise alternative posisjoner og nyanser i barns borgerskap.

Rettighetsbegrepet har en forankring i forståelser av mennesket som fritt, autonomt og kompetent. Dette har i tidligere studier blitt beskrevet som vanskelig å

forene med en tvangskontekst (Reime & Fjær, 2010). En mulig tolkning av ungdommenes manglende posisjonering som individuelt rettssubjekt i denne avhandlingen kan relateres til den krevende situasjonen det er å være plassert på tvang, med de naturlige begrensninger som ligger i barns «agency» i en slik kontekst. En slik tolkning finner støtte hos Tisdal og Punch (2012) som også peker på kontekstens betydning for hvorvidt selve ideen om barnets rettigheter er en reell (og ønskelig) mulighet. Selv om Tisdal og Punch studerer andre barnegrupper (prostituerte og barnesoldater), er det relevante fellestrekk knyttet til ufrivillighet, tvang og marginliserte situasjoner. Det manglende fokuset på egne rettigheter hos ungdommene i denne avhandlingen, aktualiserer også funn i andre studier som peker på at barn eller klienter i utsatte og sårbare livssituasjoner ikke alltid ønsker å påta seg det ansvaret som følger med rettighetene (se blant annet Reime & Fjær, 2010 og Thrana, 2008).

En del nyere studier både innenfor den nye barndomssosiologien og sosialt arbeid, har bidratt til å utfordre den sterke rettighetsdiskursen, og diskusjonene rettes mot konsekvenser av rettighetstenkningen for særlige utsatte grupper (Roose & De Bie, 2008; Tisdall & Punch, 2012). Det pekes for eksempel på at et for sterkt fokus på rettigheter kan virke hemmende for dialog og relasjon (Mayall, 2000; Prout, 2011). I artikkel 3 diskuteres ungdommenes manglende posisjonering av seg selv som rettssubjekt blant annet som relatert til den dominerende profesjonelle diskursen om barnet som uansvarlig. En alternativ tolkning av dette funnet er at rettighetsposisjoner er tilgjengelige, men at de ikke tas i bruk av ungdommene når de gir mening til sitt hverdagsliv. Ungdommene i avhandlingen er opptatt av å konstruere seg selv med autonomi, men de finner andre posisjoner for denne autonomien der rettighets-tenkningen i liten grad kommer til uttrykk. I disse andre autonomiformene legges det vekt på konstruksjoner av frihet og ansvar for andre. Samtidig aktualiserer ansvarsposisjonen funn i andre studier som viser til viktigheten av de relasjonelle sammenhengene barnet inngår i, og betydningen av å anerkjenne barnets behov for relasjoner, dialog og tilhørighet (Bell, 2002; Mayall, 2000; Prout, 2011; Roose & De Bie, 2008; Tisdall & Punch, 2012).

6.1.3 Tvang og barnets «agency»

Autonomiposisjonen og ansvarsposisjonen som identifiseres i artikkel 3, fremstår som motsatser til tvang, og bidrar til å gi andre og mer positive muligheter for ungdommenes selvkonstruksjon. Flere studier har pekt på hvilke konsekvenser institusjonsoppholdet kan ha for ungdommenes videre livsløp og identitetsutvikling. Warming (2011) viser til risikoen for å utvikle en «outsider» identitet som følge av et mistillitsforhold mellom ansatte og ungdom. Hun diskuterer også hvordan den samtidige posisjoneringen som både barn og klient er ekstra utfordrende for barn i barnevernet, og kan bidra til marginalisering. Jansen (2011) viser til hvordan ungdom i institusjon blir «fanget» i de voksnes fortolkningsrammer, og diskuterer hvordan dette kan begrense ungdommenes utviklingsmuligheter. Artikkel 3 viser mulighetene for autonomi, ansvar og omsorg i ungdommenes identitetskonstruksjon, og bidrar slik til å nyansere bildet av ungdommenes muligheter til identitetskonstruksjon i en tvangskontekst.

Samtidig aktualiserer avhandlingens funn spørsmål om forholdet mellom struktur og «agency». I følge Laclau og Mouffe er individene både aktive og passive. De er på den ene siden betinget de muligheter i subjektposisjoner som de tilgjengelige diskursene gir, men kan også bevege seg mellom disse (Laclau & Mouffe, 1985). I situasjoner som kjennetegnes av ustabilitet, vil individene ha større handlingsrom (Laclau, 1990). Ungdommenes identitetskonstruksjon i denne studien kan forstås på denne måten, som verken helt fri eller som påtvunget, men som et resultat av kreative forhandlinger mellom tilgjengelige diskursive posisjoner. Både ansvar - og autonomiposisjonen som identifiseres i artikkel 3, peker mot diskursen om det kompetente barnet som en tilgjengelig mulighet for ungdommenes selvkonstruksjon, men uten at barnet som individuelt rettssubjekt gis oppmerksomhet. Jentenes opptatthet av å vise omsorg og ansvar for de andre ungdommene ved institusjonen, er et viktig funn i avhandlingen som blir relatert til bidrag innenfor den feministiske borgerskapslitteraturen, der omsorgshandlinger blir betonet som grunnleggende for borgerskapsidentiteten.

Hvorvidt ansvarsposisjonen som identifiseres i artikkel 3 faktisk er et uttrykk for ungdommenes frie valg mellom tilgjengelige subjektposisjoner er et relevant

spørsmål i denne sammenhengen. Diskusjonen om selvteknologi og disiplinering i kapittel 6.1.1 tilbyr en alternativ tolkning av ungdommenes «agency». Kan det være slik at ansvarsposisjonen blir en tilgjengelig mulighet for ungdommenes selvkonstruksjon gjennom institusjonenes disiplineringsteknologier? At ungdommene gjennom ulike systemer på institusjonen tilbys posisjoner der de kan iscenesette seg selv som ansvarlige samfunnsborgere? En slik alternativ tolkning av funnene vil kunne sammenliknes med Franzén (2015) sin studie av en institusjon for gutter med atferdsvansker der hun viser til ansvarliggjøring som et virkemiddel for å gjøre guttene til ansvarlige og uavhengige borgere, og som muliggjort av en styrings- og kontroll-diskurs. En slik tolkning vil ligge nærmere både Lacalu og Mouffe, og Foucault, sine tidligste beskrivelser av forholdet mellom struktur og subjekt, der individene først og fremst beskrives som passive posisjoner i en diskurs (se kapittel 3.2.2).

De ulike tolkningene som muliggjøres med utgangspunkt i avhandlingens funn, viser også det komplekse i forholdet mellom struktur og subjekt, og hvordan ulike teoretiske utgangspunkt kan bidra til å se og tolke funnene forskjellig. Ved å løfte frem disse ulike fortolkningene ønsker avhandlingen også å gi et grunnlag for videre diskusjon av barns «agency» både på et empirisk og teoretisk plan.

6.1.4 Implikasjoner og kunnskapsbehov

Politisk styring og meningsdannelse på praksisnivået foregår i spennet mellom tvang og frihet, i et ufrivillig hjem, der verdiladete hensyn og forståelser knyttet til autonomi, ansvar, rettigheter, risiko, disiplinering og makt er på spill. Å løfte frem disse spenningene og kontradiksjonene danner et viktig utgangspunkt både for refleksjoner rundt innholdet i de politiske styringstrendene, og som grunnlag for videre forskning. Forholdet mellom tvang og frihet som her tematiseres reiser for eksempel flere prinsipielle spørsmål, både knyttet til graden av ansvar som overlates til ungdommene selv når de plasseres på tvang i åpne institusjoner, og spørsmål knyttet til bruken av åpne institusjoner som det foretrukne alternativet. Videre viser diskusjonen til behovet for å ha en problematiserende holdning til selve rettighetstenkningen og dens konsekvenser for sårbare barn. Avhandlingen vil særlig trekke frem behovet for

mer kunnskap om hva som er de tvangsplasserte barnas egne behov og synspunkter i forhold til rettigheter og «agency».

6.2 Betydningen av det profesjonelle handlingsrommet

Funn i avhandlingen peker på at det først og fremst er andre og til dels motstridende forståelser av arbeidet som dominerer hos profesjonsutøverne, enn de som legges til grunn for politisk styring. Dette til tross for politiske ambisjoner om å øke reguleringen av institusjonsfeltet. Funnene støtter således Evans og Harris (2004) sitt argument om at heller enn å eliminere skjønnsbruk og redusere det profesjonelle handlingsrommet, kan regler og standardisering føre med seg ytterligere behov for fortolkning og skjønn. Samtidig har andre studier, blant annet fra Storbritannia, vist til at økende standardisering av sosialt arbeid har bidratt til å redusere den profesjonelle autonomien. Hvorvidt dette kan tilskrives en svakt utviklet teoretisk kunnskapsbase, manglende skoloring og arbeidets lave status er også spørsmål som har blitt diskutert i denne sammenheng (Dustin, 2006; Pålson, 2016; Wastell.et.al., 2010). Dersom en følger Knut Dahl Jacobsens analyse knyttet til forholdet mellom sterk eller svak statlig styring (kontraksjon versus detraksjon) og forvaltningens handlingsrom (Jacobsen, 1964), skulle en anta at økt regulering av institusjonsfeltet ville føre til økt lojalitet og redusert handlingsrom hos de profesjonelle. De dominerende profesjonelle diskursene som analyseres frem i denne avhandlingen peker imidlertid ikke i retning av redusert autonomi, men bærer med seg forståelser av profesjonelt handlingsrom som en forutsetning for å gjøre en god jobb.

En alternativ tolkning er at kontraksjon ikke er en god beskrivelse på den styringsformen vi erfarer i dag, der staten styrer mer gjennom indirekte styringsverktøy, heller en detaljstyring (Osborn & Gaebler, 1992). Kanskje oppleves ikke denne styringsformen som like begrensende for profesjonsutøvernes handlingsrom, fordi de i større grad gjøres ansvarlige for sin egen selvregulering. Foucault bruker begrepet «governmentality» om denne typen regulering fra innsiden, der aktørene opplever seg som deltakende og selvregulerende, men i prinsippet styres indirekte gjennom styringsteknologier der de disiplineres til å oppfatte verden på en bestemt måte (Foucault, 1991). Kunnskapsstyring har blitt pekt som ett eksempel på

denne typen styringsteknologi som er fremtredende i dag, og som får betydning for profesjonenes meningsdannelse (Flynn, 2004).

Funn i avhandlingen støtter en slik forståelse av at indirekte styring gjennom kunnskapsstyring har betydning for profesjonsutøvernes meningsdannelse. I artikkel 1 identifiseres diskursen om det ubestemte som dominerende for de profesjonelles forståelser av kunnskap, men samtidig viser artikkelen at også teknologi-diskursen er tilgjengelig for de profesjonelles meningsdannelse. De profesjonelle tar i bruk sentrale snakkemåter fra teknologi-diskursen for å artikulere sin forståelse av kunnskap, enten for å understøtte en motstridende forståelse eller for å vise frem en tilslutning til de nye ideene om kunnskap. Hvordan dokumentere *effekt* er for eksempel ett forhold flere av informantene er opptatt av. Knut viser til statistikk når han beskriver effekten av den metoden han er kjent med, mens Therese beskriver hvor utfordrende det er å kommunisere til «utenom verden» at det tar tid å oppnå resultater.

Funn i artikkel 1 peker mot at evidensbasering og tilhørende standardisering av praksis i institusjonsbarnevernet har betydning for profesjonsutøvernes meningsdannelse. Samtidig peker funnene mot at evidensbasering i en snever forstand ikke har fått noen dominerende status, og at bruk av skjønn fortsatt inngår som en viktig del av profesjonsutøvernes rolleforståelse. Mens studier særlig fra USA peker på at institusjonsbarnevernet har hatt en gjennomgående positiv innstilling til evidensbasert praksis (James et al., 2015; James, Thompson, & Ringle, 2017; James, 2017; Whittaker et.al., 2015), viser funn i denne avhandlingen i større grad til ambivalens og konkurrerende forståelser. Dette kan ha sammenheng med at både Norden og Storbritannia ser ut til å ligge et godt stykke etter USA når det gjelder implementering av evidensbasert praksis i sosialt arbeid (se kapittel 2.2.2). Utfordringer knyttet til implementering av evidensbasert praksis har også blitt belyst i flere internasjonale studier. Til tross for sterke politiske føringer, er det fortsatt lite utbredt i praksis (se blant annet Mullen et.al., 2005 og Mullen et.al., 2008).

Artikkel 1 konkluderer med at en mulighet for evidensbasert praksis i institusjonsbarnevernet går gjennom forhandlinger om selve innholdet i evidensbegrepet. Et utvidet evidensbegrep vil gi muligheter for både å kunne inkorporere viktige profesjonelle verdier som skjønn og autonomi, samtidig som behovet for en

vitenskapelig kunnskap anerkjennes. Artikkelenes funn understøtter således Ponnert & Svensson (2016) sitt argument om at et viktig moment i profesjonenes forhandlinger mellom politikk og praksis kan knyttes til profesjonenes mulighet til å inkludere ulike logikker i disse forhandlingene for å skape tillit til profesjonelt arbeid.

Funn i artikkel 2 viser også hvordan det profesjonelle handlingsrommet og muligheter for skjønnsbruk i arbeidet blir tillagt mening gjennom informantenes fortellinger om sine rettighetspraksiser. Gjennom diskursen om det uansvarlige barnet muliggjøres praksiser for kontroll og reguleringer av barna, som noen ganger ser ut til å være i strid med det som er juridisk forankret i Rettighetsforskriften. Informantene er også opptatt av at forskriften noen ganger oppleves som til hinder for å gjøre en god jobb. Samtidig viser informantenes fortellinger om praksis at de er kreative i å skape seg et handlingsrom, som når de forteller om hvordan de gjennomfører obligatoriske fjelltureturer ved inntak. Informantene peker selv på at fjellturene kan oppfattes både som brutale, dramatiske og problematiske i forhold til tvang, men de gjennomføres fordi de erfarer at fjellturene har en positiv effekt for barna. Gjennom slike legitimerende forklaringer bidrar informantene til å gi mening til viktigheten av et profesjonelt handlingsrom og legitimere fravikelse av politiske retningslinjer. Funnene understøtter således Evans (2010a) sin beskrivelse av den profesjonelle diskursen som en ressurs for å motsette seg kontroll.

6.2.1 Implikasjoner og kunnskapsbehov

Samlet peker avhandlingens funn på at de diskurser som tas i bruk av de profesjonelle når de tilskriver mening til arbeidet bidrar til å legitimere behovet for et profesjonelt handlingsrom. Gjennom informantenes praksisfortellinger diskuterer avhandlingen også hvordan diskursene får betydning for praksis, og slik utfordrer politisk styring. Samtidig viser avhandlingen også at de nyere styringstrendene inngår i profesjonenes snakkemåter, noe som viser hvordan politisk styring også får betydning for den meningsdannelsen som skjer på praksisnivået. Et spørsmål som reises er om dette er en form for indirekte styring, der profesjonsutøverne ubevisst styres inn i bestemte måter å snakke og tenke på. Mens internasjonal forskning har pekt på profesjonenes lave status og svakt utviklede teoretiske base som grunnlag for å forklare forholdet mellom

økende standardisering av praksis og redusert profesjonell autonomi, aktualiserer funn i denne avhandlingen flere spørsmål knyttet til betydningen av den nasjonale konteksten. Hva betyr det for eksempel for profesjonens handlingsrom at Norge lenge var kjennetegnet som en nølende reformator når det gjelder New Public Management reformer⁴⁴? Hvilken status har profesjonelt arbeid i institusjonsbarnevernet i Norge, og hvilken betydning kan dette ha for politisk styring eller mulighetene for å motsette seg politisk styring? Dette er aktuelle spørsmål for videre forskning på feltet.

6.3 Teoretisk og metodisk refleksjon

Arbeidet med avhandlingen har vært en lang læreprosess, og det har vært et lengre tidsrom mellom den første publiserte artikkelen, og avslutning og ferdigstilling av kapp. Underveis har jeg opparbeidet meg en større trygghet og en større oversikt over det teoretiske og metodiske landskapet, som også har økt muligheten til å reflektere over de valg jeg har tatt underveis i arbeidet.

Formålet med denne studien har vært å diskutere forholdet mellom meningsdannelse på praksisnivået og politisk styring, og belyse utfordringer knyttet til en politisk ambisjon om å øke reguleringen av institusjonsfeltet. Mens de fleste sosialfaglige studiene på området enten har rettet seg mot individnivå eller samfunnsnivå, er bidraget til denne avhandlingen å utforske samspillet mellom individ og samfunn. Tidligere forskning på barn på tvang har for eksempel være opptatt av å studere effekter av tvang eller individuelle erfaringer med tvang, mens forskning på de to styringstrendene som har blitt belyst i denne avhandlingen, for eksempel har vært knyttet til graden av implementering av evidensbasert praksis, og de profesjonelle sine responser. Forskning på rettsliggjøring har på samme måte hovedsakelig hatt fokus på hvorvidt barnets rettigheter realiseres eller ikke, og utfordringer knyttet til implementering av det nye barnesynet (se kapittel 2.2). Gjennom valget av Laclau og Mouffe og post-strukturalismen har jeg hatt ambisjon om å bidra med et supplement til disse tradisjonelle studiene, der vekten først og fremst legges på å frembringe

⁴⁴ For beskrivelse av Norge som nølende reformator se for eksempel Christensen & Læg Reid (2001). I løpet av 1990-tallet har Norge blitt karakterisert som mer ivrig i innføringen av New Public Management inspirerte styringsformer, men Norge beskrives fortsatt som å ligge etter utviklingen i de anglo-amerikanske landene (Christensen, Lie & Læg Reid, 2008).

kunnskap om meningsdannelse på praksisnivået og hvilke muligheter og begrensninger de ulike snakke- og tenkemåtene gir for politisk styring.

Samtidig som avhandlingen har bidratt til kunnskap om forholdet mellom politikk og praksis, har det også vært en utfordring å finne et metodisk og teoretisk rammeverk som ville kunne fremme en syntese mellom mikro- og makronivå, eller mellom meningsdannelse på praksisnivået og den større politiske og sosiale konteksten. Dette er en ikke ukjent utfordring innenfor de ulike diskursteoretiske retningene. Enkelte retninger (som konversasjonsanalysen) blir beskyldt for å ikke forholde seg til kontekstuelle forhold, mens post-strukturalismen på den andre siden kritiseres for å tillegge individet en liten rolle på bekostning av de større strukturene i samfunnet (se blant annet Jørgensen & Phillips, 2002 og Wetherell, 1998). Noen diskursteoretikere har den senere tid tatt til orde for at en måte å tilnærme seg denne utfordringen mellom mikro -og makronivå på, er gjennom en mer eklektisk tilnærming der en metodisk kan kombinere flere diskursteoretiske tradisjoner (se blant annet Panizza & Miorelli, 2013 og Wetherell, 1998).

Min tilnærming til en syntese mellom mikro -og makronivå, ble gjort gjennom å trekke inn profesjonsteori (artikkel 1) og borgerskapsteori (artikkel 2 og 3). Et aktuelt spørsmål som her kan stilles, er hvorvidt disse valgene kan ha bidratt til at avhandlingen leses som mindre konsistent. De ontologiske premissene som ligger til grunn for profesjonsteori og borgerskapsteori, kan argumenteres å tilhøre en hermeneutisk vitenskapstradisjon, som jeg i utgangspunktet tar avstand i fra gjennom å legge vekt på meningsdannelse som et kollektivt fenomen. Profesjonsteori gir for eksempel ansats til å forklare atferd på en mer objektiviserende og individorientert måte som kan bli vanskelig å forene med den dynamiske og kollektive forståelsen av kunnskap som man finner innenfor diskursteori. Samtidig argumenterer jeg også i kapittel 3.3.1 for at profesjonsteorien deler noen av de grunnleggende forutsetningene hos post-strukturell diskursteori, knyttet til kamper om dominans og definisjonsrett. I så måte har begrepene om hegemoni og jurisdiksjon en del sammenfallende trekk. Profesjonsteori bidro i artikkel 1 til å utforske mulige forklaringer på hvorfor noen diskurser var mer dominerende enn andre, og bidro også til å utforske mulighetsbetingelser for politisk styring gjennom evidensbasert praksis. Haavind (2000), påpeker at i empirinære

studier er det ikke et tilstrekkelig mål at krav til nøyaktighet og systematikk er oppfylt. Til syvende og sist er det resultatene som betyr noe. Det at jeg erfarte profesjonsteorien som nyttig for å belyse forhold i konteksten som ble tematisert gjennom empirien, er i så måte et argument for anvendelsen av profesjonsteori.

På den annen side kom profesjonsteori til kort når det gjaldt å utforske bevegelser og dynamikker i materialet. Et eksempel på dette finnes i artikkel 1, der jeg utforsker muligheten for evidensbasert praksis som en profesjonaliseringsstrategi. I denne påstanden ligger det for eksempel til grunn en forståelse av profesjonens status som en gitt størrelse, og det antas at profesjonsutøverne er opptatt av status og at det vil påvirke deres tilnærming til praksis. En slik analyse kan leses som mer essensorientert, og dermed som tettere på den hermeneutiske tradisjonen. Denne bevegelsen jeg gjør mellom det hermeneutiske og det post-strukturelle kan oppfattes som inkonsistent, men samtidig påpeker Howarth (2000) at post-marxistisk teori (se kapittel 4.1.2) har forsøkt seg på en syntese mellom den hermeneutiske tradisjonen, strukturell teori og post-strukturell diskursteori. I så måte kan det argumenteres for at denne bevegelsen er en metodologisk mulighet innenfor den post-strukturelle retningen.

De samme utfordringene i forhold til vitenskapsteoretisk konsistens kan diskuteres når det kommer til borgerskapsteori. På den ene siden var borgerskapsteori for eksempel nyttig for å utforske de posisjoner som ungdommene tok i bruk i sin meningsdannelse, og for å rette fokus mot forhold som ikke ble tematisert gjennom ungdommenes snakk. Særlig opplevde jeg Larkins (2014) sitt fokus på borgerskap som aktivitet og ikke som status som en mer dynamisk forståelse av borgerskap, som lå tettere opp til den post-strukturelle vitenskapsforståelsen. På den andre siden kan anvendelsen av borgerskapsteori kritiseres for å produsere en essens knyttet til selve borgerskapsstatusen, som er mindre forenlig med forståelsen av borgerskap som en sosial konstruksjon. Innholdet i borgerskapsbegrepet diskuteres derfor mer utfyllende i kappa, og det pekes på hvordan de ulike elementene i borgerskapsbegrepet kan fremstå som særlige utfordrende for barn i en tvangskontekst (se kapittel 6.1.2).

Å skrive en artikkelbasert avhandling har vist seg å både ha fordeler og utfordringer. Den viktigste begrunnelsen for å velge artikkelformatet, har knyttet seg til mulighetene for å publisere resultatene fra studien i tidsskrifter som blir lest av

mange, for slik å kunne bidra inn en diskusjon på feltet. Videre har det vært nyttig å lære seg håndverket knyttet til å skrive en artikkel. De største utfordringene med å skrive en artikkelbasert avhandling, knytter seg til det lange tidsperspektivet for et avhandlingsarbeid, og arbeidets læreprosess. Jeg ser for eksempel at viktige begreper i avhandlingsarbeidet som diskurs, politikk og praksis, og forholdet mellom disse, har blitt behandlet noe ulikt i de tre artiklene. Et eksempel på dette kan hentes fra artikkel 1, der forholdet mellom diskurs og profesjon kan fremstå som uklart. I artikkelen fokuseres det på hvordan konkurrerende diskurser kan gi betingelser for praksis. Profesjonell meningsdannelse brukes som kilde til å identifisere profesjonelle diskurser, men profesjonenes rolle knyttet til å gjøre bruk av tilgjengelige diskurser når de gir mening til arbeidet, blir ikke tematisert. Et annet eksempel finnes i artikkel 2, der fokus rettes mot diskurser som tas i bruk av informantene, og hvordan dette gir betingelser for praksis. I kappa har jeg lagt vekt på å definere og tydeliggjøre begrepene diskurs, politikk og praksis, både enkeltvis og hvordan de skal forstås i forhold til hverandre (se kapittel 1.1.1, 1.1.2 og kapittel 3.2.1).

Artikkel 2 og 3 legger begge opp til en mer aktør-nær analyse, som viser tydeligere frem en forståelse av subjektene som aktive i meningsdannelse gjennom å gjøre bruk av de tilgjengelige diskursene. Denne forståelsen av forholdet mellom subjekt og struktur, er mer i tråd med den som legges til grunn for avhandlingen som helhet (se kapittel 3.2.2), og viser også slik en modning i avhandlingsarbeidet. Det kan reflekteres over om ulik vektlegging av fokus for analysen gjennom avhandlingsarbeidet, også kan tilskrives bruk av ulike analytiske verktøy i de tre artiklene. Kanskje er artikulasjonspraksiser bedre egnet til å utforske konkurrerende diskurser, mens subjektposisjonsbegrepet slik det er anvendt i artikkel 2 og 3, er bedre egnet til å utforske individets rolle i meningsdannelse? Samtidig er det relevant å vise til en større diskusjon knyttet til Laclau og Mouffe sin forståelse av forholdet mellom struktur og subjekt (se kapittel 3.2.2). Analysene i artikkel 2 og 3 kan kritiseres for å tillegge individene for stor grad av «agency». Jeg vil imidlertid, med referanse til både Laclau (1990), Howarth (2000) og Griggs & Howarth (2013), argumentere for at subjektposisjonsbegrepet slik det er beskrevet særlig hos Laclau, åpner for en middelvei i

forholdet mellom struktur og subjekt, der subjektene forsås som både aktive og passive. Dette gjør det interessant å studere hvordan diskursene tas i bruk på praksisnivået.

Valg av metodisk fremgangsmåte, er tett knyttet til både problemstilling og de teoretiske valgene. Jeg har i kapittel 4.6 pekt på noen av de faglige og teoretiske diskusjonene rundt bruken av intervju som metode i diskursteoretiske studier. Jeg vil i det videre reflektere rundt det metodiske opplegget i denne avhandlingen. Hvilke datakilder som velges i en studie, må først og fremst være avhengig av hvilke type kunnskap man ønsker å oppnå. Bidraget til denne avhandlingen er rettet mot å beskrive hvilke diskurser informantene tar i bruk i sine refleksjoner rundt det å arbeide med barn på tvang, og det å være plassert på tvang, og diskutere hvordan disse diskursene står i forhold til politiske styringstrender. Den diskursteoretiske tradisjonen jeg er inspirert av, retter fokus mot de abstrakte diskursene *utenfor* selve samhandlings-situasjonen. Dette for eksempel til forskjell fra andre diskursteoretiske tradisjoner som retter seg mot å studere variasjoner i språkbruk i bestemte praksiser eller i bestemte samhandlingssituasjoner (jamfør kapittel 3.1). For å få kunnskap om hvilke ideer eller interesser som dominerer på et område, må en utforske subjektens egne legitimerende forklaringer (Torfing, 2005). Jeg vil argumentere for at dette gjør intervju og fokus-grupper til formålstjenlige metoder for å frembringe kunnskap i denne tradisjonen.

I avhandlingen brukes intervjuet som en kilde til informasjon om informantens refleksjoner rundt et tema. Når jeg valgte intervjuformen som primær datakilde, var formålet ikke å få tilgang til informantens indre tanker og meninger eller å avdekke realitet, men å gi informantene muligheter til å produsere snakk fra sitt eget perspektiv og trekke frem situasjoner fra arbeidet og hverdagen i institusjonen som opptok dem. Samtidig gir intervjuet mulighet til å reflektere over forhold utenfor selve intervju-konteksten, slik som politisk og historisk kontekst. Intervjuet slik det er benyttet i denne avhandlingen kan beskrives som empiriske vindu til en analyse av meningsdanning og de diskurser som tas i bruk i denne meningsdannelsen (Nikander, 2012, s.410, *min oversettelse*). I omtalen av intervjuet som datakilde i artikkel 1 og 2, skriver jeg at intervjuet er en egnet metode til å få frem informantens subjektive beskrivelser av sine erfaringer. Dette er en generell definisjon av intervjuet, som jeg vil understreke

at ikke har vært formålet med intervjuet i denne avhandlingen som retter oppmerksomheten mot meningsdannelse som kollektivt fenomen.

En utfordring knyttet til bruk av intervjuet som metode i dette studiet, har vært å tilrettelegge intervjuet på en måte som gir fylldige beskrivelser av egne refleksjoner. Livsformintervjuet der informantene ble bedt om å fortelle om egen hverdag på institusjonen opplevdes som nyttig. Samtidig opplevde jeg at dette ikke gav tilstrekkelig med beskrivelser som kunne relateres til de styringstrendene jeg ville rette oppmerksomheten mot, slik at jeg måtte supplere med spørsmål knyttet til tema. Dette kan skyldes flere forhold. For det første at jeg ikke var nok erfaren i selve livsformintervjuet til å dra nytte av hele dets potensiale. For det andre opplevde jeg i ungdomsintervjuene stor variasjon i hvor mye den enkelte snakket. Dette var en utfordring. Samlet utgjør derfor de 17 ungdomsintervjuene et noe mindre materiale enn jeg skulle ha ønsket.

Fokusgrupper ble opplevd som en særlig nyttig kilde til refleksjoner og beskrivelser av praksis. Både tematiske spørsmål og bruken av case åpnet opp mulighetene for at informantene kunne reflektere sammen om forhold knyttet til politiske styringstrender og egen arbeidshverdag. Jeg kan i ettertid reflektere rundt hvorvidt jeg burde ha gjort mer bruk av fokusgrupper, for eksempel i ungdomsintervjuene for å få et fyldigere materiale. Det blir også argumentert for at etnografi er en spesielt nyttig metode for å studere barndom, som i større grad er egnet til å få frem barnets direkte stemme og deltakelse i produksjon av sosiologiske data (James og Prout, 2015, s. 7). Jeg kan delvis være enig i denne påstanden, men som jeg har argumentert for, må valg av metode også være avhengig av hvilke kunnskap man ønsker å frembringe. En etnografisk metode ville ha gitt tilgang til kunnskap om hvordan praksis og hverdagsliv *gjøres*, i stedet for kunnskap om hvordan praksis og hverdagsliv *gis mening* gjennom informantenes fortellinger, som er denne avhandlingens bidrag.

Det har gjennom tidene blitt reist en del kritikk mot post-strukturell diskursteori i forhold til potensiale for kunnskapsbidrag. Kritikken retter seg særlig mot at teorien er egnet til å forklare og beskrive, men mangler en kritisk brodd (Critchley, 2004). Laclau og Mouffe har for eksempel blitt anklaget for å ikke ha gjort tydelig rede for

hvorvidt de har ambisjoner om å være normative i sin teoriutvikling (Howarth, 2000, 2004). Jeg mener at med utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk tilnærming vil det være uriktig å ha en ambisjon om å være normativ, men gjennom beskrivelser av konkurrerende diskurser, har avhandlingen hatt som ambisjon å stimulere til kritisk refleksjon. Gjennom å løfte frem motsetninger og spenninger i informantenes meningsdannelser og peke på forbindelsene mellom diskurs og sosial realitet, vil avhandlingen bidra til å rette et kritisk blikk mot hvilke forståelser som dominerer på praksisnivået, og hvordan disse forholder seg til politiske styringstrender.

Begrepet destabiliserende diskursanalyse har blitt utviklet for å beskrive den muligheten som en diskursteoretisk tilnærming gir for å riste ved de etablerte sannhetene (Søndergaard, 2000). Gjennom å vise frem konkurrerende og dominerende snakke – og tenkemåter på praksisnivået i institusjonsbarnevernet, vil jeg bidra til å legge til rette for refleksjoner og nysgjerrighet hos leseren. Ved å rokke litt ved de etablerte sannhetene og ved politiske honnørord, kan diskursanalysen bidra til å skape debatt, men ansvaret for dette overlates til leseren. I dette avsluttende kapittelet har jeg tatt opp og belyst forhold knyttet til tvangskonteksten og det profesjonelle handlingsrommet som har blitt aktualisert gjennom funn i avhandlingen. Jeg gir ingen normative anbefalinger, men jeg inviterer leseren til å undre seg sammen med meg, og gjøre seg opp sin egen mening om de forhold som diskuteres. På denne måten ønsker jeg å bidra til kritisk refleksjon både rundt innholdet i politiske styringstrender og rundt innholdet i profesjonell praksis, og hva dette betyr for barn på tvang.

Referanseliste

- Abbott, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago og London: University of Chicago Press.
- Addams, J. (1902). *Democracy and social ethics*. New York: Macmillan.
- Alanen, L. (2007). Theorizing children's welfare. I H. Wintersberger, L. Alanen, T. Olk & J. Qvortrup (Red.), *Childhood, generational order and the welfare state: exploring children's social and economic welfare* (Vol. 1) (s. 27-45). Odense: University Press of Southern Denmark.
- Amundsen, H. M. (2002). Det sosialt konstruerte barnet. I S. Sagberg & K. Steinsholt (Red.), *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s.44-63). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andenæs, A. (2000). Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s.287-321). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Andersen, N.Å. (1999). *Diskursive analysestrategier*. København: Nyt fra Samfundsvidenskabene.
- Andersson, B. (2007). *Diversity in residential care and treatment for young people in Sweden*. Avhandling. Department of Psychology, Göteborg University.
- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Andreassen, T. (2005). Nye institusjonstiltak for ungdom med atferdsvansker. *Norges barnevern*. (2), 2-7.
- Andreassen, T. (2015). MultifunC: Multifunctional treatment in residential and community settings. I J.K. Whittaker, J.F del Valle & L.Holmes (Red.), *Therapeutic residential care for children and youth: Developing evidence-based international practice* (s.100-110). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood: a Social History of Family Life*. New York: Vintage.
- Arthur, S., & Nazroo, J. (2003). Designing fieldwork strategies and materials. I J. Ritche & J. Lewis (Red.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (s. 109-137). London: Sage.
- Aubrey, C., & Dahl, S. (2005). Children's voices: The views of vulnerable children on their service providers and the relevance of services they receive. *British journal of social work*, 36(1), 21-39.
- Backe-Hansen, E. (2001). Etske dilemmaer i barnevernsforskning. I P. Repstad og A. Ryen (Red.), *Verneverdig: barnevern, forskning og etikk* (s.15-31). Bergen: Fagbokforlaget.
- Backe-Hansen, E. (2009a). Hva innebærer et kunnskapsbasert barnevern? *Fontene Forskning*, 2, 4-16.

- Backe-Hansen, E. (2009b). Barn. De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet 01.11.17 fra <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/>
- Backe-Hansen, E., Bakketeig, E., Gautun, H., & Backer Grønningsæter, A. (2011). *Institusjonsplassering-siste utvei?* (Rapport nr. 21/2011). Oslo: NOVA.
- Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (2012). Hvordan forske på og med barn og unge? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (s. 11-32). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Baker, C. (2004). Membership categorization and interview accounts. *Qualitative research: Theory, method and practice*, 2, 162-176.
- Barfoed, E. M., & Jacobsson, K. (2012). Moving from 'gut feeling' to 'pure facts': Launching the ASI interview as part of in-service training for social workers. *Nordic Social Work Research*, 2(1), 5-20.
- Barneloven (1981). Lov av 08.april 1981, nr 7. om Lov om Barn og Foreldre.
- Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. (2009). *Et kunnskapsbasert barnevern. Strategi for FoU- arbeidet i Barne - og likestillingsdepartementet og Barne - ungdoms og familiedirektoratet. 2009-2012.*
- Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. (2010). *Ny rusplan.* Hentet 30.10.17 fra <http://www.mynewsdesk.com/no/news/ny-rusplan-9040>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Barne - og likestillingsdepartementets forskningsstrategi 2016-2020.* Hentet 30.10.17 fra https://www.regjeringen.no/contentassets/84fbb7eef3074d99826b2b777f4d1b30/bld-forskningsstrategi-2016-2020_net.pdf
- Barneombudet. (2015). *Grenseløs Omsorg. Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern.* Barneombudets fagrappport 2015. Hentet 01.11.17 fra http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2015/08/Rap.Grensel_omsorg_2015_enkelt sider.pdf
- Barnevernsloven (1992). Lov av 17.juli 1992, nr. 100 om Lov om Barnevernstjenester.
- Barnevernsproffene. (2012). *Høringsutkast til endringer i Barnevernloven.* Hentet 25.10.17 fra https://www.regjeringen.no/contentassets/8e0863175592420298841778f8541c13/barnevernsproffene_.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2010a). *Kvalitet i barnevernsinstitusjoner.* Rapport fra Barne-ungdoms og familiedirektoratets arbeidsgruppe. Hentet 30.10.17 fra <https://www.buudir.no/nn/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00001110>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2010b). *Retningslinjer for fagteamenes arbeid i Bufetat. 2010-2011.* Hentet 30.10.17 fra https://www.buudir.no/global/nbbf/Barnevern/Retningslinjer_for_fagteamenes_arbeid_i_Bufetat.pdf
- Bartley, K. (1998). *Barnpolitikk och barnets rättigheter.* Avhandling. Göteborg: Sociologiska Institutionen.

- Befring, E. (2010). Barnevernet i historisk lys. I E. Befring, I. Frønes & M-A. Sørli (Red.), *Sårbare unge: nye perspektiver og tilnærminger* (s. 15- 30). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bell, M. (2002). Promoting children's rights through the use of relationship. *Child & Family Social Work*, 7(1), 1-11.
- Bengtsson, T. T. (2012). *Youth behind bars: An ethnographic study of youth confined in secure care institutions in Denmark*. Avhandling. Sociologisk Institut. Københavns Universitet.
- Bengtsson, T. T., & Jakobsen, T.B. (2009). *Institutionsanbringelse af unge i Norden: En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser*. København: SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Bergmark, A., & Lundström, T. (2006). Mot en evidensbaserad praktik? Om färdriktningen i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13(2), 99-113.
- Bergmark, A., & Lundström, T. (2011). Guided or independent? Social workers, central bureaucracy and evidence-based practice. *European Journal of Social Work*, 14(3), 323-337.
- Bessell, S., & Gal, T. (2009). Forming partnerships: The human rights of children in need of care and protection. *The international Journal of Children's rights*, 17(2), 283-298.
- Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-138.
- Bisman, C. (2004). Social work values: The moral core of the profession. *British Journal of Social Work*, 34(1), 109-123.
- Bleiklie, I. (1985). *Politikkens forvaltning*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Bloor, M. (2001). *Focus groups in social research*. London: Sage.
- Brodkin, E. Z. (2011). Policy work: Street-level organizations under new managerialism. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 21, i253-i277.
- Bullock, R., & McSherry, D. (2009). Residential care in Great Britain and Northern Ireland: Perspectives from the United Kingdom. *Residential care of children: Comparative perspectives*, 20-37.
- Bulmer, M., & Rees, A. M. (1996). *Citizenship today: The contemporary relevance of TH Marshall*. London: Routledge.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Christensen, T. (2015). Statsvitenskapelig organisasjonsforskning i Norge - utvikling av teori og praksis. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 30(1), 50-61.
- Christensen, T., Lie, A., & Lægreid, P. (2008). Beyond new public management: agencification and regulatory reform in Norway. *Financial Accountability & Management*, 24(1), 15-30.

- Christensen, T & Læg Reid, P. (2001). Introduction. I T.Christensen & P. Læg Reid (Red.), *New Public Management. The transformation of Ideas and Practice* (s.1-11). Aldershot: Ashgate.
- Cockburn, T. (1998). Children and Citizenship in Britain A Case for a Socially Interdependent Model of Citizenship. *Childhood*, 5(1), 99-117.
- Cohen, E. F. (2005). Neither Seen Nor Heard: Children's Citizenship in Contemporary Democracies. *Citizenship studies*, 9(2), 221-240.
- Critchley, S. (2004). Is there a normative deficit in the theory og hegemony? I S. Critchley & O. Marchart (Red.), *Laclau: A critical reader* (s.113-122). London: Routledge.
- Dahl, T. S. (1978). *Barnevern og samfunnsvern: om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax Forlag.
- Dalrympe, J. (2003). Professional Advocacy as a Force for Resistance. *Child Welfare in British Journal of Social Work*, 33(8), 1043-1062.
- Degner, J., & Henriksen, A. (2007). *Placerad utanför sitt sammanhang: En uppföljningsstudie av 46 institutionsplacerade ungdomars privata och formella relationer*. Avhandling. Örebro Universitet.
- De Swart, J. J. W., Van den Broek, H., Stams, G. J. J. M., Asscher, J. J., Van der Laan, P. H., Holsbrink-Engels, G. A., & Van der Helm, G. H. P. (2012). The effectiveness of institutional youth care over the past three decades: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1818-1824.
- Dustin, D. (2006). Skills and knowledge needed to practise as a care manager: Continuity and change. *Journal of Social Work*, 6(3), 293-313.
- Eckhoff, T. E., & Jacobsen, K. D. (1960). *Rationality and responsibility in administrative and judicial decision-making*. Interdisciplinary studies from the Scandinavian summer University (Vol. 5). København: Munksgaard.
- Egelund, T., & Jakobsen, T. B. (2009). *Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår*. København: Akademisk Forlag.
- Egelund, T., & Jakobsen, T. B. (2011). Inledning. I T. Egelund & T.B Jakobsen (Red.), *Døgninstitutionen: Modsætninger og strategier, når børn og unge anbringes* (s. 9-32). København: Hans Reitzels Forlag.
- Ellis, K. (2011). 'Street-level Bureaucracy' Revisited: The Changing Face of Frontline Discretion in Adult Social Care in England. *Social Policy & Administration*, 45(3), 221-244.
- Emond, R. (2003). Putting the care into residential care: The role of young people. *Journal of Social work*, 3(3), 321-337.
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnspeil*. Oslo: Pax.
- Espersen, L. D. (2010). *Bekymrende identiteter: Anbragte børns hverdagsliv på behandlingshjem*. København: SFI-Det nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Evans, T. (2010a). *Professional discretion in welfare services: Beyond street-level bureaucracy*. Surrey: Ashgate Publishing Company.

- Evans, T. (2010b). Professionals, managers and discretion: Critiquing street-level bureaucracy. *The British Journal of Social Work*, 41(2), 368-386.
- Evans, T., & Harris, J. (2004). Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *British journal of social work*, 34(6), 871-895.
- Everson, S. (1996). *Aristotle: The politics and the constitution of Athens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Falck, S. (2006). *Mellom straff og behandling: tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Fern, E. (2014). "Grown-ups Never Understand Anything by Themselves...." *Practice, Social Work in action* 26(1), 3-22.
- Farrell, C., & Morris, J. (2003). The neo-bureaucratic state: Professionals, managers and professional managers in schools, general practices and social work. *Organization*, 10(1), 129-156.
- Finch, H., & Lewis, J. (2003). Focus groups. *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. I J. Ritchie & J. Lewis (Red.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (s.170-198). London: Sage.
- Flynn, R. (2004). 'Soft bureaucracy', Governmentality and Clinical Governance: Theoretical Approaches to Emergent Policy. I A.Gray & S.Harrison (Red.), *Governing Medicine: Theory And Practice* (s.11-26). Birkshire (UK): Open University Press.
- FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20.nov. 1989. Hentet 26.10.17 fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8
- Follesø, R. (2014). Barndom og barnevern. I A.Solstad, R.Follesø & K.Mevik (Red.), *Kort om barnevern*. 2.utgave (s.33-44). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fossestøl, B. (2013). Evidens og praktisk kunnskap. *Fontene Forskning* 2, 55-66.
- Fossum, S., & Holmen, C.I. (2011). *Implementering av behandlingsmodellen - MultifunC*. RKBU Nord, rapport 1. Universitetet i Tromsø. Hentet 30.10.17 fra <https://uit.no/Content/287590/RKBU%20rapport%201%202012.pdf>
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. (1980). *The history of sexuality. Volume one: An introduction*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1988). Technologies of the self. I L.H.Martin, H.Gutman & P.H.Hutton (Red.), *Technologies of the self. A seminar with Michel Foucault* (s.16-49). Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. I C.Gordon, G.Burchell & P. Miller (Red.), *The Foucault effect: Studies in governmentality* (s. 87-104). Chicago: The University of Chicago Press.
- Fransson, E. (2009). *Fortidens tyngde. Om selvarbeid under opphold og utflytning fra ungdomshjem*. Avhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.

- Franzén, A. G. (2015). Responsibilization and Discipline. Subject Positioning at a Youth Detention Home. *Journal of Contemporary Ethnography*, 44(3), 251-279.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism, the third logic: on the practice of knowledge*. Chicago: University of Chicago press.
- Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms (2016). "Dei forsto meg ikkje". Tilsynsrapprt 19.sept 2016. Hentet 25.10.17 fra <https://www.fylkesmannen.no/PageFiles/835164/Dei%20forsto%20meg%20ikkje%20-%20tilsynsrapport.pdf>
- Gallagher, M., Smith, M., Wosu, H., Stewart, J., Hunter, S., Cree, V. E., & Wilkinson, H. (2011). Engaging with families in child protection: Lessons from practitioner research in Scotland. *Child welfare*, 90(4), 117.
- Garrett, P. M. (2005). Social work's 'electronic turn': notes on the deployment of information and communication technologies in social work with children and families. *Critical Social Policy*, 25(4), 529-553.
- Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American psychologist*, 40(3), 266.
- Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (2011). Changing Patterns of Response and Emerging Orientations. I N.Gilbert, N.Parton & M.Skivenes (Red.), *Child Protection Systems. International trends and orientations* (s.243-257). New York: Oxford University Press.
- Gilgun, J. F. (2005). The four cornerstones of evidence-based practice in social work. *Research on Social Work Practice*, 15(1), 52-61.
- Gilligan, R. (2009). Residential care in Ireland. *Residential care of children-comparative perspectives*, 3-19.
- Goodyer, A. (2013). Understanding looked-after childhoods. *Child & Family Social Work*, 18(4), 394-402.
- Gotvassli, K.-Å., Augdal, I.-L. G., & Rotmo, B. (2014). Når kunnskapen sitter i veggene. En empirisk studie av ulike kunnskapsformer og muligheter for kunnskapsutvikling i to barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern* (02-03), 107-121.
- Graham, M. (2011). Changing paradigms and conditions of childhood: Implications for the social professions and social work. *British journal of social work*, 41(8), 1532-1547.
- Greve, C. (2012). *Reformanalyse: Hvordan den offentlige sektor grunnleggende er blevet forandret i 00'erne*. København: Jurist - og økonomiforbundets forlag.
- Grietens, H. (2013). Is there a pan-European perspective on evidence-based practice in child welfare? A critical reflection. *Journal of Children's Services*, 8(3), 161-168.
- Griffin, C. (2007). Being dead and being there: research interviews, sharing hand cream and the preference for analysing naturally occurring data'. *Discourse Studies*, 9(2), 246-269.

- Griggs, S. & Howarth, D. (2013). *The politics of airport expansion in the United Kingdom: hegemony, policy and the rhetoric of 'sustainable aviation'*. Manchester: Manchester University Press.
- Grimen, H. (2009). Debatten om evidensbasering - noen utfordringer. I H. Grimen & L.I. Terum (Red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (s. 191-222). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Grimen, H., & Terum, L. I. (2009). Profesjonsutøvelse - kvalitet og legitimitet. I H. Grimen & L.I. Terum (Red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (s.9-16). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (1997). *The new language of qualitative method*. New York: Oxford University Press.
- Haavind, H. (1987). *Liten og stor. Mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, H. (2000). På jakt etter kjønnede betydninger. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 7-60). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie: Om makt og avmakt i det 20. Århundret*. Oslo: Akribe.
- Hall, S. (2001). Foucault: Power, knowledge and discourse. I M. Wetherell, S.Taylor & S.J.Yates (Red.), *Discourse Theory and Practice. A reader* (s.72-81). London: Sage Publications Ltd.
- Hansen, H.F., & Rieper, O. (2009). Evidensbevægelsens formål og organisering. I H. Grimen & L.I. Terum (Red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (s.17- 37). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Hart, D, La Valle, I & Holmes, L. (2015). *The place of residential care in the English child welfare system*. Forskningsrapport. London: Departement for Education.
- Hassel Kristoffersen, C., Holth, P., & Ogden, T. (2011). *Modeller for rusbehandling. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Atferdssenteret.
- Havik, T., Larsen, M., Nordstoga, S & Veland, J. (2004). *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsetilsynet (2016). *Tilsynsmelding 2016*. Hentet 20.11.17 fra http://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/tilsynsmelding/2016/takk_ida.pdf
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, (1) 2, 57-75.
- Hennum, N. (2015). Makten i barnet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 91(02), 125-138.
- Heptinstall, E. (2000). Research note. Gaining access to looked after children for research purposes: lessons learned. *British journal of social work*, 30(6), 867-872.
- Hjørne, E., Juhila, K., & Van Nijnatten, C. (2010). Negotiating dilemmas in the practices of street-level welfare work. *International Journal of Social Welfare*, 19(3), 303-309.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (Vol. 37). London: Sage.

- Holth, P. (2008). Læringsbasert rusbehandling. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 45(10), 1276-1284.
- Holthe, V. G. (2002). Rettighetsbarnet. Brytninger og tvetydigheter i kulturens barndomsforståelse I S. Sagberg & K. Steinsholt (Red.), *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s. 110-116). Oslo: Universitetsforlaget.
- Howarth, D. (2000). *Discourse: Concepts in the social sciences*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Howarth, D. (2004). Hegemony, political subjectivity, and radical democracy. I S. Chritchley & O. Marchart (Red.), *Laclau: A critical reader* (s.256-276). New York: Routledge.
- Howarth, D. & Stavrakakis, Y. (2000). Introducing discourse theory. I D. Howarth, A. J. Norval & Y. Stavrakakis (Red.), *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change* (s. 1-23). Manchester: Manchester University Press.
- Howe, D. (1991). Knowledge, power and the shape of social work practice. I M.Davies (Red.), *The sociology of social work* (s. 202-220). London: Routledge.
- Hydén, M. (2000). Forskningsintervjuen som relationell praktisk. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 130-154). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hydén, M. (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative Social Work*, 13(6), 795-812.
- Højlund, S. (2006). Hjemlighed som pædagogisk strategi. I O.S.Kristensen (Red.), *Mellem Omsorg Og Metode, Tværfaglige studier i institutionsliv* (s. 95-135). Viborg: Forlaget PUC.
- Jacobsen, K. D. (1960). Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1(1), 231-248.
- Jacobsen, K. D. (1964). *Teknisk hjelp og politisk struktur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, K. D. (1967). Politisk fattigdom. *Kontrast*, 6- 9.
- Jakobsen, T. B. (2010). 'What Troubled Children Need'. Constructions of Everyday Life in Residential Care. *Children & Society*, 24(3), 215-226.
- Jakobsen, T. B. (2014). Varieties of Nordic Residential Care: A Way Forward for Institutionalized Therapeutic Interventions?. I J.K. Whittaker, J.F del Valle & L.Holmes (Red.), *Therapeutic residential care for children and youth: Developing evidence-based international practice* (s. 87-97). London: Jessica Kingsley Publishers.
- James, A. (2011). To be (come) or not to be (come): Understanding children's citizenship. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 633(1), 167-179.
- James, A., & James, A. (2004). *Constructing childhood: Theory, policy and social practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- James, A., & James, A. (2008). Changing childhood in the UK: reconstructing discourses of 'risk' and 'protection' *European childhoods*, 105-128.
- James, A., & Prout, A. (2015). A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, Promise and problems? I A. James & A. Prout (Red.), *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood* (s. 6-28). Classic Edition. Oxon og New York: Routledge.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- James, S. (2011). What works in group care?—A structured review of treatment models for group homes and residential care. *Children and youth services review*, 33(2), 308-321.
- James, S. (2017). Implementing Evidence-Based Practice in Residential Care—How Far Have We Come? *Residential Treatment for Children & Youth* (just-accepted).
- James, S., Thompson, R. W., & Ringle, J. L. (2017). The implementation of evidence-based practices in residential care: Outcomes, processes, and barriers. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 25(1), 4-18.
- James, S., Thompson, R., Sternberg, N., Schnur, E., Ross, J., Butler, L., . . . Muirhead, J. (2015). Attitudes, perceptions, and utilization of evidence-based practices in residential care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 32(2), 144-166.
- Jamous, H. & Peloille, B. (1970). Professions or Self-Perpetuating Systems? Changes in the French University-Hospital System. I J. A. Jackson (Red.), *Professions and Professionalization*, Vol. 3. Sociological studies (s. 109-152). Cambridge: Cambridge University Press.
- Jansen, A. (2011). *Young people in residential care: narrative engagement and processes of subjectivation*. Avhandling, Department of Psychology. University of Oslo.
- Johansson, J. (2007). *Residential care for young people in Sweden: homes, staff and residents*. Department of Psychology, Göteborg University.
- Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I N. Mik-Meyer & M. Järvinen (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter* (s.27-48). Gylling: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (2012). Indledning: At skabe en professionel. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *At skabe en professionel: Ansvar og autonomi i velfærdsstaten* (s. 13-28). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jørgensen, T. (2016). *Til barnets beste. En studie av avgjerdsprosessar og problemløysing i det kommunale barnevernet*. Avhandling. Institutt for Sosiologi. Nord Universitet.
- Kayed, N. S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A.-M., & Wichstrøm, L. (2015). *Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*. Forskningsrapport Nasjonalt kunnskapscenter for barn og unge. NTNU: Trondheim.
- Kirton, D. (2009). *Child social work policy & practice*. London: Sage.

- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research. Introducing focus groups. *BMJ: British medical journal*, 311(7000), 299.
- Kjørholt, A. T. (2002). Small is Powerful Discourses on Children and Participation'in Norway. *Childhood*, 9(1), 63-82.
- Kjørholt, A. T. (2004). *Childhood as a social and symbolic space: discourses on children as social participants in society*. Avhandling. Faculty of Social Sciences and Technology Management, NTNU: Trondheim.
- Kjørholt, A. T. (2007). Childhood as a Symbolic Space: Searching for Authentic Voices in the Era of Globalisation. *Children's Geographies*, 5(1-2), 29-42.
- Kjørholt, A.-T., & Lindén, H. (2004). Children and youth as citizens: Symbolic participants or political actors. I H. Brembeck, B. Johansson & J. Kampmann (Red.), *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies* (s.63-87). København: Samfunnsforlaget.
- Kjær, A.M. (2004). *Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Knorth, E. J., Harder, A. T., Zandberg, T., & Kendrick, A. J. (2008). Under one roof: A review and selective meta-analysis on the outcomes of residential child and youth care. *Children and Youth Services Review*, 30(2), 123-140.
- Koltveit, S. (2013). Felles terapeutiske virkemidler i ruskollektiver for mindreårige. *Tidsskrift for miljøarbeid*(2). Universitet i Stavanger.
- Kosher, H., Ben-Arieh, A., & Hendelsman, Y. (2016). *Children's Rights and Social Work*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Kvale, S. (1996). *Interviews. An introduction to qualitative research writing*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Kvalø, K. K., & Köhler-Olsen, J. (2016). *Barnerett: i et nøtteskall*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Laclau, E. (1990). *New reflections on the revolution of our time*. London: Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Lansdown, G. (1994). Children's rights. I B.Mayall (Red.), *Children's childhoods: Observed and experienced* (s. 33-44). London: Falmer Press.
- Larkins, C. (2014). Enacting children's citizenship: Developing understandings of how children enact themselves as citizens through actions and Acts of citizenship. *Childhood*, 21(1), 7-21.
- Lightfoot, J., & Sloper, P. (2003). Having a say in health: involving young people with a chronic illness or physical disability in local health services development. *Children & Society*, 17(4), 277-290.
- Lipsky, M. (1980). *Street level bureaucracy* (Vol. 198). New York: Russell Sage Foundation.
- Lister, R. (2007a). From object to subject: including marginalised citizens in policy-making. *Policy & Politics*, 35 (3), 437-455.
- Lister, R. (2007b). Why citizenship: Where, when and how children? *Theoretical inquiries in Law*, 8(2), 693-718.

- Lister, R. (2008). Inclusive citizenship, gender and poverty: some implications for education for citizenship. *Citizenship teaching and learning*, 4(1), 3-19.
- Macgowan, M.J., & Vakharia, S.P. (2016). Evidence-based social work practice. I G. Palattiyil, D. Sidhva & M. Chakrabarti, M. (Red.), *Social work in a global context: Issues and challenges* (s. 39-56). London: Routledge.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayall, B. (2000). The sociology of childhood in relation to children's rights. *The International Journal of Children's Rights*, 8(3), 243-259.
- McDonald, C. (2003). Forward via the past? Evidence-based practice as strategy in social work. *The Drawing Board: An Australian Review of Public Affairs*, 3(3), 123-142.
- McLeod, A. (2007). Whose agenda? Issues of power and relationship when listening to looked-after young people. *Child & Family Social Work*, 12(3), 278-286.
- Mik-Meyer, N. & Järvinen, M. (2005). Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. I: N.Mik-Meyer & M.Järvinen (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter* (s.9-23). Gylling: Hans Reitzels Forlag.
- Moe, T., & Kvello, Ø. (2014). *Barnevernledelse*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Molander, A., & Terum, L. (2008). Profesjonsstudier–en introduksjon. I A. Molander, A. & L.I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 13-29). Oslo: Universitetsforlaget.
- Moosa-Mitha, M. (2005). A difference-centred alternative to theorization of children's citizenship rights. *Citizenship studies*, 9(4), 369-388.
- Moran-Ellis, J. (2010). Reflections on the sociology of childhood in the UK. *Current sociology*, 58(2), 186-205.
- Mullen, E. J., Bledsoe, S. E., & Bellamy, J. L. (2008). Implementing Evidence-Based Social Work Practice. *Research on Social Work Practice*, 18(4), 325-338.
- Mullen, E. J., Shlonsky, A., Bledsoe, S. E., & Bellamy, J. L. (2005). From concept to implementation: Challenges facing evidence-based social work. *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 1(1), 61-84.
- Munro, E. (2001). Empowering looked-after children. *Child and Family Social Work*, 6(2), 129-138.
- Munro, E. (2011). *The Munro review of child protection. Final report: A child centred system*. London: Departement for Education. The stationay office. Hentet 30.10.17 fra https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175391/Munro-Review.pdf
- Myrvold, T., Møller, G., Zeiner, H., Vardheim, I., Helgesen, M., & Kvinge, T. (2011). *Den vanskelige samhandlingen. Evaluering av forvaltningsreformen i barnevernet* (Vol. 2011:25). Oslo, NIBR.
- Nikander, P. (2012). Interviews as Discourse Data. I J.F.Gubrium, J.A.Holstein, A.B.Marvasti & K.D.McKinney (Red.), *The SAGE Handbook of Interview Research*. 2.utgave (s.397-413). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

- NOU 2016: 16. (2016). *Ny barnevernlov - Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Hentet 30.10.17 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/>
- Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming government*. Reading, MA: Adison Wesley
- Panizza, F., & Miorelli, R. (2013). Taking discourse seriously: discursive institutionalism and post-structuralist discourse theory. *Political Studies*, 61(2), 301-318.
- Peräkylä, A., & Ruusuvuori, J.(2011). Analyzing talk and text. I N.K.Denzin & Y.S.Lincoln (Red.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (s.529-543). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Picot, A. (2014). Transforming child welfare: from explicit to implicit control of families. *European Journal of Social Work*, 17(5), 689-701.
- Polanyi, M. (1964). *Personal knowledge: Towards a post-critical philosophy*. New York: Harper Torchbooks.
- Polkinghorne, D. E. (1999). Traditional research and psychotherapy practice. *Journal of clinical psychology*, 55(12), 1429-1440.
- Ponnert, L., & Svensson, K. (2016). Standardisation—the end of professional discretion? *European Journal of Social Work*, 19(3-4), 586-599.
- Potter, J. (1997). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. *Qualitative research: Theory, method and practice*, 2, 200-222.
- Potter, J., & Hepburn, A. (2005). Qualitative interviews in psychology: Problems and possibilities. *Qualitative research in Psychology*, 2(4), 281-307.
- Prout, A. (2005). *The future of childhood: Towards the interdisciplinary study of children*. London and New York: Routledge Falmer.
- Prout, A. (2011). Taking a step away from modernity: Reconsidering the new sociology of childhood. *Global studies of childhood*, 1(1), 4-14.
- Puchta, C., & Potter, J. (1999). Asking elaborate questions: Focus groups and the management of spontaneity. *Journal of Sociolinguistics*, 3(3), 314-335.
- Pålsson, D. (2016). Adjusting to standards: reflections from ‘auditees’ at residential homes for children in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 6(3), 222-233.
- Rambøll Management. (2011). *Brukerundersøkelse blant barn i statlige og regionale barneverntiltak*. Beregnet til Barne - ungdoms - og familiediretoratet. Oslo. Hentet 30.10.17 fra http://www.ramboll.no/~media/images/rm/rm%20no/pdf/publikasjoner/2011/brukerundersokelse_barn.pdf
- Reamer, F. G. (2013). *Social work values and ethics*. Columbia: University Press.
- Reime, M. A., & Fjær, S. (2010). Å tilhøre, å bli, å delta: medvirkning i overgangen fra barnevernsinstitusjon til voksenliv. *Fontene Forskning* (2), 27-38.
- Rettighetsforskriften (2011). Forskrift av 15.november 2011, nr. 1103 om Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under institusjonsopphold.

- Ritchie, J., Spencer, L., & O'Connor, W. (2003). Carrying out qualitative analysis. I J. Ritchie & J. Lewis (Red.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (s.219-262). London: Sage.
- Robinson, G. (2003). Technicality and indeterminacy in probation practice: A case study. *British journal of social work*, 33(5), 593-610.
- Roche, J. (1999). Children: Rights, participation and citizenship. *Childhood*, 6(4), 475-493.
- Roose, R., & De Bie, M. (2008). Children's rights: a challenge for social work. *International Social Work*, 51(1), 37-46.
- Rose, W., Gray, J., & McAuley, C. (2006). Child welfare in the UK: Legislation, policy and practice. I C. McAuley, P.J.Pecora & W. Rose (Red.), *Enhancing the well-being of children and families through effective interventions: International evidence for practice* (s.21-32). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Schjelderup, L., Omre, C., Marthinsen, E., Horverak, S., & Hyrve, G. (2005). Mot et nytt barnevern I L. Schjelderup., C. Omre & E. Marthinsen (Red.), *Nye metoder i et moderne barnevern* (s. 9-52). Bergen: Fagbokforlaget.
- Schwartz, I. (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Avhandling. Institut for filosofi, pædagogik og religion. Syddansk Universitet.
- Schwartz, I. (2011). Professionelles forståelser af børns særlige behov. I T. Egelund & T.B.Jakobsen (Red.), *Døgninstitutionen* (s. 91-116). København: Hans Reitzels Forlag.
- Seim, S. & Slettebø, T. (2007). Brukermedvirkning i barnevernet. I S.Seim & T.Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnvernet* (21-45). Oslo: Universitetsforlaget.
- Shemmings, D. (2000). Professionals' attitudes to children's participation in decision-making: dichotomous accounts and doctrinal contests. *Child and Family Social Work*, 5(3), 235-244.
- Sinclair, R. (1996). Editorial. *Children & Society*, 10 (2) 87-89.
- Siltala, J. (2013). New Public Management: The evidence-based worst practice?. *Administration & Society*, 45(4), 468-493.
- Skivenes, M. (2011). Norway: Toward a Child-Centric Perspective. I N.Gilbert, N.Parton & M.Skivenes (Red.), *Child Protection Systems. International trends and orientations* (s.154-179). New York: Oxford University Press.
- Slettebø, T., Oterholm, I., & Stavrum, A. (2010). *Brukermedvirkning i det statlige regionale barnevernet*. Rapport 2010/3. Oslo: Diakonhjemmets Høgskole.
- Smith, D. (2004). Introduction: Some versions of evidence-based practice. I D. Smith (Red.), *Social Work and Evidence-Based Practices* (s.7-27). London: Jessica Kingsley Publishers.

- Smith, M., Gallagher, M., Wosu, H., Stewart, J., Cree, V. E., Hunter, S., ... & Wilkinson, H. (2011). Engaging with involuntary service users in social work: Findings from a knowledge exchange project. *British Journal of Social Work*, 42(8), 1460-1477.
- Socialstyrelsen (2017). MultifunC institutionsbehandling för ungdomar med svåra beteendeproblem. Hentet 29.11.17 fra <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-1-12>
- Solstad, A. (2014). Lokalsamfunn og barnevern. I A.Solstad, R.Follesø & K.Mevik (Red.), *Kort om barnevern*. 2.utgave (s.17-31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Speer, S. A. (2002). 'Natural' and 'contrived' data: a sustainable distinction?. *Discourse Studies*, 4(4), 511-525.
- Staunæs, D. (2003). Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *NORA: Nordic journal of women's studies*, 11(2), 101-110.
- Staunæs, D. (2004). *Køn, etnisitet og skoleliv*. Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Staunæs, D., & Søndergaard, D. M. (2005). Interview i en tangotid. I N.Mik-Meyer & M.Järvinen (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter* (s.49-72). Gylling: Hans Reitzels Forlag.
- Stette, Ø. (2016). *Barnevernloven og forskrifter. Med forarbeid, tolkninger og rundskriv*. Oslo: Pedlex.
- Stokholm, A. (2009). *Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger: En antropologisk analyse af socialitet og identitetsdannelse på døgninstitution*. Avhandling. Humanistisk Fakultet. Aarhus Universitet.
- Storø, J., Bunkholdt, V., & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde og familien alltid et gode? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87, 166-181.
- Søndergaard, D. M. (2000). Destabiliserende diskursanalyse. I H.Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s.60-105). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Søndergaard, D. M. (2005). At forske i komplekse tilblivelser: kulturanalytiske, narrative og poststrukturalistiske tilgange til empirisk forskning. I T.B.Jensen & G.Christensen (Red.), *Psykologiske og pædagogiske metoder* (s.233-267). Fredriksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Taylor, C. (2004). Underpinning knowledge for child care practice: reconsidering child development theory. *Child & Family Social Work*, 9(3), 225-235.
- Taylor, S. (2001). Locating and conducting discourse analytic research. I M, Wetherell, S.Taylor & S.J.Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s.5-48). London: Sage Publications Ltd.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Thrana, H. M. (2008). *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Thuen, F. (2008). *Om barnet. Oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Tisdall, E. K. M., & Punch, S. (2012). Not so 'new'? Looking critically at childhood studies. *Children's Geographies*, 10(3), 249-264.
- Torring, J. (2005). Discourse theory: Achievements, arguments, and challenges I D. Howarth & J. Torring (Red.), *Discourse theory in European politics* (s. 1-32). New York: Palgrave Macmillan.
- Trinder, L. (1997). Competing constructions of childhood: Children's rights and children's wishes in divorce. *The Journal of Social Welfare & Family Law*, 19(3), 291-305.
- Tysnes, I. B. (2014). *Ungdommenes opplevelse av plassering, opphold og ettervern: En studie av institusjonsplasseringer etter lov om barneverntjenester § 4.24*. Avhandling. Fakultet for amfunnsfag og teknologiledelse. NTNU.
- Ulset, G. (2010). Tilværelse og oppvekst i barneverninstitusjon. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1), 49-71.
- Ulset, G. (2011). Ungdoms fritid ved opphold i barnevernsinstitusjon - et medvirkningsperspektiv. *Fontene Forskning*, (1), 18-31.
- Ulset, G., & Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem? Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(02), 69-83.
- Ulvik, O. S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors: Exploring the institutional logic of child protection work*. Avhandling. Universitetet i Bergen.
- Valentine, K. (2011). Accounting for agency. *Children & Society*, 25(5), 347-358.
- Ward, H., Skuse, T., & Munro, E. R. (2005). 'The Best of Times, the Worst of Times': Young People's Views of Care and Accommodation. *Adoption & Fostering*, 29(1), 8-17.
- Warming, H. (2005). Erkendelse gjennom opplevelse: Når indlevelse ikke er mulig. I N.Mik-Meyer & M.Järvinen (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observasjoner og dokumenter* (s. 145-168). København: Hans Reitzels Forlag.
- Warming, H. (2006). "How Can You Know? You're Not a Foster Child": Dilemmas and Possibilities of Giving Voice to Children in Foster Care. *Children Youth and Environments*, 16(2), 28-50.
- Warming, H. (2011). Childrens Participation and Citizenship in a Global Age. Empowerment, Tokenism or Discriminatory Disciplining? *Social Work & Society*, 9(1), 119-134.

- Wastell, D., White, S., Broadhurst, K., Peckover, S., & Pithouse, A. (2010). Children's services in the iron cage of performance management: street-level bureaucracy and the spectre of Švejkism. *International Journal of Social Welfare*, 19(3), 310-320.
- Watson, D. (2003). Defining quality care for looked after children: Frontline workers' perspectives on standards and all that? *Child & Family Social Work*, 8(1), 67-77.
- Webb, S. A. (2001). Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work. *British journal of social work*, 31(1), 57-79.
- Wells, K. (2011). The politics of life: governing childhood. *Global studies of childhood*, 1(1), 15-25.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse & Society*, 9(3), 387-412.
- Wetherell, M. (2001). Themes in Discourse Research: The Case of Diana. I M. Wetherell, S.Taylor & S.J.Yates (Red.), *Discourse Theory and Practice. A reader* (s.14-28). London: Sage Publications Ltd.
- Whittaker, J.K, Del Valle, J. & Holmes, L. (2015). Introduction. The Current Landscape of Therapeutic Residential Care. I J.K. Whittaker, J.F del Valle & L.Holmes (Red.), *Therapeutic residential care for children and youth: Developing evidence-based international practice* (s. 23-33). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Whittaker, J. K., Holmes, L., del Valle, J. F., Ainsworth, F., Andreassen, T., Anglin, J., . . . Canali, C. (2016). Therapeutic residential care for children and youth: A consensus statement of the international work group on therapeutic residential care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 33(2), 89-106.
- Wilkinson, S. (2004). Focus Group Research. I D.Silverman (Red.), *Qualitative research: Theory, method and practice* (s. 177-199). Thousand Oaks, California: Sage.
- Winter, K. (2006). Widening our knowledge concerning young looked after children: the case for research using sociological models of childhood. *Child & Family Social Work*, 11(1), 55-64.
- Winter, K. (2009). Relationships matter: the problems and prospects for social workers' relationships with young children in care. *Child & Family Social Work*, 14(4), 450-460.
- Woodhead, M. (1999). Reconstructing developmental psychology—some first steps. *Children & Society*, 13(1), 3-19.

Reime, M.A. (2016): Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-based Practice. *Professions and Professionalism*, Volum 6, No 1. <http://dx.doi.org/10.7577/pp.1434>

Monika Alvestad Reime

Discourses in Residential Child Care and Possibilities for Evidence-Based Practice

Abstract: This article explores professional discourses in the Norwegian residential child care system. It discusses how the discourses serve as constraints on and possibilities for evidence-based practice when different definitions of evidence-based practice are considered. Among the Nordic countries, Norway has been a forerunner in the implementation of evidence-based practice in child welfare. However, I argue that tensions exist, both within professional practice and between professional understandings and policy aims. I use discourse theory to analyze interviews with 19 professionals working in coercive residential child care. The results reveal two competing professional discourses: the discourse of technoscience and the discourse of indeterminacy. Possibilities of evidence-based practice in residential child care are found within both discourses if a wide and inclusive definition of evidence-based practice is applied. This study emphasizes the importance of engaging in constant reflection when discussing possibilities for evidence-based practice within residential child care.

Keywords: professional discourses, residential child care, evidence-based practice, scientific knowledge, professional judgment, indeterminacy, discretion

Over the past decade, evidence-based practice has become the dominant paradigm in European child welfare services (Grietens, 2013). Evidence-based practice can be interpreted as a coupling between policy and practice, in which ideas of management and steering are combined with scientific knowledge so as to increase the effectiveness of services (Bergmark & Lundström, 2006; Foss Hansen & Rieper, 2009). However, evidence-based practice has been characterized as a contested concept with regard to its content and validity for implementation into professional practice (Backe-Hansen, 2009; Barfoed & Jacobsson, 2012; Bergmark & Lundström, 2006; Mullen & Streiner, 2006; Satterfield et al., 2009). Several researchers have pointed out the lack of consensus in the practice field concerning the epistemological foundations of evidence-based practice. In addition, researchers have frequently questioned what counts as correct knowledge and how to obtain it (Angel, 2003; Axford & Morpeth, 2013; Ekeland, 1999; Gilgun, 2005; Grimen & Terum, 2009; Webb, 2001).

One way of dealing with the contested concept of evidence-based practice has been to use two types of definitions—a narrow definition and a wide one (Backe-Hansen, 2009). A narrow definition builds on a hierarchy, with knowledge that can be derived from randomized control trials (RCTs) being defined as the gold standard for decisions regarding professional practice (Backe-Hansen, 2009). A wide

Monika Alvestad
Reime
Department of
social science,
Sogn og Fjordane
University College

Contact:
Monika Alvestad
Reime
Department of
social science,
Sogn og Fjordane
University College
Pb 133
6851 Sogndal,
Norway
monikare@hisf.no

Received:
7 July 2015

Accepted:
20 Jan 2016

definition typically integrates best available research evidence with professional expertise and patient preferences when clinical decisions are made (Backe-Hansen, 2009). This wide definition has also been referred to as the “three-circle model of evidence-based clinical decisions” (Satterfield et al., 2009, p. 371).

This article aims to explore professional discourses in the Norwegian residential child care system and discusses their possibilities for accommodating the different definitions of evidence-based practice. Coercive residential child care for juveniles with serious drug or behavioral problems is used as the empirical case.

By engaging in conceptual discussions and addressing criticisms directed at the concept of evidence-based practice, researches have shed light on the challenges of implementing evidence-based practice into social work (Backe-Hansen, 2009; Mullen, Shlonsky, Bledsoe, & Bellamy, 2005; Mullen & Streiner, 2006). Mullen and colleagues (2005), drawing on discussions in the literature, define eight challenges that need to be resolved if evidence-based practice is to become a reality in social work (p. 67). Based on an empirical study, Barfoed and Jacobsson (2012) explore the launching of one specific evidence-based assessment instrument (the ASI interview) into the Swedish social services, and question whether it has been fully accepted and institutionalized. They highlight the need of more empirical research on social work practice. For instance, what is included or excluded when social workers collect “facts” about clients, or what assumptions of a moral or decent life are embedded in social work practice (p.16). The present study aims to contribute to this research field by empirical research about social workers’ own understanding of practice and how it relates to different ideas of evidence-based practice.

A recent Norwegian study concludes that work in residential child care institutions is primarily characterized by experience, intuition, and feelings. This finding poses a managerial challenge with regard to the intention of policymakers to implement new (evidence-based) programs and manuals. The authors ask if it is possible to integrate both the use of explicit knowledge and the use of experimental knowledge in social work practice (Gotvassli, Augdal & Rotmo, 2014). The present article further explores this question.

I suggest that how evidence-based practice is defined will influence its possibilities of being accommodated within the professionals’ understandings of social work practice. The commitment of the actors directly involved in the implementation process is perceived as an important factor for successful implementation (Howlett & Ramesh, 2003). Hence, the professionals’ own understandings of social work practice will be important when discussing the conditions for evidence-based social work. By exploring professional discourses, the present study adds to the body of knowledge on the possibilities and challenges for evidence-based social work, in particular social work in the residential child care system.

This article builds on a qualitative study of 19 professionals working in different residential care units. I ask two main research questions: What are the discourses in use when professionals give meaning to their practice? What are the constraints on and possibilities for evidence-based practice found within the identified discourses when different definitions of evidence-based practice are considered?

The inspiration behind this article is poststructural discourse theory, and in the analysis of professional discourses, I use parts of a theoretical framework developed by Laclau and Mouffe (1985). This framework provides insight into the processes in which meaning is formed and the practical implications it gains. By interpreting the way in which social workers use talk to make meaning of their practice, one can gain insight into dominant discourses. Discourses organize how one understands reality, and an important precondition of discourse theory is the existence of several competing discourses at one time, making possible contradictory understandings of the world. Discourses organize what can be included and what can be excluded from one’s horizon of meaning. An exploration into the professional discourses in

residential child care is therefore a fruitful approach for discussing how social workers' understandings of practice can represent both possibilities for and constraints on evidence-based practice within residential child care.

In my discussion of professional discourses and their relation to evidence-based practice, I also use perspectives from the sociology of professions—focusing on the tensions between formal knowledge, discretion, and autonomy, which are important elements of a profession's legitimacy and position (Freidson, 2001; Jamous & Peloille, 1970; Larson, 1977). The social work profession has been described as having a low status in the professional hierarchy owing to, among other things, its vague theoretical framework and its multiplicity of practices (McDonald, 2003; Molander & Terum, 2008). I discuss how these characteristics of the social work profession can be a source for understanding the discursive formation and, hence, must be considered when discussing the conditions for evidence-based practice.

I begin by describing the state of evidence-based practice in the Norwegian residential child care system. Next, I explain the methodology and the poststructural framework used in this article, the main focus of which is to explore social workers' understandings of practice. The results reveal two competing professional discourses. I then discuss how the discourses relate to different definitions of evidence-based practice. In the concluding section, I suggest a wide and inclusive model of evidence-based practice in residential child care so as to encompass elements from both discourses.

Residential child care and evidence-based practice

Over the past 15 years, the quality of residential child care has garnered increased attention in the political agenda, with questions about treatment effectiveness and the knowledge base dominating this debate. The Norwegian government has launched policy initiatives to increase guidance and regulation of the child welfare field by implementing several new models and programs for treatment that are considered evidence-based: Parent Management Training, Multisystemic Therapy, Aggression Replacement Training (ART), Contingency Management, and MultifunC (Andreassen, 2005; Backe-Hansen, 2009; Backe-Hansen, Bakketeig, Gautun, & Backer Grønningsæter, 2011; Gotvassli et al., 2014; Hassel Kristoffersen, Holth, & Ogdén, 2011; Myrvold et al., 2011; Schjelderup, Omre, & Marthinsen, 2005; Storø, Bunkholdt, & Larsen, 2010). The new programs emphasize, among other factors, methodological standardization (Hassel Kristoffersen et al., 2011; Schjelderup et al., 2005).

A comparative study from 2009 concludes that there is no doubt that evidence-based practice has gained entry into the Norwegian residential child care system. Among the Nordic countries, Norway seems to be taking the lead in developing and implementing new evidence-based methods for the treatment of drug- and behavior-related problems among juveniles (Bengtsson & Böcker Jacobsen, 2009, p. 250). Although evidence-based practice has garnered increased attention in the political agenda in Norway, the social workers' responses to this practice have been varied (Gotvassli et al., 2014).

Norway's implementation of policy initiatives has stimulated discussions not only about the content of professional practice (Backe-Hansen, 2009; Bengtsson & Böcker Jacobsen, 2009; Bergmark & Lundström, 2006; Storø et al., 2010) but also about professional autonomy (Bergmark & Lundström, 2006). On the basis of a theoretical discussion, Backe-Hansen (2009) has suggested using a wider or more inclusive definition of evidence-based practice so as to encompass the nature of child welfare work. She has specifically referred to a definition put forth by Gilgun (2005, p. 52), which takes the following into consideration: research and theory; what professionals have learned from their clients; professionals' personal assumptions,

values, biases, and worldviews; and what clients bring to practice situations (i.e., the four cornerstones of evidence-based practice). The rhetorical battle concerning the content of evidence-based practice raises important questions, for example, about the relationship between formal knowledge and discretion in professional work. The content of evidence-based practice has been defined in many different ways, and in the discussion section of the article I will discuss how the use of a wide and a narrow definition of this concept has implications for the possibilities of implementing evidence-based practice in residential child care.

Methodology

This study uses qualitative methods, including a combination of individual in-depth interviews and focus groups. In choosing the methodological framework, I was guided by the poststructural approach in which the study of articulatory practices is defined as important for the analysis of discursive formation and change (Laclau & Mouffe, 1985). Laclau and Mouffe (1985) define articulatory practice as “any practice establishing a relation among elements such that their identity is modified as a result of the articulatory process” (p. 105). For the purposes of the present study, articulatory practice is defined as the way in which social workers use talk to make meaning of their practice, particularly the way in which they make use of comparisons and oppositions in this talk. Conducting individual interviews and focus groups enabled me to explore the social workers’ subjective understandings of their professional practice and the meaning they attributed to this work (Kvale, 1996; Rubin & Rubin, 2005).

The informants were recruited from five residential care units housing juveniles placed in coercive treatment, as governed by the Child Welfare Act of 1992 (1992). Children with comprehensive drug or behavior problems can be placed in a training or treatment institution by the county social welfare board for up to 12 months without their consent or the consent of those who have parental responsibility for them (Child Welfare Act, 1992). Of the 982 children who were placed in residential care during the last four months of 2014 (Barne- Ungdoms og Familiedirektoratet, 2015), 184 children were placed in coercive residential care (according to statistics from the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs). All the institutions in this study were open institutions (unlocked), which is the usual practice in Norway (Bengtsson & Böcker Jacobsen, 2009). Residential child care in Norway is publicly funded, but a majority of the residential care units are privately owned (Barne- Ungdoms og Familiedirektoratet, 2015). In this study, informants from both private and public care units are represented.

I intentionally selected the residential child care units and the informants for this study so as to ensure variation in the informants’ experiences with coercive residential child care and in the informants’ educational background. The informants’ professional background varied from no education to a master’s degree, with most informants holding a relevant bachelor’s degree (social worker or child welfare officer). Some of the informants had experience with the new programs and manuals described in the introductory section of the present article, whereas other informants had limited experience with them. The informants’ educational background and experiences, however, are not addressed further here because these topics are beyond the scope of this article. In three of the care units, the manager or responsible milieu therapist recruited the informants. In the other two units, the recruitment was carried out by the Regional Office for Children, Youth and Family Affairs. The informants were informed that participation in the study was voluntary, and that they might withdraw their consent as long as the project was in progress. The study was conducted in accordance with ethical guidelines and regulations and was approved by the Data Protection Official for Research (Norwegian Social Science Data

Services [NSD]).

I conducted 12 individual interviews, each lasting approximately an hour, at the residential care units. The semi-structured interviews followed a thematic guide. The informants were asked to talk about their daily work, work role, understanding of treatment, knowledge, and purpose of work. Because I was interested in identifying professional discourses, and not the professionals' opinions about policy ideas, I did not ask the informants specifically about evidence-based practice. In addition to the individual interviews, I conducted two focus groups (one with four informants and the other with six informants) to facilitate discussions among the professionals, with the aim of further elaborating on themes that I had become aware of during the individual interviews (Bloor, 2001). Three of the informants in the focus groups were also among those 12 informants who had been interviewed individually. Each focus group session lasted two hours and included a short break. Both the interviews and the focus groups were recorded and transcribed verbatim.

When I analyzed the data gathered from the interviews and the focus groups, I was inspired not only by poststructural discourse theory but also by Haavind's (2000) understanding of interpretative methodology, wherein she describes analysis as occurring in two (or more) rounds. My first step in the analysis was to organize the material according to themes in the interview guide. Further interpretation of meaning into these categories led to the identification of new analytical categories illustrating patterns in the informants' descriptions of their practice. This stage corresponds to what Haavind (2000) describes as the "second round". At this stage, I was specifically interested in interpreting the articulatory practices. I scrutinized the words the informants used to give meaning to their practice and searched for contradictions and oppositions.

The new analytical categories consisted of oppositions—for example, formal knowledge versus discretion, measurable objectives versus subjective valuations. The oppositions reflected the tensions in the informants' descriptions of practice. In the next stage, I searched for discourses that could unify the content within the oppositional categories. I explored how the professionals' understandings of practice could be related to more general ideas of professional work and to recent policy initiatives, thereby identifying professional discourses in use. A precondition in poststructural discourse theory is the existence of wider fields of social meaning and discourses competing for dominance (Howarth, 2005, p. 321).

Findings: Tensions in informants' understandings of practice

In the following subsections, excerpts from interviews conducted with eight of the informants are presented so as to illustrate the informants' understandings of professional practice. Interview excerpts are chosen from these eight informants because they were the ones who most clearly described the tensions related to understandings of professional practice. All informants are anonymized (including gender) and given fictitious names.

Talking about knowledge and methods

The interviews showed variances between informants who preferred to talk about treatment programs and manuals and those who preferred to talk about personal experiences, personalities, and different method combinations. Knut, one of the informants, described, in a detailed and engaged manner, the manual-based method with which he was familiar. Knut's description of the methodological framework was peppered with technical terms, such as "multisystem," "multiple teams," and "institutionalized." When talking about the method, Knut referred to "theories that

display which methods are useful and which methods are not.” The comparison he made between “useful” and “not useful” indicates that Knut was convinced of this method’s effectiveness. Knut offered the following explanation of the advantages of the new approach:

This institution aims to use a multisystem approach that makes use of multiple teams. This contrasts with other institutions in which one team does it all... This is not the juveniles’ home. This is a place for short-term treatment. Research shows that juveniles who remain institutionalized for over a year exhibit certain behaviors and struggle to return to normal family relationships afterward. Thus, this institution focuses on short-term treatment.

In his explanation, Knut used both the methodological framework and references to research when comparing a standardized approach with other types of practices. He described the care unit as a place for treatment, not for living. By making this distinction between treatment and living, he opposed an approach to residential child care in Norway that involves long-term treatment and the establishment of intimate relationships (Hassel Kristoffersen et al., 2011, pp. 36–38). In the interview, Knut pointed to scientific knowledge as a better approach to professional decisions than interventions based on subjective emotional responses, as seen in families. Furthermore, he highlighted the importance of learning about the knowledge base and gaining confidence in how to practice the methods.

Sigrid was another informant who emphasized the usefulness of a specific manual-based treatment method. This emphasis is evident in the following interview excerpt:

I think it is great. And many juveniles who come here have lots of aggression and cannot channel their anger in a proper way... and ART is really good for that. And many can struggle with social skills. So it is a very useful tool. I think the juveniles do not think it is so useful though. They think that there is lots that they already know.

Sigrid seemed to value having a tool that is directed toward specific behavioral problems. However, unlike Knut, Sigrid did not use technical jargon when she talked about the method. She instead related her understanding of practice to her own personal thoughts and to her understanding of the juveniles’ thoughts. Sigrid described ART as being a good technique for aggression management, but she was aware that the juveniles did not find the method to be useful. This combination of enthusiasm and ambivalence was notable in the interview with Sigrid, particularly when Sigrid made the following statement: “Sometimes I think that there is a fine balance between reinforcement and bribery... It is kind of borderline... But at the same time, the fact is that it does have an effect—that it works.” Sigrid talked about a detailed system of reinforcement that is an integrated part of one of the methods and compared the system of rewards with bribery. At the same time, she justified using the method by noting that it has “an effect.”

Jon, another informant, highlighted the importance of having the appropriate personal qualifications and knowledge of human interaction for professional practice. When talking about professional practice, Jon refrained from referring to theories or methods. He instead offered the following explanation as to why not everyone can learn to work in residential child care:

You work with people in a way that is unlike a job. It is a lifestyle. If you are going to work with people, you have to care, and you have to use your personality. You cannot just use what you have learned to do a good job.

According to Jon, personality and involvement are important when working with people. He then contrasted personality and involvement with “what you have learned,” which can be interpreted as formal knowledge. Anita, another informant, highlighted how possessing knowledge of different methods is an advantage. When a variety of options are presented, the juveniles themselves can experiment to see which method works best. “One method will probably not fit all,” she said. Her comment does not lend support to the standardization of practice.

According to Anita and Jon, knowledge cannot be derived from theories and methods and applied to individual juveniles without being altered so as to fulfill individual needs and preferences. The professionals positioned themselves as important translators in this process, and the way they talked about the combination of education, personal life experiences, and personal qualifications pointed to discretion as an important component of professional practice. Discretion was not explicitly discussed by the informants but rather was implicitly comprehended as an aspect of practice in their understandings. Discretion is generally understood as the aspect of professional work that allows professionals to use their own judgment in applying general knowledge to particular cases. Hence, professional autonomy is required (Freidson, 2001; Lipsky, 1980; Schön, 1983).

Some of the informants emphasized the importance of exercising professional autonomy in decisions about applying knowledge and methods. Taking a different stance, Olav, the manager of one of the units, stated the following:

I feel that we have been continually yearning. Now we have a tool! And the employees say, “Yes! We are on board!” So feedback was completely positive. The time was so right! We have to have something specific. And this method is very specific. It is as if everyone has to think the same way.

Olav talked about one of the (evidence-based) methods referred to in the introductory section of this article. When Olav exclaimed, “Now we have a tool!” he indicated that, unlike the current situation, tools were not available in the past. Like Sigrid, Olav used the word “tool,” which can be interpreted as representing an understanding of professional practice that is in need of technical means. In addition, Olav stated that “we have to have something specific.” He used the word “specific” when speaking about the new method. He also related the new method to standardization and employee loyalty when he commented that “it is as if everyone has to think the same way.” Olav’s satisfaction with a unitary approach can be related to his position as a manager (he was the only manager in the study). However, it is interesting that he also described all his employees as being enthusiastic about using this approach.

Therese, another informant, advocated taking a much different approach than the one emphasized by Olav. She perceived not being overly focused on using one particular method as a strength in treatment. In the focus group discussion, she talked about the methods’ relative impact on treatment compared with other aspects of treatment:

I think that the fact that we are not overly focused on one method is a strength. Because if you look at what actually works and is important in treatment, methods do not mean much—something like 10% or 15%. And then there are the juveniles’ own resources, and then there are relationships. In a way, they are the two biggest [factors], the two most important.

According to Therese, both the juveniles’ own resources and the establishment of good relationships are more important than the application of specific treatment methods in professional practice. By stating that “we are not overly focused on one method,” Therese also shows that she is aware of policy initiatives directed toward

(methodological) standardization but that she does not believe it to be consistent with her understanding of practice. She refers to research results (“what actually works”) to legitimize a counterapproach.

As revealed in the interview excerpts, the informants sometimes expressed opposing views with regard to several aspects of knowledge and methods in professional practice. Tensions were identified between old versus new practices, what is useful versus what is not useful in treatment, scientific knowledge versus discretion, professional autonomy versus conformity, and methodological standardization versus methodological pluralism.

Talking about work objectives and outcomes

When the informants talked about work objectives and outcomes, tensions developed along the same dimensions. Olav was one of the informants who emphasized the importance of having clear objectives. He was happy to have finally gained a specific work objective: “The goal is, of course, abstinence. This is obvious and clear here. It is very good that we have gained such a clear goal.” In stating that “we have gained such a clear goal,” Olav appeared to favor the new practice over the old and to suggest that goals had been vague before the introduction of the new method. In the interview, Olav did not explain why he found establishing clear objectives to be important for practice. However, clear objectives can be interpreted as leading to both a reduction in uncertainty in professional decisions and an increase in the possibility of measuring treatment outcome.

In the following interview excerpt, Knut describes one of the standardized methods, highlighting the statistical outcomes:

The theory is very detailed, very complicated. I do not know the whole theory yet. I have been here for only five months. It is extensive, and there are often things I question or ask others about. But it seems like it works for many. During the course, they stated that there was a 30% to 50% success rate at regular institutions and a 60% to 80% success rate at these [evidence-based] institutions. So, if you look at the statistics, it appears that this is a method to consider in the future.

Knut’s use of the term “success rate” can be related to an understanding of professional practice in which treatment outcomes can be measured in quantifiable terms based on the achievement of specific objectives. In the interview, Knut referred to both statistics and his own experiences when speaking about treatment outcomes. He spoke about being skeptical of the method in the beginning and then becoming more convinced of the method’s potential after personally experiencing changes in the juveniles’ behaviors. Neither Knut nor Olav related their understandings of outcomes to evaluations or feedback from the juveniles. Instead, they discussed outcomes as things that can be deduced from quantitative indicators of treatment progress combined with personal experiences.

Understandings of practice that differed from the emphasis on objectivity and measurable outcomes were also identified. An informant named Alf described the objective of residential child care is to provide juveniles with a general training for life. “This is training for how people treat each other in daily life within society’s laws and rules and how we achieve what we understand as a good life,” he said. Alf’s use of the expression “a good life” indicates an understanding of treatment objectives as being comprehensive and complex. Alf spoke about how his role involved helping juveniles not only to cope with addiction or behavioral problems but also to follow law and order, thus equipping them with the skills needed to adjust to society’s rules and expectations. The expression “a good life” is a subjective and normative utterance that makes it difficult to measure the outcome of a treatment in quantifiable

terms.

Several informants highlighted that to capture the complexity encountered in their professional work, knowledge of treatment outcome should be related to the juveniles' individual challenges and subjective experiences. In the focus group discussion, Nina identified drug abuse and behavioral deviance as aspects of a more complex totality: "They are sent here for substance abuse treatment, but we see that in many, many cases, substance abuse is the least of their problems. It is often merely a symptom of other challenges". Nina used the word "symptom" to describe the relative impact of the drug problem in relation to other challenges in the juveniles' lives. Nina's description of the juveniles' problems calls for other and more complex treatment objectives than merely "abstinence", as emphasized by Olav.

Therese pointed to the challenges of finding reliable ways to document and legitimate professional work that diverges from the dominant policy:

So, I think that [finding] a balance between being a professional and [being] in a relationship while simultaneously fighting the outside world can be a challenge. But it is clear that the biggest challenge for us is to endure the recovery process. And this takes time... [and a belief] that what happens now will give results later. In recent years, I have felt that the biggest challenge has been to communicate this to the outside world.

Therese was concerned about the increased focus on short-term treatment in some of the new treatment programs, and she talked about treatment as a process. Her use of the word "process" indicates that she considers treatment to be a time-consuming activity rather than an activity that can be carried out in the short term. Following Therese's line of reasoning, this also has consequences for how and when treatment results can be evaluated. Unlike the informants who spoke about outcomes being measured during and at the end of treatment, Therese spoke about having the patience to attain "results later", which makes outcomes difficult to measure. When Therese mentioned "fighting the outside world," she was drawing a distinction between her understanding of practice and the outside world. Therese described obtaining approval for her understanding of "later results" in professional practice to be a challenge.

The interview excerpts presented here show how the informants used certain words and expressions when talking about their understandings of knowledge and methods. Tensions were identified between complex goals versus specific goals, measurable objectives versus subjective valuations, treatment as a process versus treatment as a short-term intervention, and the outside world versus professional understandings. The patterns associated with the informants' understandings of professional practice are interpreted here as being made possible by available and competing discourses.

Discussion

This study revealed the existence of tensions between informants who exhibited an enthusiasm for the new methodological framework and those who emphasized other elements and understandings of practice relating to a more traditional view of professional work. My analysis of the informants' descriptions of their understandings of practice showed that the informants' held opposing views in certain areas—for example, with regard to the past and to competing understandings of residential child care. By conducting a closer examination of the opposing views constructed and their relations to dominant policy ideas and to more general ideas of professional work, I identified two opposing discourses: the discourse of technoscience and the discourse of indeterminacy.

The discourse of technoscience unifies talk about specific goals, measurable objectives, useful methods, standardization, and conformity. The belief in the potential of scientific knowledge in developing universal and effective models for treatment is interpreted as being important for the discursive formation. The policy of quality improvement through increased regulations and guidelines of professional practice is interpreted as being comparable with ideas that are constitutive for the discourse of technoscience.

By contrast, the discourse of indeterminacy unifies talk about complexity, methodological pluralism, treatment as a process, and the importance of professional autonomy. The idea of professional judgment is interpreted as being a constitutive part of the indeterminacy discourse, which emphasizes the importance of applying a broad range of knowledge and experiences in specific situations. Eraut (1994) defines professional judgment as “the interpretative use of knowledge that implies a practical wisdom, a sense of purpose, appropriateness, and feasibility” (p. 49). The strong commitment to ideas of professional judgment expressed by several of the informants in this study was interpreted as being consolidated by an opposition to recent policy initiatives aimed at increasing guidance and regulation of professional work.

In naming the discourses, I was inspired by two studies: the groundbreaking 1970 study by Jamous and Peloille on the changes in the French university-hospital system and the study conducted by Robinson (2003) in which she uses the concepts of technicality and indeterminacy, derived from Jamous and Peloille (1970), as opposing theoretical constructs. Robinson describes the concept of technicality as those aspects of professional work that can be routinized or “programmed” (pp. 593–594). In the present study, scientific knowledge and the standardization of professional work are interpreted as important elements in the professionals’ talk about practice, thereby leading to the naming of the discourse of technoscience. The concept of indeterminacy is described by Robinson (2003) as “those aspects of practice that are based on specialist knowledge, its interpretations and the use of professional judgment” (pp. 593–594).

An important premise in discourse theory is that discourses will make some practices possible while excluding others. In the following two sections, the discourses will be used in analyzing possibilities for and constraints on evidence-based practice in residential child care. The different definitions of evidence-based practice will be an important part of the discussion.

The discourse of technoscience

The discourse of technoscience is the discourse that most clearly makes possible the ideas of evidence-based practice. The importance given to scientific knowledge and standardization corresponds well with the definitions of evidence-based practice that emphasize the use of best available research evidence in making decisions regarding individual patients. One such definition is that put forward by Sheldon, who described evidence-based practice in social care as “the conscientious, explicit and judicious use of current best evidence in making decisions regarding the welfare of service-users and carers” (as cited in Mullen & Streiner, 2006, p. 113). The use of RCT studies in evidence-based practice has been described as the gold standard in deriving knowledge about professional decisions (Sackett, Rosenberg, Gray, Haynes, & Richardson, 1996). This type of research presupposes the comparison between a randomly selected experimental group and a control group. Several programs in the Norwegian child welfare system have been developed based on the findings of RCT studies (Backe-Hansen, 2009). As Knut pointed out, these programs usually have higher scores on treatment effectiveness. The belief in treatment effectiveness documented through RCT studies was also evident in the interview with Sigrid. Although she expressed ambivalence toward some aspects of the methodological

framework, she seemed likely to accept the new methods if they were shown to be effective.

A unitary practice can be contrasted with a traditional view of social work wherein professional practices are characterized by inconsistency related to reflective and interpretative practices and are dominated by professional discretion and judgment (Barfoed & Jacobsson, 2012). The multiplicity of practices and the existence of a vague theoretical framework have been offered as one explanation why social workers in general have been described as occupying a low status in the professional hierarchy (McDonald, 2003; Molander & Terum, 2008). In an article from 2003, McDonald discusses the capacity of evidence-based practice as a strategy for promoting the goals of social work in the context of reforms inspired by New Public Management. This line of reasoning suggests that a unitary practice based on a scientific framework can contribute to reducing uncertainty in professional decisions and, hence, to increasing the status of the social work profession. Larson (1977) states that education and the employment of an accepted knowledge base can be strategic resources for increasing a profession's status.

A belief in scientific knowledge embodies an important idea within the discourse of technoscience, which can accommodate demands for quality improvement from both the professionals themselves and the policymakers, hence making possible evidence-based practice in residential child care. A long history of insufficiency—as pointed out by Olav—seems to be a constitutive part of the discourse of technoscience, which opens up the field for the development of new approaches.

When I asked Olav about the evidence-based nature of the treatment method he had described, he mentioned that the method required major adjustment before implementation. This indicates that within the discourse of technoscience, constraints on evidence-based practice can be found if a narrow definition of evidence-based practice is applied. It is not enough to implement the new methods uncritically; they must also be adjusted. Hence, they must be subject to the professionals' expertise. This is suitable within the wider definition of evidence-based practice, which also incorporates clinical expertise and the use of discretion (Backe-Hansen, 2009; Gilgun, 2005; Satterfield et al., 2009). The use of some discretion within standardized programs, as emphasized in the interview with Olav, shows that standardization does not necessarily reduce professional discretion or professional uncertainty. The opposite is also possible, as standardized programs can force professionals to make decisions constantly about when to use standardized methods or how to adjust them to particular work environments and clients.

The idea of clinical expertise within the discourse of technoscience is also illustrated in the interview with Knut. He used the term "success rate" to describe a statistically proven improvement in treatment outcome measured at evidence-based institutions. Although Knut was aware of this finding, he described his continued skepticism of the method's effectiveness. Only when research evidence was combined with his practical experience did he express enthusiasm for the method.

In summary, the discourse of technoscience not only makes possible the use of current best research evidence and outcome measurement but also includes ideas concerning professional expertise. Based on this discussion, I argue that the discourse of technoscience has the potential to incorporate ideas of evidence-based practice. However, to account fully for the constraints related to professional ambivalence and the need for discretion within the methodological framework, a wide definition of evidence-based practice is needed.

The discourse of indeterminacy

Tensions between standardization and professional judgment in social work practice mark the frontiers of the two identified discourses. In the discourse of indeterminacy, professional judgment is interpreted as an important idea that involves the

combination of formal knowledge and practical experience in professional practice. The discourse of indeterminacy allows for complex understandings of professional practice, regarding both the knowledge base and the objectives. The informants' insights into certain situations—for example, Alf's description of how to improve the overall life situations of juveniles and Nina's comment that "substance abuse is often merely a symptom of other challenges"—call for both complex solutions and evaluation procedures.

The importance of autonomy and discretion when making professional judgments about individual juveniles was an oft-mentioned topic during the interviews. Generally, the informants who made use of the discourse of indeterminacy highlighted the variation in work experience and educational background of professionals working within residential child care in Norway, thereby underscoring the importance of professional autonomy and discretion (rather than the ideas of standardization).

The emphases on professional autonomy and discretion within the discourse of indeterminacy can be not only related to the nature of child welfare work (as illustrated in the interviews with Sigrid and Alf), but also interpreted as important elements in being a "professional" and in strengthening professional status. According to Freidson (2001), there are two crucial ideas underlying professionalism: the idea that certain work is so specialized that it needs special training and experience and the idea that certain tasks cannot be standardized or rationalized. The most notable aspect of Freidson's theory is the equal importance placed on experienced-based knowledge and theoretical knowledge (Freidson, 2001). Jamous and Peloille (1970) argue that a profession's status is dependent on the profession's capacity to maintain "indeterminacy" in its practice. According to Jamous and Peloille, there will always exist an inverse relationship between technicality (routinization) and indeterminacy in professional work; hence, if one increases, the other will decrease.

The interview with Therese illuminates the tensions between standardization and professional judgment within professional practice. She expressed her concerns about the new methods and programs (e.g., the policy effort to standardize treatment periods) and called for counter-documentation instead. Within the discourse of indeterminacy, the standardization of treatment will be problematic because it leaves few possibilities for exercising professional judgment and making adjustments in fulfilling the needs of individual juveniles. Hence, if a narrow definition of evidence-based practice is used—implying the implementation of standardized methods and manuals derived from RCT studies—the discourse of indeterminacy will be a constraint on evidence-based residential child care. It can also be argued that the discourse of indeterminacy can make possible evidence-based residential child care if a wide definition of evidence-based practice—that is, one that integrates research evidence and professionals' expertise—is considered.

Conclusion

In the present article, I show opposing professional discourses in residential child care and argue that the possibilities for and constraints on evidence-based practice can be related to how evidence-based practice is defined. I argue that a wide and inclusive definition of the concept of evidence-based practice is as a precondition for encompassing the different elements in the two identified professional discourses. This empirical finding partly supports the theoretical discussion presented by Backe-Hansen (2009), wherein she argues for a wide definition of evidence-based practice in child welfare work. Whereas the results of the present study primarily point to the importance of the combination of scientific knowledge and professional judgment in a wide definition, Backe-Hansen also emphasizes what the social worker learns from

the client and what the client brings to the meeting.

The present article's findings highlight the importance of engaging in constant reflection on the content of evidence-based practice and how it can be related to tensions in professional practice. Further research should elaborate on what to include in a wide definition of evidence-based practice in residential child care and the relationship between the different elements.

This article focused on professional discourses as one source for discussing the possibilities of evidence-based residential child care. An alternative approach would have been to explore different institutional factors and their influence on the possibilities of evidence-based practice. Although this alternative approach was not within the scope of this article, it generates questions for further research.

References

- Andreassen, T. (2005). Nye institusjonstiltak for ungdom med atferdsvansker [New residential child care initiatives for youth with behavioral problems]. *Norges barnevern*, 2, 2–7.
- Angel, B. Ø. (2003). Evidensbaserte programmer–kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid [Evidence-based programs: Types of knowledge and view of man in social work]. *Nordisk sosialt arbeid*, 23(2), 66–72.
- Axford, N., & Morpeth, L. (2013). Evidence-based programs in children's services: A critical appraisal. *Children and Youth Services Review*, 35(2), 268–277. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.10.017>
- Backe-Hansen, E. (2009). Hva innebærer et kunnskapsbasert barnevern [What is meant by knowledge-based child services?]. *Fontene Forskning*, 2, 4–16.
- Backe-Hansen, E., Bakketeg, E., Gautun, H., & Backer Grønningsæter, A. (2011). *Institusjonsplassering-siste utvei?* [Placement in residential care-a last resort?] (Report no. 21/2011). Oslo: NOVA.
- Barfoed, E. M., & Jacobsson, K. (2012). Moving from “gut feeling” to “pure facts”: Launching the ASI interview as part of in-service training for social workers. *Nordic Social Work Research*, 21(2), 5–20. <http://dx.doi.org/10.1080/2156857X.2012.667245>
- Barne- Ungdoms og Familiedirektoratet (2015). *Årsrapport 2014. Barne – Ungdoms og Familiedirektoratet* [The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs] (Vol. 2015-5). Oslo: Author.
- Bengtsson, T. T., & Böcker Jacobsen, T. (2009). *Institutionsanbringelse af unge i Norden*. [Residential care placements for young people in the Nordic countries]. Copenhagen: SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Bergmark, A., & Lundström, T. (2006). Mot en evidensbaserad praktik? Om färdriktningen i socialt arbete [Towards an evidence-based practice?]. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13(2), 99–113.
- Bloor, M. (2001). *Focus groups in social research*. London: Sage.
- Child Welfare Act of 1992. Act of 17 July 1992 No. 100 Relating to Child Welfare Services (The Child Welfare Act) (1992). Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-child-welfare-act/id448398/>
- Ekeland, T.-J. (1999). Evidensbasert behandling: kvalitetssikring eller instrumentalistisk mistak [Evidence-based treatment: Quality control or an instrumental mistake?]. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 36, 1036–1047.

- Eraut, M. (1994). *Developing professional knowledge and competence*. London: Falmer Press.
- Foss Hansen, H., & Rieper, O. (2009). Evidensbevegelsens rødder, formål og organisering [The roots, purpose and organization of the evidence movement]. In H. Grimen & L. I. Terum (Eds.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* [Evidence-based professional practice] (pp. 17–37). Oslo: Abstrakt forlag.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism, the third logic: On the practice of knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gilgun, J. F. (2005). The four cornerstones of evidence-based practice in social work. *Research on Social Work Practice, 15*(1), 52–61. <http://dx.doi.org/10.1177/1049731504269581>
- Gotvassli, K.-Å., Augdal, I.-L. G., & Rotmo, B. (2014). Når kunnskapen sitter i veggene. En empirisk studie av ulike kunnskapsformer og muligheter for kunnskapsutvikling i to barnevernsinstitusjoner [Knowledge transfer when the knowledge that exists is experimental knowledge. A qualitative study of two child welfare institutions]. *Tidsskriftet Norges barnevern, 2/3*, 107–121.
- Griens, H. (2013). Is there a pan-European perspective on evidence-based practice in child welfare? A critical reflection. *Journal of Children's Services, 8*(3), 161–168. <http://dx.doi.org/10.1108/JCS-04-2013-0013>
- Grimen, H., & Terum, L. I. (2009). *Evidensbasert profesjonsutøvelse* [Evidence-based professional practice]. Oslo: Abstrakt forlag.
- Haavind, H. (Ed.). (2000). *Kjønn og fortolkende metode* [Gender and interpretative methods]. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hassel Kristoffersen, C., Holth, P., & Ogden, T. (2011). *Modeller for rusbehandling. En kunnskapsoversikt* [Models for substance abuse treatment. A knowledge review]. Oslo: Norwegian Center for Child Behavioral Development [Atferdssenteret].
- Howarth, D. (2005). Applying discourse theory: The method of articulation. In D. Howarth & J. Torfing (Eds.), *Discourse theory in European politics: Identity, policy and governance* (pp. 316–349). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Howlett, M., & Ramesh, M. (2003). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems* (2nd ed.). Don Mills, Ontario: Oxford University Press.
- Jamous, H., & Peloille, B. (1970). Professions or self-perpetuating systems? Changes in the French university-hospital system. In J. A. Jackson (Ed.), *Professions and professionalization: Vol. 3. Sociological studies* (pp. 109–152). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kvale, S. (1996). *InterViews: An introduction to qualitative research writing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Larson, M. S. (1977). *The rise of professionalism: A sociological analysis*. Berkeley: University of California Press.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: The dilemmas of the individual in public service*. New York: Russell Sage Foundation.
- McDonald, C. (2003). Forward via the past? Evidence-based practice as strategy in social work. *The Drawing Board: An Australian Review of Public Affairs, 3*, 123–142.
- Molander, A., & Terum, L. (2008). Profesjonsstudier—en introduksjon [Studies of professions—an introduction]. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier* [Studies of professions] (pp. 13–27). Oslo: Universitetsforlaget.

- Mullen, E. J., Shlonsky, A., Bledsoe, S. E., & Bellamy, J. L. (2005). From concept to implementation: Challenges facing evidence-based social work. *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 1(1), 61–84.
<http://dx.doi.org/10.1332/1744264052703159>
- Mullen, E. J., & Streiner, D. L. (2006). The evidence for and against evidence-based practice. In A. R. Roberts & K. R. Yeager (Eds.), *Foundations of evidence-based social work practice* (pp. 21–34). New York: Oxford University Press.
- Myrvold, T., Møller, G., Zeiner, H., Vardheim, I., Helgesen, M., & Kvinge, T. (2011). *Den vanskelige samhandlingen. Evaluering av forvaltningsreformen i barnevernet* [That tricky thing, coordination action. Evaluation of the administrative reform of the child welfare service] (NIBR Report 2011:25). Oslo: Norwegian Institute for Urban and Regional Research (NIBR).
- Robinson, G. (2003). Technicality and indeterminacy in probation practice: A case study. *British Journal of Social Work*, 33(5), 593–610.
<http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/33.5.593>
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sackett, D. L., Rosenberg, W. M. C., Gray, J. A. M., Haynes, R. B., & Richardson, W. S. (1996). Evidence based medicine: What it is and what it isn't. *British Medical Journal*, 312(7023), 71–72. <http://dx.doi.org/10.1136/bmj.312.7023.71>
- Satterfield, J. M., Spring, B., Brownson, R. C., Mullen, E. J., Newhouse, R. P., Walker, B. B., et al. (2009). Toward a transdisciplinary model of evidence-based practice. *Milbank Quarterly*, 87(2), 368–390.
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0009.2009.00561.x>
- Schjelderup, L. E., Omre, C., & Marthinsen, E. (2005). *Nye metoder i et moderne barnevern* [New methods in modern child welfare]. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schön, D. A. (1983). *The reflective practioner: How professionals think in action*. London: Temple Smith.
- Storø, J., Bunkholdt, V., & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde og familien alltid et gode? [Is the institution always bad and the family always good?]. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87, 166–181.
- Webb, S. A. (2001). Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work. *British Journal of Social Work*, 31(1), 57–79.
<http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/31.1.57>

Reime, M.A. (2017): Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(01), 22-39.
<http://dx.doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-01-03>

Mellom uansvarlig og kompetent

Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner

Sammendrag/Ingress

Artikkelen belyser variasjon i ansattes forståelser og praksiser knyttet til bruk av tvang og ivaretagelse av barns rettigheter under institusjonsplassering (rettighetspraksiser). Dette gjøres gjennom en diskursorientert tilnærming, der ansattes konstruksjon av barnet og dets behov blir forstått som å ha betydning for bruk av tvang og håndtering av barnets rettigheter. Studien bygger på individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer av totalt 21 ansatte fra seks ulike barnevernsinstitusjoner for barn med alvorlig rus- og atferdsproblemer. Informantenes fortellinger om praksis blir analysert som å aktualisere to konkurrerende diskurser om barnet: diskursen om det uansvarlige barnet og diskursen om det kompetente barnet. Diskursen om det uansvarlige barnet er fremtredende i materialet og åpner for en praksis der generelle rutiner, kontroll og inngripen i personlig integritet legitimeres i barnas felles utfordringer knyttet til deres rusmisbruk og det å være i risiko. Diskursen om det kompetente barnet, som åpner for å forstå barnet som aktiv aktør med egne rettigheter, er mindre fremtredende. Dette diskuteres som grunnlag for å forstå variasjon i rettighetspraksiser.

Nøkkelord:

Barnevernsinstitusjoner, Diskurser, Barn, Ungdom, Tvang, Rettigheter, Profesjonell praksis

I løpet av de siste 20 årene har barns rettigheter og deltakelse i samfunnet blitt satt på den politiske dagsorden nasjonalt og internasjonalt (Kjørholt, 2002, 2007). Norge har blitt beskrevet som et foregangsland både når det gjelder forståelsen av barn som aktive aktører med egne rettigheter, og den praktiske tilretteleggingen for barns medvirkning i sosiale og personlige spørsmål (Bartley, 1998; Kjørholt og Lindén, 2004; Picot, 2014). Ratifisering av FNs barnekonvensjon i 1991 og innlemmingen av denne i norsk lovgivning i 2003 kan sees på som viktige milepeler i å understreke barns status som subjekter med individuelle rettigheter (Kjørholt og Lindén, 2004). Denne artikkelen belyser forhold knyttet til barns rettigheter og bruk av tvang i barnevernsinstitusjoner. Gjennom å studere ansattes konstruksjon av barnet/ungdommen vil artikkelen diskutere hvordan dette får betydning for forståelser og praksiser knyttet til tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter (ansattes rettighetspraksiser). Det er særlig tvang forstått som integritetskrenkende tiltak som er tema for artikkelen, og ikke fysisk tvangsbruk.

Barnevernloven gir adgang til bruk av tvang overfor barn i barnevernsinstitusjon, men et absolutt vilkår er at tvangsbruken skal være strengt nødvendig når den brukes, og at andre tiltak skal være prøvd først. Dette vilkåret fremgår av paragraf 12 (krav til forebygging) i forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjon (heretter Rettighetsforskriften). Denne forskriften er et viktig styringsdokument i institusjonsbarnevernet i Norge som skal ivareta barnas rettssikkerhet og personlige integritet under plassering, og som setter rammene for de ansattes adgang til bruk av tvang og makt (herunder fysisk tvang og integritetskrenkende tiltak)¹. I Rettighetsforskriften fremheves barnets status som individuell rettighetsinnehaver samtidig som barnets behov for beskyttelse og vern gjøres betydningsfullt. Som grunnlag for beslutninger om praksis fremstår således Rettighetsforskriften med et spenningsfylt meningsinnhold. Hvilken mening ansatte i barnevernsinstitusjoner selv tilskriver barnet og dets behov, fremtrer som en sentral betingelse for hvordan disse tvetydighetene i regelverket fortolkes og håndteres.

Ivaretagelse av barns rettigheter under plassering i barnevernsinstitusjon er et viktig ansvar som profesjonsutøverne er satt til å forvalte, men flere studier har pekt på at praksis varierer. I en nylig publisert rapport fra Barneombudet rettes fokus på bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern (Barneombudet, 2015)². Rapporten viser til stor variasjon og ulike kulturer knyttet til tvangsbruk mot barn i barnevernsinstitusjoner. Variasjonene kan knyttes til ulike forståelser av hva tvang er, hvordan tvang skal tolkes, og når tvang er nødvendig. Barneombudet mener det er grunn til å stille spørsmål om variasjonen i bruk av tvang er et tegn på at det noen steder foregår en overdreven bruk av tvang mot barn

(Barneombudet, 2015, s. 50). Også i en studie fra 2013 rettes fokus mot variasjoner i forståelse og håndtering av tvang og barns rettigheter i barnevernsinstitusjoner. I studien pekes det på variasjon som ikke nødvendigvis kan tilskrives institusjonenes ulike målgrupper og mandat, men som i større grad synes å kunne forklares med ulike holdninger, ideologier og tenkemåter omkring bruken av tvang i barnevernsinstitusjoner (Ulset og Melheim, 2013).

Det finnes noen internasjonale studier som belyser forhold knyttet til tvang og rettigheter for barn i barnevernet. Mange av disse er særlig knyttet til barns opplevelse av deltakelse og medvirkning (Bell, 2002; Cashmore, 2002; Munro, 2001; Thomas, 2002; Thomas og Percy-Smith, 2012). Noen studier belyser barns opplevelse av tvangsbruk under institusjonsplassering (Day og Daffern, 2009; Henriksen et al., 2008; Morgan, 2004; Steckley og Kendrick, 2008b). Videre finnes det noen internasjonale studier som har belyst ansattes erfaring med tvangsbruk og oppfatninger av tvangsbruk (Steckley, 2011; Steckley og Kendrick, 2008a, 2008b; Ziegler, 2001).

I Norge har det generelt vært forsket lite på bruk av tvang og på barns rettigheter under plassering i institusjon (Ulset og Tjelflaat, 2013). Ulset og Tjelflaat (2012, 2013) har undersøkt ungdommers erfaring med og perspektiver på tvangsbruk under opphold i institusjon. Det å bli utsatt for eller være vitne til tvangsbruk blir her beskrevet som både skremmende og krenkende, samtidig som det fra flere av ungdommene gis inntrykk av å være en del av normalsituasjonen ved institusjonen. Basert på erfaringer fra denne undersøkelsen gjennomførte Ulset og Melheim i 2013 en studie av ansatte, ledere og tilsynets perspektiver på bruk av tvang i barnevernsinstitusjoner. I en studie fra 2010 av barn og unges fritid under opphold i barnevernsinstitusjon har Ulset (2010) intervjuet 12 ungdomsbeboere og finner at byråkratiske systemer og kollektive metoder kan forhindre ivaretagelsen av beboeres individuelle rettigheter og behov. Barnas erfaringer rundt tvangsbruk slik det fremkommer i disse studiene, gir et bilde av et felt der tvangsbruk oppleves som normalt, og det gjøres inngripen i barnas integritet som ikke alltid er forenlig med barnas rettigheter under institusjonsplassering.

Mens flere norske studier har påpekt variasjoner i tvangsbruk og stilt spørsmål ved omfanget av tvangsbruk, har vi både nasjonalt og internasjonalt lite kunnskap om de ansattes konstruksjon av barnet og dets behov under institusjonsplasseringen, og hvordan dette kan ha betydning for forståelser og praksiser knyttet til tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter. Denne artikkelen vil bidra til kunnskapsutvikling på dette området.

Det finnes noe nordisk forskning som har studert hvordan barnet og dets utfordringer blir forstått i døgninstitusjonen, og hvordan dette får konsekvenser for den generelle praksis.

Schwartz (2011) diskuterer hva de profesjonelle forstår med barns særlige behov, og hvordan dette får betydning for tilrettelegging av praktisk omsorg og støtte. Espersen (2010) studerer barn med psykiske lidelser som er plassert i institusjon i Danmark. Espersen finner at barna først og fremst blir forstått som skrøpelige skapninger med behov for beskyttelse mot omverdenen, mens de ansatte beskriver seg selv som handlekraftige, omsorgsyttende og innsiktsfulle i barnas sjeleliv. Dette får konsekvenser for barnets identitetsdannelse under oppholdet i barnevernsinstitusjon.

Med utgangspunkt i en kvalitativ studie fra Danmark viser Jakobsen (2010) til stor variasjon i oppfatninger av barns behov både mellom institusjoner og blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. Mens Jakobsen først og fremst er opptatt av hvordan variasjon kan knyttes til institusjonelle forhold, vil denne studien rette fokus mot hvordan diskurser om barnet og dets behov gir variasjon i de ansattes forståelser og praksiser knyttet til tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter. Studien er inspirert av diskursteori, og særlig den post-strukturelle retningen (Howarth, 2000; Laclau og Mouffe, 1985). En grunnleggende antakelse innenfor diskursteori er at diskurser påvirker hvordan vi tilskriver mening til ulike kategorier og fenomener, og dette får betydning for våre forståelser og våre handlinger.

Artikkelen bygger på en kvalitativ undersøkelse av 21 ansatte som jobber med ungdom med alvorlig rus eller atferdsproblematikk plassert etter paragraf 4-24 og paragraf 4-26 i barnevernloven. Disse paragrafene gir en utvidet adgang til bruk av tvang (Rettighetsforskriften kapittel 4) og bidrar dermed til ytterligere å aktualisere dilemmaer knyttet til tvang og barns rettigheter. Artikkelen vil belyse følgende to problemstillinger: Hvilke diskurser om barnet tas i bruk når ansatte snakker om sin praksis? Hvilke betingelser gir diskursene for de ansattes forståelser og praksiser knyttet til bruk av tvang og ivaretagelse av barns rettigheter under institusjonsplassering?

Metodologi

I denne artikkelen blir «barnet» forstått som et begrep med uklart meningsinnhold. Det vil si at ulike diskurser vil konkurrere om å definere begrepet og dets mening (Howarth et al., 2000; Laclau og Mouffe, 1985). Hvilke diskurser som er tilgjengelige på det gitte tidspunktet, hvilke som tas i bruk, og om noen oppnår dominans, vil få betydning for hvordan de ansatte forstår og utøver sin rolle. Diskurser er på samme tid foranderlige og aldri fullstendige. Vi kan bevege oss mellom ulike diskurser, ulike diskurser kan ha ulikt styrkeforhold til ulike tider, og diskurser kan være i konflikt. Den eller de til enhver tid rådende diskursene utgjør vårt handlingsrom, de åpner for noen forståelser, mens de lukker for andre (Howarth, 2000; Laclau

og Mouffe, 1985). Å utforske diskurser fremstår derfor som en nyttig strategi når formålet er å utvikle kunnskap om variasjon i rettighetspraksiser blant ansatte i institusjonsbarnevernet. «Barnet» blir i studien benyttet som en samlebetegnelse for barn og unge under 18 år. I dagligtale på institusjonene er ungdom den mest brukte betegnelsen, og denne betegnelsen ble derfor benyttet under intervjuene. Noen informanter brukte også betegnelsen misbrukere om de plasserte barna. I analysen blir begrepet ungdom forstått som en underkategori av «barn».

Studiet bygger på en kvalitativ tilnærming med semi-strukturerte intervjuer og fokusgrupper. For å kunne undersøke hvilke diskurser som gjøres gjeldende når informantene snakker om praksis, er det selve språket eller snakket som blir gjenstand for analysen. Fordi Rettighetsforskriften er et viktig styringsdokument i institusjonsbarnevernet, ble det særlig lagt vekt på informantenes fortellinger om denne. Hvilke begreper brukes, og hvilke forståelser og praksiser blir muliggjort gjennom informantenes fortellinger?

Informantene ble rekruttert fra seks forskjellige barnevernsinstitusjoner (både offentlige og private), godkjent for ungdom i alderen 14 til 18 år med vedvarende og alvorlig rusproblem eller andre alvorlige atferdsvansker (vold, kriminalitet eller prostitusjon). Ungdommene har ofte tilleggsversjoner knyttet til blant annet psykisk helse, psykososiale vansker og skolevegring/læringsvansker. Et viktig seleksjonskriterium var å få et bredt utvalg av informanter med erfaring fra arbeid med målgruppen. For tre av institusjonene i utvalget ble det tatt direkte kontakt, og rekruttering av informanter skjedde i samråd med ledelsen. For de tre andre institusjonene måtte henvendelsen gå via Barne-, ungdoms- og familieetaten, som også ville ha ansvar for rekruttering av informanter. De 21 informantene utgjorde et bredt utvalg både i erfaring fra barnevernsinstitusjon (fra tre måneder til 14 år) og utdanningsbakgrunn (fra ingen formell utdanning til mastergrad)³. Informantene ble informert om formålet med intervjuet både muntlig og skriftlig, og det ble sendt et skriftlig informasjonsskriv om undersøkelsen til institusjonsledelsen.

Det individuelle intervjuet ble valgt som primær datakilde, da det er egnet for å få frem informantenes subjektive beskrivelser av sine erfaringer og forståelser og få informasjon om kompleksitet og nyanser (Kvale, 1996; Rubin og Rubin, 2005). 14 individuelle intervjuer ble gjennomført i perioden 2012–2013 på informantenes arbeidsplass (tre av disse informantene deltok også i fokusgruppeintervjuer). På forhånd ble det utformet en intervjuguide organisert etter temaer som både skulle fange opp ansattes generelle betraktninger rundt praksis, og temaer som var spesifikt rettet inn mot forståelser og praksiser knyttet til bruk av tvang og ivaretagelse av barnets rettigheter. Det ble lagt opp til en dialog

med informantene, der vi beveget oss fritt mellom de ulike temaene. Intervjuene hadde en varighet på mellom 60 minutter til 1,5 time og ble audio-tapet og transkribert i sin helhet.

I tillegg til individuelle intervjuer ble det arrangert to fokusgruppeintervjuer på henholdsvis fire og seks deltakere (institusjonsvise). Disse er videre omtalt som fokusgruppe A og B. Formålet med fokusgruppene var først og fremst å utforske nyanser og spenninger som fremkom i de individuelle intervjuene. Fokusgruppeintervju er en metode som anbefales for å studere normer og forståelser som legges til grunn for beslutninger (Bloor, 2001). Gruppefellesskapet åpner også opp for en dynamikk mellom deltakerne som kan frembringe flere nyanser og perspektiver til datamaterialet (Ringdal, 2013). Fokusgruppeintervjuene ble inndelt i to sesjoner med en kort pause imellom og var tematisk strukturert. Informantene ble informert om at deltakelse i undersøkelsen var frivillig, og at det var mulig å trekke seg underveis i prosjektet. Informantene ble forelagt et skriftlig samtykkeskjema i forkant av intervjuet og signerte på dette. All informasjon er behandlet konfidensielt, og informantene er anonymisert. Prosjektet er godkjent av NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste).

Denne studien bygger på en forståelse av intervjuet som en relasjonell praksis der forskeren inntar en aktiv rolle. Data blir produsert som resultat av interaksjon mellom forsker og informant og vil derfor ikke være upåvirket av forskeren. Forskeren blir en del av studien og ikke bare en nøytral observatør (Holstein og Gubrium, 1995; Hydén, 2007). En slik tilnærming gjør det særlig viktig å være bevisst på hvordan egen forforståelse påvirker forskningsprosessen. Tidligere erfaring som miljøterapeut ble oppfattet som en fordel for å skape tillit og relasjon til informantene, men fordret også refleksjon og selvbevissthet. Å være åpen og nysgjerrig på særtrekk ved de ulike institusjonene ble viktig, og det ble brukt tid i forkant av intervjuene til å sette seg inn i institusjonens organisering, behandlingsopplegg og begrepsbruk. Forskerens forforståelse vil også ha en betydning for analyse og tolkning av materialet. Hvilke funn som ble valgt ut og løftet frem, vil kunne være preget av forståelser utledet fra egen praksis - og forskningserfaring med målgruppen. For å motvirke at egne forventninger og ideer ble reproduisert i analysen, har et tilbakevendende spørsmål under analyseprosessen vært om en annen vil kunne se det jeg ser. Dette leder oppmerksomheten ikke bare til hva jeg forstår, men hvorfor og hvordan jeg forstår det på akkurat denne måten (Haavind, 2000).

Materialet ble bearbeidet og analysert i flere omganger og på flere nivåer (Haavind, 2000). I første omgang ble dataene organisert tematisk slik at de gjenspeilet temaene i intervjuguiden (for eksempel: Rettighetsforskriften, brukervedvirkning, tvang, kunnskap, behandling). I denne innledende analysen av materialet fremstod informantenes forståelser av

barnet som viktig for å beskrive variasjon innad i temaene. I neste omgang gav dette utgangspunkt for en teoridrevet analyse. Subjektposisjonsbegrepet ble benyttet som analytisk verktøy for å analysere frem hvilke diskurser om barnet informantene tar i bruk når de beskriver arbeidet. Et sentralt premiss innenfor post-strukturell diskursteori er at diskurser både begrenser og gir muligheter for ulike subjektposisjoner. De subjektposisjonene individene tilskrives eller opptar, er avhengig av de til enhver tid tilgjengelige diskursene (Laclau og Mouffe, 1985; Mouffe, 1992). Det ble søkt systematisk etter fellestrekk, ulikheter, variasjon og tendenser på tvers av temaene som kunne si noe om hvordan informantene posisjonerer barna. Det vil si hvordan de forstår barna, deres karakteristika og deres behov. Basert på posisjonene umoden, inkompetent, grenseløs, i risiko, forhandlingspartner og ansvarlig ble to konkurrerende diskurser om barnet analysert frem: diskursen om barnet som uansvarlig og diskursen om barnet som kompetent.

Et sentralt premiss for studien er at posisjonene og diskursene som er analysert frem, har sitt utspring i informantenes snakk. Hvilke diskurser som er tilgjengelige og hvilke som tas i bruk av informantene, vil variere og vil derfor ikke gi et entydig bilde, men gi grunnlag for å vise frem kompleksitet og sammensette uttrykk. Funn fra studiet kan ikke forstås som objektive eller generaliserbare. Studiet bygger på en eksplorativ metode med relativt få informanter og ideen om den aktive forsker som både er medskaper og fortolker av intervjuet (Holstein og Gubrium, 1995). Studiet viser frem de diskurser som i en gitt kontekst gjøres gjeldende når informanter snakker om barnet, og gir muligheter for å diskutere og stimulere til refleksjon omkring forholdet mellom meningsdannelse og rettighetspraksiser.

Informantenes forståelser av ungdommen og dens rettigheter

I det påfølgende presenteres utdrag fra de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene som tydeligst illustrerer tendenser og variasjon i det empiriske materialet. Det blir lagt vekt på å vise frem hvilke subjektposisjoner ungdommene tilskrives når de ansatte snakker om praksis og Rettighetsforskriften.

«De er ikke modne nok»

Det å snakke om ungdommene som umodne og ufullstendige voksne er sentralt hos mange av informantene og viser seg igjen i måten de snakker om praksis og Rettighetsforskriften på. Det påfølgende utsagnet fra intervjuet med Alf viser hvordan han posisjonerer ungdommene som umodne og de ansatte som ansvarlige for ungdommenes utvikling:

Tydelige voksne, klare grenser. Kanskje en enda tettere oppfølging enn det vi klarer i dag, i forhold til utgang, telefon. Jeg ser at mobiltelefon, internett, hvis ting var opp til meg, så hadde de ikke hatt dette det første halvåret de var her. Sorry altså, du er ikke moden nok til det.

Alf uttrykker at ungdommene er for umodne til å håndtere det ansvaret som medfølger en del av rettighetene, for eksempel tilgang på mobil, internett og utgang. Utgang er et begrep som brukes av flere av informantene, og beskriver muligheten til å bevege seg fritt utenfor institusjonen. Måten Alf snakker på i dette utsagnet, viser en forståelse av relasjonen mellom barn og voksen der de voksne skal være tydelige og sette grenser. Han snakker om «enda tettere oppfølging», som kan forstås som en hierarkisk relasjon med den voksne som ansvarlig for å beskytte ungdommen. Et annet sted i intervjuet forteller Alf at han mener Rettighetsforskriften er nødvendig, men peker samtidig på aspekter ved den som han mener er utfordrende:

Jeg synes i hovedsak, så er Rettighetsforskriften veldig veldig bra. Samtidig så ødelegger den for de, det er min mening. I forhold til telefon, i forhold til utgang, ja, mest det egentlig. Så det er noe med å kanskje ha litt mer tiltro til de som jobber med det. Og tro at dere kan faktisk jobben deres. Det skulle jeg ønske.

Alf posisjonerer ungdommen som lite kompetent til å håndtere en del av frihetene som følger av Rettighetsforskriften, for eksempel i forhold til bevegelse i og utenfor institusjonen og bruk av telefon. «Det vil ødelegge for de» om dette overlates til ungdommene selv, sier Alf. Han posisjonerer seg selv og sine kollegaer som å ha kunnskap og innsikt i hva som er rett hjelp. Når han argumenterer for «mer tiltro til de som jobber med det», forstås det som en kritikk av Rettighetsforskriftens regulering av de ansattes handlingsrom.

Flere informanter er opptatt av at ungdommene ikke forstår sitt eget beste, og at det derfor er de ansattes plikt å ta ansvar og sette grenser. Noen ganger opplever de Rettighetsforskriften som å være til hinder for dette. Anita sammenlikner det å jobbe på institusjon med ansvaret en har som forelder, og måten hun snakker på viser hvordan hun posisjonerer ungdommene som inkompetente: «De her ungdommene kan jo ikke sitt eget beste», sier hun i intervjuet. Utsagnet kan forstås som at det er de voksne som innehar kunnskap om ungdommens beste, og ungdommene posisjoneres som objekter for de voksnes veiledning og grensesetting.

«De tenker ikke sunt, de kan jo dø»

En annen informant, Eva, som både ble individuelt intervjuet og deltok i fokusgruppe B, legger vekt på at ungdommenes forhistorie gir et særlig ansvar for den ansatte. I det følgende utdraget fra fokusgruppen snakker hun om hvordan hun erfarer Rettighetsforskriften og de begrensninger denne legger for de ansattes muligheter til å regulere ungdommenes omgivelser:

Jeg tenker nesten at det blir en ny form for omsorgssvikt jeg. De kommer fra en omsorgssviktsituasjon. Og så kan jo vi, du får lov til alt, du får mobiltelefonen din. Du kan komme og gå når du vil. Hvorfor kom de inn hit da? De kunne like gjerne vært ute, sånn som jeg ser det.

Evas forståelse av omsorg fremstår som å være knyttet til det å sette grenser og være en tydelig voksen, noe hun mener er nødvendig for ungdom som kommer fra en «omsorgssviktsituasjon». Dersom ungdommene skal få «lov til alt», er det ingen hensikt med institusjonsplasseringen, sier hun. Måten Eva gjør ungdommens forhistorie betydningsfull i dette sitatet, vises igjen når hun i fokusgruppen snakker om ungdommer som kommer fra en brutal tilværelse, og trenger hardere virkemidler. I det påfølgende utdraget snakker hun om en lengre fjelltur som er obligatorisk for alle ungdommene ved inntak:

Kanskje er det sånn at de må rykkes i, ristes litt i for å få en sjokkstart. Jeg kan tenke det noen ganger nå også at det blir for snilt innimellom. De kommer fra en virkelighet som er brutal, og det å puse med en virkelighet som er brutal, det tror jeg ikke noe på.

Eva snakker her om muligheten til å ta kontroll over ungdommenes liv for en periode. Disse ungdommene er vant til en brutal virkelighet, sier hun, og derfor skal man skal ikke være for snill. Eva bruker selv betegnelsen «streng» for å beskrive hvordan ungdommene på institusjonen snakker om henne. «Behandling er ikke behagelig», sier hun i fokusgruppeintervjuet. Eva forteller at hun finner Rettighetsforskriften utfordrende, særlig med tanke på å gjøre ungdommene ansvarlige: «Det river og sliter i meg fordi jeg klarer ikke å se rettigheter isolert, uten plikter. Eller skal vi oppdra en generasjon her på institusjonen til å sitte og bli mottakere av et system». Det som ikke kommer tydelig frem i fokusgruppeintervjuet, er hva Eva mener er det «brutale» i ungdommenes forhistorie. En

tolkning kan være at brutalitet referer til omsorgssvikt («de kommer fra en omsorgssviktsituasjon»), men brutalitet kan også tolkes som å være relatert til ungdommenes rusproblematikk.

I dette utdraget fra intervjuet med Anita er det barnets rusmisbruk som gjøres betydningsfullt for hvordan Rettighetsforskriften erfares:

Fremfor alt synes jeg det blir så feilrettet. Fordi det innebærer at man legger et ansvar på mennesker som ikke klarer å ta et ansvar. Altså 100% av misbrukerne vil gjøre sin egen behandling. Men de har jo ikke lyktes hittil i livet, sant. Og der får de vann på sin kvern, med rettighetene. Så mener jeg ikke at man ikke skal kunne få de rettighetene med tiden, men i begynnelsen når man kommer inn. Altså de tenker ikke sunt. De kan jo dø. Skal vi tillate det da?

Anitas beskrivelse av en misbruker viser til en person som er ute av stand til å ta ansvar for eget liv og egne beslutninger. Gjennom utsagnet «de kan jo dø» posisjonerer hun ungdommen i risiko og gir de ansatte ansvar for barnets liv og helse. Måten Anita snakker på her, kan forstås som at hun opplever Rettighetsforskriften som å komme i veien for forsvarlig behandling, og særlig utfordrende beskriver hun det som å være i første del av oppholdet.

«De kommer fra en grenseløs tilværelse»

En tendens i materialet er å knytte forståelser av ungdommen og dets rettigheter til faser eller utvikling. Flere av institusjonene i studien har fasesystem som ungdommene går igjennom i løpet av oppholdet. Systemet er bygget som en utviklingsstige der faseopptrykk følges av økt ansvar og flere friheter. I de første fasene er det vanligvis stor grad av kontroll. Fasesystemet skal bidra med tydelig struktur, være motiverende og systematisere endringsarbeidet (Koltveit, 2013). I intervjuene snakkes det av flere informanter om at ungdommene har noen universelle utfordringer knyttet til hvilke stadier de er på i behandlingen. Den første fasen av behandlingen blir snakket frem som særlig utfordrende, og ungdommen bør ikke gis for mange friheter og for mye ansvar i denne fasen. Ungdommens utfordringer blir her først og fremst forstått som å være betinget forhold forut for behandlingen, slik som når Eva snakker om «omsorgssvikt», eller når Anita beskriver hennes opplevelse av at ungdommene «kommer fra en grenseløs tilværelse». Også personlige karaktertrekk blir beskrevet som generelle for disse ungdommene. Eva omtaler barna som «ruspersonligheter». Janne, som både deltok i fokusgruppe B og ble individuelt intervjuet, snakker om at ungdommene har en

«impulsivitet» som gir behov for grensesetting og voksenkontroll, og hun snakker om behovet for å skape trygghet. Det følgende sitatet fra fokusgruppeintervjuet er hentet fra sekvensen hvor informantene diskuterer den obligatoriske fjellturen ved inntak:

Nei, det å bli kledd så naken, og inn i noe så skummelt og fremmed som sikkert alle, antar jeg, opplever det. Men vi hadde ikke gjort det her i forhold til tvang, hvis vi ikke hadde virkelig gode intensjoner med det. Det kan jo høres ganske dramatisk ut, men så blir det veldig ofte så bra da. Det blir så tydelig hvordan ungdommene opplever den tryggheten, spesielt når de kommer opp på fjellet og inn i den gruppen som vi er der oppe.

I Jannes fortelling snakkes gruppefelleskapet på fjellturen frem som å bidra til å skape trygghet. At ungdommen noen ganger må tvinges med, blir av Janne legitimert i de ansattes gode intensjoner. Hva som menes med å bli «kledd naken», utdypes av Eva. Hun forteller at ungdommene blir fratatt sine gamle klær, sine capser og alt som er «image». Så blir de kjørt til et ukjent sted hvor fjellturen kan begynne, og de får utlevert en tursekk:

Hvis jeg setter meg inn i deres sted så er det jo en ganske tøff situasjon da. Med tanke på at de kommer fra gaten, og har kontroll over hva de skal gjøre hver dag. For det er jo stort sett å skaffe penger (..) få tak i dop, dope seg, sove lenge, stå opp igjen om natten.. Ja, det er det de er vant til. Så blir de liksom fratatt all styringen.

Det er tøft, men nødvendig å bli fratatt styringen, mener Eva. I hennes fortelling blir rusmisbruket til ungdommen brukt som forklaring på hvorfor denne praksisen ved inntak er nødvendig. Ungdommene posisjoneres med noen generelle kjennetegn knyttet til deres forhistorie «på gaten» som det er viktig å skape en avstand til. Beate, en annen av deltakerne i fokusgruppen, har opplevd at det å frata ungdommene trygghet har vært bra for å utvikle en god relasjon:

Når vi tok all trygghet ifra dem, så ble vi også kanskje en trygg person for dem, som jeg har nytte av i relasjonen til ungdommen i dag. Så jeg synes det er en veldig bra start, selv om det kan være veldig brutalt, eller det kan høres brutalt ut.

For å ivareta ungdommene i denne situasjonen er det viktig med trygge og rutinerne voksne, påpeker flere av informantene. I den første tiden handler alt om trygghet, sier Nils, en annen av deltakerne i fokusgruppen. I disse fortellingene fremstår fasetenkingen sentralt, og ungdommene posisjoneres ikke som særegne individ, men objektiviseres og tilskrives universelle kjennetegn knyttet til deres forhistorie og særlig deres rusmisbruk.

«De er ganske gode på å finne ut av rettighetene selv»

I motsetning til forståelser av ungdommene som umodne og grenseløse med universelle kjennetegn, er det også fortellinger i materialet der forståelser av ungdommene som kompetente og forhandlende subjekter blir mer fremtredende. Disse forståelsene av ungdommene kommer først og fremst til uttrykk i fortellinger om praksis der Rettighetsforskriften blir snakket frem som et nødvendig og viktig redskap i behandlingen. Roar snakker flere ganger i løpet av intervjuet om Rettighetsforskriften som viktig både for de ansatte og ungdommene og som en veileder for det faglige arbeidet. I det følgende utdraget beskriver Roar hvordan han legger vekt på å inngå kompromisser og lage avtaler for å unngå tvang: «Tvang er siste utvei. Så jeg prøver å finne kompromisser, lage avtaler for eksempel, noe som fungerer i veldig mange tilfeller». Utsagnet viser hvordan Roar posisjoneres ungdommen som forhandlingspartner. Roar er opptatt av viktigheten av å følge regelverket, og dette kan tolkes som at Roars forståelse av ungdommen og dets behov er forenlig med de føringer som legges av regelverket.

I materialet er det også noen fortellinger om viktigheten av få god opplæring i Rettighetsforskriften og å gi god informasjon til ungdommene. Dette beskrives som å gi både en mer faglig praksis og en større trygghet for ungdommene. Jon, som deltok i fokusgruppe A, er opptatt av at det å vite om sine rettigheter er viktig for ungdommene:

Jeg tror at god informasjon om at de har masse rettigheter kan gi de litt mer trygghetsfølelse og litt mer sikkerhetsfølelse. Og jeg opplever også at man er ganske flinke til å påpeke at de har rettigheter. Rettighetene henger oppe på telefonrommet, og skiltet til tilsynet henger der. At det er bare å ringe. Og vi ønsker å oppmuntre dem til å ringe tilsynet hvis det er noe.

Jon fremhever at det er viktig med mye og åpen informasjon om rettighetene, samtidig som han også legger ansvaret over på ungdommene for å kontakte tilsynet om det er noe de reagerer på. Utsagnet kan forstås som at Jon oppfatter ungdommene som kompetente med

ressurser til selv å fremme sine rettigheter. Samtidig som han posisjonerer ungdommene som ansvarlige, er han også tydelig på at institusjonen har et ansvar for å tilrettelegge for informasjon.

Det å gi informasjon om Rettighetsforskriften til ungdommene er en pålagt oppgave for barnevernsinstitusjonene. Studien viser variasjon i hvordan ansatte forstår og praktiserer denne oppgaven, og hvordan dette begrunnes med utgangspunkt i ungdommen. I materialet finnes det også fortellinger der det legges liten vekt på informasjonsoppgaven, og ungdommene posisjoneres som handlende og kompetente aktører som selv kan orientere seg om dette. Det følgende utdraget fra intervjuet med Janne viser hvordan ansvaret overlates til ungdommen:

De vet i hvert fall godt hva de har krav på i forhold til det med kommunikasjonsmidler. Jeg tror aldri jeg har lest opp den her Rettighetsforskriften for en ungdom, men fylkesmannen er her på besøk, og da får alle ungdommene som har lyst, lov til å gå og snakke med han. Men vi løper nok ikke etter dem med den Rettighetsforskriften, nei.

Flere informanter snakker om at ungdommene klarer å finne ut hvilke rettigheter de har på egen hånd, eller «vet godt hva de har krav på», som Janne uttaler. Noen ganger kan ungdommene til og med mer enn de ansatte, forteller Gunnar: «Flesteparten av ungdommene kan Rettighetsforskriften bedre enn vi gjør, det gjør dem». Eva forteller i intervjuet at hun opplever ungdommene som kompetente på dette området: «I hovedsak så tror jeg ungdommene er ganske gode på å finne ut av det selv. Noen er veldig, veldig gode». I disse fortellingene posisjoneres ungdommene som subjekter som kan handle rasjonelt, tilegne seg nødvendig kunnskap og gjøre bruk av denne om nødvendig.

Diskurser om barnet som betingelser for ansattes rettighetspraksiser

Basert på variasjon i subjektposisjoner identifisert gjennom ansattes praksisfortellinger ble to konkurrerende diskurser om barnet analysert frem: diskursen om det uansvarlige barnet og diskursen om det kompetente barnet. Diskursene må ikke forstås som å representere to enerådende forestillinger om barnet, men som de diskursene om barnet som informantene i dette materialet gjør mest aktivt bruk av når de snakker om barnet i en tvangs-/rettighetskontekst. Samtidig viser det empiriske materialet også hvordan informantene beveger seg mellom diskursene når de forteller om sin praksis. Intervjuet med Eva er et

eksempel på dette. Når hun snakker om behandlingen, etterlyser hun tøffere tiltak og mer autoritative teknikker for å regulere og kontrollere grenseløse ungdommer, mens når hun snakker om rettigheter, posisjonerer hun ungdommene med kompetanse til å finne ut av rettighetene på egen hånd. Et annet eksempel er når Eva snakker om inntaksturen og hvordan ungdommene må fratas all styring. Samtidig mener hun at hvis ungdommene skal bli gode borgere, må de også gis plikter og ansvar, ikke bare rettigheter. Eksempelene viser hvordan begge diskurser kan være virksomme til samme tid, men brukes for å gi mening til ulike situasjoner eller til ulike tidspunkter (faser) i behandlingen.

Det uansvarlige barnet

En sentral tendens som trer frem i analysen, er forståelsen av ungdommene som uansvarlige og i risiko. Diskursen om barnet som uansvarlig forener subjektposisjonene «umoden», «inkompetent», «grenseløs», «impulsiv» og «i risiko». Diskursen om barnet som uansvarlig fremstår som å ha flere fellestrekk med det som i litteraturen har blitt beskrevet som sårbarhetsdiskursen, men er i dette materialet analysert som en egen diskurs. Jeg vil først kommentere fellestrekkene med sårbarhetsdiskursen før jeg gjør rede for hvorfor jeg finner diskursen om det uansvarlige barnet som mer dekkende for funn i dette studiet.

Sårbarhetsdiskursen hevdes av flere å ha forrang som kunnskapsregime innenfor sosialt arbeid med barn og unge (Amundsen, 2002; Goodyer, 2013; Hennem, 2010; Steinholt, 2002). Espersen (2010) viser til at barna først og fremst blir forstått som «skrøpelige», mens de voksne fremstiller seg som kompetente med innsikt til å vite hva barnet har behov for. Sårbarhetsdiskursen legger til grunn en forståelse av barnet med utgangspunkt i hva barnet ikke er (i relasjon til voksen), og barndommen betraktes som en overgangstilstand på vei mot en mer moden, rasjonell og ansvarlig voksenkompetanse (Steinholt, 2002). I diskursen om det sårbare barnet posisjoneres barna som umodne, inkompetente og i risiko (Holthe, 2002), noe som nødvendiggjør omsorg, beskyttelse og autoritetsutøvelse. Denne måten å posisjonere barna på vises også i dette studiet. Alf snakker om ungdommene som «umodne» og de voksne som ansvarlige for «tett oppfølging». For mange rettigheter, særlig i første del av oppholdet, beskrives som å være direkte skadelig av flere informanter. Altså er ikke barnet selv kompetent til å håndtere egne rettigheter og må beskyttes av de ansatte. Forståelsen av at barna har felles utfordringer knyttet til utvikling, har paralleller til utviklingspsykologien, som blir beskrevet som sentral innenfor diskursen om det sårbare barnet. Utviklingspsykologien bygger på en universell forståelse av barn, der det forutsettes at hvert barn skal gå gjennom de samme utviklingsfasene (Holthe, 2002; Woodhead, 1999).

Innenfor diskursen om barnet som sårbart er også forståelsen av barnet som foreldrevhengig og omsorgstrengende sentral (Holthe, 2002). Flere av informantene snakker om omsorg som en viktig del av jobben.

Til tross for flere likhetstrekk med sårbarhetsdiskursen fremstår diskursen om det uansvarlige barnet som en selvstendig diskurs i denne studien. Dette er særlig knyttet til posisjoneringer av barna der rusmisbruket gjøres betydningsfullt. Mens diskursen om det sårbare barnet først og fremst betinger en praksis preget av omsorg og beskyttelse, åpner diskursen om det uansvarlige barnet for en større grad av tvang og inngripen. «Man skal ikke puse med en virkelighet som er brutal», sier Eva. Når det snakkes om det uansvarlige barnet, legges det stor vekt på at rusproblemet gir en høy risiko («de kan jo dø»), noe som gjør det nødvendig med mer inngripende virkemidler. Ungdommene blir posisjonert som i risiko, og de ansatte forstår seg selv som å ha et ansvar for å ivareta barnets liv og helse. Det at ungdomstiden knyttes til risiko, er en oppfatning som deles av mange, og knyttes blant annet til uro, utprøving og opprør (Frønes, 2011; Room, 2012). For ungdom som utvikler et alvorlig rus- eller atferdsproblem, forsterkes denne risikoen som naturlig er knyttet til ungdomstiden. Denne studien viser hvordan rusproblemet blir en dominerende meningskategori som gjør at ungdommen posisjoneres som uansvarlig og den voksne som ansvarlig. Det å posisjonere ungdom med problematisk rusbruk som å ha begrenset ansvarlighet er også belyst i en studie av rådgivere i NAV, der dette diskuteres som grunnlag for prioritering av satsningsområder (Selseng Bruland, 2015).

Diskursen om det uansvarlige barnet fremstår som den mest dominerende diskursen i denne studien. Når diskursen om det uansvarlige barnet tas i bruk, gis det få muligheter for å posisjonere barnet som kompetent med ressurser til å gjøre egne valg, som når Eva snakker om misbrukere som vil gjøre sin egen behandling, men ikke har lyktes hittil. Diskursen om det uansvarlige barnet fremstår som å utfordre barnets rettigheter blant annet til medvirkning i egen behandling, men derimot åpnes det for generelle rutiner, kontroll og inngripen i personlig integritet som legitimeres i barnas felles utfordringer knyttet til deres rusmisbruk og det å være i risiko. Således kan funn i denne studien også bidra til å forstå funn i andre studier som peker på byråkratiske systemer og kollektive metoder som hindrer ivaretagelse av individuelle rettigheter, og som stiller spørsmål ved tvangsbruken i norske barnevernsinstitusjoner (Barneombudet, 2015; Ulset, 2011; Ulset og Tjelflaat, 2012, 2013).

Det kompetente barnet

Basert på subjektposisjonene «ansvarlig» og «forhandlingspartner» ble diskursen om det kompetente barnet identifisert som en alternativ og konkurrerende forståelse av barnet i informantenes fortellinger. Diskursen har paralleller til det som i kunnskapsfeltet har blitt beskrevet som rettighetsdiskursen. Denne åpner for en mer individuell tilnærming der barnet konstrueres som en autonom og kompetent aktør med egne rettigheter (Brembeck et al., 2004; James et al., 1998; Kjørholt, 2002; Nielsen, 2002; Warming, 2011). Rettighetsdiskursen fremheves av mange som den dominerende diskursen i lovgivning og politisk styring av barneomsorgen (Goodyer, 2013; Hennum, 2015; Holthe, 2002; Kjørholt, 2007; Roose og De Bie, 2008; Wells, 2011). Innenfor rettighetsdiskursen blir barnet forstått som refleksivt, autonomt og robust og som en aktiv bidragsyter både i egen utvikling og for samfunnets vekst og utvikling (Brembeck et al., 2004; Juul, 2014). Diskursen posisjonerer barnet som borger her og nå og som forhandlende subjekt som skal møtes med respekt (Brembeck et al., 2004; Juul, 2014; Nielsen, 2002). En forståelse av barnet som borger og subjekt gjør tillit og gjensidighet til en forutsetning i relasjonen mellom barnet og den voksne. Begrepet «trusted friends» har blitt brukt for å beskrive den rollen som blir tilgjengelig for den voksne i denne relasjonen (Brembeck et al., 2004).

Diskursen om det kompetente barnet tas blant annet i bruk av Roar når han snakker om hvordan han forsøker å unngå tvangsbruk. Gjennom å gi forhandlinger og kompromisser en sentral mening i sin praksis, åpner også Roar opp for en forståelse av barndom som viktig her og nå, og ikke bare som en overgang fra barn til voksen. Måten Roar snakker om ungdommen som forhandlingspartner på, forutsetter også at han har tillit til ungdommen, og tar på alvor dens synspunkter. Diskursen om det kompetente barnet åpner for en større grad av ansvarliggjøring og tiltro til barnets kompetanse og rasjonalitet, der barnet forstås som i stand til å forvalte sine egne rettigheter. Hvordan det snakkes om institusjonens ansvar for å legge til rette for informasjon, varierer imidlertid i materialet. Jon viser til viktigheten av å informere og oppfordre ungdommene til å gjøre bruk av den tilgjengelige informasjonen, mens Janne forteller at «de løper ikke etter ungdommene med Rettighetsforskriften».

I materialet finnes det flere fortellinger om praksiser der det unnlates å informere om barnas rettigheter. Ungdommene posisjoneres som kompetente aktører som kan ta ansvar for å fremskaffe denne informasjonen selv. Det er nærliggende å analysere denne praksisen som muliggjort av rettighetsdiskursen. På den annen side kan denne praksisen også tolkes som å være betinget av diskursen om det uansvarlige barnet, der barnet posisjoneres som umodent, inkompetent og impulsivt med manglende evne til å ta rasjonelle beslutninger. Ungdommen

har ikke godt av en informasjon som den ikke er ansvarlig nok til å forvalte, og dermed ønsker ikke de ansatte å bidra til at denne informasjonen blir kjent for ungdommen.

Diskursen om det kompetente barnet fremstår i denne studien først og fremst som en konkurrerende forståelse av barnet. Diskursen finnes i materialet, men er klart underordnet den dominerende forestillingen om det uansvarlige barnet.

Konklusjoner

Med utgangspunkt i forskning som har dokumentert variasjon i ansattes håndtering og forståelser av tvang i institusjonsbarnevernet, har denne studien vist hvordan ansattes forståelser av barnet er viktig for å forstå variasjon. Studien finner at det først og fremst er diskursen om det uansvarlige barnet som dominerer når de ansatte forteller om sin rettighetspraksis, og i mindre grad diskursen om det kompetente barnet.

Diskursen om barnet som uansvarlig rommer en tradisjonell forståelse av barnet som sårbart, men fremstår først og fremst i denne studien som en egen diskurs, der forståelser knyttet til barnets rusproblematikk gjøres betydningsfullt for de ansattes rettighetspraksiser. Funnene bidrar til å understreke betydningen av diskursen om det uansvarlige barnet som sentral for meningsdannelse innfor profesjonelt sosialt arbeid med denne målgruppen.

Denne artikkelen har først og fremst vært opptatt av å utforske variasjoner knyttet til forståelser og håndtering av barns rettigheter under institusjonsplassering gjennom ansattes konstruksjon av barnet. Studien er derfor begrenset til å si noe om de diskurser om barnet som er mest fremtredende når det snakkes om barnet i en gitt kontekst. Dersom intervjuene hadde fokusert mer på hverdagspraksiser og mindre på tvang, kan det være at andre diskurser om barnet hadde blitt mer fremtredende. Imidlertid bekrefter studien tidligere forskning som peker på forståelser av barnet som sårbart og skrøpelig som dominerende innenfor institusjonsbehandling av barn og unge, samt forskning som peker på rusmisbruket som en viktig meningskategori. Det er derfor grunn til å tro at diskursene om barnet som fremkommer i dette studiet, også har en gyldighet i andre sammenhenger.

Artikkelen viser at kunnskap om ansattes meningskonstruksjon og forståelser av barnet kan være fruktbart for å forstå variasjoner i håndtering av tvang og barns rettigheter. Hvordan barnet forstås og den betydning det gis for generell tilrettelegging av institusjonstilbudet, bør være et tema for videre forskning på området.

Implikasjoner for praksis

Barn og unge har rett til beskyttelse og vern under opphold i institusjon, men de har samtidig rett til medvirkning og informasjon. I denne studien fremstår dette som hensyn som er vanskelig å forene i praksis. Når diskursen om barnet som uansvarlig tas i bruk, blir hensynet til beskyttelse og vern gitt forrang. Ideen om det kompetente barnet synes å være vanskelig å forene med barn som er plassert på tvang på grunn av alvorlig rus- og atferdsproblematikk. Rettighetsforskriften som er et viktig styringsdokument som skal sikre barnas rettigheter under institusjonsplassering, blir av flere ansatte snakket om som å utfordre det de mener er god behandling for barn i barnevernsinstitusjon. Barna posisjoneres som i risiko, med behov for kontroll og grensesetting.

Diskurser styrer vår bevissthet og vårt fokus, hva vi ser, og hva vi ikke ser. Hvilke egenskaper hos barna kommer ikke frem dersom det er deres rusmisbruk som først og fremst fanger oppmerksomheten? Hvilken betydning får dette for vurderinger av barnas behov og ansattes forståelse og håndtering av tvang og barnas rettigheter? For å øke kvaliteten i behandlingstilbudet og sikre barns rettssikkerhet under opphold i barnevernsinstitusjon vil det være nødvendig å reflektere over sammenhengen mellom meningskonstruksjon og praksis. Det bør stimuleres til åpen refleksjon både internt og på tvers av institusjoner, men også sammen med tilsynsmyndighet og politisk nivå.

NOTER

¹ Rettighetsforskriften presiserer barns rettigheter under institusjonsplassering. Blant annet heter det at bruk av tvang og makt må kunne begrunnes ut fra hva som er *nødvendig* i forhold til formålet med plasseringen (paragraf 12). Utgangspunktet er at barnet selv skal bestemme i personlige spørsmål så langt dette er forenlig med beboers alder og modenhet og formålet med plasseringen (paragraf 7). Tvang og andre inngrep i den personlige integritet reguleres av kapittel tre, og kapitlet inneholder egne bestemmelser for barn plassert etter Barnevernloven paragraf 4-24 og paragraf 4-26. Bestemmelsene gir institusjonen adgang til å gjøre midlertidige begrensingsvedtak for perioder på inntil 14 dager, blant annet begrensninger i adgangen til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonen, ha besøk i institusjonen, bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler samt adgang til å kreve rusmiddeltesting av beboere.

² I prosjektet «Grenseløs omsorg – bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern» har det blitt samlet inn erfaringer knyttet til bruk av tvang mot barn, blant annet gjennom samtaler med barn, ansatte og fagfolk, og gjennom innsyn i saker (Barneombudet, 2015).

³ 11 av informantene hadde relevant helse- eller sosialfaglig bachelor, to hadde bachelor innenfor økonomiske fag, to hadde mastergrad (helse-/sosialfaglig og pedagogikk), tre hadde ingen formell kompetanse og to hadde yrkesfaglig utdanning.

REFERANSER

- Amundsen, H. M. (2002). Det sosialt konstruerte barnet. I: S. Sagberg og K. Steinsholt (red.): *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s. 44–63). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bartley, K. (1998). Barnpolitikk och barnets rättigheter. Avhandling. Göteborg: Sociologiska Institutionen.
- Bell, M. (2002). Promoting children's rights through the use of relationship. *Child & Family Social Work*, 7(1), 1–11. DOI: 10.1046/j.1365-2206.2002.00225.x
- Bloor, M. (2001). *Focus groups in social research*. London: Sage.
- Brembeck, H., Johansson, B. og Kampmann, J. (red.) (2004). *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies*. København: Samfunnsforlaget.
- Cashmore, J. (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child abuse & neglect*, 26(8), 837–847. DOI:10.1016/S0145-2134(02)00353-8
- Day, A. og Daffern, M. (2009). *Guardian for Children and Young People. Inquiry into Policy and Practice in the Use of Physical Restraint in South Australian Residential Facilities for Children and Young People*. Government of South-Australia.
- Espersen, L. D. (2010). *Bekymrende identiteter: Anbragte børns hverdagsliv på behandlingshem*. Rapport 10:25: København. Sociologisk Institut, Københavns Universitet og SFI-Det nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Frønes, I. (2011). *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

-
- Goodyer, A. (2013). Understanding looked-after childhoods. *Child & Family Social Work*, 18(4), 394–402. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2012.00858.x
- Haavind, H. (red.) (2000). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, 1–2, 55–75.
- Hennum, N. (2015). Makten i barnet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 91(02), 125–138.
- Henriksen, A., Degner, J. og Oscarsson, L. (2008). Youths in coercive residential care: attitudes towards key staff members' personal involvement, from a therapeutic alliance perspective. *European Journal of Social Work*, 11(2), 145–159. DOI: 10.1080/13691450701531976
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (Vol. 37). London: Sage.
- Holthe, V. G. (2002). Rettighetsbarnet. Brytninger og tvetydigheter i kulturens barndomsforståelse. I: S. Sagberg og K. Steinsholt (red.): *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s. 101–116). Oslo: Universitetsforlaget.
- Howarth, D. (2000). Concepts in the social sciences: Discourse. New York, NY: Open University Press.
- Howarth, D., Norval, A. J. og Stavrakakis, Y. (red.) (2000). *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University Press.
- Hydén, M. (2000). Forskningsintervjun som relationell praktik. I: H. Haavind (red.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 147–168). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Jakobsen, T. B. (2010). 'What Troubled Children Need' Constructions of Everyday Life in Residential Care. *Children & Society*, 24(3), 215–226. DOI: 10.1111/j.1099-0860.2009.00220.x
- James, A., Jenks, C. og Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Juul, J. (2014). *Ditt kompetenta barn: på väg mot nya värderingar för familjen*. Stockholm: Bonnier Fakta.
- Kjørholt, A. T. og Lindén, H. (2004). Children and youth as citizens: Symbolic participants or political actors. I: H. Brembeck, B. Johansson og J. Kampmann (red.): *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies* (s. 63–87). København: Samfunnsforlaget.
- Kjørholt, A. T. (2002). Small is Powerful Discourses on Children and Participation in Norway. *Childhood*, 9(1), 63–82. DOI: 10.1177/0907568202009001005
- Kjørholt, A. T. (2007). Childhood as a Symbolic Space: Searching for Authentic Voices in the Era of Globalisation. *Children's Geographies*, 5(1–2), 29–42. DOI: 10.1080/14733280601108148
- Koltveit, S. (2013). "Felles terapeutiske virkemidler i ruskollektiver for mindreårige." *Tidsskrift for miljøarbeid*, 2 (2013).
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An introduction to qualitative research writing*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Laclau, E. og Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso.

-
- Morgan, R. (2004). *Children's Views on Restraint*. Office of the Children's Rights Director.
- Munro, E. (2001). Empowering looked-after children. *Child and Family Social Work*, 6(2), 129–138. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2001.00192.x
- Nielsen, M. L. (2002). Barnet som forhandlingspartner. I: S. Sagberg og K. Steinsholt (red.): *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s. 81–100). Oslo: Universitetsforlaget.
- Picot, A. (2014). Transforming child welfare: from explicit to implicit control of families. *European Journal of Social Work*, 17(5), 689–701. DOI: 10.1080/13691457.2014.932273
- Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Room, R. (2012). Preventing youthful substance use and harm—Between effectiveness and political wishfulness. *Substance use & misuse*, 47(8–9), 936–943.
- Roose, R. og De Bie, M. (2008). Children's rights: a challenge for social work. *International Social Work*, 51(1), 37–46. DOI: 10.1177/0020872807083914
- Rubin, H. J. og Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (2. utgave). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Schwartz, I. (2011). Professionelle forståelser af børns særlige behov. I: T. Egelund og T. B. Jakobsen (red): *Døgninstitutionen* (s. 91–116). København: Hans Reitzel.
- Selseng, L. B. (2015). “Focus on the young ones”: Discourses on substance abuse and age. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 32(3), 277–293.
- Steckley, L. (2011). Touch, physical restraint and therapeutic containment in residential child care. *British journal of social work*, 42(3), 537–555. DOI: 10.1093/bjsw/bcr069
- Steckley, L. og Kendrick, A. (2008a). Hold On. Physical Restraint in Residential Care. I: A. Kendrick (red.): *Residential child care: Prospects and challenges. Research Highlights Series*, 152–165. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Steckley, L. og Kendrick, A. (2008b). Young people's experiences of physical restraint in residential care: Subtlety and complexity in policy and practice. I M. Nunno, L. Bullard og D. Day (red.): *For our own safety: Examining the safety of high-risk interventions for children and young people*. Washington, DC: Child Welfare League of America.
- Steinsholt, K. og Maria, Ø. (2002). "Stop making sense!" Perspektiver på barn og barndom. I: S. Sagberg og K. Steinsholt (red.): *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* (s. 19–43). Oslo: Universitetsforlaget.
- Thomas, N. (2002). *Children, family and the state: Decision-making and child participation*. London: Macmillan.
- Thomas, N. og Percy-Smith, B. (2012). ‘It's about changing services and building relationships’: evaluating the development of Children in Care Councils. *Child & Family Social Work*, 17(4), 487–496. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2011.00806.x
- Ulset, G. (2010). Tilværelse og oppvekst i barneverninstitusjon. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1), 49–71.
- Ulset, G. (2011). Ungdoms fritid ved opphold i barneverninstitusjon - et medvirkningsperspektiv. *Fontene Forskning*, 1/11, 18–31.

-
- Ulset, G. og Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjon. Ungdommenes perspektiver*. Rapport nr. 20, NTNU Samfunnsforskning, Barnevernets utviklingscenter i Midt Norge.
- Ulset, G. og Melheim, S. (2013). *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner: Ansattes, ledes og tilsynets perspektiver*. Rapport nr. 25, NTNU Samfunnsforskning, Barnevernets utviklingscenter i Midt Norge.
- Ulset, G. og Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem? Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(02), 69–83.
- Warming, H. (2011). Childrens Participation and Citizenship in a Global Age. Empowerment, Tokenism or Discriminatory Disciplining? *Social Work & Society*, 9(1), 119–134.
- Wells, K. (2011). The politics of life: governing childhood. *Global studies of childhood*, 1(1), 15–25. DOI: 10.2304/gsch.2011.1.1.15
- Ziegler, D. (2001). To Hold, or Not to Hold... Is That the Right Question? *Residential Treatment for Children & Youth*, 18(4), 33–45.

Lovverk og offentlige dokument

- Barneombudet (2015). Grenseløs Omsorg. Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern.
- FNs konvensjon om barns rettigheter (1989)
- Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjon. Forskrift 15. november 2011 nr. 1103. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103>.
- Lov om barnevernstenester (1992 nr. 100).

Reime, M.A. (2017): Between diverging discourses of the child:
Juvenile's self-construction in coercive residential Care.
Child Care in Practice, 1-15
<http://dx.doi.org/10.1080/13575279.2017.1319797>

Between Diverging Discourses of the Child:

Juveniles' Self-construction in Coercive Residential Care

Abstract

Based on a qualitative study, this article explores how Norwegian juveniles construct themselves through stories of everyday life in coercive residential care and how this is related to diverging discourses of the child's status in society. The findings reveal two dominant positions of identification: the autonomy position and the responsibility position, which are discussed as made possible by the child-as-citizen discourse. The article argues that juveniles' self-constructions primarily contrasts but also are intervened with the dominant discourse of the vulnerable child in social work. The article concludes that recognizing juveniles' in residential care as citizens implies a critical evaluation of practices inherent in the discourse of the vulnerable child.

Key words:

Children, juveniles, self-construction, discourse, residential care, citizenship

Introduction

As the focus on children as rights-claimers and active citizens has increased in recent years, discussions of children's status in society have become increasingly important (Kjørholt, 2002, 2013; Warming, 2011). In Norway, this discourse was reinforced by the ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) in 1991 and its further incorporation into Norwegian law in 2003 (Kjørholt & Lindén, 2004).

Within the child protection system, questions on the child's status have emerged as the global focus on children's rights and participation has increased, and they have been given more attention in research and policy. However, it has been argued that there is a gap between theory and practice (Bijleveld, Dedding, & Bunders-Aelen, 2015). Several researchers have claimed perspectives on the vulnerable child as a dominant knowledge regime within social work practice with regard to children and young people (Amundsen, 2002; Bijleveld et al., 2015; Goodyer, 2013; Hennum, 2010; Reime, forthcoming; Steinsholt, 2002). The diverse and sometimes conflicting ideas of the child in residential care form the context in which children and young people make meaning of their lives and of who they are.

Based on interviews with juveniles placed in coercive residential care governed by the Child Welfare Act § 4-24 "*Placement and retention in an institution without the child's own consent*" (Act of 17 July 1992 no 100), this article explores juveniles' self-construction within residential child care and how this relates to discourses on the child. Children with comprehensive drug or behaviour problems can be placed in a training or treatment institution for up to 12 months without their consent or the consent of those who have parental responsibility for them (Child Welfare Act, 1992). During the last four months of 2014, 184 children were placed in coercive residential care (according to statistics from the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs). Decisions on coercive treatment can be made for juveniles up to 18 years of age, and thereby, some juveniles will turn 18 during their

period of treatment. Following the Norwegian Child Welfare Law (paragraph 1-3), juveniles under the age of 23 are given the status of a child if measures are implemented before the age of 18 years and are sustained or replaced by other measures by this law after the day of authority (Stette, 2016). Hence, the oldest group of juveniles in residential care can be perceived as having an unsettled status between “child” in the Child Welfare Law and “adult” according to the International Human Rights Law. In the article, the informants are referred to as juveniles, which is the typical term used within this type of residential care unit. In the analysis and discussion, juveniles are understood as a category of “child”.

The informants in this study were recruited from cooperatives, which is one type of residential care unit in Norway, frequently used for coercive placements. These residential care units represent residential care facilities in which adults and juveniles live (and work) together, and they have a strong emphasis on solidarity and the idea of family in the treatment of juveniles (Jørgensen & Pedersen, 2010; Koltveit, 2013). The cooperatives are open institutions (unlocked), which is the general practice in Norway (Bengtsson & Jakobsen, 2009).

This article explores self-construction from the perspectives of the juveniles by taking departure in the analytical tool of subject positions derived from discourse theory. Subject positions are made possible by the available discourses, and the concept relates to positions or roles with which the subjects can identify (Howarth, Norval & Stavrakakis, 2000). In that sense, subject positions allow for an analysis of the interrelatedness between individual self-construction and the discourses they draw on in these meaning-making processes. The article explores the following two research questions: 1) How do juveniles placed in coercive residential child care position themselves when they talk about their everyday life? 2) What discourses of the child are activated through the identified subject positions? This article aims to establish a foundation for reflection on the dynamic relationship between dominant ideas of

the child within social work practice and possibilities for juveniles' self-construction within residential child care.

Citizenship and Agency

Discussions of the child's status in society can be approached by asking about the child's potential for citizenship or agency. Citizenship can be described as a contingent concept, referring to different and sometimes competing ideas of what it means to be a citizen and who can be included as a citizen (Roholt, Hildreth, & Baizerman, 2008). In the classical notion of citizenship dating back to Aristotle, citizenship was associated with political activity; hence women, slaves and children were excluded from holding citizenship status (Everson, 1988). Within the citizenship literature, children have traditionally been defined as citizens "in potentia" (Marshall, 1992) and perceived as lacking the competencies considered necessary to hold citizenship status, such as rationality and independency (Larkins, 2014, p. 8). Other approaches to citizenship have even focused on children as a threat to citizenship and, hence, in need of discipline and training before they can be given the obligations and rights that accompany the status of citizen (Hart, 2009).

Recent approaches to citizenship have begun to address a broader understanding of citizenship that includes both children and marginalized adults (Lister, 2007a, 2008). Based on empirical research, Larkins (2014) launched a new model to analyse children's citizenship that focused on the relational activities of citizenship rather than citizenship as a status. Within this model, four different citizenship activities were described: negotiation of rules and creation of selves, contribution to the social good, contribution to the achievement of individuals' rights and transgression of boundaries (Larkins, 2014, pp. 13-16).

Facilitated by the citizen discourse, the focus on children as agents has increased, and agency has been described as a precondition for participation and rights claims (Valentine,

2011). Polvere (2014, p. 184) defines agency as “the notion that individuals make unique sense of their experiences and intentionally engage, respond and contribute to the sociocultural environment in unique and goal-oriented ways”. Plows (2012) highlights the importance of studying the relational dimension of agency and its practical and contextual expressions. She argues that the dichotomy between being a citizen and becoming a citizen that has been raised within childhood sociology is over-simplifying and reductionist. The relational approach for studying citizenship and agency as put forward by both Larkins (2014) and Plows (2012) has inspired this article.

The Child’s Status within Social Work

The view of children as “citizens-to-become” has been the dominant view of children in the citizenship literature (Warming, 2011), and it is also comparable with the dominant discourse on the child within social work practice (Amundsen, 2002; Bijleveld et al., 2015; Goodyer, 2013; Hennum, 2010; Steinsholt, 2002). Atwool (2006) argues that social work has been characterized by a “welfare” approach that emphasizes children’s needs instead of rights, which has contributed to the disempowerment of the child. Warming (2011) claims that these perspectives on the child have led to practices dominated by discrimination, tokenism and discipline. The relationship between professional’s understandings of the child and the child’s needs and their practices relating to the children’s rights will be discussed in a forthcoming article. The article will highlight the consequences of an identified professional discourse on the child as vulnerable and irresponsible, which opens the possibility of general routines, control and interventions in personal integrity that can be potentially harmful for the child and its rights within residential child care (Reime, forthcoming).

Institutional practices can be perceived as a challenge to people’s agency, relating to the dynamics between power and control that are inherent within the institutional structures

(Polvere, 2014). Coercive residential care further actualizes this tension between agency and control, as the power structures in these institutions are juridical, legitimized and authorized. At the same time, research has shown the importance of agency when people in residential care facilities give accounts of themselves (Goffman, 1961; Polvere, 2014). Polvere (2014) explores the agency experiences among youths in the U.S. institutionalized mainly in residential facilities and inpatient psychiatric hospitals. She found four important themes of agency for juveniles: agency through resistance, agency through compliance, agency through self-advocacy and agency through dialectical thinking (Polvere, 2014, pp. 187-189).

The dynamic relationship between power and resistance is discussed in an article by Franzén (2015) on a behavioural modification programme in a youth detention home for boys in Sweden. She uses the term *responsibilization* to describe the process through which the boys are to be transferred and ethically reconstructed to self-governing citizens who take the fully responsibility for their lives (Franzén, 2015: 252-253). One of the conclusions in her study relates to how the boys strategically use the institutional rules both to resist *responsibilization* and to position themselves as responsible subjects.

Although there has recently been an increasing focus on theories of children's citizenship, there has been little empirical research on how children construct themselves and their possibilities within society (Jans, 2004; Lister, Smith, Middleton & Cox, 2003; Warming, 2011). Some studies have explored children's experiences of citizenship in general (Hart, 2009; Lister et al., 2003; Smith, Lister, Middleton, & Cox, 2005), but there is a lack of research on the conceptions of the child that are activated in children's and young people's meaning-making processes. There is also a lack of research on what actually occurs in residential care settings and how children and juveniles in residential care facilities experience and make sense of such placement (Franzén, 2015; Polvere, 2011). This article aims to fill this gap in the literature by taking as its departure juveniles' own meaning-making in the field

of coercive residential care and discussing it in relation to contemporary discourses on the child in society and in social work practice.

Methodology

Participants and Data Collection

The study was based on qualitative methods and in-depth interviews of 17 juveniles placed in coercive residential care. Informants were initially sought from a variety of residential care units, but problems due to access limited the study to the cooperatives. A broader variation in residential care settings might have generated other stories and everyday experiences.

Simultaneously, the stories from the cooperatives produced a wealth of material that can contribute to providing a general picture of the ideas of the child that are typical for juveniles placed in coercive residential care. Cooperatives have some unique characteristics but also have some general features of coercive residential child care relating to juridical frames and the privileged status of milieu therapy, among others (Hassel, Holt & Ogden, 2011).

The informants were recruited from three cooperatives, which were selected due to practical considerations and accessibility. There are a total of five such units in Norway (Kolltveit, 2013), but according to Norwegian standards they are large, housing between 8 and 30 juveniles. At the present time, these five cooperatives are approved for the placement of 107 juveniles (according to statistics from the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs).

Permission to ask for informants in the three units was obtained from the managers, and recruitment of informants was performed by the researcher in a formal meeting with the juveniles and the staff, which took place in the different cooperatives. In this meeting information was given about the project and the juveniles' rights as participants in the study. The juveniles who wished to participate in the interview were asked to contact the researcher

at the end of the meeting. The juveniles were informed that they would receive a compensation as a gesture of gratitude for their contribution to the research project. The form of the compensation (individual gift card, gift card for common activities or cash) was discussed with the managers of each cooperative based on an amount of 250 NOK per juvenile. All juveniles present in the three cooperatives at the time of the interview whose placements were governed by paragraph 4-24 in the Child Welfare Act were willing to participate in the study. The informants' age and gender thus reflected the actual variance in the residential child care units at that point of time. Ten girls and seven boys, ages 16 to 18, participated in the study.

In the interview, the juveniles were asked to discuss everyday life in residential care. These stories were further elaborated on using pre-defined themes that aimed at investigating how the juveniles gave meaning to themselves and their possibilities within residential care. The themes were developed based on broad categories that stimulated the juveniles to reflect upon several aspects of their life in residential care (for example, participation in everyday life and treatment, experiences of coercion and protection of individual rights). The interviews lasted between 30 and 60 minutes.

Analysis

The analysis was inspired by post-structural discourse theory (Griggs & Howarth, 2013; Laclau & Mouffe, 1985) in combination with an interpretative methodology (Haavind, 2000). According to discourse theory, discourses organize how we understand reality, and the ideas and understandings that are included or excluded when one gives meaning to the social world (Jørgensen & Phillips 2002). Society is understood as contingent and dependent on shifting and competing discourses, which provides for possible contradictory understandings of the world (Griggs & Howarth, 2013; Howarth et.al, 2000). Discourse theory, therefore, was

selected as a fruitful approach to understanding the tensions and ambiguities inherent within discussions of the child's status within social work.

The aim of the analysis was to show the positions that were most dominating when the informants spoke about their life in residential care, rather than to analyse individual or institutional characters. An individual can hold a number of subject positions and move between different positions (Griggs & Howarth, 2013); hence the analytical unit is meaning-making operationalized as position and discourses, and not the individuals.

The analysis was organized in two rounds. First, the material was organized according to themes in the interview guide. Further interpretation of meaning in these categories led to the identification of new analytical categories that illustrated the patterns in the informants' descriptions. At this stage, subject positions were used as an analytical tool (Griggs & Howarth, 2013), allowing for an analysis of the positions available for identification when the juveniles discussed their everyday lives within residential care.

Within discourse theory, language is perceived as being the "machine" that constructs the social world (Jørgensen & Phillips, 2002). Hence, by analysing language in use, one can access meaning-making processes. In the analysis, subject positions were identified by scrutinizing the stories that the informants told and the words they used in these descriptions. Stories that were interpreted as having the same meaning content were grouped together, and several positions for the juveniles' identifications were noted. Each individual juvenile in this study typically moved between different positions during the interview.

In this article, the focus is on the two positions that across the data were most commonly in use within the juveniles' stories: the autonomy position and the responsibility position (see table 1). The autonomy position was found in use in utterances from 15 of the 17 juveniles that took part in the study. The responsibility position was found in use in utterances

from five of the ten girls that took part in the study, but was not found within the boys' stories. This finding made gender become an interesting analytical category.

The autonomy position addresses two types of stories in data: stories about resistance and stories in which images of freedom were constructed. In both types of stories, the juveniles constructed themselves as self-determining individuals in spite of mandatory tasks, rules and regulations. Due to the way autonomy is used in literature, referring to (among others) independence and self-governance (see, e.g., Steinberg & Silverberg 1986), the label 'autonomy' was found fruitful for describing the position identified in these stories. The responsibility position addresses stories about care, social contribution and attention to the well-being of others. The juveniles' own use of words such as responsibility and care inspired the labelling of this position as the responsibility position.

The study's findings should not be perceived as objective or general. However, it contributes to knowledge of the process of meaning-making in a coercive institutional setting. Thus, the study provides possibilities for reflecting upon the status of the child in coercive residential care and the dynamic relationship among self-constructions and diverging discourses of the child in social work practice.

Table 1: Informants, gender and identified positions

Informant	Subject position	
	Autonomy	Responsibility
1 Dina	x	
2 Rita		x
3 Sara	x	
4 Simon	x	
5 Lisa	x	x
6 Tom	x	
7 Phillip		
8 Leah	x	x
9 Jon	x	
10 Inga	x	x
11 Jenny	x	
12 Sandra	x	x
13 Helen	x	
14 Alex	x	
15 Anne	x	
16 Ivan	x	
17 Paul	x	

Ethical Considerations

Due to the informants’ status as clients in the child protection system, questions can be raised as to whether it is ethical to involve children and vulnerable informants in research and whether they have the ability to provide an informed consent. Simultaneously, to include the voices of vulnerable people and children in research is important, and to be invited to participate in research can also contribute to experiences of inclusion and recognition (Lightfoot & Sloper, 2003; Ward, Skuse & Munro, 2005; Jansen, 2011). It is thus important to ensure that participation is voluntary and to consider the eventual harm caused by research participation. In this study, it was considered important that request for participation be done by the researcher and not professionals. In the initial information to the juveniles, it was underscored that research participation was voluntary and had nothing to do with the

treatment programme. The juveniles were also assured that there would be no questions about their personal history in the interview.

Prior to the interviews, the juveniles were informed of their rights as participants in the study in both written (informed consent) and oral forms. The juveniles were informed that participation in the study was voluntary and that they could withdraw their consent at any time during the project. All data relating to individual names and characteristics and data relating to institutional characters were anonymized. In the presentation of the findings, the informants are given fictitious names. Data were stored in accordance with ethical guidelines. The study was approved by the Data Protection Official for Research (Norwegian Social Science Data Services [NSD]).

Findings: Positions of Identification

In the following section, through interview excerpts, are empirical examples of how the juveniles in and through conversation positioned themselves as autonomous and responsible subjects.

The Autonomy Position

Talk about resistance and “refusing”

Different strategies for enacting oneself as an autonomous individual were an often-mentioned topic in the juveniles’ stories of their everyday lives in residential care. Several juveniles described how they refused to participate in daily mandatory activities, such as household routines and outside maintenance, or simply decided to stay in their rooms, eventually sleeping, despite the consequences that they knew they would face. The decision not to participate was discussed as a rational decision made by calculating costs and benefits. Non-participation usually led to restrictions in participating in evening activities and

instructions not to leave their room until dinner. By telling these stories, the juveniles positioned themselves as having an influence on their lives in residential care.

One of the boys interviewed, Ivan, expressed a great deal of anger toward the placement, and he did not offer many positive comments about the residential care unit, although he described some of the workers as being nice. He talked about how he strategically decided on which days to get up in time for work: “Typically I just sleep. I can’t stand all the stress (...). In any case, I don’t get up right away, unless there is something happening, like today, there is bowling”. Ivan described himself as being free to decide on which days to get up in time for the mandatory work and which days to sleep in. In the following quotation, he talked about how he decided not to speak with the staff for several days. He also described how he managed to lock the car and sit in it smoking (which is forbidden) for twenty-four hours. By telling this story, Ivan positioned himself as a powerful person:

They asked so much I couldn’t be bothered (...). And then, when I found out that I should stay longer [he had his placement prolonged (author’s comment)], then I was furious. Then, I just refused, got in the car and locked it (...). I sat there for an entire day (...). And then I sat in there, smoked, slept, listened to music and stuff.

When Ivan spoke about his everyday life within the residential care unit, he frequently used the word “refuse”. This word was used by several informants in this study to describe situations of non-obedience. When using the word “refuse”, the juveniles positioned themselves with autonomy, which involved a rational decision to not follow the rules. The same decision to disobey the rules was evident in the interview with Anne. In the interview, Anne talked about how she liked being at the residential care unit and how she appreciated the staff. However, there were some rules that she did not accept: “I eat when I want (...).

Nobody can stop me from eating when I'm hungry (...). I obey all the time, but that I can't obey. That's just how it is". Anne did not accept the rule that prohibited eating and drinking in between the common mealtimes; hence, she broke the rule. In the interview, she positioned herself as being strategic and independent, disobeying the rules that she did not accept.

Talk about freedom and runaways

Another type of story that led to the identification of the autonomy position was one in which the juveniles constructed images of freedom. Although they were placed in coercive treatment, several juveniles created stories of possible ways to escape the coercion. Juveniles talked about how they could run away, or they told stories of successful runaways. In the following quotation, Simon talked about the possibility of escape or acting so badly that treatment would be terminated: "Like to run away (...) I think a whole lot about it (...). Or getting thrown out (...) to find a way to get thrown out (...). I know it's possible". In the interview, Simon spoke as though he were in residential care only temporarily, and he positioned himself as being unaffected by the coercive structures. He described how he had managed to run away before, and he constructed the odds of leaving the residential care unit permanently as being quite good, although formally, he had more than ten months left. The following quotation from the interview with Paul shows how he used a similar strategy to construct himself as a self-governing individual:

For me, I'm here by force, but I don't feel that's by force. Because I can leave whenever I want. Just knowing that there are possibilities. I know that I would be found sooner or later, but I don't experience it as force. In the back of my head, I know that if I want to run, I can go. I know that I can manage out there for many weeks.

In the interview, Paul described going through a turbulent period in which he had run away from the cooperative for three of his five months of placement. The way Paul emphasized the possibility of running away shows how he positioned himself with autonomy (if I want to – I'll go). The reason Paul gave for the importance of this image of running away was related to the coercive structure: "it's not that it's bad here... but I'm forced to be here.... I think it's the force that makes it lame". Following Paul's logic, the knowledge that one is forced into treatment creates a need for freedom. After all, Paul liked the people and found the residential care unit to be a safe and pleasant place. Similar stories of possibilities of escape were identified in the interview with Sara. She described a consequence of breaking the rules, which involved moving the child to a new location (often a remote cottage) for a limited time. The following quotation shows how Sara positioned herself with autonomy in the given situation: "I can also run away.... It is just to leave.... Lots have done it. It's easier there because, here, so many people are watching".

Sara and the others quoted in this section illustrate a general tendency in the juveniles' stories about their everyday lives. Independent of their descriptions of being satisfied or unhappy with the residential care unit, they constructed themselves as being autonomous individuals by disobeying the rules or by telling stories of the possibilities of escape and termination of treatment.

The finding of the autonomy position in this study bears similarities to Polvere's study of agency among institutionalized youth, in which she identifies resistance as a theme of agency that evolves as a reaction to experiences of injustice, oppression or developmentally inappropriate practices (Polvere, 2014). However, in this study "refusing" and disobeying the rules was spoken about as a possibility for self-construction facilitated by the coercive structures rather than caused by a dissatisfaction with being in residential care, as when Paul talked about runaways.

The Responsibility Position

Talk about care and responsibility for other residents

The other position identified frequently in the juveniles' stories was the position of the responsible subject. However, this position was found mainly within the girls' stories. The following quotation from Rita shows how she positioned herself with responsibility for the other juveniles' well-being and development: "We have to try to be good role models, in a way. You have to take the lead and push them.... Tell them that we've also been there, and show them we care and see them".

Rita described the importance of paying attention to other juveniles at the residential care unit and pointed to the importance of reacting if you observe that someone is having problems or has violated the rules. She described it as her responsibility to call for other residents' attention in these situations. This is what she referred to as "take the lead". By telling this story, Rita positioned herself as a caring person, who would make an effort to help the other residents (we have to show them that we care).

The responsibility position was a position of identification found available primarily for girls who had progressed to higher levels within the treatment system (the cooperatives in this study had treatment organized in several levels relating to different treatment goals). Leah, who had applied to advance to the next treatment level by the time of the interview, described how she liked thinking of herself as a responsible person and a good role model: "I think it's okay, it's pretty cool because, then, you can show that you're more ... I don't know ... more responsible. I feel more like a role model, if I qualify for the next level". For Leah, the responsibility position was an attractive position that became more available in a higher treatment level. Similar to Leah, another girl, Sandra, also emphasized the potential for responsibility within the institutional structure when she discussed the role of "youth leader", which circulated among the more experienced residents:

We have to take responsibility. We have to wake up the others and lead the meetings. If a youth asks me if can we go bowling this week, I have to discuss and plan it with the staff leader, and I have to help the staff to clean in the evenings.

In the above excerpt, Sandra emphasized the potential for the “youth leader” role to be a means of taking on more responsibilities, negotiating on behalf of the other juveniles, leading cooperative meetings, and helping the staff with various tasks. The way in which Sandra discussed her positive experiences with the “youth leader” role shows that she used the possibilities offered by the role to position herself as a person who cares for the residential care unit and the other juveniles and contributes to their social environment. Another informant, Lisa, also highlighted the positive effects that one can gain from living in residential care units with many others:

You have to show consideration for so many others, and you don't have a chance to think of yourself. I think there are a lot of positive things you can get out of it. And you notice how different people are ... and you have to adjust.

By making use of the possibilities that are provided by the structures inherent within the cooperative (many people living together), Lisa positioned herself as a considerate person and one with the ability to adjust to other peoples' needs. Inga, another informant, also used the group as a reference when she positioned herself as a helpful person:

Everyone has to help; if there is one that doesn't want to, the group will not work. Then, the group won't move forward. It is always the weakest link that defines the group ... so really, to help yourself, you have to be able to help others.

Following Inga, a precondition for rehabilitation was the capacity to help others. Inga discussed the responsibility involved in living in a cooperative by referring to how they used the group in therapy. She positioned herself as being influential in the outcome of these processes. A general tendency from the empirical examples from Inga and the other girls in this section was the talk of responsibility as a voluntary option and an attractive position within residential care.

Discussion: Self-construction and Discourses of the Child

The discourse of the active citizen

Using subject positions as an analytical tool allowed for the study of the dynamic relationship between self-construction and discourses. Common for the autonomy position and the responsibility position identified in this study were the different means of articulating agency and influence. Agency here refers to the way in which the juveniles discuss how they act within the institutional environment in a goal-oriented, strategic and conscious way, which is consistent with the definition of agency within childhood studies (Valentine, 2011). The emphasis on rationality and independency in the juveniles' self-construction contrasted with the coercive structure of the placement and reflected the tension in the dominant discourse in social work with children, which highlighted the child as being vulnerable, irresponsible and a "citizen-to-become" (Amundsen, 2002; Bijleveld et al., 2015; Espersen, 2010; Goodyer, 2013; Hennem, 2010; Reime, forthcoming; Steinsholt, 2002).

The juveniles' own stories of everyday life in residential care in this study pointed to the discourse of the active citizen as the most dominant in the juveniles' self-construction. Juveniles generally did not speak about themselves as vulnerable, at risk or in need of control; rather, the study shows how they constructed themselves as autonomous and responsible subjects. This corresponds to ideas within the child-as-citizen discourse, which emphasizes children as active participators and competent contributors to society (Kjørholt, 2002, 2013.; Larkins, 2014; Lister, 2007c; Warming, 2011).

The finding of the responsibility position and its relation to the child as-as-citizen discourse within this study finds support in Larkin's (2014) extended and relation model of citizenship, in which she described social contributions as one activity of citizenship. For children, this was related to work, educational contributions and acts of caring (Larkins, 2014, p. 14). The idea of relating activities of citizenship to caring evolved primarily from feminist approaches to citizenship studies, some of which have identified caring as an active form of participatory citizenship (Lister, 2007b). This emphasis of care as a feminist strategy of citizenship bears similarities to the tendencies identified in this study, in which the responsibility position was identified through the girls' stories. Several of the girls in this study talked about themselves as caring, responsible and considerate individuals, and they emphasized the possibilities to undertake these activities as a positive part of being in residential care. Engaging in care was even discussed as a precondition for successful treatment.

The finding of the responsibility position in this study and its relation to the child-as-citizen discourse can also be discussed in relation to Franzén's (2015) study of a youth detention home for boys, which pointed to responsabilization as a way of social control aimed at making the boys become responsible and self-governing citizens. Common to both studies was the focus upon responsibility as a subject position within residential child care, but the

content within the subject positions seems to differ and thus does the discourses available for the juveniles in these self-construction processes. While Franzén focused upon responsabilization as a means of social control, which points to a governance discourse, the present study interpreted the responsibility position as made possible by the discourse of the active citizen. The girls' talk of care and responsibility underscored their possibilities for agency and influence.

It can thus be questioned whether the responsibility position identified in this study can contribute to overestimating the juveniles' potential for enacting their agency. An alternative understanding of the responsibility position would be to interpret the girls' talk of caring and responsibility as if they had integrated the societal norms within the institutional structures and behaved (and talked) accordingly. However, the empirical data in this study were limited to describing the positions that dominated in the juvenile's self-construction and the discourses of the child activated in these constructions. An exploration of why the juveniles positioned them as they did was not within the scope of this article but is an interesting question for further research.

Self-construction as an interdependent process

The finding of the active citizen discourse as the most dominant in the juveniles' self-construction also directed attention to elements usually associated with the discourse of the active citizen not emphasized by the juveniles in this study. Following discourse theory, discourses construct social reality by processes of inclusion and exclusion (Jørgensen & Phillips, 2002). Thereby, discourses make some positions for identification available, while excluding others. To explore ideas that are excluded in the juveniles' stories is therefore also relevant when the aim is to identify and discuss discourses on the child in residential care.

Definitions of citizenship typically include notions of participation, rights, negotiations and belonging (Butler & Benoit, 2015; Larkins, 2014). In this study, there were generally few stories with references to such activities. This gap exists even though juveniles were asked concrete questions about their rights and their opportunities for participation in the interviews. Larkins's (2014) description of negotiation as an activity of citizenship can be compared to understandings of citizenship that involve respect, trust and a mutual relationship between the child and the adult (Brembeck, Johansson, & Kampmann, 2004; Juul, 2014; Nielsen, 2002). Except for Sandra, who emphasized negotiation as part of the "youth leader" role, this study produced few examples of negotiations.

Larkins (2014) also described the freedom to enact individuals' own rights as a citizenship activity, referring to activities that enable the achievement of personal benefits or the exercise of freedom to follow self-interests. This focus on individual rights has parallels in the dominant political discourse, which emphasizes the child as competent in his or her own right. However, the findings of this study indicated that the child as a rights-bearer is a less available position within the residential child care units represented in this study.

These findings can be interpreted as related to the dominance of the discourse of the vulnerable child within residential child care practices. It can be argued that an understanding of the child as vulnerable will generate few possibilities in the institutional structure that would make "negotiating" or "right bearer" positions with which the juveniles might identify. This argument finds support in Reime's (forthcoming) article of the relationship between the professional's understandings of the child and the child's needs and their practices relating to children's rights. By also considering the ideas excluded in the juveniles' self-construction, this study contributed to a dynamic and relational understanding of the possibilities of self-construction within residential child care and how this relates to diverging discourses on the child in society.

Conclusion

As a starting point, this article takes the conflicting discourses on how to view the child in residential care: the contemporary political discourse, which highlights the child as a competent and active citizen, and a dominant professional discourse on the child as vulnerable and as a citizen-to-become. By exploring how children in residential care construct themselves and the ideas that they activate in this process, this article aims to contribute to the discussion and stimulate reflections on social work practice. The findings show that the two subject positions, the autonomy position and the responsible position, dominated the juveniles' identifications when they discussed everyday life in residential care.

The identified positions point to the importance of enacting oneself as an agentic and influential individual and were discussed as made possible by ideas from the child-as-citizen discourse. Simultaneously, it is notable that negotiations, participation and individual rights, which account for important elements within the child-as-citizen discourse and which have gained an increased attention in policy, were more or less rendered silent in the interviews. This is discussed as relating to the still-dominant discourse of the vulnerable child in social work practice and shows that juveniles do not construct themselves independently from the social and cultural space in which they live; rather, their self-constructions are negotiated in interdependent relationships between public and professional discourses and institutional structures.

How the child is viewed plays an important role in social work practice and the institutional arrangements that constitute the relational possibilities and challenges for juveniles' own meaning-making. As a point of departure in the juveniles' self-constructions, it is critical to arrange structures in residential child care that enable the enactment of influence and agency. Recognizing children and young people in coercive residential care as citizens involves respect, trust and mutual relationships and also implies a critical evaluation of the

practices of control and discipline inherent in the dominant discourse of social work practice with children.

This article's findings are contextual and based on a study that was conducted within a particular type of residential care unit in Norway. However, this article's findings with regard to the importance for juveniles to enact themselves as agentic and influential individuals also confirm other tendencies in the literature, and it is therefore reasonable to suggest that the findings represent some general tendencies.

References

- Amundsen, H. M. (2002). Det sosialt konstruerte barnet. In S. Sagberg & K. Steinsholt (Eds.), *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom [The child. Constructions of children and childhood]* (pp. 44-63). Oslo: Universitetsforlaget.
- Atwool, N. (2006). Participation in decision-making: The experience of New Zealand children in care. *Child Care in Practice, 12*(3), 259-267.
<http://dx.doi.org/10.1080/13575270600761727>
- Bengtsson, T. T., & Jakobsen, T.B. (2009). *Institutionsanbringelse af unge i Norden: En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser. [Residential care placements for young people in the Nordic countries]*. Copenhagen: SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work, 20*(2), 129-138.
<http://dx.doi.org/10.1111/cfs.12082>

- Brembeck, H., Johansson, B., & Kampmann, J. (Eds)(2004). *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies*. København: Samfunnsforlaget.
- Butler, K., & Benoit, C. (2015). Citizenship practices among youth who have experienced government care. *Canadian Journal of Sociology*, 40(1), 25-49.
<http://dx.doi.org/10.2307/canajsocicahican.40.1.25>
- Espersen, L. D. (2010). *Bekymrende identiteter: Anbragte børns hverdagsliv på behandlingshjem [Troubled identities: Everyday life for looked-after children in residential care]*. PhD diss., Copenhagen University.
- Everson, S. (1988). *Aristotle. The politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Franzén, A. G. (2015). Responsibilization and discipline subject positioning at a youth detention home. *Journal of Contemporary Ethnography*, 44(3), 251-279.
<http://dx.doi.org/10.1177/0891241613520455>
- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Bungay, Suffolk: Richard Clay Ltd.
- Goodyer, A. (2013). Understanding looked-after childhoods. *Child & Family Social Work*, 18(4), 394-402. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00858.x>
- Griggs, S. & Howarth, D. (2013). *The politics of airport expansion in the United Kingdom: hegemony, policy and the rhetoric of sustainable aviation*. Manchester: Manchester University Press.
- Haavind, H. (2000). På jakt etter kjønnede betydninger [Chasing meanings of gender]. In H. Haavind (Ed), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning [Gender and interpretative methods]* pp 7-59. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hart, S. (2009). The ‘problem’ with youth: young people, citizenship and the community. *Citizenship studies*, 13(6), 641-657. <http://dx.doi.org/10.1080/13621020903309656>

- Hassel Kristoffersen, C., Holth, P., & Ogden, T. (2011). *Modeller for rusbehandling. En kunnskapsoversikt*. [Models in drug treatment. A knowledge review]. Oslo: Atferdssenteret [The Norwegian Center for Child Behavioural Development].
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. Towards a standardization of adulthood? [Children as tools in the state disciplining of adults]. *Sosiologi i dag, 1* (57-75).
- Howarth, D. R., Norval, A. J., & Stavrakakis, Y. (2000). *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change*. Manchester: University Press.
- Jans, M. (2004). Children as citizens. Towards a contemporary notion of child participation. *Childhood, 11*(1), 27-44. <http://dx.doi.org/10.1177/0907568204040182>
- Jansen, A. (2011). *Young people in residential care. Narrative engagement and processes of subjectivation*. PhD diss., Department of Psychology, University of Oslo.
- Juul, J. (2014). *Ditt kompetenta barn: på väg mot nya värderingar för familjen*. Stockholm: Bonnier Fakta.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jørgensen, S., & Pedersen, L. J. T. (2010). Hva er problemet? En problembasert tilnærming til reformene av den norske russektoren [What's the problem? A problem-based approach to the reform of the Norwegian drug rehabilitation sector]. *European Journal of Social Work, 13*(3), 339-357. <http://dx.doi.org/10.1080/13691450903403800>
- Kjørholt, A.T., & Lindén, H. (2004). Children and youth as citizens: Symbolic participants or political actors. In H. Brembeck B. Johansson, B. & J.Kampmann (Eds.), *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies*. København: Samfunnsforlaget.

- Kjørholt, A. T. (2002). Small is powerful. Discourses on children and participation in Norway. *Childhood*, 9(1), 63-82. <http://dx.doi.org/10.1177/0907568202009001236>
- Kjørholt, A. T. (2013). Childhood as social investment, rights and the valuing of education. *Children & Society*, 27(4), 245-257. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12037>
- Koltveit, S. (2013). Felles terapeutiske virkemidler i ruskollektiver for mindreårige [Common therapeutic tool in drug abuse institutions (cooperatives) for minors]. *Tidsskrift for miljøarbeid* (2). University of Stavanger.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Larkins, C. (2014). Enacting children's citizenship: Developing understandings of how children enact themselves as citizens through actions and Acts of citizenship. *Childhood*, 21(1), 7-21. <http://dx.doi.org/10.1177/0907568213481815>
- Lightfoot, J., & Sloper, P. (2003). Having a say in health: involving young people with a chronic illness or physical disability in local health services development. *Children & Society*, 17(4), 277-290. <https://doi.org/10.1002/chi.748>
- Lister, R. (2007a). From object to subject: Including marginalised citizens in policy-making. *Policy & Politics*, 35 (3), 437-455. <http://dx.doi.org/10.1332/030557307781571579>
- Lister, R. (2007b). Inclusive citizenship: Realizing the potential. *Citizenship studies*, 11(1), 49-61. <http://dx.doi.org/10.1080/13621020601099856>
- Lister, R. (2007c). Why citizenship: Where, when and how children? *Theoretical inquiries in Law*, 8(2), 693-718. <http://dx.doi.org/10.2202/1565-3404.1165>
- Lister, R. (2008). Inclusive citizenship, gender and poverty: Some implications for education for citizenship. *Citizenship teaching and learning*, 4(1), 3-19.

- Lister, R., Smith, N., Middleton, S., & Cox, L. (2003). Young people talk about citizenship: Empirical perspectives on theoretical and political debates. *Citizenship studies*, 7(2), 235-253. <http://dx.doi.org/10.1080/1362102032000065991>
- Marshall, T. H. (1992). *Citizenship and social class*. London: Pluto Press.
- Nielsen, M. L. (2002). Barnet som forhandlingspartner [The negotiating child] In S. Sagberg & K. Steinholt (Eds.), *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom [The child. Constructions of children and childhood]* (pp. 81-100). Oslo: Universitetsforlaget.
- Plows, V. (2012). Conflict and coexistence: challenging interactions, expressions of agency and ways of relating in work with young people in the Minority World. *Children's Geographies*, 10:3, 279-291. <http://dx.doi.org/10.1080/14733285.2012.693378>
- Polvere, L. (2011). Youth perspectives on restrictive mental health placement: Unearthing a counter narrative. *Journal of Adolescent Research*, 26(3), 318-343. <http://dx.doi.org/10.1177/0743558410391257>
- Polvere, L. (2014). Agency in institutionalised youth: A Critical inquiry. *Children & Society*, 28(3), 182-193. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12048>
- Reime, M.A. (Forthcoming). Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner [Between irresponsible and competent. Conceptions of the child and right-practices among social workers in child residential care]. *Tidsskriftet Norges Barnevern*.
- Roholt, R. V., Hildreth, R., & Baizerman, M. (2008). The "Citizen" in Youth Civic Engagement. *Child & Youth Services*, 29:3-4, 107-122. http://dx.doi.org/10.1300/j024v29n03_08
- Smith, N., Lister, R., Middleton, S., & Cox, L. (2005). Young people as real citizens: Towards an inclusionary understanding of citizenship. *Journal of youth studies*, 8(4), 425-443. <http://dx.doi.org/10.1080/13676260500431743>

- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child development*, 841-851. <http://www.jstor.org/stable/1130361>
- Steinsholt, K. & Øksnes, M. (2002). "Stop making sense!" Perspektiver på barn og barndom ["Stop making sense!" Perspectives on the child and childhood] In S. Sagberg & K. Steinsholt (Eds.), *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom [The child. Constructions of children and childhood]* (pp. 19-43). Oslo: Universitetsforlaget.
- Stette, Ø. (Ed) (2016). *Barnvernloven og forskifter [The Child Welfare Law]*. Oslo: Pedlex as.
- Valentine, K. (2011). Accounting for agency. *Children & Society*, 25(5), 347-358. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1099-0860.2009.00279.x>
- Ward, H., Skuse, T., & Munro, E. R. (2005). 'The Best of Times, the Worst of Times': Young People's Views of Care and Accommodation. *Adoption & Fostering*, 29(1), 8-17. <https://doi.org/10.1177/030857590502900103>
- Warming, H. (2011). Childrens participation and citizenship in a global age. Empowerment, tokenism or discriminatory disciplining? *Social Work & Society*, 9(1), 119-134.

Vedlegg 1

Intervjuguider

Intervjuguide ansatte

Utdanning/bakgrunn:

Hvor lenge arbeidet her?

Innledning:

Takke for deltakelse

Presentere meg selv og prosjektet

Garantere for anonymitet og konfidensialitet

Mulighet til å trekke seg underveis

Tid

Spørre om tillatelse til å bruke båndopptaker

Si noe om publisering

Signere samtykkeskjema

Spørsmål?

1. Om arbeidet ved kollektivet / institusjonen

Kan du beskrive en "vanlig" arbeidsdag for deg?

Hva liker du best med arbeidet her?

Hva synes du er utfordrende i arbeidet?

Hvorfor?

Hvordan er behandlingsopplegget her?

Faglig plattform

Metoder

Hvordan opplever du det å arbeide i slik turnus?

Fordeler

Ulemper

Hvorfor tenker du at ungdom med atferdsproblemer bør komme akkurat hit?

Er det noe du mener kollektivet / institusjonen bør bli bedre på?

2. Om din rolle som miljøterapeut

Kan du si noe om hva du synes er din viktigste rolle i arbeidet med ungdommene?

Hvordan mener du vi best kan hjelpe ungdom på tvang?

Behandling?

Kunnskap?

Struktur, kontroll, regler, hvordan bør dette være mener du?

Målsetningen med arbeidet?

Kan du beskrive deg selv som miljøterapeut?

Hva er dine sterke og svake sider?

Hvordan mener du en ideell miljøterapeut bør være?

Samarbeid

Hvordan opplever du samarbeidet med kollegaene?

Noe som er spesielt utfordrende?

Hvordan opplever du samarbeidet med ungdommene?

Noe som er spesielt utfordrende?

3. Om tvangsutøving

Hva vil du definere som tvangsutøving?

Kan du beskrive noen situasjoner der du må bruk tvang?

Hvor ofte skjer slike situasjoner?

Hvordan reagerer du ungdommen i disse situasjonene?

Hvordan opplever du disse situasjonene?

Hvilke dilemmaer ser du i forhold til tvangsutøving?

Hvorfor er tvangsutøving nødvendig?

Hvordan vil du beskrive din makt og autoritet som miljøterapeut?

(Hvordan opplever du konfrontasjoner med ungdommene?)

4. Om rettighetsforskriften

Hvordan vil du beskrive innholdet i rettighetsforskriften?

Hva opplever du som viktig, mindre viktig etc

Hvor godt vil du si at du kjenner forskriften og den nylige revisjonen?

Hvordan legger kollektivet/ institusjonen til rette for opplæring i forskriften?

Hvor nyttig opplever du at opplæringen er?

Den nye forskriften

Revisjonen av forskriften hadde blant annet som målsetning å utvide adgangen til tvang i forhold til atferdsungdommene, samt å tydeliggjøre de muligheter som allerede ligger i forskriften. Hvordan synes du departementet har klart dette?

Er det noe du mener er bedre med den nye forskriften?

Noe du savner?

Hva mener du om presiseringen i den nye forskriften av at skjermings og – utluftingsturer skal være fullt ut frivillige?

Hvordan synes du at rettighetsforskriften fungerer som arbeidsverktøy i hverdagen?

Utfordringer?

Hvordan snakkes det om rettighetsforskriften blant de ansatte?

Er det noen utfordringer/problemstillinger som går igjen?

Hvordan synes du mulighetene dine til å gripe inn er når det oppstår en alvorlig situasjon for en ungdom?

Rettighetsforskriften og ungdommene

Hvordan blir informasjon om rettighetsforskriften formidlet til ungdommen?

Hvordan blir det fulgt opp dersom en ungdom klager?

Hvordan opplever dere at ungdommen forholder seg til forskriften?

5. Om samarbeidet med tilsynet

Hva tenker du er Fylkesmannens viktigste rolle?

Hvordan synes du tilsynet ivaretar rollen sin?

Noe som kunne blitt bedre?

Hvordan opplever du samarbeidet med Fylkesmannen?

Hvordan er kontakten? (hyppig, hvem tar initiativ..)

Samarbeidsklimaet?

Konstruktiv eller konfliktorientert

Bra eller dårlig?

6. Om brukermedvirkning

Hva mener du er brukermedvirkning i denne sammenhengen?

På hvilke områder tenker du ungdommene kan medvirke?

Kan du se noen utfordringer i å tenke medvirkning for denne gruppen ungdom?

Hvordan blir brukermedvirkning praktisert i kollektivet / Institusjonen?

Hvordan opplever du ungdommen, vil de medvirke?

Spesielle områder som utmerker seg?

Hvordan opplever du sammenhengen mellom krav til rutiner for brukermedvirkning (kvalitetsgodkjenninger) og hverdagslivet i kollektivet/ institusjonen?

Avslutning

Takke informant igjen

Om det er noe mer vedkommende vil si.. Spørsmål?

Skru av båndopptaker

Repetere anonymitet/ konfidensialitet

Guide til Fokusgruppeintervju

Innledning:

Presentere meg selv og prosjektet.

Spør om tillatelse til å ta opp på bånd

«Garantere» for anonymitet/konfidensialitet

Si noe om taushetsplikt. At informasjon som deles her, ikke kommer ut til andre..

At jeg ønsker de skal diskutere mest mulig seg i mellom. Ikke snakke i munnen på hverandre..

Organisering av gruppen. Del 1, fem min pause, og så del 2 (Case).. Totalt ca 2 - 2.5time

Spørsmål?

(Levere ut samtykkeskjema). Se til at alle samtykkeskjemaene er levert inn.

Presentasjonsrunde

Navn

Hvor lenge har jeg jobbet her

Utdanning/erfaring

Profesjonell praksis

Hvordan mener dere at vi best kan hjelpe ungdom på tvang?

Hva er deres viktigste oppgaver?

Behandling?

Kunnskap?

Organisering av institusjonen/kollektivet?

Regler, strukturer, grensesetting, kontroll? Hvor strengt bør det være?

Tid?

Målsetning med arbeidet?

Hva synes dere er det mest utfordrende i arbeidet med ungdommene?

Eksempel

Hvorfor?

Er det noe som kunne bidratt til å gjøre det lettere? Noe som kunne vært annerledes?

Hvordan tar dere beslutninger når dere opplever dilemmaer?

Hvem deltar?

Hva legges det vekt på?

Har dere eksempel på situasjoner som ofte skaper diskusjoner i arbeidsfellesskapet?

Hva består uenighetene i?

Hvilke rolle spiller Rettighetsforskriften for arbeidet ved institusjonen/kollektivet?

Hvilke erfaringer har dere med Rettighetsforskriften?

Hva tenker dere om at det nå har kommet en revisjon av forskriften?

Hva er nytt?

Hva synes dere om det?

Hvilke forventninger hadde dere til revisjonen?

Hva opplever dere at rettighetsforskriften betyr for ungdommene?

Tilsynet sin rolle? Og samarbeid med tilsynet?

Hvilke erfaringer har dere med brukermedvirkning på institusjonen/kollektivet?

Hvordan blir brukermedvirkning praktisert?

Utfordringer i brukermedvirkning?

Vil ungdommen medvirke?

På hvilke områder?

Pause 5min

CASE

Dele ut et ark til hver med bakgrunnsinformasjon

Gå gjennom bakgrunn og situasjon 1.

Ha situasjon 1 på Power Point mens vi diskuterer.

Situasjon 2 muntlig og på Power Point

Ca 10min før avslutning. Gi hint om at avslutning nærmer seg.

Avslutning:

Slå av båndopptaker

Takke for deltakelse

Repetér anonymitet / konfidensialitet

Si noe om hva data skal brukes til

Spørsmål

Vel hjem!

Case til fokusgruppe – kollektiv A

Bakgrunn

Lise, 17år

Har bodd ved kollektivet i 1/2år

Plassert etter § 4-24 på grunn av rusproblem og atferd (vagabondering)

Påvist jevnlig bruk av hasj før inntak. Innrømmet bruk av ecstasy, rohypnol og noen andre «piller» til «festbruk». Sniffing av kokain og amfetamin

Har et stort rusnettverk. Lite straighte venner.

Liten og problemfylt kontakt med mor og far som er skilt. Et mindre søsken.

Var rusfri de to første månedene etter inntak. Har deretter jevnlig levert urinprøver som har vært positive på hasj.

Kollektivet har ved to anledninger funnet ubrukte sprøyter på rommet hennes, og mistenker amfetamin eller heroin bruk.

Har for tiden ikke adgang til å reise ut fra kollektivet uten følge fordi personalet er redd hun da vil skaffe seg rusmidler og ruse seg.

Situasjon 1

Lise kommer til personalet og spør om å få reise ned til sentrum for å treffe en venninne.

Personalet svarer at da må de følge henne. Lise blir sint, kaster et glass i golvet og skjeller ut miljøterapeuten.. (*miljøterapeuten oppfatter henne som truende*). Sier hun stikker likevel. Går på rommet sitt, tar på seg jakke og sko, tar med håndvesken og går mot utgangsdøren. Sier hun tar bussen..

Hva gjør dere?

Hva har dere lov å gjøre?

Hva ville dere foretrukket å gjøre?

Hvorfor?

Situasjon 2

Tre timer senere dukker Lise plutselig opp igjen på kollektivet. Hun har fortsatt jakken på seg, og håndvesken i hånden. Er ikke synlig ruset. Personalet prøver å snakke til henne, men hun svarer ikke. Går rett mot rommet sitt (som ikke er låst), og hører ikke på de ansattes beskjed om å vente. Fortsatt full påkledd og med vesken. På veien møter hun en av de andre ungdommene ved institusjonen, og de smiler til hverandre. Nekter å komme ut igjen fra rommet sitt.

Personalet mistenker at hun har skaffet seg dop, og har det med på kollektivet.

Hva gjør dere nå?

Skal hun fysisk stoppes?

Gå inn på rommet hennes?

Ransakelse?

Kroppsvisitering?

Vente til hun selv kommer ut?

Hva visst hun tar en overdose?

Hva er fordeler og ulemper med ulike handlingsalternativer?

Situasjon 3:

Urinprøve dagen etter er positiv på hasj og heroin.

Lise vil ikke snakke med personalet, og nekter å komme ut fra rommet sitt

Personalet er usikre på om det er mer rus på huset/om de andre ungdommene også har ruset seg

Hva nå??

Case til fokusgruppe – kollektiv B

Bakgrunn

Lise, 17år

Har bodd ved kollektivet i 6 måneder

Plassert etter § 4-24 på grunn av rusproblem og atferd

Påvist jevnlig bruk av hasj før inntak. Innrømmet bruk av ecstasy, rohypnol og noen andre «piller» til «festbruk». Sniffing av kokain og amfetamin

Har et stort rusnettverk. Lite straighte venner.

Liten og problemfylt kontakt med mor og far som er skilt. Et mindre søsken.

Var rusfri de to første månedene etter inntak. Har hatt to hjemreiser. Den første med følge (etter 3mnd). På den andre hjemreisen (etter 4.5mnd) ruset hun seg på kokain og amfetamin. Dette er nå seks uker siden.

Er nå i fase 2

Situasjon 1

Lise har søkt om å få hjemreise uten følge til helgen. Hun mener hun må få bevise at hun klarer å reise hjem uten å ruse seg denne gangen. Hun argumenterer med at hun har vært rusfri siden sist hjemreise (6 uker), og at hun har vært flink å følge strukturen, og har gjort god innsats i arbeidsgruppene.

- Hvordan behandler dere søknaden?

(hva er argumentene?)

Situasjon 2

De voksne mener at Lise trenger lenger tid på seg før neste hjemreise, og at neste hjemreise bør være med følge. Når en voksen gir dette svaret til Lise, blir Lise sint, kaster et glass i golvet og skjeller ut vedkommende.. (*den voksne oppfatter henne som truende*). Lise sier hun stikker, og at hun ikke orker å være her lenger.. Går på rommet sitt, tar på seg jakke og sko, tar med håndvesken og går mot utgangsdøren. Begynner å småspringe nedover veien.

- Hva gjør dere?
- Hva har dere lov å gjøre?
- Hva ville dere foretrukket å gjøre?
- Hvorfor (er det en god løsning)?

Situasjon 3:

Tilbake til avslaget. Lise går på rommet sitt. En time senere er det ungdomsmøte, og Lise dukker ikke opp. Er ikke på rommet sitt. De voksne drar ut for å lete. Finner henne ikke noen steder. Fire timer senere dukker Lise plutselig opp igjen på kollektivet. Hun har jakken på seg, og håndvesken i hånden. Er ikke synlig ruset. De voksne prøver å snakke til henne, men hun svarer ikke. Går rett mot rommet sitt, og hører ikke på de voksnes beskjed om å vente. Fortsatt fult påkledd og med vesken. Når de voksne går etter opp på rommet, er Lise sint, og skriker at de ikke får komme inn på rommet.

De voksne mistenker at hun har skaffet seg dop, og har det med på kollektivet.

Hva gjør dere nå?

Hva har dere lov til å gjøre?

Hva er fordeler og ulemper med ulike handlingsalternativer?

Intervjuguide ungdom

Bakgrunn:

Alder?

Hvor lenge har du bodd her?

Annen institusjonserfaring?

Plasseringsparagraf?

1. Introduksjon

Velkommen. Takke deltaker

Gi noe informasjon om meg selv og studiet. Hvorfor er det interessant for ungdommen?

Gi forsikringer om anonymitet og taushetsplikt

Mulighet til å trekke seg underveis

Samtykke (skjema) Forklar innholdet og signer

Informasjon om lengde (tid) og spør om behov for pauser underveis

Tillatelse til å gjøre opptak?

Spørsmål??

2. Om dagliglivet

Kan du fortelle meg om en vanlig dag på kollektivet?

Hva skjer?

Hva gjør du? Hvorfor?

Hvordan liker du det?/ opplever det?

Forventninger? Virkelighet?

Positive ting med å bo her (hvorfor?)

Negative ting med å bo her (hvorfor?)

3. Om omsorg og behandling

Hva synes du om måten du blir tatt vare på her på kollektivet?

Eksempler

Hvorfor er det bra/dårlig?

Hva kunne vært bedre?

Hva er viktig for at du skal ha det bra på kollektivet?

Hvorfor?

Kan du fortelle hvordan behandlingsopplegget på kollektivet er?

Hvor fornøyd?

Lang tid eller kort tid? Hva synes du om det?

Deltar du? På hvilke måte? Hvordan ønsker du at det skulle være?

dersom: Kan du fortelle hvordan du er med på å arbeide med

tiltaksplan/handlingsplan/behandlingsplanen din?

Hva synes du om det?

Måten du arbeider med det på?

At du må delta? (obligatorisk)

Hvordan skulle det ha vært?

4. Om tvang og frihet

Hvordan er det å være tvangsplassert?

Kunnskap om rettighetene dine? Hvilke rettigheter har du? På hvilke måte er de viktige for deg?/benytter du deg av dem?

Erfaringer med tvang? Beskriv (eksempler) Hvordan opplevde du det?

Hva skjer visst du bryter reglene? (for eksempel ruser deg)

Konsekvenser?

Hva får du ikke lov til? Hvordan opplever du det?

Beskriv den daglige strukturen og regler. Hva synes du om det?
Kontakt med venner og familie? Ofte nok? Tilrettelagt? Noe som skulle vært annerledes?

5. Om deltakelse og integritet

Hvordan opplever du dine muligheter til å være med å bestemme i det daglige ved kollektivet?

På hvilke måter?

På hvilke områder?

Hva får du ikke bestemme?

Hvordan skulle du ønske det var?

Hvordan opplever du at de voksne ved kollektivet behandler deg?

Respekt? Hvorfor?

Tatt på alvor? Hvorfor?

Eksempler?

Opplever du at du er likt/mislikt?

Føler du deg trygg?

Tilfelle av vold? (mot deg/andre)Hvordan oppleves det?

Hvordan vil du beskrive dine muligheter for privatliv i kollektivet?

Hvorfor?

Er det noe du opplever som spesielt utfordrende? På hvilke områder?

Hvordan føler du det?

Hvordan skulle du ønske at det hadde vært?

6. Identitet og selv konstruksjon

På hvilke måte (dersom) har dette oppholdet endret deg?

(Måten du er på/din atferd?)

(Måten du ser på deg selv?)

Eksempler?

Hvorfor endring/ingen endring?

Hva synes du om endringen? Bra/Dårlig? Hvorfor?

Hva synes din familie/venner?

7. Om fremtiden. Mål og utsikter

Hva (om noe) ønsker du å få ut av dette oppholdet?

Hvorfor er det viktig/ikke viktig?

Kan du beskrive hvordan du ser for deg livet etter barnevernet?

Ønsker?

Mål?

Utfordringer?

Muligheter i samfunnet (for eksempel skole/utdanning/bolig/økonomi..)

Hvordan tror du at tiden her på kollektivet kommer til å påvirke fremtiden din?

Hva mener du ville være den beste hjelpen for å få det livet du ønsker i fremtiden?

Hvorfor?

Barnevern/andre tjenester

Tvang/ikke tvang

Institusjon/bo hjemme/for seg selv

Type behandling??

8. Om forskjeller

Om du har vært plassert andre steder, kan du si noe om de viktigste forskjellene slik du har opplevd det?

Avslutning

Avslutt intervjuet

Skru av båndopptaker

Spørsmål?

Ta opp igjen anonymitet/taushetsplikt

Dersom interessert: si noe om hvordan data skal brukes

Spør om tillatelse til å ta kontakt igjen dersom noe er uklart

Takk igjen, og del ut gavekortet

Intervjuguide leder bufetat

Utdanning/bakgrunn:

Hvor lenge arbeidet her/vært leder her?

Innledning:

Takke for deltakelse

Presentere meg selv og prosjektet

Garantere for anonymitet og konfidensialitet

Mulighet til å trekke seg underveis

Tid

Spørre om tillatelse til å bruke båndopptaker

Si noe om publisering

Signere samtykkeskjema

Spørsmål?

1. Om institusjonen og hverdagen

Kan du fortelle litt om institusjonen?

Hvor mange plasser er det her?

Hvilke paragrafer er ungdommene plassert på?

Hvor mange ansatte er det her?

Hvordan er arbeidstidsordningen?

Hvor lenge bor ungdommene her vanligvis?

Kan du beskrive en "vanlig" arbeidsdag for deg?

Hva liker du best med arbeidet her?

Hva synes du er utfordrende i arbeidet?

Hvorfor?

Hvordan er behandlingsopplegget her?

Faglig plattform

Metoder

Hva er de viktigste eksterne styringsdokumentene som du må forholde deg til som leder?

Kan du si noe om innholdet i disse?

Hva opplever du er de viktigste politiske signalene i dette feltet i dag?

Hva tenker du om dette?

2. Ungdommenes hverdag

Kan du fortelle om hverdagen på institusjonen for ungdommene?

En vanlig dag for ungdommen..

Hva gjør de på?

Struktur?

Behandling?

Belønning?

Hva opplever du er de største utfordringene i det miljøterapeutiske arbeidet?

Rusing på institusjonen..

Rømminger

Utageringer

Tvangsbruk

Hvor ofte skjer slike situasjoner?

Hvilke dilemmaer ser du i forhold til tvangsutøving?

Hvorfor er tvangsutøving nødvendig?

Har dere noen rutiner for oppfølging i etterkant (ungdom / ansatt)?

Reaksjoner på regelbrudd (rusing – rømming – vold..)

Om behandling og målsetning for arbeidet

Hvordan mener du vi best kan hjelpe ungdom på tvang?

Behandling?

Kunnskap?

Struktur, kontroll, regler, frihet.. hvordan bør forholdet mellom dette være mener du?

Målsetningen med arbeidet?

4. Om rettighetsforskriften

Hvordan vil du beskrive innholdet i rettighetsforskriften?

Hva opplever du som viktig, mindre viktig etc

Er det noe du finner utfordrende med forskriften?

Hvordan har du som leder opplevd fokuset som har vært på forskriften de senere årene?

Har det endret seg i løpet av din tid som leder?

Hvordan snakkes det om rettighetsforskriften blant de ansatte?

Er det noen utfordringer/problemstillinger som går igjen?

Hvordan synes du rettighetsforskriften gir muligheter til å gripe inn er når det oppstår en alvorlig situasjon for en ungdom?

Hvordan har opplæringen i den reviderte foreskriften vært?

Hvor nyttig opplever du at opplæringen er?

Om revisjonen

Revisjonen av foreskriften hadde blant annet som målsetning å utvide adgangen til tvang i forholdt til atferdsungdommene, samt å tydeliggjøre de muligheter som allerede ligger i forskriften. Hvordan synes du departementet har klart dette?

Er det noe du mener er bedre med den nye foreskriften?

Noe du savner?

Hva tenker du om prosessen frem mot den nye forskriften?

Rettighetsforskriften og ungdommene

Hvordan blir informasjon om rettighetsforskriften formidlet til ungdommen?

Hvordan blir det fulgt opp dersom en ungdom klager?

Hvordan opplever dere at ungdommen forholder seg til forskriften?

5. Om samarbeidet med tilsynet

Hva tenker du er Fylkesmannens viktigste rolle?

Hvordan synes du tilsynet ivaretar rollen sin?

Noe som kunne blitt bedre?

Hvordan opplever du samarbeidet med Fylkesmannen?

Hvordan er kontakten? (hyppig, hvem tar initiativ..)

Samarbeidsklimaet?

Konstruktiv eller konfliktorientert

Bra eller dårlig?

6. Om brukermedvirking

Hva mener du er brukermedvirking i denne sammenhengen?

På hvilke områder tenker du ungdommene kan medvirke?

Kan du se noen utfordringer i å tenke medvirking for denne gruppen ungdom?

Hvordan blir brukermedvirking praktisert i institusjonen?

Hvor mye fokus er det på dette i det daglige?

Hvordan opplever dere ungdommen, vil de medvirke?

Spesielle områder som utmerker seg?

Avslutning

Takke informant igjen

Om det er noe mer vedkommende vil si.. Spørsmål?

Skru av båndopptaker

Repetere anonymitet/ konfidensialitet

Vedlegg 2

Tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) til
datainnsamling av personopplysninger

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel +47-55 58 21 17
Fax +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Monika Alvestad Reime
Institutt for samfunnsvitenskap
Høgskulen i Sogn og Fjordane
Vie, Postboks 523
6800 FØRDE

Vår dato: 11.05.2012

Vår ref:30510 / 3 / PB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.04.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

30510	<i>Mellom tvang og frihet. En sammenliknende studie av ulike typer barnevernsinstitusjoner for ungdom med alvorlige rus- og atferdsproblemer</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskulen i Sogn og Fjordane, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Monika Alvestad Reime</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.01.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Pernilla Bollman

Kontaktperson: Pernilla Bollman tlf: 55 58 24 10

Vedlegg: Prosjektvurdering

Prosjektets hovedmålsetning er å studere utøvingen av forholdet mellom tvang og frihet i barnevernsinstitusjoner for ungdom plassert på tvang etter barnevernsloven § 4-24. Prosjektets formål er å utvikle kunnskap om samspillet mellom politiske retningslinjer og føringer og den profesjonelle utøvelsen og forståelsen av spenningsfeltet mellom tvang og frihet i det daglige miljøterapeutiske arbeidet med ungdom på tvang.

Utvalget vil bestå av tvangsplasserte ungdom i barnevernsinstitusjon (barnevernloven §4-24), miljøpersonalet som arbeider i disse institusjonene. Bufetat region Vest vil være behjelpelig med tilgang. All kontaktetablering med informanter i institusjonene, og avtaler i forbindelse med observasjon, vil gå via ledelsen ved institusjonene. Etter at Bufetat har etablert kontakt, vil forsker ha den videre kontakten med institusjonene. Det planlegges 12 intervjuer av ungdom, fokusgruppeintervjuer med totalt ca 15 miljøpersonell. Det totale utvalget vil utgjøres av populasjonen i tre barnevernsinstitusjoner (ca 30 ungdom/barn mellom 15 og 19 år, miljøterapeuter og ledelse).

I forkant av observasjonsperioden vil forsker muntlig og skriftlig informere ansatte og ungdom ved institusjonen om prosjektet og gjennomføringen av observasjonsdelen. Den muntlige informasjonen vil skje på personalmøte og på ungdomsmøte. Intervjuer vil omhandle ungdommens erfaring med institusjonshverdagen, hvordan de opplever forholdet mellom frihet, tvang og omsorg, hvordan de opplever muligheter for deltakelse og hvilke tanker de har om fremtiden og sine muligheter. Fokusgruppeintervjuer med ansatte vil omhandle hvordan miljøterapeutene erfarer at rettighetsforskriften påvirker institusjonens muligheter til å ivareta ungdommen og gi adekvat hjelp og støtte. Observasjonstudien fokuserer på hvordan miljøpersonalets forståelse for arbeidets mandat/art kommer til uttrykk gjennom samhandling, språk, fysiske strukturer etc. i institusjonshverdagen. Forsker vil kun observere den generelle samhandlingen i institusjonens fellesarena, og ikke personidentifiserende opplysninger. Observasjonsdelen i prosjektet vil dermed ikke være underlagt meldeplikt, men forsker må innhente godkjenning eller eventuelt dispensasjon fra taushetsplikten fra relevant instans mht. egen tilstedeværelse og muligheten for å overhøre/komme i kontakt med taushetsbelagte opplysninger. Alternativet vil være å innhente et samtykke til observasjon/tilstedeværelse fra hver enkelt beboer (foresatte til de som er under 16 år), ansatt og besøkere (alle som er berørt av observasjonen/tilstedeværelsen).

Ingen direkte personidentifiserende opplysninger vil bli registrert i eller med kobling til datamaterialet. Personvernombudet for forskning tar høyde for at det i noen tilfeller kan bli registrert indirekte personidentifiserbare bakgrunnsopplysninger i forbindelse med intervjuopptak og transkripsjoner av disse. I forbindelse med prosjektet vil det kunne bli behandlet sensitive personopplysninger om helseforhold i vid forstand, jf. personopplysningsloven § 2 pkt. 8 c. Materialet vil bli slettet/anonymisert ved prosjektslutt 01.01.2015.

Behandlingen av personopplysninger vil bli foretatt på bakgrunn av et aktivt gyldig samtykke fra ungdom over 16 år, og fra ansatte/ledelse/voksne som deltar i studien, mens foresatte samtykker aktivt til at ungdom under 16 år kan intervjues i forbindelse med prosjektet, jf. personopplysningsloven §§ 8 første ledd (samtykke), 9 a.

Når det gjelder informasjon til den kommunale barneverntjenesten finner ombudet det helt utilrådelig at forsker overfor barneverntjenesten navngir ungdom som har samtykket til å la seg intervju. Dette vil i stor grad svekke personvernet, og ombudet ser ingen grunn til at det gis informasjon til barneverntjenesten om hvem som har samtykket til deltakelse. Det er heller ikke nødvendig at foresatte til ungdom over 16 år informeres om prosjektet.

Grafisk design: Kommunikasjonsevidlingen, UIB / Trykk: Skjerve Kommunikasjon AS

uib.no

ISBN: 978-82-308-3741-2